DIMITRIE CANTEMIR

Lupta

dintre

Inorog și Corb

(Roman Alegoric)

Pe înțelesul tuturor, cu o
Prefață și Note
de
EM. C. GRIGORAȘ

EDITURA CASEI ȘCOALELOR

Prețul Lei 60,—

Enciclopedie Românească

(1704)

DIMITRIE CANTEMIR

Lupta
dintre
Inorog și Corb

(Roman Alegoric)

Pe înțelesul tuturor, cu o Prefață și Note

de

EM. C. GRIGORAȘ

BUCUREȘTI

Institutul de Arte Grafice „ROMÂNIA NOUĂ", Theodor I. Voinea

No. 79, Strada Uranus, No. 79

1927

ISTORIA IEROGLIFICA

PREFAȚA

Am prezentat până acum, doi oameni de știință, din trecutul nostru nebulos. An după an, am tipărit operile filosofului *Petre Stamatiadi* și *Spătarului Milescu* și anume *Geneza*, din 1791 și *Călătoria în China*, din 1675. Ambii autori și ambele operé erau necunoscuți.

Anul acesta prezint opera unui al treilea om de științe: *enciclopedistul Dimitrie Cantemir*, și anume. *„Istoria Ieroglifică"*, tot atât de necunoscuți, din acest punct de vedere, unul cât și cealaltă.

Și pentru a procedà în mod clasic, să încep cu autorul.

Dimitrie Cantemir enciclopedist

Voi începe deasemenea cu singura latură bine cunoscută a activității lui intelectuale.

Cantemir istoric. Autor al „Istoriei Imperiului Otoman", al „Descrierei Moldovei" și al „Hronicului Moldo-Valah" el a trecut granițele noastre de mult. Prima operă a fost tradusă aproape

în toate limbile Europei din chiar sec. XVIII şi i-a adus, prin noutatea materialului cules, un renume bine meritat. A doua a fost cerută de Academia din Berlin, al cărei membru ajunsese fostul Domn moldovean şi ne aduce pentru întâia oară în cercetarea lumii. A treia, scrisă româneşte, rămâne unul din puţinele monumente de limbă românească veche.

Despre aceste trei opere s'a scris atât, încât ar trebuì pagini întregi pentru a cità numai autorii şi operile lor. Un lucru, rămâne însă de remarcat. „Istoria Imperiului Otoman" şi „Hronicul" nu există tipărite în româneşte, într'o ediţie la îndemâna publicului de azi. Singură „Descriptio Moldaviae". are o asemenea ediţie.

Cantemir geograf şi folklorist. Trec la a doua lature cunoscută numai în parte. Intr'adevăr d-l *Vâlsan,* a arătat, că în Geografie, Principele savant este un inovator. In special în Cartografie, ar fi fost un antemergător al acelor, cari trec drept creatorii Geografiei moderne. „Descriptio Moldaviae" ar fi în această direcţie o noutate pentru timpul ei.

D-l *Ciobanu,* de asemeni, a arătat că notele din „Istoria Imperiului Otoman" sunt o culegere personală de material etnografic şi folkloristic. Dar, mai ales, afirmă d-sa, „Sistemul Religiei Otomane", carte tipărită în ruseşte în timpul lui Petru cel Mare, şi care nu numai că nu a fost niciodată tradusă în româneşte, dar nici măcar n'a fost cunoscută la noi, ar conţine un imens material, de legende turceşti, arabe şi persane

asupra Religiilor, material adunat de însuşi Cantemir.

In „Istoria Ieroglifică' se află de asemenea un însemnat material *geografic* şi *folkloristic*.

Ce geografic arată pe autor în plin câmp al acestei ştiinţe. Il arată perfect în curent cu tot ce se frământà, cu tot ce se discutà, cu tot ce se cunoşteà şi realizà. Dacă voiu cità numai cap. III, în care, ocazional, se ocupă de Nil, Lacurile centrale africane, Nigris, izvoarele Nilului, separaţia Nilului de Nigris, şi voi fi arătat Geografilor un material surprinzător, ca noutate. Nu numai că cunoşteà tot ce se legà de această pasionantă chestiune a timpului său (Africa centrală fiind pe atunci ţara legendelor) dar *emite şi teorii asupra izvoarelor Nilului*, cari, dacă azi pot părea glumeţe şi extrem de ingenioase, pe atunci erau perfect ştiinţifice. Pentru cine a citit, de exemplu, comunicările medicale ale epocei, îşi dă seama, că ridicolul în ştiinţă nu este decât o funcţiune de timp.

Materialul folkloristic este asemenea de o însemnătate deosebită. Cele 760 de „sentenţii", cu care este „frumos împodobită" opera citată, conţin foarte multe *proverbe*, pur româneşti, cu forma lor arhaică, ori chiar *proverbe absolut necunoscute*.

Conţinutul lui „Descriptio Moldaviae", în această privinţă, se cunoaşte desigur, pentru a nu mai insistà asupra lui.

Cantemir filosof. Aş fi trebuit să scriu mai bine *teosof*, căci teosof a fost. Şi pentru a ne da bine seama de ce înseamnă a fi teosof, să a-

mintim ce erau Teosofii, sau mai bine ce rol a, jucat *Teosofia* în pragul erei moderne istorice. Pentru aceasta să relatăm ce a făcut olandezul *Van Helmont,* elevul lui *Paracelsiuos,* iniţiatul dela Delhi (secta îşi are originele în acest oraş sfânt al Indiei). Acest alhimist Van Helmont, a încercat pentru prima oară, dela Aristotel, să distrugă sau mai bine să înlocuiască, vechea Fizică a acestuia. Lupta, dintre marele dascăl grec şi credinţele şi miturile sectelor din timpul său, reîncepeà deci la finele sec. XVII. De data aceasta *intuiţia* reia locul *judecăţii pure.* Creaţiunea este de ordin intuitiv. *Bacon* o metodizase înaintea metodismului lui *Descartes. Van Helmont,* merge mai departe şi o supune controlului *experienţei.* Întreaga ştiinţă modernă purcede deci dela acest novator. Fantastica operă de creaţiune a omenirei în aceşti trei secoli din urmă se datoreşte în mare parte acestei şcoale. Că restul Fizicei lui Van Helmont, azi nu are nici o valoare, este precis; dar atunci ea a dat imbold lumei noi. Creatorul, el însuşi a descoperit *Gazele, o serie de acizi* şi altele, bine înţeles plecând dela principii false, că: *toate cele compuse sunt produse de apă şi fermenţi.* A enunţat însă hipoteza contrară celei a lui Platon, Aristotel, etc., că: *materia se creiază şi se distruge, nu numai se transformă.* Acest principiu, azi perfect adevărat, deoarece materia se transformă în energie, este în concordanţa cu teismul, adică cu principiul cauzalităţii şi finalităţii, şi este contrar Metafizicii, antice şi materialiste, care refuză materiei şi lumii început şi sfârşit şi nu-i acordă, cu Ocellus, decât transformare.

Ei bine, Cantemir a scris o *laudă* acestei noi *Fizici*, cu desemne și sentințe pe dânsa, cari arată că erà părtaș teosoficilor principii și făceà deci parte din sectă. *Omul este creatura, care trăiește în corp. Natura este ordinul lui D-zeu. Dumnezeu este totul și totul este în Dumnezeu.* Aceasta din urmă sentință reprezentând *Metafizica panteistă*, adoptată de Teosofi.

Cum *Morala* Teosofilor este cea a *datoriei până la sacrificiu*, aceștia sunt și *stoici*, dacă nu chiar *Confuciști*. Pentru acest motiv Cantemir compune acel *„Divan al Lumii"*, tipărit în Iași înainte de 1700, Divan care nu este altceva decât desvoltarea teoriilor stoice. Acest Divan se termină chiar cu cele 10 porunci ale prietenilor lui Marc-Aureliu. De altfel și *Creștinismul* este, din punct de vedere etic, *teosofic și stoic*.

Neocreștinismul deasemenea, ce încearcă azi a se înfiripà cu *Crișna Murti*, din Madras, este și el opera sectei teosofice, după cum această veche sectă pretinde, că ar fi modelat și pe *Buda* și pe *Crist*.

Așijderea *„Istoria Ieroglifică"*, după modelul lui Marc-Aureliu, este presărată cu *sentenții filosofice*, dintre cari multe nu ar fi repudiate nici de acesta.

Iar în mai multe rânduri, chestiunea *cauzalității* și *finalității* revine sub condeiul lui Cantemir, chestiuni la modă atunci, din cauza *sectelor materialiste* ascendente.

Cantemir teolog. Necesitățile l'au dus pe Cantemir și la Teologie. Priceperea lui, vădită din *Divanul Lumii*, a fost pusă la contribuție în mai

multe rânduri. In Rusia va scrie pentru Ţar, şi, în scop de propagandă contra Musulmanilor, două opere. Una, tipărită: *Sistema religiei otomane"*; alta, în manuscris; *Curanus*. D-l *Minea* va publicà în curând un studiu asupra celei din urmă pentru a probà că nu este identică cu cea dintâi. Va mai probà, că este şi mai importantă.

Contra Ţarului, şi în *manuscris*, Cantemir va mai combate pe protejatul imperial, faimosul reformator, *Procopovici*, care inventase un nou *catehism*. Acest manuscris, ca toate manuscrisele din acea epocă, circulà intens, şi produse mare senzaţie în lumea ortodoxă. Titlul lui este: *Loca obscura*, etc. Cu toate că există în copie, la Academie, nimeni nu s'a ocupat de el. Intr'o zi va descoperì cineva, lucruri surprinzătoare şi într'ânsul, cum au descoperit d-nii *Ciobanu*, în *Sistema Religiei*, etc., ori *Minea*, în *Curanus*.

Cantemir Naturalist şi Matematician. In *Sistema Religiei otomane*, se găseşte trecut, la pagina 354, că autorul ar fi inventat un *instrument matematic*, pe care l'ar fi admirat şi Ţarul Petru cel Mare şi cu ajutorul cărui instrument şi „fără acel al coardelor" se puteà determinà „locul matematic şi mecanic al glasurilor naturale până la cea mai mică subîmpărţire". In ce va fi constat acest instrument matematic, nu se poate spune, iar, unde se va fi aflând, Dumnezeu ştie! Că va fi fost ceva de seamă este cert; deoarece, scriind un *tratat de Muzică*, Cantemir a trebuit să cunoască pe cei Vechi, la cari Muzica, erà ştiinţa adevărată, căci erà singura matematizată.

Istoria Ieroglifică deasemenea, ne descopere o lătură nouă şi neaşteptată a activităţii intelectuale a lui D. Cantemir. Acesta a fost, nici mai mult, nici mai puţin, decât un *Zoolog de seamă*. Nu voi cità descrierile atâtor animale şi păsări, cu caracterele lor deosebite exterioare şi interioare, ci mă voi oprì numai la *Cameleon*. Cantemir, după ce descrie acest animal curios, scrie că *a observat el însuşi un asemenea mic saurian, care ar fi fost închis într'o cuşcă, pentru a se vedeà cum şi cu ce se hrăneşte. Observaţia ar fi durat un an întreg, în care timp nu i s'ar fi dat nici de mâncat, nici de băut, lighioanei. Aceasta se hrănià numai cu insecte, pe cari le prindeà cu limba, le sugeà şi le aruncà apoi afară.*

Pe vremea lui *doi Italieni* fac teorii curioase asupra Cameleonului din Tripolitania. Schimbarea culorii acestuia, rămâne însă tot cea veche, şi supusă voinţei animalului. *Cantemir însă dă în această chestiune o teorie a sa proprie,* după cum afirmă în scris; teorie care nu seamănă cu nici una a contimporanilor săi, dar se apropie de cea modernă. El afirmă, că *a observat sub derma Cameleonului, mici sfere în patru culori simple, pe cari acesta le poate mişcà după voinţă şi combinà culorile lor, după necesitatea mediului.* Azi această adaptare la mediu este un mit şi multiplele nuanţe se reduc la două: una închisă, alta deschisă. De asemenea, voinţa dispare. Insă *sferele* s'au transformat în *benzi* de două culori. Erà desigur Cantemir teosof de al lui Van Helmont, când făcea acestea, dar *câtă surprindere pentru noi!*

Cantemir muzicant. In legătură cu acestea din urmă, trebuie să amintim, că lui i se datorește prima *teorie a muzicei orientale.* Este cunoscut, nu numai în Orient, dar Occidentul, în momentul, când Muzica își lua avântul, care trebuià să o ducă la acea desvoltare, la care a ajuns cu simfonia, făcea cunoștință cu muzica Orientului printr'ânsul. *Dacă socotim teoria izvoarelor Nilului, cea a culorii Cameleonului, această teorie a muzicei orientale este a treia.* Și trebuie socotită ca ceva științific, având în vedere că Muzica este matematică.

Dar Cantemir a trecut și la practică, nu s'a mulțumit numai cu teoria. A *compus* foarte multe bucăți orientale, dintre cari, câteva *romanțe,* și *marșul lui Bajazed,* se cântă până azi în Orient. Câteva trădează chiar motive românești. Una se zice, i-ar fi câștigat pe Sultanul Ahmed III și ar fi decis, în favoarea lui, pentru tronul Moldovei. Dervișii turnanți și azi ar jucà pe aria scrisă de Cantemir pentru ei. Un mare muzicant chiar ar fi întrebuințat această arie într'o operă, cu subiect oriental. Cantemir a *inventat și un ritm personal,* în care a scris acea faimoasă *„aria Cantemiriană"*, pe care Lulli o cântà la curtea lui Ludovic XIV, și a cărei temă, sau ideie principală, sună românește. Reputația lui muzicală nu-l făcuse celebru numai în Levant, ci îi permisese să fie, după cum zice tradiția, chemat la încoronarea Caterinei I, unde împreună cu Lulli, ar fi condus faimosul cor de zece mii de țărani, bătând tactul cu lovituri de tun.

Cantemir medicinist. „Istoria Ieroglifică" îl a-

rată un perfect cunoscător al *Medicinei*. De altfel profesorul lui dela Academia grecească din Cospoli, l'a învăţat în special Matematica, Fizica şi Medicina. Acest profesor erà *teosof* şi elev al lui Van Helmont.

Cantemir cunoaşte nu numai efectul moral al medicului, care are „ştiinţa în cap şi leacurile în câmp", dar vorbeşte într'un loc de *stomahul nemâncat, care digeră sânge,* ceeace e foarte aproape de adevărul de azi. Cunoaşte de asemenea boalele, şi vorbeşte în cunoscător de unele din ele. Pentru timpul lui nu puteà şti mai mult, când medicina explică totul cu *humori* şi vindecă cu clistire şi ventuze totul.

Şi pentru a încheia partea ştiinţifică să înscriem pe Cantemir ca un perfect cunoscător al *Astronomiei* din timpul lui, şi chiar a *Chiromanciei*.

Cantemir orator. „Istoria Ieroglifică" ne dă o serie de discursuri, unde întreaga artă retorică şi oratorică este pusă la contribuţie. Dacă şi vorbirea lui erà la fel, nu e de mirare că treceà drept un *sfătuitor fără pereche*. Sunt discursuri în această operă, cari sunt bucăţi de oratorie clasică. El este *primul orator român,* după cum este *cel d'intâi om de ştiinţă,* în toată acceptaţia cuvântului. Dela *Spătarul Milescu*, până la el, nu sunt decât câteva decenii, dar un salt gigantic îi desparte. Dacă şi Moldova făcuse aceleaşi progrese în acest interval, civilisaţia omenirei a păgubit, căci ţara aceasta fără catastrofa fanariotă contribuià şi ea cu ceva la progresul general.

Cred, că n'ar trebuì să rămâie *Antologie,* care să nu reproducă între bucăţile alese şi multe discursuri, conţinute în „Istoria Ieroglifică" şi în special cel al Unirei din capitolul II şi pronunţat de *Papagal.*

Cantemir filolog. De altfel Cantemir este primul Filolog român. Activitatea lui în această privinţă se rezumă în a fi creat o limbă literară şi ştiinţifică. Alege, între şcoala italiană şi cea franceză, (cari respectiv cu trei şi cu două secole mai înainte avuseseră să rezolve o problemă de aceiaşi ordine , pe cea franceză. Dar în loc s'o aplice la Etimologie, o aplică la Vocabular. Pune întreg vocabularul oltean, muntean şi moldovean la dispoziţia condeiului său abil. Când citeşti Istoria Ieroglifică sunt momente, în cari te întrebi de n'a scris-o unul de pe malul Dunării.

Acest fapt este una din multiplele forme ale manifestării *unităţii naţionale*, prin secolii Istorii noastre, dar mai ales în sec. XVII.

Cantemir ne dă de altfel şi un vocabular complect, în ceiace priveşte ştiinţa enciclopedică. Nu se poate afirmà, că este invenţia sa proprie. Multe cuvinte sunt greceşti, multe latineşti, câteva bizare. Şi cele greceşti şi cele latineşti sunt explicate de el însuşi în Glosar. *Armistiţie, contribuţie, condiţie, argument provlimă,* etc., pot arătà, că limba, ce o vorbim, e de atunci, de când nu fusese nimeni la Paris. Vocabularul filosofic bine înţeles este aproape întreg grecesc, dar cu forme româneşti. Câteva cuvinte răsleţe rămân interesante: *arător*—plug; *vintre* pân-

tece; *fortună*—noroc, etc. Dispărute, create, ori introduse, cine poate spune?

Cantemir inedit. Iar în tot domeniul acesta Cantemir a mai lăsat încă o serie de lucrări în manuscris. Necopiate la noi sunt: *Historia Moldovalahica, Historia incrementorum* şi *Institutio logices*, etc., aceasta din urmă în colaborare cu *Eremia Cacavela*. Copiată la noi este: *Sacrosanctae scientiae*, etc. In fine, copiate în parte: *Curanus* şi *Iohannis, B. van Helmont*, etc. Acesta din urmă nu are la noi decât prefeţele, de cari am vorbit mai sus. Restul, nu se ştie ce conţine. *Gr. Tocilescu*, care l'a văzut, afirmă că este compus dintr'o serie de extracte din faimoasa Fizică. Să nu răsară într'o zi şi din acest manuscris vre-o surprindere: vre-un *Cantemir fizician!*

Toate manuscrisele lui Cantemir se află în diferite biblioteci din Rusia.

Cantemir literat. Şi pentru a termina să arăt şi latura literară a marelui nostru Enciclopedist. Ca şi celelalte laturi, aceasta ne arată pe *primul nostru literat*.

A scris proză: *Istoria Ieroglifică*. O publicăm acum într'o transpunere mai pe înţelesul tuturor. Ii vom face mai jos analiza complectă.

A scris însă şi *versuri* şi deci este unul din cei d'întâi *poeţi* ai noştri. Din tot ce am înaintat în acest rezumativ studiu, această afirmare este cea mai surprinzătoare.

Şi totuşi aşa este. *Istoria Ieroglifică* ne arată *multiple părţi ritmate în metru antic,* din cari

n'am lăsat să subsiste decât foarte puțin, căci îngreuiază lectura, cu continuele inversări sintactice.

Ea ne mai dă, și 760 sentințe rimate.

Istoria Ieroglifică este și o *satiră socială și politică,* prin punerea în lumină a îngrozitoarelor moravuri de pe timpuri. Ea este deci și un *roman de moravuri.* Dacă socotim că reprezintă și *memoriile* autorului, ea ne arată pe *Cantemir satirist* și *memorialist.* Ca satirist urmează pe Dante, căci pe adversarii săi îi maltratează oribil. Toată gama dela injurii și mici infamii, până la ironie, este întrebuințată contra lor. *Fanarioții,* în special, sunt obiectul săgeților lui. Cameleonul (Sc. Rossetti) și Camilopardalul (Al. Mavrocordat) sunt exemple în această privință. O poveste, cu un porcar, trimite pe Brâncoveanu în Serbia, etc.

Dacă socotim *Resbelul Gângăniilor,* din cap. IV, al Istoriei Ieroglifice, *epopeie eroico-comică în versuri,* ca satiră, atunci am complectat pe Cantemir satirist.

El mai este și *Poet elegiac* și *liric.* Poezia de mai jos arată acest din urmă lucru.

Tânguirile Afroditei (Gelozie)

IUBITUL

Bine cunosc, și, din multe împotrivă semne, adeverit sunt,
Că răul meu noroc, cu curata inima mea, rău se slujește,
Și, de nesuferit, rane, în toate zilele, prin mâna ta, într'.inima mea, trimite

De vreme, ce tu acum, pre altul sau pre *cutare*,
a iubi, ai început.
Iar pre mine ticălosul, din drăgăstoşii tăi ochi
depărtându-mă,
Cu toată inima, din adevărata dragoste, m'ai lepădat şi m'ai urgisit.
Bine, încă din ceput, inima'mi spunea, că dragostea,
Cu care în zădar ardeam, adevărul a cunoaşte,
mă oprià;
Că, dragostelor zugrăvitoare (înşelătoare) şi inimii mele amăgitoare, eşti;
Devreme, ce acum, iată, aevea şi la arătare, a ieşit,
Că, la fel, dintâi, către mine, numai cu gura şi cu
cuvântul, erai,
Iară, către ciuda lumii, aceluià, cu toată inima şi
cu tot sufletul, te dai
Şi, bună nădejde, am, că, în curândă vreme, de
lancea, cu care eu m'am rănit,
Şi de veninul, cu carele eu m'am otrăvit, şi el,
nerănit şi neotrăvit, să nu scape,
Şi, peste puţine zile, precum eu acum, aşa şi el
atunci, deplin va cunoaşte
Că, nici odinioare, cu cineva dreptate, a ţine
Şi, curăţiia inimii nebetegită şi neimată, a feri
nu te-ai învăţat;
Ci, pururea, către toţi, la cuvânt nestătătoare
Şi cu inima, ca valurile mării, în toate marginile
lovitoare ai fost şi eşti;
De care lucru, precum liniştea mării, aşa dragostele tale,
De crezut, şi în cuvintele tale, de sprijinit, n'au
fost, nici poate fi;

Căci, din nimica, în înalte şi urăciune valuri, te
înalţi
Şi, fără nici o pricină, liniştea în tulburare şi,
furtuni de mânie ca acestea, îţi întorci,
Cât, ticălosul inimei vas, în Ocean fără fund, şi
mare fără margine ca aceasta,
Undeva, liman de năzuinţă şi linişte de mân-
tuinţă, a află, nu poate;
Ci, de vreme, ce nemilostiva-ţi inimă şi sufletul,
întoarcere spre căială, nu-ţi ştie;
Iată, că de astăzi şi nainte, mâhnită faţa mea,
nu vei mai vedea,
Şi, slăbănog piciorul meu, înalt şi neajunsul teu
prag, nu va mai călcă.

* * *

Fă-ţi voia, plineşte-ţi pofta, negura din vârful
munţilor s'a ridicat,
Nourii de pe faţa soarelui s'au mutat, tot spinul
şi piedica din cale ţi s'au luat
Şi fără nici o siială (fereală) strânge, îmbrăţi-
şează, dulci sărutături
Şi, a trupului încălzituri, cu acest, acum de cu-
rând şi proaspăt ibovnic, vă împărţiţi.

* * *

Eu m'am învechit,
M'am vestejit
Şi ca floarea, de brumă
M'am ofilit.
Soarele m'a lovit,
Căldura m'a pălit,
Vânturile m'au negrit,
Drumurile m'au ostenit
Zilele m'au vechit.

Anii m'au îmbătrânit,
Nopţile m'au schimonosit,
Şi, de cât toate mai cumplit,
Norocul m'a urgisit
Şi din dragostea ta m'a izgonit.
Iar „acesta nou", vios,
Vlăgos, ghizdav şi frumos,
Ca soarele de luminos,
Ca luna de arătos,
Şi ca omătul de albicios,
Este.
Ochii şoimului,
Pieptul Leului,
Faţa Trandafirului,
Fruntea Iasiminului, (iasomie)
Gura Bujorului,
Dinţii lăcrimioarelor, (mărgăritarele),
Grumazii Păunului,
Sprincenele Corbului,
Părul Sobolului,
Mâinele ca aripile,
Degetele ca razele,
Mijlocul Pardosului (Leopardului)
Statul Chiparosului,
Pieliţa Cacumului (?
Unghiele Inorogului,
Glasul Bobocului,
Şi vârtutea Colunului, Porumbielului
(Acesta) Are.

* * *

Lucru ca acesta ţi-ai agonisit? Paşte-l, poartă-l,
Şi în multe zile cu fericire hrăneşte-l şi îngraşă-l;
Iar mie, aceasta îmi rămâne, pe blestematul lu-
mei noroc, plângând,

Dreptatea mea către tine şi a ta către mine, în veci,
Către toţi şi nepărăsit pretutindenile să povestesc.

IUBITA

Norocul meu cel nenorocit, o dulcele meu! până
într'atât, necredincios şi prepuitor (bănuitor), te face,
Că din sânul maicei şi de la tâţăle ei, de când
am ieşit,
De cât tine mai frumos şi mai drăgăstos,
Nici a trupului ochi mi-au văzut, nici a sufletului, a vedea, mi-au poftit;
Că între toţi Dumnezeii de şi, este, Soarele, mai
frumos,
Însă eclipsa îl întunecă şi noaptea îl depărtează;
De şi este Luna între Boaze (Zeiţe) şi Venera
între stele mai ghizdava,
Insă lipsa luminei, acoperirea nourilor şi naşterea cometelor le astupă,
Singură numai, de cât toate frumuseţile, frumuseţea ta, ziua, luminează,
Noaptea strălumineaază, de departe mângâie şi
sufletul veseleşte
Lumina ei apus nu ştie, şi priveala saţ nu are.

* * *

O blestemat ceasul acela, în care, lăcrămos ochiul meu, nu te vede!
Şi nenorocită ziua, în care, de priveala ta, depărtată, stau!
Soarele nu răsaie, stelele nu lumineze şi ziua să
nu se arate,
Nopţii aceleia, în care braţele mele nu te îmbrăţişează,
Şi ţâţăle mele la tălpile tale nu se alăturează!

Vulturul ceresc ce ştie ascunsele inimelor şi tainele sufletelor,
Pre care nemincinos şi credincios martor pui,
Că, în ceasul, în care, cu lipsa nespuselor tale lumini, mă osândesc,
Indată fântânele Nilului, din ochi, neîncetat îmi izvorăsc,
Şi suspinele înfocate, mai nalte ca para Tartarului şi ca scânteile Etnei, îmi izbucnesc.
Afară de tine, o iubitul meu!, toate trupurile, ciunguri de copaci pârjoliţi,
Şi toate chipurile, tăciuni în tină potoliţi,
Ochilor mei se văd, şi sufletului meu se par;
Ah! pustie şi de cât cu moartea, mai omorâtă, eu,
Când, neînfrântă voia ta, asupra mea mâhnită, voi cunoaşte!

* * *

Nu sufletul sufletului meu, nu lumina ochilor,
Nu viaţa şi fiinţa mea, nu prepune pe ţărna talpilor tale gând,
Ca cel care, nici după moarte, necum până la moarte în inima mea va intra;
O mie de suflete, Dumnezeu de mi-ar fi dat,
In primejdia părului capului tău, pe fitecare,
De o mie de ori jertfă şi junghiere, spre plecare,
Mâniii Dumnezeului li-aş aduce;
Căci, de este în lume vre-o fericire
In care, mie, priveala ta să-mi lipsească,
Ca toată munca Tartărului, mie alta nu poate fi,
Fără numai minuta ciasului despărţirii tale;
Căci numai cu tine fericirea adevărată,
Are, fără tine, ori cum şi ori unde, minciunoasă este.

Iată şi:

ELEGIE

Plecatu-s'a cornul Inorogului,
Impiedicatu-s'a paşii celui iute;
Inchisu-s'au cărările cele neumblate,
Aflatu-s'au locurile cele necălcate;
In siltiile întinse a căzut,
Puterii vrăjmaşului s'a vândut;
Surcele i-a uscat,
Foc i-a aţâţat,
Temeliile dela pământ în nouri i-a aruncat.
Neprieten de cap, Corbul;
Gonaşi neosteniţi, Dulaii;
Iscoadă neadormită Hameleonul;
Şi toţi în toată viaţa îl pândesc.
De viaţa, de traiul şi de fiinţa lui ce nădejde a mai rămas?
Nici una. Toate puterile i s'au curmat;
Toţi prietenii l'au lăsat;
In lănţuge nedeslegat l'au legat;
Toată greutatea neprietenului în opreala Inorogului a stătut
Iar de acum, în cer să sboare, n'a scăpà.
O mie de capete de ar avea;
Iarbă n'a mai mânca.
Unul, Lupul, şi acela depărtat; n'are cum îi folosì!
Nu-l poate ajutori!
De nu altele, încaile să-l tânguiască!
Incaile să-l jelească!
Incai să-l olecăiască!
Filul, măcar că într'această parte s'ar afla,
Insă greuimea, a sări, nu-l lasă;
Grosimea îl apasă. In strâmtori primejdioase.
In valuri aşa holmuroase,

Să se arunce nu îndrăzneşte;
Iar micşorimea sufletului din ĭuntru'l opreşte.
De cu seară Filul ştire a luat;
De preţ tăiat s'a înştiinţat;
Ce ar fi putut, şi căzut i se va;
In locuĭ mângâerii răspuns curmării se dà:
1000 de ani la opreală de-ar fi;
Un dram de panzehr n'ar putea găsì.
Ce mângâiere i-a rămas? Nici una.
Ce sprijinială i-a rămas? Nici una.
Ce prieten i se arată? Nici unul.
Munţí, crăpaţi!
Copaci; vă despicaţi!
Pietre; vă fărâmaţi!
Asupra lucrului, ce s'a făcut:
Plânge piatra la izvoare;
Munţii puhoaie pogoară.
Làcaşul Inorogului, păşunile, grădinile, cerniască!
Pălească!
Vestejiască!
Nu înflorească!
Nu înverzească!
Nici sà odrăslească!
Pre domnul lor cu jele,
Pre stăpânul lor negrèle...
Suspinând,
Tânguind,
Neînçetat să pomenească!
Ochiuri de cocoare;
Voi, limpezi izvoare;
A izvorî, să părăsiţi,
Şi în amar vă primeniţi!
Gliganuĭ sălbatec vier,
Şi în livezile lui Ursu, uşier...
Să se facă!

In grădini tărvăleşte,
In pomet boteleşte...
Să se prefacă.
Clătească-se cerul,
Tremure pământul,
Aerul trăsnească,
Nourii plesnească,
Potop de holbură,
Intuneric de negură...
Vântul să aducă.
Soarele zimţii să-şi reteze,
Luna siindu-se, să se ruşineze;
Stelele nu scânteieze,
Nici Galatea nu lumineze;
Tot dobitocul ceresc glasul să-şi slobodă,
Fapta nevăzută, plecându-şi, vadă...
Cloşca, puii 'şi risipească;
Lebăda lira 'şi zdrobească;
Leul răcniască;
Taurul mugească;
Aretele fruntea 'şi slăbească;
Racul, în coajă neagră să se primenească;
Capricornul, coarnele să-şi plece;
Peştii, fără apă să se înece;
Gemenii să se desfrăţească;
Fecioara, frumseţea să-şi grozăvească,
Cosiţa ei galbenă în negru văpsească;
Scorpia, acul ascuţit să-şi tâmpească;
Sdreliţul, arcul frângând, ţinta nu lovească;
Cumpăna, dreptate nu mai arăte;
Aparul, topească-se de sete;
Martie, vârtutea în slăbiciune să-şi primenească;
Mercur, între planete nu mai crâcnească;
Zefs, monarhia în veci să-şi robească;
Venera, floarea frumseţii să-şi vestejească;

Cronos, scaunul de sus în jos să coboară;
Finicul, în foc de aromate moară;
Altarul jertfe nu primească;
Paharul, băutura să nu mai mestească;
Chitul, crape în apa Ariadnului;
Epirul, cază 'n gura Sirianului;
Musculiţa, cu jele să bâzâiască;
Amândoi Urşii cu greu să mormăiască;
Pletele Venericei să se pleşuvească,
Coroana frumoasă să nu le 'npodobească;
Pegas, de Adromeda să se depărteze;
Perseu, de Casíopá să se 'ndepărteze;
Zmeul, capul cu coada 'şi împleticească;
Chivotul lui Noe, în liman să primejduiască;
Porumbul, frunza măslinului cercând, rătăcească;
In drept a se întoarce nu mai nemerească.
Acestea dar, toate jelind, tânguiască;
Vâlva Inorogului, cu arsuri doriască;
Singur, numai Corbul vesel crângăiască;
Tuturor, în lume, spre chezi răi menească;
Singur, câinele mare, cu cel mic, lătrând, brehăiască,
Şi de faptul scârnav să se veseliască.

Reproduc şi bucata *eroico-comică* pentru complecta edificare:

RESBELUL GÂNGĂNIILOR

După împărăteasca poruncă toate se gătără;
Fel de feluri de mâncări, în divuri de băuturi pre mese s'aşezară;
Şi după neamul şi felul său să orânduiră;
„Căci chipul întâi al trufiei în protocardia mesei se zugrăveşte",

„Şi toată mândria în scaunul cel mai de sus se săvârşeşte",
Iar la masa, la care singuri Impăraţii se ospătă;
Altora, loc de şezut nu arătà,
Fără Corbului şi Struţocămilei,
Carii pentru slujba epitropicească ce purtà,
De cât toate dihăniile lumii mai în cinste se avea;
Către acestea pre Brehnace şi pre Pardos adăogea,
Ca cum d'intr'alţii mai aleşi şi după epitropi al doilea ar fi.

* * *

Ei într'acest chip la veselia ospăţului aşezându-se,
Şi în tot felul de dezmierdări desfătându-se,
Şi acmù paharele pre masă ades primbându-se,
Cineş pre monarhul său cu nespuse laude şi colachii în ceruri înălţa,
„Căci vinul în stomah intrând, aburul la cap trimite"
„Şi aburul în cap învăluindu-se, gândurile acoperite",
„Şi cuvintele negândite la ivală scoate".
Şi acmù la cele mai din luntru a voroavei pozlovenie intrând,
Cine de viteaz, cine de credincios, cine de vârtos se lăudà;
Aşijderea cine credinţa şi priinţa sa, cine vicleşugul şi vrăjmăşia,
Altuia, cu desfătate şi cu vinul împiedicate voroave arătà.

* * *

Acestea încă ei bâlbâind,

Şi stropii vinului din gura unuia în obrazul altuia sărind,
Iată, de năprazně şi fără veste toate turmele şi neamurile muştelor,
La masă nechemate
Şi la ospăţ neîmbiiate
A veni şi fără nici o siială a se ospăta văzură.
Căci, precum mai înainte s'a pomenit,
In noaptea, care ciacalul sfatul albinelor auzise,
Şi a doua zi viind, Lupului şi Vulpii povestise,
A doua zi viespile toate pre gărgăuni, pre tăuni,
Pre ţânţari şi pre alte cete de muşte şi muşiţe îndemnând,
La albine s'au adunat, şi fietecare de vestea auzită povestind,
Adică, prêcum Vulturul tuturor sburătoarelor Monarh, să se fie ales.
Şi hirograf dela toţi să fie cerşit şi să fie luat, au înţeles;
Care lucru tot neamul muştelor şi păsărilor, pre sine, zburătoare ştiind:
„Sculaţi fraţi!", întru sine ziseră, „şi ori unde acle adunări vom află",
„Acoleà, a noastră elefterie a cunoaşte să le facem,
Ca altă dată să priceapă: „că nu toată pasărea să mănâncă",
„Nici tot marele, pre cel mic stăpâneşte",
„Nici toată pofta din părere născută se plineşte".

* * *

Neamul dară al muştelor, tot într'un suflet şi într'o inimă sculându-se,
Şi mai mult cu focul inimei, de cât cu aripile sburând, ducându-se,

Pre toate zburătoarele şi mergătoarele la pomenitul ospăţ, aflară,
Carile, mai mult de mânie de cât de foame în agonisita altora,
Ca focul în paie şi ca scânteia în iarbă pucioasă, intrară.

* * *

Această toţi sfetnicii şi Senatorii, din ambele părţi, văzând,
In mierare şi ciudeasă ca aceasta stà,
Şi ce poate fi aceasta, din cap, din umeri şi ochi, semne făcând,
Muteşte întrebà.
Toţi de toţi, întrebà,
Şi cel ce se răspundă nu erà.

* * *

Albinele, viespile, muştile şi alte gloate, nici cum ceva uitându-se,
Ca la bucatele şi mesele lor, fără nici o grijă mâncà,
Imprăştià şi pre jos, de pe masă, la furnici aruncà,
Căci şi furnicile, de acestea oblicind, după alalte muşte urmară,
Zicând, precum că în partea sburătoarelor sunt,
De vreme, ce ca păsările se ouă, şi ca muştele aripe fac.

* * *

Iară Vulturul şi Leul, de mânie, ca beşică de vânt, se umplură,
Unul piuì,
Altul răcnì,

Şi fitecare cetelor sale de răsboi să se gătiască
poronciră;
Şi: „nici unul din tâlharii, în seamă nebăgători,
să nu scape!” strigà.
— „Cine sunt aceştia, cari de straşnice chipuri
împărăteşti a se sii n'au învăţat?”
— „Cari, sunt aceştia, ce de frica grozniciii noa-
tre nu s'au cutremurat?”
— „Au, este cineva supt soare, a căruia neştiutorii
a se ruşinà,
„Ochii, de străluminarea slavei noastre să nu se
tâmpiască?”
— „Au, este, din faţa pământului, până 'n ţirca-
lamul lunei,
„Duh ca acela, carile gând împotrivnic spre ne-
biruita noastră putere să puie?”
— „Cum, mai curând, dar în unghii îi făramaţi”,
„In colţi îi zdrumicaţi”,
„In labe-i spintecaţi”,
„Cu lutul şi ţărâna-i amestecaţi”,
„Şi cu pravul şi pulberea în vânt îi aruncaţi”!

* * *

După această poruncă împărătească, cu toţii de
masă se lăsară,
Şi de arme şi răsboi se apucară.
„Căci, precum după răscoale, linişte şi veselie”,
„Aşa, şi după veselie, armele şi gâlcevile urmează”.
Toată jigania cumplită colţii îşi tocià,
Şi toatà pasărea rumpătoare pintenii îşi ascuţià.
Cucoarele, cu buciumile, buciumà;
Lebedele, cântecul depe urmă al morţii, cântà;
Păunii, de răutate, ce vedea, în gura mare se văità;
Şoimii, ca hatmanii,

Ulii, ca serdarii,
Coruii, ca căpitanii,
Pe dinaintea gloatelor şi a bulucurilor se primblà;
Pupăza, ca ciauşii, la alai îi aşezà;
Càiele, din fluere, şuierà;
Brehnacile, înalt, pentru pază, se înălţà;
Vulturul, deasupra tuturor, cele trebuitoare poruncià;
Carii în aripa dreaptă ori stângă de răsboi se sicuià.
Intr'acestaş chip şi jiganiile pre pământ,
Cine-şi la polcul său, şi ciata sa orânduindu-se,
La meideanul bătăii cu mare dârjie ieşiră.

* * *

Iară, după ce Puhacele, din puştile cele mari, şi
Cucuvaiele, din cele mici, semnul răsboiului dederă,
Indată, sunet, buhnet, trăsnete, plesnete, vâjâituri şi duduituri preste tot locul răsunară,
Ca iuţi aripile Vulturilor, Brehnacilor, Rarăilor, Şoimilor, Ulilor şi Cornilor cu mari vâjâituri aerul despică;
Leii, Urşii, Pardosii, Dulăii, Ogarii şi Coteii, cu unghiile ţărna aruncând,
Pulberea în cer spulberă,
Şi cu neguri în praf luminoase razele soarelui astupă.

* * *

Mânie, ca aceasta, vărsară,
Vrăjmăşie, ca aceasta, arătară,
Gătire, ca aceasta, făcură,
Tunară,
Detunară,

Trăsniră,
Plesniră,
Răcniră,
Piuiră.

Şi din toate părţile, cu mare urgie, marele jiganii
Asupra micşoarelor musculiţe se repeziră;
Căci precum zice cuvântul: „Fată munţii şi născură un şoarece",
Dar, pre câtă groază arătară,
Atâta de batjocură se făcură,
De vreme ce micşorimea albinelor, viespilor, muştelor şi ţânţarilor,
Asupra mărimii păsărilor şi jiganiilor toată ocara aduseră;
Căci muştele, cu putinţa aripilor, în slava cerului ridicându-se,
Colţii jiganiilor celor cumplite, în ceva a betegi nu putură;
In aer aşijderea toate păsările rumpătoare, cu grele trupuri, ce purtà,
Şi cu mari aripi, ce le ocârmuià,
In gios slobozindu-se,
Şi în sus râdicându-se,
Repede, repegiunea, ce făceà,
Muştele, cu puţină clătire,
Şi în afară din cale ferire,
In deşert a lovi
Şi în zadar a ieşi,
O făceà.
Incă, de multe ori, pentru mai mare batjocoră, pre spate le încălecà,
Şi printre unghii şi pe subt aripi slobode şi fără primejdii sburà,

Iar, când vreuna în brânca unei păsări ori jigă-
nii a cădea se tâmplà,
Cum să o strângă şi cum să o farme nu avea.
„Căci, precum mărimea, la unele, arătoase”,
„Iar la altele, ca un boţ greu mişeloase”,
„Aşa şi micşorimea, la unele, nimica”,
„Iar la altele, decât mărimea, mai vrednică este”.
Iar otrăvitul ac al abinelor, viespilor şi gărgău-
nilor,
Cu carile ele în locul suliţei se într'armà,
Cât de lesne în palma păsării, ori talpa jigăniii
înfigea,
Al căruia cumplită durere, nu numai cât trupul
le beşicà,
Ci încă, până la inimă pătrunzind, la ficaţi stră-
bătea.

* * *

Şi aşa muştile, după ce în aer, pre cât vrea,
Pre păsări obosià.
Trântorii buciumul de întornat cântà,
Şi cu toate, de iznoavă, la ospăţ se aşezià,
Nici cum a Leilor, sau altor Jigănii călcături şi
stropşituri în samă băgând;
„Căci, precum orbul de noapte nu se grijeşte”,
„Aşa şi cel slab, de cel tare, nu se siieşte”,
„Ca cel ce n'are de ce se prăda de prădător”,
„Ca udul de ploaie nu se teme”.
Deci, când Jiganiile pre pământ mai mare nă-
vală le dà,
Atuncia muştele, prin nări, urechi, vine şi sub-
siori se aciuà;
De care lucru neprietenii, nu 'atâta luptători, cât
scut şi apărători li era.

„Ca şi norocul, când pre cel norocit a-l batgiocori vă",
„Intâi, îl măreşte, apoi cu a altuia slăbiciune îl domoleşte";
Iară, când muştele de bună voie le părăsia
Şi mai înalt, în aer, se suià,
Jiganiilor alta, fără numai urletul în vânt.
Şi trântitul cu curul de pământ,
Nu le rămânea;
Căci muştele de urlete a se speria neînvăţate
Sindila labele lor în văzduh depărtate,
Fiind, în toată nefrica şi negrija se aflà,
Şi pre spinarea sburătoarelor,
Ca în carete împărăteşti, legănându-se, se primblà.
„Intre muritori de se da vre-o fericire",
„Pare-mi-se, că alta mai mare nu se poate",
„De cât, din rea pizma neprietenului",
„Bun sfârşitul lucrului a se tâmpla";
„Aşijderea mai mare nenorocire cineva a păţi nu poate",
„De cât, din pricina pizmei sale, fericirea neprietenului a vedea, când vede".

* * *

Intr'acest chip dară jiganiile şi păsările,
Câtăva vreme în zădar trudite,
Şi în deşert ostenite,
Până mai pre urmă de mai mult necaz,
De cât de trudă obosindu-se,
Şi mai mult de mânie, de cât de osteninţă,
Inăduşindu-se,
Pentru ca puţinteluş duhurile înfocate să-şi răcorească
Şi puterile slăbite să-şi odihnească,

Buciumul de întors cântară
Şi pentru ca stomahurile leşinate să-şi întărească
La ospăţ se aşezară,
Dar nici aceasta cu vre-o ticneală a le fi putù,
„Căci, precum înăduşitul, fum cu nările trăgând",
Mai rău s'înăduşeşte",
„Aşa odihna fără noroc, decât război vrăjmaş, mai cumplit este".
De vreme ce mulţimea ţânţarilor şi a muştelor,
Carile nu numai a mesei, ci şi a tot pământul faţa în jur împrejur acoperià,
Şi atâta aerul cu micile lor trupuri, ca un fum şi praf umpluse,
Cât jiganiile de mare osteninţă mai adesea duhurile a-şi trage vrând,
Cu văzduhul împreună şi micile lighioi cu nările sorbià,
Cari până la plămâni mergându-le, mai mare înăduşeală le făcea:
Jiganiile sărià.
Se trântià,
Suspinà,
Strănută,
Capul li se 'nvârtejià,
Greaţa li se scornià,
Iară altceva nici procopsià.
Nici îşi folosià.
„Căci, precum mânia naşte izbânda",
„Aşa izbânda nedobândită naşte dosada",
„Cu care mânia singură ca cu laţul său se zugrumă".

* * *

Pedeapsă şi ocară ca aceasta le zămisli nebuna mândrie,

Şi dovadă ca aceasta le născù' mândra nebunie.
„Căci de multe ori părerea înaltă şi tocmai peste nouri ridicată",
„In fundul beznei necunoştinţei pogorându-se cade",
„Şi cu cât mai cu mărimea se slăveşte",
„Cu atâta mai în prăpastie, prăvălîndu-se, se ocărăşte";
„Aşijderea, adesea s'au văzut",
„Ca lucrurile prea putincioase"
„Şi prea vârtoase",
Prea lesne a se zdruncinà"
„Şi a se fărâma",
„Incă dela cel slab şi moale",
„Precum diamantul, cu plumb se lucrează",
„Şi cu praful său şi cu curma fierului se despică",
„Se rujdeşte",
„Şi se juleşte";
„Moartea'şi pieirea Filului, Şoarecele este",
„Picătura ploii piatra găureşte",
„Şi funia de tei cu vremea marmura despică";
„Căci lucrul aşa de putincios",
„Şi de vârtos",
„Subt soare nu este",
„Căruia biruinţa şi înfrângerea să nu dea",
„Incă de unde nici gândeşti, nici nădăjduieşte".

* * *

Aşa dară falnicele şi trufaşele dihanii, duhurile cele înalte şi umflate ce purtà,
Şi sprincenele cele peste frunte ridicate ce înălţà,
Cu ocàra a toată lumea, de tot gios le lăsară,
Şi gândul într'altă socoteală îşi mutară.

Istoria Ieroglifică

Am spus la început, că această operă este *enciclopedică*. Să precizez. Ne aflăm în adevăr în fața unui *Roman alegoric,* în care personagiile se ascund sub blăni de animale ori pene de păsări și care după modelul celor din Evul Mediu, conține de toate, adică este enciclopedic.

Importanța lucrării. Pentru a nu merge pe calea bătută, voiu arătà dela început, care este importanța acestui roman. Ea este atât de însemnată, încât, la 1700, nici unul din popoarele înconjurătoare nu poate sta alături de noi, cu o producție similară. Nici Germanii nu au o asemenea operă.

Valoarea ei intrinsecă este, bine înțeles, dublă. Cea *enciclopedică,* și cea *literară.* Cea *enciclopedică,* am scris-o mai sus, este surprinzătoare pentru epoca aceia. Cantemir se arată într'ânsa un savant de frunte. Cea *literară* nu se lasă mai pre jos după cum am arătat ca poezie și după cum voiu mai arătà. Pot scrie chiar dela început că valoarea ei se poate rezumà în această apreciere: ne aflăm în fața unei *opere clasice, singura noastră operă clasică;* ceia ce și pentru străinătate reprezintă ceva.

Și să scriem și pentru ce este clasică. Pentru aceia, că urmează vechile legi ale compunerii literare, cum iarăși voiu arătà.

Acțiunea. Clasicismul diferă de toate celelalte școli literare, prin elementul veșnic omenesc, sau universal pe care îl exploatează. Opera cla-

sică din această cauză este veşnică în timp şi în spaţiu.

Subiectul acestui roman este cel atât de favorit Evului Mediu: *Lupta dintre dreptate şi strâmbătate.* Desigur factorul este ceva mai ridicat ca cel vulgar-omenesc, dar tocmai aceasta este caracteristica clasicismului.

Acţiunea este la rândul ei perfect *unitară,* şi aici este punctul lăudabil. Cantemir a putut, din peripeţiile vieţei lui, să compuie un roman. *Intriga,* propriu zisă, este, şi ea, la înălţime. Strâmbătatea este reprezentată pe scenă de *schimbăciosul Cameleon,* care este un *Iago,* de o categorie excelentă.

Acţiunea nu lâncezeşte de loc, mai ales, dacă se trece de primele capitole cu discuţiile şi discursurile pline de filosofie. La punctul culminant, este chiar emoţionantă, ceia ce se întâmplă mai rar la clasici.

Dar, având în vedere şi elementul Evului Mediu, adică neprevăzutul spiritului de aventură, interesul desigur câştigă.

Subiectul, în fond, se rezumă la *lupta partidei financiare munteneşti, de sub conducerea lui Brâncoveanu, cu ultimile încercări ale militarilor moldoveni de aş menţine preponderenţa la tronul Moldovei.* Prima, nu se dă înapoi dela nimic pentru a-şi ajunge scopul, a doua, rămâne veşnic pură şi idealistă. Bine înţeles, spre a fi în cadrul clasicismului, cea dea doua câştigă, pentru a da *satisfacţie moralităţii publice.*

Caracteristica operei, mai constă şi în desăvârşirea unui roman, chiar medieval, în care *iubirea* este exclusă. Ea este înlocuită cu *lupta*

dintre cupiditate și ambițiune, deci cu alte două iubiri mai josnice, *iubirea de bani* și *cea de măriri.* Fondul pasional al luptei dintre dreptate și strâmbătate este deci acesta. Dar și aceste două pasiuni sunt universale, în timp și în spațiu.

Subiectul, propriu zis, l'am rezumat capitol cu capitol și se va ceti în cursul romanului.

Caracterele. Pentru ca o operă să fie clasică, trebuie ca personagiile să aibă caractere bine definite, unitare, iar acțiunea să le încadreze perfect. Al doilea mare merit al Romanului este acela al adaptării caracterelor animale, oamenilor epocii și potrivirea lor cu tot mersul acțiunei. Cantemir a trăit un episod și l'a transcris. Acest episod, cu personagii cu tot, merită această trecere la nemurire, căci este perfect literar.

Personagiile reprezentative ale celor două tabere în luptă sunt: *Inorogul* Dimitrie Cantemir) și *Cameleonul* Sc. Rossetti omul lui Brâncoveanu. Pe cât este de cavaler, cel d'intâi, pe atât intrigantul bizantin reiese hidos. Acest *Cameleon trebuie să rămâie în literatură,* alături de *Iago, florentinul,* căci el reprezintă toată perfidia specific bizantină, el reprezintă pe *intrigantul bizantin.* Acest tip, nimeni nu ni l-a disecat de viu și cu atâta măiestrie, cum a făcut-o Cantemir. Din tot acest roman, *Cameleonul va rămâne în literatura universală; întregul roman nu este decât acest Cameleon.* Semnalez punctul culminant al intrigii, în care Cameleonul este prins în propriele lui mreje de Șoim, și arta cu care scapă din încurcătură. Scena insinuărilor

lui Iago nu este cu mult superioară acesteia. (Cap. VIII). Şi de oarece am ajuns la Iago, deci la teatru, să nu mă dau înapoi să repet, că acest Roman este şi o *tragedie,* după cum s'a văzut. Romanul în genere nu este decât descrierea peripeţiilor unei pasiuni în luptă cu lumea; în Teatru, acţiunea este mai strânsă şi cere o luptă făţişă cu un element bine definit. Romanul medieval occidental recurge însă la acest factor al tragediei.

Şi, ca să termin cu acest paragraf să mai aduc o laudă autorului. A intrat în materie, cu mai bine de 20 de personagii, fără expoziţie; prin urmare a atacat cel mai greu gen retoric: intrarea ex-abrupto. Este cel mai greu gen, de care, de altfel Cantemir este perfect conştient, după cum o arată în prefaţă. Şi ca să anticipez cu *critica,* să consemnez de pe acum, că singura slăbiciune a operei constă tocmai în acest „tur de forţă". Expoziţia este aşezată la cap. VI, iar de acolo înainte romanul devine de un interes palpitant, se citeşte ca un *roman poliţist,* din timpurile noastre.

Termin acest paragraf, afirmând, că, graţie elementului teatral, semnalat mai sus, această operă, n'ar da loc numai la o înscenare cinematografică senzaţională, ci şi la o adaptare scenică uimitoare.

Compunerea. Caracteristica clasicismului este însă compunerea. Preocuparea de căpetenie a clasicului este să evite „vorbăria goală", să umple opera cu *gândiri,* în strictă legătură cu acţiunea. *La clasici, fiecare frază trebuie să conţie ceva de*

seamă. Această obligaţie face ca operile clasice să fie greu de citit, şi dă o măsură certă a clasicismului.

Ei bine, Cantemir este în această privinţă *ultra-clasic*..

Crescut la şcoala veceh grecească, a abuzat până la un punct de ea. *Nimeni în toată literatura universală n'a îndrăznit să introducă atâtea elemente de gândire şi de cultură într'o operă literară*. După câteva pagini de citire, te şi osteneşte această ostentaţie, fără ca totuşi să te alunge. *Este chiar un fenomen, puterea de atracţie a unei opere atât de greu de digerat!* Pentru a ilustra cele ce înaintez, voi semnalà cele 760 de *„sentenţii"*, cu cari se încheie metodic fiecare paragraf.

Comparaţiile sunt deasemenea extrem de numeroase, poate chiar prea numeroase, şi dau *„stilului"* un colorit foarte puternic. Aceste flori de stil sunt în marea lor majoritate de o valoare de gândire foarte însemnată. *Calificativele*, la rândul lor, ca şi la realişti, abundă; se abuzează chiar de ele. Până şi *verbele* se îmbulzesc sub pana scriitorului şi se aşează în serii, cari te obosesc. *Imaginaţia*, cel puţin, n'are pereche. Trebuie să te adresezi romanelor occidentale, din sec. XVII, ca să găseşti comparaţie. Dacă n'aş cità decât *Cetatea Epitimi* din cap. III şi cred că aş ilustrà această afirmare. *Descrierile* de peisagii lipsesc desigur. Abia pe ici, pe colo, câteva linii de schiţe. Până la J. J. Rousseau vor mai trece câteva decenii. In schimb, celelalte sunt bune şi numeroase. Cele, privind animalele, sunt de multe ori *bune de model*. Aşa este cea a Cameleonului.

Intreaga operă mai este presărată de *dis-cursuri,* de cari am pomenit mai sus.

Se găsesc în ea aşijderea o serie de *poveşti a-legorice,* cari, luate a parte, pot forma un *op.* al autorului. Nu ştiu, pe care s'o citez, căci toate sunt excelente. Am dat fiecăreia titlu în text şi am trecut'o în sumar. Cele două dela urmă sunt transpuse în notă, fără tăieturi.

De poezie am pomenit deasemenea mai sus, deci nu voi mai reveni.

Dacă n'ar fi fost scrisă mare parte în versuri[1]) cu inversări sintactice grele, această operă ar fi pătruns de mult în public. Dar şi aşa, ar fi trebuit de mult o ediţie pentru oamenii de litere. Trebuie să o spunem precis, este o lipsă de veneraţie, fără precedent, faţă de trecutul unui popor, ceiace s'a făcut cu această operă. Noi am transpus'o în ediţia de faţă cu foarte mici modificări, cu puţine tăieturi de lungimi medievale şi i-am dat titlul adevărat, ce-l poartă la sfârşit: *Resbelul (Vrajba) dintre Corb şi Inorog sau lupta dintre Dreptate şi Strâmbătate.*

Concluzii

Critica, după cum s'a văzut, arată *abuzul* autorului în toate direcţiile. Este o abundenţă de toate, care te zăpăceşte. Transpunerea, care urmează, a prăşit, cum s'a zis mai sus, cât a putut. Incolo, romanul rămâne cea mai de seamă operă a literaturei româneşti, *singurul, care ar puteà pătrunde în străinătate şi singurul clasic.*

Apoi complexul materialului, din care Cantemir şi-a clădit acest Roman, desprinde o serie

1) Am pus în notă două pasagii versificate. Unul la cap. III, altul la cap VIII.

de adevăruri, necunoscute nouă, până azi şi cari trebuiesc reţinute.

1. Cantemir nu a fost o *minte politică*, căci după toate cele îndurate dela partida muntenească, el se împacă cu aceasta tocmai la sfârşit. De rezistà, dezastrul Stănileştilor se producea fatal şi matematic, Fanarioţii împingând Rusia la atacarea Turciei, iar Cantemir venea domnitor în cele două ţări şi nu aceşti Fanarioţi. Ce perspectivă! Invăţatul Cantemir în locul sec. XVIII! Desigur, că am fi azi departe şi am fi contribuit şi noi cu ceva la civilizaţia modernă.

2. Protecţia acordată lui de Ministrul Ludovicilor francezi, arată politica Franţei, susţinătoarea domnilor ţărilor munteneşti şi moldoveneşti. cum ştim şi din intervenţiile lui Ludovic XIV în favoarea lui Gheorghe Ştefan, şi de azilul acordat lui N. Mavrocordat.

3. Partida muntenească s'a amestecat 40 ani în politica Moldovei. deci din timpul lui Matei Basarab.

4. Cel care scapă pe Cantemir este unul din Cantacuzineşti, deci lupta contra lui Brâncoveanu începe de atunci.

5. Romanul, este în fond. un *memorial al autorului;* informaţiile istorice au greutatea lor.

6. *Cetind această operă, crezi că a fost scrisă azi. Moravurile nu s'au schimbat. Politica este aceiaşi. Cele două ţări, par a fi hibernat în sec. XVIII şi revenit la viaţă în sec. XIX, fără schimbare. Partea satirică deci poate fi uşor înţeleasă şi azi fiind şi azi de actualitate.*

7. Enigmaticul personaj, pe care Cantemir îl ascunde sub aripile *Liliacului,* sau *Pseudo-bei-*

zadea Marco, îl pot identifica cu un pretendent la tronul Moldovei din 1700 şi care se intitulează pe un inel: *Io Radu (Rareş V. V. 1700.* Acest inel este *criptat,* dar cuvintele *Rareş V. V, Io Radu,* şi data *1700,* sunt scrise în clar, (răsturnate, ca sens de cetire) şi se află în posesia d-lui I. Steriadi, pictor. Inelul acesta mai are pe cameie, gravate, armele Moldovei. *Todiraşco,* din Galaţi, ar fi ácesta. Partida, care îl susţine în cele două ţări, ar fi voit deci să reînoiască epopeia lui *Petru Rareş,* în momente, tot atât de tragice pentru cele două ţări. Goana după *un os domnesc,* în ajunul catastrofei fanariote, ar fi la locul ei. Tot aşa şi cu importanţa, pe care i-o dă Cantemir, în Roman.

Şi, pentru a termină, să semnalez, că în ţara, în care toţi nechemaţii au statui, *Cantemir nu are nici măcar un bust.* Oricât ar fi greşit politiceşte, dar omului, care ni-a lăsat pe lângă atâtea opere şi *Istoria Ieroglifică,* ar fi trebuit să i se fi adus cel puţin acest prinos de recunoştinţă. Şi înscriu această operă ca cea mai de seamă a autorului, nu numai după părerea mea, ci a lui însuşi. El însuşi ar fi recomandat'o unui vizitator, ca cea mai de frunte lucrare a lui. Dacă ar fi reuşit s'o tipărească atunci în latineşte, ar fi făcut vâlvă, şi ar fi *aflat'o şi cei chemaţi s'o predea azi la cursuri.* Poate ni-ar fi fost moralul ceva mai ridicat. Dar, cu toate insistenţele depuse, Cantemir, nu şi-a putut vedeà realizată dorinţa, spre paguba noastră.

Bucureşti, Iunie, 1926.

Em. C. Grigoraş

Persoanele Alegoriii

Dobitoacele (Moldova)

Pardosul: Iordache Ruset, Vornicul.
Ursul. Vasile Costache, Vornicul.
Lupul: Bogdan, Hatmanul, cumnatul lui Dimitrie Cantemir.
Vulpea: Ilie Țifescu, Ștolnicul, (Frige-Vacă .
Ciacalul: Maxut, Serdarul.
Mâța sălbatecă: Ilie Cantacuzino.
Brebul: Burnuz, Postelnicul capuchehaia.
Bursucul: Lupul, Vornicul.
Nevăstuica: (Anița Helge) Fata Dediului, a doua nevastă a lui Mihail Racoviță V. V.
Guziul orb: Dediul, Medelnicerul de Galați.
Șoarecele: Ursăchel.
Căprioara: Caragieștii.
Liliacul: Marco pseudo-beizadea ? ginerile lui Alex. Mavrocordat.
Vidra. Constantin Duca-Vodă, fost ginere al lui Brâncoveanu.
Cămila: Mihail Racoviță.
Struțo-cămila: Mihail Racoviță V. V., fost cumnat a lui D. Cantemir.
Căprioara de Arabia: Dimitrașco Caragea.
Moimâța: Voroava Muntenească.

Râsul: Mihalache Ruset.
Hameleonul: Scarlat Ruset.
Veveriţa: Manolache Ruset.
Inorogul (Cal cu corn în frunte Dumitraşcu Vodă, Cantemir.
Filul (Elefantul): Antioh Vodă, Cantemir, fratele lui Dimitrie.
Camilopardalul: Alexandru Mavrocordat.
Monocheroleopardalis: Constantin Cantemir Vodă, tatăl lui Dimitrie şi Antioh.
Molia. Atanasie Popazoglu.
Boul: Donici, Logofătul.
Dulăul cel bătrân: Caramanli, Postelnicul.
Dulăoaşul: Hurmuz, Celepul.
Plotunul: Scarlat Caragea.
Bivolul de China: Patriarhul Ierusalimului.

Păsările (Muntenia)

Brehnacea: Constantin Cantacuzino, Stolnicul.
Şoimul. Toma Cantacuzino, Postelnicul.
Uliul: Ştefan, Paharnicul, fiul lui Const. Cantac. şi viitor Domn.
Cucunozul: Mihai Cantacuzino, Spătarul, fratele lui Const. Stolnicul şi socrul lui Racoviţă V. V.
Coruiul: Răducanu Cantacuzino fratele lui Ştefan.
Heretiul: Radu Golescu.
Balabanul: Şerban Cantacuzino, nepotul lui Toma.
Blendiul: Şerban Greceanu, logofătul, ginerile lui Brâncoveanu.
Corbul: Basarabă Vodă (Const. Brâncoveanu).
Lebăda: Cornescu, Banul.

Bâtlanul: Dimachi, Capuchehaia (reprezentantul
domnului la Constantinopoli .
Coşcodanul: Aga Văcărescu.
Papagaia: Papi Comneno.
Privighetoarea: Cacavela, profesorul lui Dimitrie
şi Antioh Cantemir.
Coracopardalis: Nicolai, fiul lui Iordache Ruset.
Lebăda bătrână: Panaiotachi Tergimanul, dra-
gomanul Porţii.
Coţofana: Grămătic muntenesc.
Lebăda. Cornescu, Banul.
Pupăza: Verga (?
Potârnichea: Fata Ştanei.
Cucoşul Europei: Solul francez.
Vulturul pământesc: Impăratul turcesc.

Alte Lighioane

Câini, Ogari, Cotei
Gândaci, Ţânţari.
Greeri, Albine, Furnice.
Muşte, Broaşte, Trântori.
Tăuni, Viespi.
Lindeni, Păduchi, Lipitori.
Cârcei.
Crocodilii: Pristavii Bostangiilor.
Mreana: Fata lui Brâncoveanu.
Crocodilul: Hasachi, pristavul Bostangiilor.

Expositia

De 40 ani, mai ales, Muntenii se amestecă în treburile interioare ale Moldovei. In Moldova rezistă ultima rezervă: Răzeşii. *Aceştia, după istovirea complectă a boierimei, se luptă cu înverşunare pentru independenţă. Sunt toţi militari, pe când în Muntenia domnesc oamenii banului. Lupta se va termina cu dezastrul celor două ţări, adică cu* epoca Fanarioţilor.

Familia de răzeşi, care se luptă cu Muntenii în ultima fază este cea a Cantemireştilor. Constantin, *tatăl, ajunge primul la domnie, prin propriile lui merite. Apoi vin, la intervale împlinite cu oamenii Brâncovenilor,* Antioh *şi* Dimitrie, cei doi fii ai săi.

* * *

La moartea lui Constantin, *(Monocheroleopardalis),* Brâncoveanu *(Corbul),* în urma *intrigilor* Vidrei *(Constantin Duca), care îi scrisese de multe ori, că* Inorogul *(Dimitrie),* Filul *(Antioh),* Lupul *(Bogdan),* Pardosul *Iordachi Ruset), etc., nu vor fi niciodată prieteni lui, obţine, odată cu mâna* Mreanei *(Maria, fata lui Brânco-*

veanu) și Domnia Moldovei. *Brâncoveanu, grație averei lui colosale, deposedase pe* Dimitrie Cantemir, *ales Domn de boierii moldoveni, la moartea tatălui său.*

De aici începe și vrajba cea mare.

Cantemireștii *dau bani la Constantinopoli și dau jos pe Duca.* Antioh *(Filul)* vine la Domnie. *Brâncoveanu, pune însă totul în joc și readuce pe Duca pe tron. Lupta se întețește. Boierii Moldoveni se duc la Brâncoveanu și cer mazilirea lui Duca, pentru tirania, ce intronase acesta în Moldova.* Bâtlanul *(Dimachi), capuchehaia (Reprezentantul domnesc la Constantinopoli) descopere în acelaș timp, că Duca uneltește contra socrului său Brâncoveanu. Acesta, atunci se decide a-l înlocui și promite să lase Cantemireștilor tronul Moldovei. Insă, pe sub mână, după ce încearcă cu un aventurier (Liliacul), se mulțumește să împingă la Domnie pe* Racoviță Mihail *(Cămila, apoi Struțo-cămila) fostul cumnat al Cantemireștilor.*

Aici stau lucrurile, în momentul când începe romanul.

(Această expoziție se află tocmai la Partea VI).

Partea I

Suntem introduşi în adunarea Dobitoacelor *(Moldovenii) şi* Păsărilor *(Muntenii). In urma unei discuţii aprinse şi nehotărâte soseşte ordinul lui Brâncoveanu* (Corbul) de a elinimà din *domnie pe* Duca *(Vidra) şi de a alege domn în loc pe* Racoviţă *(Struţocămila).*

Discuţiile se petrec, bine înţeles, în mod alegoric şi în elementele actorilor prezentaţi şi ei alegoric.

I

Mai dinainte decât a se zidi temeliile Vavilonului[1]) şi Semiramis[2]) a sădi într'ânsul raiul spânzurat[3] (cel ce este unul din şeapte minuni ale lumii) şi Eufratul[4]), vestit într'ale Asiei ape, a porni prin uliţe, se vor scorni între creerii Leului[5]) şi tâmplele Vulturului[6] vifor de chiteală[7]) şi volbură de socoteală ca aceasta.

Leul dar, de pre pământ (el carele, ştiut tuturor, este mai tare şi mai vrăjmaş decât toate jiganiile)[8]) şi Vulturul din văzduh (cine-şi poate prepune că nu este împărat tuturor zburătoarelor?)[9]), fiecare în sine şi cu sine socotindu-se, şi luând totul în seamă cu amănuntul, recunoscură, fieştecare după firea simţirei sale, precum că, mai tari, mai iuţi şi mai putincioase dihanii ca dânşii altele nu pot fi. Insă, singuri cu ştiinţa şi simţirea lor neîndestulându-se, vrură, ca să adeverească şi să întărească socoteala lor, cu a tu-

1) Temeliele Vavilonului=Inceputul răutăţilor.
2) Semiramis=Pofta reuşitei nedrepte.
3) Raiul spânzurat=Fericirea nestabilă.
4) Eufratul=Nesaţiul.
5) Leul=Partida moldovenească.
6) Vulturul=Partida muntenească.
7) Chiteală=Reflecţiune, concepţiune.
8) Jiganie=Tot neamul moldovenesc.
9) Sburătoarele=Tot neamul muntenesc.

turor celorlalte jigănii şi păsări ale lumii, astfel ca, dovedindu-se către toate, şi mărturisire luându-se din gura tuturor, împărăţia, ce-şi aleseseră şi socoteala, ce în gând îşi puseseră, să rămâie în veci nemutată şi neschimbată.

Aşa dar, Leul, jigăniile în patru picioare clătitoare, iar Vulturul, pre cele din aer cu pene şi aripi sburătoare, ca la un *Sfat*, de îndată le chemară, şi în clipeală le şi adunară.

Deci, dinaintea Leului stătură mai aproape acele jigănii, cari purtau arme de moarte în colţi, în unghii sau în altă parte a trupului, precum sunt: Pardosul, Ursul, Lupul, Vulpea, Şacalul, Mâţa sălbatecă şi altele, cari se bucură de vărsarea sângelui nevinovat şi stăruiesc a schimba viaţa naturală în moarte. Iar înaintea Vulturului stătură mai aproape păsările, cari au lănci otrăvite, aducătoare de răni netămăduite, în clonţ ori în unghii, precum sunt: Brehnacea, Şoimul, Uliul, Cucunozul, Coruiul, Eretiul, Balabanul, Blendiul şi altele asemenea acestora, cari dacă într'o zi nu vor vărsa sânge şi nu vor gusta moartea nevinovatului, a doua zi ar afla pieirea lor.

In acest chip, prin urmare, fieştecare ţinea locul cel mai de frunte de partea împăratului său şi de ceata monarhiei sale. Aceasta pentru rânduiala cea dintâi.

Rânduiala cea de a doua, la Leu, o ţineau Câinii[1], Ogarii[2]), Coteii[3], Mâţile de casă, Bursucul, Nevăstuica, Guziul, Şoarecele şi altele a-

1) Câinii=Capuchehaiele, reprezentanţii ţărilor la Constantinopoli.
2) Ogarii=Călăraşii.
3) Coteii=Iscoadele.

semenea acestora, cari, pe cât sunt de vânătoare pe atât se pot şi ele vâna şi pe cât pot ele duce pe altele în primejdia morţii, pe atât li se poate aduce, dela alţii lor, nu mai puţin. Iar la Vultur, a doua tagmă, o coprindeau Corbul, Cioara, Pelicanul, Coţofana, Puhacea[1]), Cucuvaia, Càia, şi altele asemenea lor, cari se bucură mai de grabă a lua de-a gata, fie măcar şi împuţită, prada altora, decât una proaspătă, dar gătită cu truda (osteninţa) lor.

Iar a treia tagmă, şi pragurile cele mai de jos (căci aceştia nu se învrednicesc a şedea în scaune) le ţineau jigăniile şi păsările, cari nu au în sine vre-o putere, nici nu poartă duh vitejesc ori inimos, ci, pururea, supuse şi în cumpăna morţii, dramul vieţii li spânzură „ca sufletul supus de chiênchiul negrijei departe stà"[2]). Acestea sunt Boul, Oaia, Calul, Capra, Râmătorul, Iepurele, Cerbul, Căprioara, Lebăda, Dropia, Gâsca, Raţa, Curca, Porumbielul, Găina, Turturica şi altele după neamul şi chipul lor. Iar pe acestea le-au adunat toate, nu pentru altă ceva, dar, ca nu cumva, vreuna să zică, că nu ar avut ştiinţă de această adunare, şi că, deci, neaflându-se acolo, n'au înţeles ce a hotărât la urmă sfatul.

Aşa că toate firile purtătoare de duh, şi cari se află întru monarhia celor două (stihii) elemente (pe pământ şi în aer), să nu se zică, că n'au fost de faţă şi că numele lor au lipsit de pe hirograful[3]) de obşte.

---

1) Puhacea=Bufniţă.
2) Boerimea mai de jos şi neamurile Boierilor.
3) Hirograf=însemnare.

Prin urmare, după ce se orândui şi se tocmi în acest chip, adunarea acestor două monarhii şi rânduiala acestor două soboare, se făcu cuvânt mare şi poruncă tare dintr'ambele părţi, ca olăcări[1]), cu cărţi, şi alergători să se trimeată în toate olaturile[2]), astfel ca, strigând crainicii prin toate ţările şi oraşele, să dea tuturor de ştire de această mare adunare a marilor monarhii şi, cercetând, tot astfel, peste tot, să poată află, de este vreunul, dintre cei de duhuri purtători, lipsă dela adunarea tuturora şi împreunarea lor de obşte. Aşijderea se poruncì să se zică îngrozituri şi înfricoşituri unuia ca aceluia, care ar tăgăduì a se obsti[3]) la acest sobor sau ar scorni altfel de pricini spre apărarea sa; iar, celui ce împotrivire cât de puţină ar arătà, se poruncì a i se pune pedeapsa cu moartea şi prada casii lui. Aşa dar, odată cu cuvântul li se împlinià şi porunca, şi cum s'ar zice, cuvântul sosia odată cu gândul pretutindenea şi preste tot, „ca vestea cea aspră, care pătrunde tare urechile şi ca inima înspăimântată, care simte îndată sunetele”. Iar aceasta de oarece de alergăturile Olacilor celor iuţi, şi de tropotele neobosiţilor alergători se ridicà la cer toată pulberea de pe toată calea; răsunau de strigăte tari toate văile adânci; toate vârfurile înalte ale munţilor de chiote iuţi şi huete groase erau covârşite; cât şi câmpiile pustii şi necălcate se umpleau de groaznice strigări şi de fricoase laude. Nu rămânea dară, nici se putea găsi ure-

1) Curieri.
2) Olaturi=părţi.
3) Obşti=a se adunà împreună.

che pre pământ şi în văzduh, care să nu se sfredelească de straşnicul sunet al acestei veşti, ori de groaznicul cuvânt al acestei porunci. Nu erà, nici se aflà într'aceste două elemente (pământul şi aerul) dihanie, care să nu se clătească cu mare frică, cu neîncetat tremur şi cu mare groază de vârtutea[1]) şi puterea acestei învăţături. Căci, „cu cât vine mai năpraznică vestea oţerită, cu atât scorneşte mai mare turburare şi grijă", lucru pentru care împliniră toţi porunca cu înfăptuirea şi se găsiră deci la locul însemnat şi sorocul aşezat.

Aşa dar porunca acestor mari împăraţi, dându-se şi plinindu-se totdeodată, toate jigăniile uscatului şi păsările văzduhului se adunară în pripă şi se alcătuiră fitecare, după chipul şi neamul său la ceata monarhiei sale.

Deci, precum s'au pomenit, fietecare se alegea în partea Monarhului său şi se alcătuia, una după alta, fiecare ceată, iar la urmă, urmă şi *Liliacul*, care prin aer, cu aripile, ce sbura şi cu slobozenia, se arăta a fi din ceata sburătoarelor, adică sub stăpânirea Vulturului, iar, socotindu-se alte lucruri fireşti, se dădea în neamul jigăniilor, adică sub domnia Leului[2]. Acest

---

1) Vârtute = vârtoşenie.

2) Liliacul (Marco). Nu se ştie cine este acest pseudo-bezade, adică aşa zis fiu de domn. Cearta celor două părţi, pentru a şi-l aproprià, a reprezintà ridicolul personagiului. Totuşi noi dăm în Prefaţă amănunte asupra unui pretendent din 1700, cari ne permit a conchide, că ne găsim în faţa ultimului descendent al lui *Petru Rareş*, descendent pentru care se formà un partid puternic, în momentul când furtuna dela 1700 ameninţà, ca şi cea dela 1500.

lucru fù şi pricina cercetării, şi în urmă a gâlcevei între cele două Monarhii, fiecare socotind, că s'ar cuvenì acest chip (individ) a fi supus sieşi, ori de nu, a-l sili să i se cuvie. Căci: „lăcomia mărirei nu priveşte la bunătatea sau la folosul lucrului, ci socoteşte numai a pune pre altul mai jos decât sine, fie măcar şi fără folos; de multe ori chiar primeşte a i se aduce pagubă, cu voinţă ori fără voinţă, cu cunoştinţă ori fără cunoştinţă".

Pentru acest fapt, scornindu-se dintr'ambele părţi fel de fel de voroave, se umpleau, cu multe chipuri de cuvinte greţoase, urechile amândurpr Impăraţilor. Căci, fitecare trăgând cu inima spre partea împăratului său şi stăruind cu sufletul spre adăugirea Monarhiei sale, scotea acestora biruinţă şi (afirmà) adeverea că chiar aşa trebuie să fie. Iar de cumva ar fi fost să se întâmple almintrelea, atunci ar fi zis că scăderea cinstii (lucru care mai mult decât altele străpunge inima stăpânitorilor) şi micşorarea slavei[1] a fost să fie aevea[2]) şi ar fi strigat: „O poftă oarbă a jigăniilor, n'aţi socotit şi lucrul din potrivă[3])! Mărirea se sprijineşte pe aceia că ea cearcă pe cel ce nu o cunoaşte; voroveşte[4] cu cel ce nu o aude; cu acela are a face, care nu a văzut-o; după acela merge, care de dânsa fuge; pre acela cinsteşte, care o bagă mai puţin în seamă; pre acel, ce nu o pofteşte, îl pofteşte ea: celui, ce nu o vrea, înainte îi iese; şi celui necu-

1) Slavă=mărire.
2) Aevea=în realitate.
3) Din potrivă=contrar.
4) Vorovi, voroavă=vorbi, convorbi, discuta.

noscut pre samă i se dă[1]). Iar firea mărirei cea mai de seamă este, ca să părăsească pe cel ce o cinsteşte, şi, cu acela să rămâie, care o necinsteşte".

Şi amândoi Impăraţii fură clătiţi[2] de lucruri ca acestea contrare şi fietecare nu sălta nici în sus, nici în jos în valurile chitelilor[3]) lor. „Căci inima pentru lăcomie, li înota în valuri mai mari decât corabia în Ocean". Mai mult încă socotiau, că de vor scoate această întrebare (chestiune la iveală, ori cari pofte ale inimii lor ar izbândi, tot s'ar socoti a voi frângerea[4]) celuilalt şi a întristărei lui. Iar pe de altă parte îi pârjolea, cu nestins foc de pară, pofta lăcomiei, jalea mărirei numelui şi a lăţirei împărăţiei. „Căci focul poftei nu este mai jos în stăpânirea arsurei, decât metalul înfocat"[5]). Şi aşa aceşti doi împăraţi se luptau cu duhurile, într'un nepovestit chip, şi precum unul nu biruià, aşa şi altul nu se biruià. Simţiau doar, că ar fi în ei şi peste puterile simţirilor lor, o luptă nesimţită, care nu nădăjduià nici spre biruinţă, nici spre nebiruinţă. Puterea li lipsea la amândoi spre cunoaşterea sfârşitului, şi neputând a se îndestulà după poftă, duhurile acelea tand biruià, tand se biruià, (când biruià). „Căci, precum îndreptarul[6]), numai pe lucrul strâmb dovedeşte, nu şi pe sine, de este drept",

---

1) A i se încredinţa.
2) Clatiţi = loviţi.
3) Chiteală=plan.
4) Frângere=înfrângere.
5) Infocat=Incandescent.
6) Indreptarul=Indreptătorul.

tot aşa şi ei se măsurau şi se pricepeau unul pe măsura celuilalt.

Câtăva vreme dară răsboi numai spiritual (duhnicesc) se bătù între aceşti doi Monarhi vrăjmaşi şi „ca sufletul înţelept, care se pleacă şi la socoteala vrăjmăşiei", făcându-se ca cum voroavele străncenoase ale sfetnicilor n'ar fi ajuns la urechile lor, şi ca cum ideia acea primejdioasă nu s'ar fi cuprins în mintea lor, fietecare chemă pe sfetnicii săi şi li poruncì: „Lucru înţelepţilor nu este a scornì mare gâlceavă pentru lucruri mici". Deci socotim, că noi dela dânsele ori ele dela noi să le abatem. De aceia am zis, întru descălicătura[1]) gâlcevei acesteia, să oprim puterea Monarhiei noastre şi să punem acestei monarhii, drept epitrop[2]), Democraţia noastră. Ea va avea să scuture[3]) lucrul acesta, să-l iscodească[4]) şi să aleagă, ce ar fi mai cu cale din ambele părţi, iar când va fi să ajungă în faţa noastră, lucrul să nu pare nou, ci ceva vechi, ca din bătrâni venit, şi jigania cea mică[5]) să treacă în partea cui va trebuì.

Sfetnicii lăudară tare sfatul Impăraţilor lor şi ridicară la ceruri mintea lor, pentru că în chiverniseala[6]) lucrurilor publice socotesc, nu atât cele ce pot, ci cele ce nu pot şi pentru că nu puterea li sloboade mândria şi nici neputinţa mânia.

---

1) Descălicatura=Tranşare.
2) Epitrop=Domnitor
3) A scuturà=a discutà.
4) A iscodì=a cercetà.
5) Liliacul.
6) Chiverniseală=conducere.

Aşa dar Senatorii, după ce îşi lăudară fiecare Impăratul, să întoarseră, la locurile lor. După aceia începură a-şi trimite unii către alţii (vetti) invitaţii pentru adunarea de obşte a Democraţiei. Dar, după ce trâmbiţa Democraţiei cântă în auzul tuturor, dintr'ambele părţi, fiecare dihanie începù a da glas de sfat şi învăţătură[1]). Şi aşa, câţi mai dinainte erau ascultători, atâţia se făcură învăţători. Căci, ce mai înainte nu erà iertat în faţa Impăratului, acum în lipsa acestuia ieşia la iveală fără sfială.

Din cuvintele şi sfaturile lor însă, nu se înţelegea altceva, decât chiote şi huete: Căci: „precum picăturile ploii, căzând pe pământ, dau un huet, iar nu glas tocmit (sunete muzicale şi precum toate coardele unui organ de muzică, lovindu-se toate deodată, dau o răsunare oarecare, dar nici de loc o melodie tocmită (muzicală) după pravilele muzicei, aşa este şi cu voroava deodată (laolaltă) a celor mulţi". Jigăniile mai văzându-se în voie, socotiau, că a acelui învăţătură se va ascultà, care se va strigà mai tare. Aşijderea dihonia[2] şi zarva lor, întru a şti cine va judecà şi cine va sfătuì, fù mai mare, decât gâlceava pentru alegerea acelei păsări-dobitoace, ori jigănii-păsărite[3] .

Pe când însă ambele părţi ale celor două Monarhii împărechindu-se în astfel de chip şi împroşcându-se, fără ispravă, cu cuvinte fără rost şi nedomerindu-se, ce ar fi mai de ispravă

---

1) A sfătui, a da lecţii.

2) Dihonie=neînţelegere.

3) Liliacul.

de făcut, deodată, fără veste, sări în mijlocul teatrului jigania, ce se chiamă *Vidra* și își începù, cù obrăznicie, astfel Proimiul[1] vorоavei sale.

Intre filosofii fizicești este o axiomă „ca cel de asemenea iubește pe cel de asemenèa sie". Așa dar pasărea sburătoare, ori când ar grăì pricina pasărei sale, totdeauna i-ar ține mai cu priință partea, decât ar poftì pravila dreptății. Așijderea pentru dobitoc. De unde urmează că sub poala priinții, sau nepriinții[2], pururea să rămâie ascuns și acoperit chipul adeverinții[3]. Precum și „în teacă strâmbă nu poate intrà ori ieșì sabie dreaptă", așa și luarea feții[4] scoate afară dreapta judecată. Pentru acest lucru, eu, cu proasta mea socoteală, aș aflà mai cu folos, ca gâlceava zadarnică s'o părăsim, și să găsim un chip care să zică ce e dreapta socoteală și judecată. Așijderea aș sfătuì ca să punem capăt gâlcevei cu un ceas mai înainte, căci „gâlceava lungă este întocmai cu boala hronică".

Nu sfârșise însă bine cuvântul său Vidra, și pasărea *Bâtlan*[5] începù a o țâstuì (St! St! cu mare mânie, a-i face semne din ochi și din cap. și zise apoi:

Tu, Vidro, de ai fi sau din păsările sburătoare sau din dobitoacele umblătoare[6]), ar puteà

1) Proimiu=Expoziția.

2) Folos.

3) Fața adevărului.

4) Luarea în seamă a formei.

5) Fost capuchehaie (reprezentantul domnului) la Cospoli.

6) De mamă român de tată grec. De formă, acesta va fi pretextul excluderei lui Duca. In fond, este trădarea lui Brâncoveanu.

cineva zice, că ai ți avut știință de doara[1]) ambelor părți. Dar așa, supusă fiind dintr'altă stihie (element) și subt altă Monarhie, cum socotești, că vei puteà da sfatul cel mai bun, pentru lucruri ție necunoscute în rădăcina (fondul) lor? Mi se pare, că mai bine ar fi pentru lucrurile, cari nu le-ai avut înainte 'mergătoare simțirei tale, să nu te fălești a le ștì; căci „știința din povața simțirilor se află”. „După cum știe toată lumea, nu orbul, ci cel cu ochi judecă văpselele și cel cu urechi, iar nu cel surd, alege frumusețea, și dulceața versului”.

Au, nu tu odinioare, primblându-te prin fundul mării, te sipureai[2]) după vânarea peștelui, iar eu te oglindeam din fața apei? Ce poate fi una ca asta, că ai venit nechemată la locul, ce nu ți se cade, sau de te-a chemat cineva, aceasta s'a făcut prin greșala neștiinței, căci ce treabă are Câinele mării și Vidra cu jigăniile uscatului? Au doară vii să zici, că din fire așa ești tocmită[3] ca, de pe uscat fiind să aibi totuși putere, fără trebuința aerului să poți zăbovì multă vreme în apă? Și aceasta ar fi mai mult înpotriva ta, căci putea-va atunci și *racul*, să se numească jiganie de pe uscat, căci prin otavă[4] se naște? De care lucru deci socotesc, că cù obrăznicie te afli nechemată, și că, de nimeni neîntrebată, sfat spurcat ai dat. Căci „pre cât este de folos la vreme cuvântul cuvios, cu atât este de imputicios, cu-

---

1) Durere.
2) A se sipurì=a se strecurà.
3) Tocmită=alcătuită.
4) Otavă=iarbă fină.

vântul aceluia, care de nime neîntrebat, dă tuturor sfat"..........

Toate gloatele nu se mirară de cuvintele prostului Bâtlan, ci încă plăcându-le foarte, cu mari laude le lăudară. Şi aşa, îndată, despre partea păsărilor, într'o inimă şi într'o gură făcură toate alegerea, ca Vidra nici cum în ceata sburătoarelor să nu se poată numì, precum trebuie a lipsì şi din Monarhia Dobitoacelor. La această sentinţă s'ar fi scornit multă sfadă şi voroavă sdruncinată, de n'ar fi fost *Brebul*[1]), să apuce cu un ceas mai înainte spre descoperirea adevărului. A Brebului voroavă fu dară într'acest chip:

„Vidra, odinioară erà şi se ţineà din neamul nostru, şi îi erà traiul cu noi deavalma precum dovedesc şi faţa şi părul, măcar că statul i s'a schimonosit de mojicie. Văzând însă că vitejia sufletului, care la noi este partea trupului cea roditoare, scade din zi în zi, apoi văzând şi alte lucruri de vicleşug, amăgeli şi răutăţi, precum sunt sicofandiele, clevetelele, minciunile, la care se adaugă şi furtişagul, etc., ce sunt vrednice de neamul nostru, măcar că de multe ori am certat'o şi am dojenit'o[2].

Pentru aceste pricini am ras'o cu totul din tabla neamului nostru şi am izgonit'o din hotarele noastre. Căci „mai mult folos aduce publicului a izgonì din sine un chip rău, decât a primì zece buni".

După aceia, ea din trufie sau temându-se, sau

---

1) Fost capuchehaie.

2) Cauzele reale ale mazilirei lui Duca. Necredinţa faţă de neamul păsăresc, adică faţă de Brâncoveanu.

rușinându-se, a se da în ceata altor jiganii căci mândria fiind de tot oarbă, dă peste cei mici ca și peste cei mari) a părăsit locășul statorit de pe uscat și și-a ales a petrece viața turburată și neașezată ca valurile ce le poartă în spinare și a-și potolì foamea cu pitcei[1].

Dar, cine este neamului său urâcios, cum poate fi străinilor drăgostos?" de aceia, noi o știm de atâta vreme în pieire, iar acum iat'o și în gloată amestecată.—

Cu toții primiră mărturia Brebului, și cu toții aleseră într'un sfat să se gonească Vidra din amândouă monarhiile[2]). Căci „precum celui bun îi sunt rude toți străinii, îi e părinte tot bătrânul, îi e frate tot vrâstnicul, îi e moșie tot locul; tot așa și celui rău, toate rudele îi sunt străine, și toată moșia îi este nemernică".

Vidra, văzându-se osândită și izgonită din toate cetele, fie pentru vicleșugul ei, fie pentru pizma altora (căci pizma veche este cariul din inima copacului fie pentru bunul sfat ce dăduse la vreme grea, de i-a fost mintea rea, mai rea să făcù, iar de-i fusese bună, spre rea socoteală și-o întoarse. Intoarse deci voroava într'acest chip.

De vreme ce pre mine mă lepădați din ceata celor cu patru picioare (căci în partea zburătoarelor să fi fost, nici chipul, nici firea nu mă arată), urmează deci, că în monarhia celor de apă să mă dau. Fie dar așa! Căci „limba gloatelor este vraja bozilor, și mai lesne ar fi a poprì apa curgătoare, decât a stăpânì limbele cele

1) Fugit pe malurile Bosforului.
2) Aceasta reprezintă respingerea candidaturei.

multe". Insă, de oarece aceasta se atinge de rădăcina adevărului, nu voi părăsì însă dreptul de a grăì.

Bâtlanul, fiind pasăre de apă sau peşte de aer, căci şi în fundurile apelor şi prin aer are slobozenie, însă, trebuie să zic adevărul, tot pasăre rămâne, măcar că îi e la gust carnea ca a Delfinului, şi măcar că mi s'a întâmplat de multe ori a-l vedeà încâlcit prin năvoade şi a-l scoate înecat, căci lăcomia, astupându-i ochii, în loc de vânat, el se vânează. Aceasta desigur îl scoate din ipopsia peştelui, şi cu toate că mie îmi este duşman de moarte, eu totuşi nu pot tăgăduì adevărul, căci „nu puţin este vrednic, a mărturisì adevărul şi pentru neprieteni". De aceia cred, că şi pedeapsă nouă peste cea veche nu trebuià adăugată, cum zice vechiul canon. Destul erà izgonirea mea şi dintre rudele şi din moşiile mele, ce ar fi trebuit încă să mai fiu izgonit şi dintre păsările străine, după cele spuse de bâtlan despre mine?

Dar mă întorc la cuvântul ce vreau să zic. Iată dar, că cu pârà bâtlanului şi numai cu o mărturie a Brebului (şi aceasta împotriva legii tuturor legilor: ca numai cu o mărturie a se dà sentinţă şi pedeapsă vinovatului m'aţi lepădat dintr'ambele izvoade. Dar aş poftì să ştiu, cu ce privelegiu puteţi stricà axioma vechilor filosofi şi matematici, cari zic: „Cele cari sunt într'un chip către al treilea, tot într'un chip sunt între sine" [1]). Căci Vidra nu topise puţine făclii asupra cărţilor filosoficeşti . De vreme ce eu am

1) Două lucruri egale cu al treilea sunt egale între ele.

căzut în prepusul dobitoacelor şi păsărilor, ca să fiu de apă, cu cât dară, vă rog, mai vrednică este să se numească pasăre, cel care este fără prepus dobitoc, şi dobitoc, cel care fără prepus pasăre este.

Nu vă miraţi de ale mele împleticite protases (premize), căci simperazmà (concluzie) va ieşì arătătoare a adevărului. Astfel două firi neputând stà într'un ipochimen[1], ar stà totuşi înaintea feţelor ori a făţărniciei voastre şi ar aflà mai mare dreptate, decât mine, pe care m'aţi osândit aşa de greu.—

La acestea zâmbiră cu toţii, apoi râseră, iar mai pe urmă hohotiră cu chiote, zicând: „Vidra şi-a pierdut, odată cu neamul, şi gândul şi cuvântul. Căci cine poate cuprinde cu mintea două firi într'un ipochimen? Sau cine a văzut vre-o dată pasăre-dobitoc ori dobitoc-pasăre?

Vidra atunci zise: „Intr'acest chip şi eu mai mai înainte nu sfârşiam a mă mirà de himera filosofilor; şi socoteam, ca şi voi acum, peste putinţă a fi aceastà în fire. Dar, de vreme, ce Brebul s'a făcut peşte, cu cât va fi mai lesne păsării sburătoare a se face dobitoc, ca cele îmblătoare, în patru picioare! Şi încă de veţi vrea să vă pricepeţi mai departe, vi se cade să ştiţi, mai întâi, că silogismul are aceaşi hotărâre la Logică ca şi trigononul (triunghiul) la Matematică. Deci socotiţi acum binişor, că pentru că eu am putere a trage sau a nu trage aerul în mine, căci pot locuì în două stihii (elemente), mă osândiţi şi mă izgoniţi; iar altă pricină nu puteţi

---

1) Ipochimen=Tip reprezentativ.

descoperì în mine afară de aceia că eu sunt dăruit din fire mai mult decât alte dobitoace; dar cel ce nu are nici o parte deplină, şi nici cele fireşti ale unei firi nu are, oare pe acela cum îl veţi judecà? Căci, cum am zis, simperazmàoà (concluzia) trebuie să urmeze protaselor. Iar aceastâ minune se află printre voi, a jigăniilor şi păsărilor, şi este Cămila nepăsărită sau pasărea necămilită, căreia unii îi şi alcătuiesc numele de *Struţo-cămila*[1]. Ea, după hirisie (natură), cămilă nu poate fi, căci o vădesc penele, şi nici pasăre, căci o pârăşte nezburarea în aer şi vântul, care nu o poate ridicà. Aşa fiind, putea-va cineva cu mintea întreagă să zică că toate cele ale păsărilor sunt în Struţo-cămilă? Urmează deci, că, sau pre mine nu m'aţi cunoscut, sau pre această dihanie să o cunoaşteţi; iar aşa rădăcina adevărului atingând să arătaţi: „că nu pizma veche vă împinge la lucruri nouă; sau să mărturisiţi, că purtaţi creeri de aramă în capete de hârtie".

Iar cuvântul meu cel mai de pre urmă este: că adunarea aceasta chezi răi şi-a vrăjit; de vreme ce numele-i adunare, iar ea este strămutarea lucrului altuia; astfel ca numai slova titlului îi este Monarhie, fapta-i fiind tiranie.

Acestea zicând cu lacrămi, Vidra, se duse, după poruncă, în izganie (exil), la marginea gârlelor[2]. Ieşind însă de acolo, îndată ieşi şi *Căprioara pustiului Arabiei* în mijlocul gloatei, care

---

1). Alegoria reprezintă pe un Moldovean partizan al lui Brâncoveanu.

2) La Fanarul Ţarigradului.

dovedi, după silogismul Vidrei, lucrul cu ispită în acest chip.

Vidra a pus socoteală logicească pentru Struţ, eu însă să vă spui, ce au văzut ochii arăpeşti. Eu, cu Struţo-cămila, locuim amândoi în pustiurile Arabiei. In părţile acelea câmpiile nu înverzesc niciodată, ci gălbenesc, pururea cu nisipuri. Chiar de s'ar naşte vre-o buruiană acolo, se acopere de holburile cele mari stârnite de vântul Austrului. Nimeni nu poate numì acele locuri altminteri decât, ori munţi clătitori, ori câmpii nestătătoare. Deci, mutându-se cu vânturile şi locurile, nu poate să rămâie neacoperit nici un fel de copac sau buruiană de nisipuri, afară de cei înalţi, cari se chiamă Finiţi. In aceşti Finiţi niciodată nu mi s'a întâmplat a vedeà urcată Struţo-cămila. Mai mult încă, Arabii scornind asupra noastră de multe ori gonitoare, pe amândoi în nisipuri ne alungau, iar Struţo-cămila rămâneà îndărătul meu şi cădeà în primejdie de moarte, de oarece nici cât iepurile nu puteà să se ridice în aer. Din pricina acestui lucru, socotesc cuvintele Vidrei ca adevărate.

Iar în Monarhia păsărilor erà o pasăre, ce se chiamă *Corb*, care, măcar că din tagma a doua erà, însă, printr'o întâmplare, pe acea vreme erà Vulturului epitrop[1]. Acesta aveà în voia sa, a face, ori a desface toate lucrurile din monarhia păsărilor, şi nu puteà cineva scornì nici glas nici cuvânt în potriva lui. „Ca în vremile vechi poftele stăpânilor pravile de lege erau supuşilor”. Aceastǎ pasăre, precum pofteşte moartea tuturor

---

1) Domnitor în Muntenia.

Dobitoacelor[1]), şi precum pe dinafară este neagră, şi mai poneagră de pizmă şi mânie este pe dinăuntru. (Pricina acestei pizme se va zice la locul ei). Căci „precum arşiţa soarelui peliţa o mută din alb în negru, aşa şi pizmă inimei mută gândul bun în rău". Deci Corbul, măcar că auzia cuvintele Vidrei, dar cu greu şi cu greaţă le suferea. Căci „cuvântul bun şi neplăcut este ca doftoria greţoasă, însă folositoare. La cel înţelept este aşa; iar la cel nebun este ca otrava în măruntaiele sănătosului". Toate acestea le suferea Corbul însă pentru a vremii neîndemânare, dar amărăciune cumplită o dospià nu numai în glas, ci şi în pântece. Câtăva vreme sé silì chiar a face un silogism împotriva Vidrei, având altă părere asupra dihaniei proaste, ce se chiamă Struţo-cămilă.

Şi după ce multe sudori vărsă, silogismul din protase în acest chip încuiă.

Toată dihania cu două picioare, cu pene şi ouătoare, este pasăre. Struţo-cămila este şi ea cu două picioare, cu ouătoare şi cu pene, deci fără nici un prepus, este pasăre.

Iar după încheierea acestui silogism, palinodia retoricească începù a poftori şi crăngăi multă vreme: „Pasăre este Struţo-cămila, pasăre este, şi iar zic pasăre este Struţo-cămila... şi aşa mai departe[2]).

Apoi iarăşi se înturnau în el hotarele logiceşti. Pasărea se ouă, ouăle sunt ale păsării. Struţul

1) Vechea vrajbă amintită mai sus.

2) Caută pretextul, că este dintr'o ţară, că deci nu e amfibie. O face apoi pasăre pe aceasta pentru că este omul lui Brâncoveanu.

se ouă, ouă are Struţul. Iată deci că pasăre este Struţul.

Apoi iarăşi ca înainte, înturnà silogismul, numai că cu altă formă. Pasărea are pene. Struţo-cămila are pene. Iată dar că Struţo-cămila este pasăre.

Aşa dar Struţo-cămila, precum până acuma adevărat a fost pasăre, aşa şi de acum înainte vrednică este a fi. Şi încă nu orice pasăre. Ci una slăvită, lăudată, de vreme ce deosebit de trupul ce poartă, mai are şi oarecare evghenie (boierie) în neamul său.

Toţi Şoimii, Ulii, Coroii şi alte păsări de stârvuri iubitoare, lăudară cu multe linguşituri şi ridicară peste nouri crăngăitul şi înţelepciunea Corbului. „Ca mai toţi supuşii, de frică, sunt obişnuiţi, nu cu adevărul, ci să laude ceia ce stăpânul pofteşte". Fietecare în sine socotia, că alt silogism împotriva acestuia, nici că se poate aflà. De aceia şi păsările, la auzul dovezii ca aceasta, amuţeau. Şi erau mai, mai, după voia Corbului să se lase, de n'ar fi fost *Ciacalul* (Şacalul , să alerge către *Hulpe* (Vulpe) şi să-i zică:

— Frate Hulpe, poţi răbdà să se afle printre păsări dihanie mai cu socoteală şi mai cu meşteşugul Logicei, decât printre noi?

La această întrebare a Ciacalului, Hulpea râse pe sub mustăţi şi greu răspunse: („căci la întrebare grabnică, sfat greu a dà, este semn de minte ascuţită").

— Două lucruri mă opresc a mă pune la iveală. Unul. că din fire sunt mai bucuroasă a mă sfădì cu meşteşugul decât cu tăria. Altul, că întotdeauna voia Vulturului m'am obişnuit a căutà,

pentru că adesea s'a întâmplat a ne ospătà amândoi la o masă şi aşa mă sileşte a-i arătà faţă prietenească. Deci de vei vrea să mă asculţi, sub piçlea Ciacalului pune meşteşugurile Vulpii, şi gura ta grăiască, duhurile mele împungătoare.

Atunci *Ciacalul* zise acestea către *Hulpe:*

— Eu, după cuvântul tău nu mă feresc nici în fundul mării să mă afund, nici în mijlocul focului să mă arunc, şi nici să-mi cruţ viaţa, căci în lumea aceasta, nu numai pentru agonisire mă trudesc, ci şi pentru paza cinstei. „Căci spre câştigare şi agonisire, sudorile trupului sunt destule; dar spre paza nebetegirei cinstei, trebuiesc lacrămi de sânge". Căci asemenea „este cu mult mai lesne cetatea cinstei a dobândi, decât a o străjui pe aceasta de prieteni şi a o păzi nebiruită". Aşa că, socotesc, dela duhul tău voi agonisi cuvântul spre stricarea silogismului Corbului. Numai, din cele spuse, una mă face a socoti mai tare, adecă cuvântul tău, că de frica Vulturului, Corbului dai ascultare. Şi aceasta cred, că fără primejdie pentru mine nu poate fi. Vrând nevrând, tu, într'o parte dându-te, eu, în gura Corbului, fără ajutor, voi rămâne. Şi s'ar puteà zice, că ai vrut să scoţi şarpele din bortă cu mâna altuia, şi că, pe mine, m'ai făcut cleşte împotriva jăratecului.

Vulpea pe loc începù cu jurăminte a scoate din prepusurile[1]) acestea pe Şacal. Căci „jurămintele nu s'au scornit pentru alta, între muritori, decât numai, ca sub numele lui D-zeu, să-şi poată demonul, mai lesne, lucrà meşteşugurile lui". Vulpea deci zise:

1) Prepus=presupunere.

— Iubite prietene, ziseşi că, pentru frica Vulturului, păzesc cinstea Corbului. Dar de multe ori şi cucoşului îi dau cinste şi închinăciune, căci, după vânt, întorc pânzele. Altfel „ar fi nebun corăbierul, care ar îndrăznì a pune pânzele împotriva vântului". Însă adevărat trebuie să rămâie că, eu, cu neamul păsărilor, dragoste nu poci aveà. „Iar unde nu este dragoste adevărată, acolo cinstea este de frică; şi unde cinstea se face de frică, acolo se aşteaptă îndemâna vremii". Pentru acest lucru, întâi, am luat plecare din fire, apoi blestemare din părinţi. Niciodată numi deschiz inima de tot către cineva. Căci „cu anevoie se poate ascunde un gând în două inimi; una şi cu mare greutate abia îl poate stăpâni". De aceia, nici cu vre-o pasăre nu leg prieteşug, decât numai cu Vulturul şi Corbul, pentru că adesea chiverniseală politicească face să luăm hrâna împreună. Însă, ori când, cu vre-o primejdie, penele li-ar cădea, ori schimbarea tulceelor li-ar scădea puterea sburărei, fără prepus, pe cât de vânjoasă carnea le-ar fi, tot mai dulce este decât cea a stârvului. De altminteri „De multe ori clonţul Corbului şi al Vulturului s'a văzut scobind ochiul vulpei". De oarece păsările acestea, din fire, nu numai dobitoacelor, ci şi păsărilor, ci şi lighioanelor târâtoare, ci şi morţilor neprietene sunt; aşijderea nu face deosebire între înghiţătura mare ori mică, grasă ori slabă, ci cu nesaţ socotesc tot. „Căci lacomul şi sătul, tot flămând este". Iar lăcomia nu se opreşte; nici în hotarăle geometriceşti, nu se covârşeşte; nici de excentrurile astrologiceşti; nici nu caută

materia şi forma filosoficească; nici nu cunoaşte deosebire şi alcătuire logicească; nici nu a ascultat în Retorică tropul îndestulării; nici n'a învăţat în Gramatică graiul fără chip şi cuvântul a ajunge. Căci, precum să vede, nu este ucenica, ci didascala Alhimiştilor celor ce, nici fundul mării, nici grosimea pământului, nici vinele metalelor de pe sub munţi, nici depărtarea, nici primejdia mersului, nici iuţeala, nici arsura, nu-i poate oprì dela *aurul prefăcut, de fantezia lor*, In acest chip, Vulturul şi Corbul fiind, cum ar fi cineva fără de creeri, ca să le facă poftă de săvârşirea răului către dobitoace ca noi?

Aşa dar, cunoaşte iubite, inima mea, precum este şi ieşi din toate prepusurile tale. Eu spre ridicarea cinstei a tot neamul dobitoacelor mă trudesc, pe cât pot. „Căci, mărirea şi lauda numelui celui mai de frunte este, când cineva cu osteninţele şi sudorile ce a vărsat pentru moşie şi neam, n'a băgat în seamă toate primejdiile".

Săracul Şacal, măcar că viclean, dar de viclean fiind lăudat, înghiţì, cu bucăţica dulce a Vulpei, şi undiţa amară a otrăvei. Aşa dar, în mijlocul teatrului ieşi cu mare îndrăzneală, şi făcù înaintea gloatelor cuvinte ca acestea.

Vidra, neam cu prepus[1]), a grăit însă fără prepus, şi a sfătuit sfat într'adevăr prietenesc. „Dar, unde urechile sunt astupate, acolo toate adevărurile se par basme". Iar „Scrâşnetul cel mare al roţilor astupă voroava cărăuşilor". Aşa încât, în loc de mulţumită pentru adevăr, ca s'a văzut izgonită şi din ţară şi ştearsă din izvodul

1) Prepus înseamnă aici bănuială.

neamului său; iar toată pricina nu i-a venit decât din vechea pizmă şi neascultarea voroavei ei. „Căci vântul viforit, neauzit face viersul muzicei cel frumos întocmit". Dar vântul Austrului suflând, şi dând într'o parte haina adevărului, furată de minciună, arătă grozavă goliciune a acesteia.

Scăunaş în două picioare, silogismul[1] dumisale Corbului, se vede a fi întemeiat, spre întemeierea vredniciei Struţo-cămilei. Insă lucrul, după socoteala adevărului, cu mult într'alt chip se are.

Hirisia (însuşire naturală) se cuvine totului, şi fiiecăruia şi pururea. Cea mai generală a păsărilor este a zburà. Nu penele şi ouatul le deosebesc de alte dihanii, ci sburatul. Şi şearpele se ouă, dar pasăre nu este. Chiar numele lor pe toate limbile înseamnă a sburà.

Pe elineşte *ptinon;* evreieşte *hof;* arapeşte *tair,* latineşte *volatilis,* iar pe limba noastră *sburătoare.*

Aşa dar, Struţo-cămila lipsindu-se de această însuşire naturală, pasăre nu poate a se numì. Că precum omul se deosebeşte de alte dobitoace prin socoteală şi râs, aşa şi pasărea prin sburat. (Piuitul lui *Porfirie*[2]) nu o deosebeşte). Căci de ar fi dobitoc în patru picioare cu socoteală (judecată) om s'ar numì. Aşijderea, de ar fi om cu pene, care să sboare, pasăre s'ar numì.

Au, Vidra nu prezentuieşte toată dovada? De

---

1) Cantemir notează: silogism, mazilirea unuia din domnie şi venirea altuia.

2) Cele 5 glasuri, de cari se va vorbì mai jos.

vremc ce ea are toate însuşirile dobitocului în patru picioare, şi numai unei întâmplări i-a venit pe deasupra şi putinţa de a se slujì deopotrivă şi de aer şi de apă; aţi şters'o din catalogul jigăniilor pentru adăugire şi nu pentru scădere de însuşiri. Au oare de s'ar aflà vre-o lighioană printre noi să poată vieţuì, ca Salamandra, în para focului, aţi izgoni-o şi pe ea din Monarhia noastră? Acest lucru, de l'aţi face, fraţilor, mare prostie aţi face. Căci „cine e împodobit cu mai multe vrednicii, acela trebuie să aibă mai mare cinste". Drept care socotesc să fim ascultători adevărului şi nu glasului Corbului. Şi deci, de s'a radiat din tabla amânduror Monarhiilor pe Vidră, aşa şi Struţo-cămila să se şteargă din izvodul celor cu patru picioare şi celor cu aripi sburătoare.

Aceste cuvinte îndrăzneţe ale Şacalului umplură urechile şi împunseră inimile tuturor. Toţi rămaseră în îngăimare a răspunde. Tărimea argumenturilor îi sperià. Indrăzneala voroavei îi îmblânzì.

Aşa că, tuşind şi scuipând cuvintele, *Lupul*, (care nu este jiganie proastă) începù a grăì astfel:

Amândoi împăraţii ziseră dela început „că din pricinele mici se nasc gâlcevele mari" părere, pentru care face dovadă pricina scornită de mica jiganie, ce se chiamă *Liliac*. Noi, nesocotind cuvântul lor, şi ferindu-ne de capul viperei, am căzut cu nesocoteală în coada scorpiii. Şi nu spre aşezarea gâlcevei acesteia s'a făcut totul, ci spre vechea obrinteală a pizmei, care nu tămăduieşte rănile Monarhiilor.

Intâi, trebuià scos afară, fără zăbavă, pe cei aducători de gâlceavă. Căci „precum cineva pentru mântuinţa trupului sufere arderea şi tăierea unui mădular, aşa şi în Statul public trebuie socotit şi cu un scornitor de gâlceve". Căci, ce folos ne-a adus nouă Vidra cu sfatul ei fără de vreme? Dar Bâtlanul, împotriva Vidrei? Pe Breb cine l'a chemat la mărturie? Numele Struţo-cămilei şi silogismul Corbului, împotriva voroavei Ciacalului, ce folos au adus? Vânătoarea Arapilor, fuga Căprioarei şi primejdia Struţo-cămilei la acest sinod, ce amestec au avut? Adevărul este, că zavistia este jiganie cu multe capete. Căci Bâtlanul, socotind că Vidra împuţinează vânatul prin gârle, iar Brebul, prieten cuiva, să fie nu s'a văzut, s'au împreunat în pâra asupra Vidrei, cu toate că blana Brebului este asemenea celei a Vidrei. Ciacalul şi Căprioara partea Vidrei ţinând, silogismul Corbului au risipit şi au scornit mii de ocări asupra Struţo-cămilei. Acesta iarăşi de se va tăvălì prin gloată, gâlceava întorcându-se în roată, se va scornì clătire între toţi, iar între Impăraţi, nu numai pentru Liliac, ci şi pentru altele se va aţâţà mânia pârjolului. Aşa dar lucruri mici, aduc mari gâlcevi. Şi cine va puteà aduce împăcare între cei doi împăraţi? Ciacalul? Socotesc că ale altuia sunt cuvintele lui îndrăzneţe şi cari sunt arătătoare de mare văpaie.

Acestea auzind Vulpea, pentru ca mai mult voroava Lupului să nu tărăgăneze, se silì a abate cuvintele într'altă parte. Şi în loc să grăiască spre potolirea cuvintelor, vrù să potolească focul cu iarbă de pucioasă şi se silì să înăbuşe scânteia cu iască. Intr'acest chip cu glas tare îşi slobozì

cuvântul din gură, ca din praştie. Căci „cuvântul slobozit se duce mai iute decât fierul împănat şi decât piatra în fundul mării. De acolo tot se mai nădăjduieşte a ieşì aceasta, dar a se desgrăì lipseşte orice nădejde".

Şi oare cine a zis odinioare, că glasul Corbului nu e bun de nimic? Are acela măcar silogismul lui Aristotel în gură?...........

Şi toate sburătoarele uitară pe loc de voroava Lupului...........

Printre ele, erà şi o pasăre, ce se chiamă *Cucunos*. Din fire, ea este cu socoteală înaltă şi nu primeşte ca să-i rămâie pre jos cuvântul. Multe grăieşte, însă puţine isprăveşte. La mânie e iute, la foame nesăturată. Viţelul întreg abia îi este de îndestulat foamea dimineaţa, iar taurul şi cămila nu-i ajung la prânz. Despre partea sufletului mai nesăţioasă este. Prin olaturile ei altă dihanie, nici a trece nu poate. Această pasăre, cu mare mânie, cuvintele astfel şi le stropì cu bale.

S'ar fi căzut, prietenilor, că Lupul pildele sale să le dea ciobanului; iar Vulpea prisăcarului, să-şi vândă cimiliturile sale.

Că glasul Corbului în urechile Lupului, şi Ciacalului să fie veste rea, se poate; sunt însă şi alte urechi, cari cu dragoste primesc vestea aceasta, şi în cămara inimei, cu dulce, o ascund.

Până când dară, Păsărilor, starea vrednicii voastre nu veţi băgà în seamă? Până când vor urlà, vor lătrà şi vor scâncì jigăniile acestea, cari pururea umblă sub umbra noastră şi în spinarea cărora ochii noştri mereu privesc? Până când nu veţi cunoaşte că pasărea prin aer sburând,

le ocroteşte cu umbra lor, ori le sfâşie cu ghiarele lor?

Socotesc deci, că s'a dat pricină jigăniilor acestora a deschide gura, numai pentru că s'a nesocotit cinstea Monarhiei noastre. Guri ca acestea, nu cu silogisme să astupă, ci cu porunci împărăteşti. Precum dar marele nostru Impărat, *Vulturul*, semnul biruinţei a dat *Corbului*, tot astfel şi acesta: *aşa vrea, aşa porunceşte, aşa să se facă.*

Cu această sentinţă, şi sprijinindu-mă pe această putere, vă dau sfat ales:

„Vidra dintr'amândouă monarhiile să iasă a-„fară![1]). Struţo-Cămila, să se scrie, în care izvod „îi va plăcea! Să i se dea ei printre altele şi cor-„nul puterei![2] . Iar cine împotriva acestora ar fi, „ar grăi, ori ar face, să-i fie pedeapsă groaznică! „Aceasta din plăcerea Vulturului şi cuvântul Cor-„bului. Căci „când grăiesc preoţii lui Apolo dela „Delfis, tac toate vrăjile dela Memfis".

Toate Păsările atunci într'o gură strigară: „Facă-se, facă-se voia Impăratului!"

Insă *Jigăniuţa*, care se chiamă „Povaţa Leului"[3] , smerită şi cu glas moale, căci „răspunsul moale, frânge mânia", astfel începù:

— Slăbiciunea trupului meu arată supunerea sufletului şi a voii mele. Mă aflu aici, unde nici a tuşì nu mi s'ar cădeà, pentru că voia Impăraţilor a fost precum şi porunca lor, ca în adunarea de obşte şi sfatul să fie de obşte.

---

1) Mazilirea lui Duca.

2) Pecetea cea mare a puterii moldoveneşti adică domnia pentru Racoviţă.

3) Jalea neamului moldovenesc.

Precum spre strângerea sufletească mii de lanţuri nu-s de ajuns, tot astfel şi pravila, care nu se sprijineşte pe dreptate, ci pe silă, acolo nu este în ascultarea supuşilor. Căci mai zic: că mai lesne este cuivà fără organul ochiului a deosebi între alb şi negru, decât fără cunoştinţa lucrului a alege vrednicul de nevrednic. Intr'acest chip poate fi şi sentinţa Cucunozului asupra Struţo-cămilei. Ar fi mai cu chibzuială pre aceasta a o chiemà de faţă, a o ascultà şi numai după aceia a-i trece răspunsul prin ciurul alegerei.

La acest sfat Cucunozul nu avù ce răspunde, aşa că *Struţo-cămila* se chiemă în mijlocul teatrului, şi se întrebă cine este.

Iar *Struţo-cămila* răspunse:

Eu sunt un lucru mare şi voi să fiu şi mai mare, căci acest lucru îmi vrăjeşte chipul. In palaturile Impăraţilor pururi mă aflù. Puterea stomahului îmi este atâta de vârtoasă, încât şi fier pot mistuì. Aceste vrednicii aflându-se la mine, au nu mi se cuvin toate laudele Cucunozului şi ale Corbului? Asemenea de m'aş puteà înălţà în aer, aş fi mai arătoasă decât însuşi Vulturul.

Toate dihăniile la răspunsul acesta, râsără cu hohote. Unii însă, de necaz, pufniau pe nas; alţii, de ruşine, se aprindeau pe obraz, iar alţii, cu batjocură, o luară în pofală. Corbul şi Cucunozul îşi tulburară rău stomahul.

Iar unul din gloată ridică glas ca acesta:

O prieteni şi fraţi, tuturor ştiut este, că Struţo-cămila în părţile de jos (sudice se naşte şi trăieşte. In capul ei deci soarele a lucrat împotrivă şi în locul creerilor, din pricina căldurei,

vântul a pătruns. Deci iertăciune se cade prostimei ei, care categoriile Logicei n'a cetit și în cărțile științei n'a zăbovit. Altminteri de erà, răspundea la întrebarea ce i-ați făcut, nu alăturea. Socotesc deci, a nu mai o întrebà cine este, căci o știți, ci cum o chiamă; iar de nu va ști, nici cât dulăul să nu fie.

Așa dar pe Struțo-cămila o întrebară: „cum te chiemi?" Ea răspunse: Eu nu mă chem niciodată pe mine, ci alții mă chiamă. Când strigă cinèva către mine aud, precum și pe voi v'am auzit.

Toți atuncea cunoscură[1] că tâmpită se arată mintea săracei Struțo-cămile. Părăsiră deci întrebările și tăcerea tuturor mărturisì[2] silogismul Corbului.

Căprioara de Arabia însă apucă iar voroava și scoase la iveală adevăratul ei nume. Pre arăbește *uștiurmurg* sau *devecuși* înseamnă, ceia ce Elenii au tălmăcit cu *Struțo-cămila*. Cu toții căutară atunci să tălmăcească acest nume în etimologie. Unii ziseră că înseamnă *Maimuța Liviei*, alții *Coșcodanu* [3] *Tarsisului vechi* (America), alții *Papagal*[4], căci poate învățà a vorbì.

Vulpea, măcar că grăiește ca o înțeleaptă gloatei, și măcar că ferește a se arătà impunsă de ceva, totuși văzându-i pe toți atât de depărtați de hotarul științei, nu mai putù lăsà lacătul tăcerei nedescuiat, nici mai putù ține frâul gurei. Ea zise:

---

1) Mereu *a cunoaște*=a înțelege.
2) Adeveri.
3) Aga Văcărescu.
4) Pepi Comnen.

O prietenilor, se vede că depărtarea locurilor la mulți arată lucrurile ciudate. De care lucru și Papagalul întrece pe Coțofână la vrednicie. La Livia însă Coțofana întrece pe Papagal, iar mâța vânătoare este mai scumpă ca maimuța jucătoare. Insă spre adeverință aceasta nu pasăre-gramatică ci jiganie-filosofie trebuie, căci ființa lucrului trebuie tâlcuită.

Acestea auzindu-le toți dela Vulpe, se întrebară: Cine este acela, carele dintre voi mai adânc să fi pătruns lucrurile firești? Căci „cu anevoie este, cineva trupul în toate și cu sațiu să-și hrănească, iar sufletul să-și păzească de poftele trupești”.

La aceasta unii ziseră că *Maimuța*[1], alții că *Privighetoarea*[2]). Una, că s'a zăbovit mai mult în Filosofia obișnuită, alta, pentru că în cuvânt știe a se osteni. La urmă însă, toți ziseră, precum că Vulpea, aflătoarea sfatului să fie și săvârșitoarea faptului.

Vulpea răspunse, că, dacă ar fi lucru de Logică și de Dialectică, ea s'ar pricepe; dar, după cum fiecare este învățat într'o știință, tot așa și ea. Dacă ar fi vorba de cele 5 glasuri ale lui Porfirie[3] și cele zece categorii ale lui Aristotel, ușile s'ar deschide. Dar aici nu e vorba de silogism, ci de Filosofie firească.

Și măcar, că ea ar fi putut scoate la capăt lucrul, totuși viclenia o împingeà a scoate cărbunele cu cleștele altuia.

---

1) Varoava (discursul) muntenesc.

2) Cacavela, profesorul lui D. Cantemir.

3) Cele cinci glasuri ale lui Porfirie=Temeiul Logicei: felul, forma, deosebirea, însușirea și întâmplarea.

Aşa dar zicând, că nu este vrednică la acest lucru, zise totuşi, că poate să arate pe acel vrednic.

— Dar cine este acela, întrebară jigăniile toate?

— Numai *Lupul* este, pe lângă iscusit filosof şi bun anatomic.

Aşa că, după învăţătura Vulpii, pe *Lup* chemară

Iar *Lupul* răspunse:

— Eu, Filosofie dela cineva nu am învăţat.

Ei ziseră: — Vulpea ne spuse, precum că în tine suflet filosoficesc se află, de acęia socotim, că de firea Struţo-cămilei să ne înveţi.

Iară *Lupul* răspunse:

— Vulpea, fie din zavistie, fie din vicleşug, de data aceasta adevărul grăieşte. Iar adevărul este acesta: „Că unde răcneşte Leul, nu mai are ce urlà Lupul; şi unde piuieşte Vulturul, nu mai geamă Hulubul".

Vulpea, cu toată frica Lupului, dar vechea zavistie nu o lăsà în pace, ci o împingeà spre răutăţi noi. Ea zise:

— Eu, prietenilor, la cele, ce grăiesc despre Lup, nici zavistia, nici vicleşugul nu mă împing. Zic deci, că Lupul, precum este adevărat filosof, aşa şi spre isprăvirea trebei aceştia vrednic este.

Dar, eu, ticăloasa, cu ajutorinţa Corbului şi a Vulturului, de multe ori copii mi-am scăpat. Rămăşiţele mesei lor, de multe ori de foame ni-a mântuit. Pe când, Lupul, pentru că, prin sine ştiind a chivernisì viaţa, cu binele altora nici cearcă. Căci el din şcoala lui Diogene este, şi

s'au învăţat în filosofie, ce-i zic, câinească[1]. Sentinţa acestei şcoale este, să nu ceară dela cineva decât acel lucru, pre care dela sine nu-l poate luà. Aşa răspunse Diogene din butoi acelui Impărat, care-l întrebà ce pofteşte: „că să nu-i ia, aceia ce nu-i poate da, adecă lumină".

Dar să ne întoarcem la cuvântul nostru şi la argumentele şi dovezile spre încredinţarea Lupului de filosof............

---

1) Filosofia câinească, se chiamă astfel, de oarece discipolii lui Diogene zic, că toate lucrurile fireşti nu au ruşine.

Partea II

Pentru a se discutà ordinul Corbului și a se lua o hotărâre, se alese din ambele părţi o comisie *restrânsă și compusă din cei mai mari sfetnici.*

Inainte de a începe aceasta activitatea ei, ţinură toţi să afle părerea Lupului *(Bogdan), de care aveau cea mai mare frică.* Brehnacea *(Stolnicul Cantacuzino) se însărcină cu această misiune. Lupul se declară pe faţă contra Struţocămilei (Racoviţă). Brehnacea se convinse și ea și se duse la Corb să-l facă să renunţe. Dar Corbul nici nu voi să audă. Cumpărase pe toţi Moldovenii influenţi, cari vor votà cu el. Pentru* Lup *și* Ciacal *are el ac de cojocul lor. Brehnacea, văzând aceasta, se decise și ea.*

Și într'adevăr așa fù. Toţi votară cu Corbul, afară de cei doi din urmă. Struţo-cămila fù proclamată Domnitor al Moldovei.

II

Vulpea zise:

O fraţilor, luaţi aminte cuvintele, pe cari Lupul le-a făcut întâiaş dată, înaintea tuturor gloatelor.

Au, nu el, în proimiul voroavei sale, zicea, precum că inima Impăraţilor, mai ades decât altele, prognosticuri fac, în treburile publice? Sau cum din putreziciunea peştelui, să nasc viermii în maţele Bâtlanului? Sau, Brebul, care cade în zavistie veşnică asupra bărbaţilor şi a muierilor, când îşi pierde părţile bărbăteşti? Aşijderea, după spicul părului, dovedind că Vidra odată a fost Breb? Au, nu toate îl arată pe Lup adevărat filosof fizic?

Dar să vă aduc o *istorie* a lui, vrednică de lăudat şi pentru cel ce o istoriseşte, căci: „de nu s'ar fi clătit[1]) pre alb condeiele istoricilor, de mult şi numele eroilor s'ar fi acoperit cu ţărâna oaselor lor".

Povestea Dulăului

Povestea dar în acest chip se are:

„Odinioare erà un om sărac, care erà locuitor

1) Clăti=a mişcà.

sub o colibă, într'o pădurice. Acest om nu aveà pre suflet mai mult de zece găini, doi cucoşi, doi miei şi un dulău. Dulăul erà atât de bun păzitor, încât nici frunza nu se puteà clătì de vânt, fără ca el să ciulească urechile într'acolo.

Găinele noaptea se culcau în podul colibei, mieii dormiau în tindă, omul în casă, iar dulăul păzià pe dinaintea colibei.

Despre partea mea, nici de gardul de dinafară nu m'am putut lipì, de vrăjmăşia dulăului, dar încă de găinile din pod. Şi oricât meşteşug am ispitit, şi cu cât am poftit mai mult carnea dulce a găinuşelor, cu atât m'am învrednicit mai puţin la dânsa.

O dată însă, mi se întâmplă, să mă împreun cu Lupul, şi să-i povestesc cum, multe nopţi, am petrecut, fără somn şi cu stomahul deşert, împrejurul colibei. Ii mai amintii, că mai sunt a colo şi doi miei. Auzind acestea, Lupul se sculă îndată, şi mă îndemnă să mergem cât mai curând la coliba aceia. Până nu va înserà însă, răspunsei, nu pot de loc merge, de frica dulăului, căci îmi prepui primejdie vieţei. Să ai deci îngăduinţa, până scapătă soarele.

Cu mare greutate îl putui însă plecà[1]. Şi mă temeam, că dulceaţa cărnii mieluşeilor, să nu-i clătească[2]) fantezia şi mai tare, şi să nu-mi întoarcă cumva perii mei în lână, iar carnea mea în oină.

Căci: filosofii sunt obişnuiţi a întoarce cu socoteala, aerul în apă şi apa în aer, măcar că lucrul n'ar răspunde socoţelii".

---

1) A plecà -- a înduplecà, mai peste tot.
2) A clăti=a turburà.

Sosind deci mult dorita seară, amândoi purceserăm împreună şi de departe casa omului îi arătai. Lupul purcese înainte, cu chipuri filosoficeşti şi cu ceremonii politiceşti. Dulăul însă nici chipurile să se uite la linguşiri, ci, de îndată, şi umplù pădurea de lătrăturile lui, aşa încât se sculă şi omul din somnul cel greu. Deci, sculându-se omul şi ieşind afară, îmbărbătă şi asmuţì pe dulău atât, încât Lupul căută a dà dosul.

După ce socotì, că, de sub adulmecarea Dulăului, a ieşit, Lupul mai socotì, că schimate filosoficeşti, şi cucerituri politiceşti nu primeşte firea acestuia şi atunci alese a merge înainte cu putere şi cu vârtute şi a isprăvì lucrul cu vitejie. Aşa dar, Lupul către Dulău se înturnă. Dulăul, îndată ce simţì venirea Lupului, îi ieşì în întâmpinare la gardul de dinafară cu tobe şi cu trâmbiţe. Lupul se repezì la el vitejeşte, iar Dulăul se apucă de răsboi, şi el vitejeşte.

Câtăva vreme norocul biruinţei stătù în cumpăna îndoielii, până când Lupul, părăsind vârtutea firească, alergă la puterea meşteşugiască. Căci „de multe ori, ce este scăzut din fire, meşteşugul îl împlineşte". Sau „s'a văzut adesea izbânzile a venì mai degrabă, când se purcede cu supuneri şi dosiri asupra neprietenilor, decât când cineva se încrede în numărul cel mare al oştilor şi pleacă cu dobe şi cu surle".

Şi cum, nici calea aceasta, nu-i isbutì, se făcù biruit cu totul şi înapoi fugì.

Când făclia cea de aur se pune în sfeşnicul ei de diamant[1]), ca şi lumina prin case şi la mese,

---

1) Luna.

Lupul se duse de povestì altui soț, lucrul și fapta din acea noapte, precum și nenorocul său. Căci: „socoteala tuturor tiranilor este, să facă ale sale, cu ce mijloc ar puteà, toate cele străine; și când din întâmplare nu răspunde poftei, cele, ce n'au dobândit, i se par, că li-au pierdut cu mare nenorocire". El adăugă, că vitejia Dulăului aceluia nu este de biruit numai de un Lup, ci trebuiesc doi. Și așa, s'au tocmit și au împărțit dinainte, mielușeii săracului din bârlog.

Deci, după ce părintele planetelor și ochiul lumei[1]), sub ipogeu își coborâ razele, și lumina și-o ascunse sub pământ; atunci când ochiul păzitorului se închide și a furului, cât și a șoarecelui se deschide. Lupii se coborâră împreună spre locul știut.

Unul, furișindu-se pe pântece, cu înceată călcare și cu umblare furească, se lipì sub gard, și ca mort acolo se trânti. Celalt, după aceia, scutură cât ce putù ciritealele și cu picioarele tropșind frunzele, le sună puternic. Mai dădù apoi și un fel de scânciitură, încât Dulăul se stârnì, iar omul nu se deșteptă. Dulăul, sculându-se de dinaintea ușei, sărì deodată asupra Lupului.

Lupul, atunci nevrând să aștepte venirea Dulăului, se dete îndată fugei. Dulăul văzând aceasta, luă și mai mare îndrăzneală și fără nici o pază, sărind pârleazul, îl gonì pre Lup cu mare nădejde de biruință.

După ce însă Lupul socotì, că Dulăul va fi trecut destul de tovarășul său, se învârtì înapoi și dete față la față neprietenului. Iar Lupul, cel

---

1) Soarele.

ascuns sub gard, se luă a-l gonì năpraznic de dinapoi. Dulăùl, săracul, neavând nici ştire de neprietenul din dos, se luptă vrăjmăşeşte cu Lupul din faţă; dar în vreme ce, cu acesta tare se apucà, atunci şi celalt i se încărcă în spate.

Deci Lupii într'acest chip pre Dulău luând la mijloc, îi curmară fără milă părul ca cu un brici, şi bucăţi-bucăţi îl spintecară şi ciolanele în toate părţile îi împrăştiară.

Mântuindu-se furii de străjari, nu mai trebuie să povestesc, ce au lucrat apoi. Omul cel ticălos, ne mai auzind lătratul câinelui, socotì, că dulăul a gonit jigania rea, şi se lasă iarăşi somnului"...........

Această poveste, cu toţii auzind dela Vulpe. ziseră: „Adevărat, că cu mare filosofie Lupul viaţa îşi chiverniseşte!"[1] .

Iar Vulpea iarăşi apucă a mai zice:

Vă minunaţi de aceasta, fraţilor? Eu am văzut şi altă înţelepciune în capul Lupului. Şi dacă voi povesti-o în chip de *basm*, nu mai puţin am văzut'o cu ochii mei; Aşa să-mi păzească cerul cinstea cozii mele nebetejite!....

Basmul Armăsarului

......Odinioară erà un Boiar, care aveà câteva herghelii de iepe. Aveà iepe şi un herghelegiu, care pe cât erà de bun păzitor, pre atât erà bău-

1) Toată povestea este alcătuită pentru a arătà că tăcerea Lupului din Partea I, ascunde o diplomaţie, şi că în curând va veni să aducă pe Cantemir Domn. cu ajutor străin dând jos pe Racoviţă.

tor la vin. Intre iepe erà şi un Armăsar prea frumos, care cu cât erà mai iscusit la chip, cu atât erà mai împodobit cu duhuri vitejeşti. Şi erà atât de tare, încât păzea nu numai cârdul său, ci şi pe al celorlalţi, astfel încât Herghelegiul numai cu beţia îl întreceà. De aceia, nici nu puteà jiganie rea să se lipească de herghelie, căci, cum îl vedeà, Armăsarul de pildă, pre Lup, ridicà coada pe spinare, urichile şi le bourà înainte, şi nechezând şi rănchezând, se repezià tare asupra-i şi îl stropşia cu picioarele până la moarte.

Aceasta văzând Herghelegiul de câteva ori, se lăsà cu toată nădejdea în buna pază a dobitocului.

Acum să vedem ce făcea şi Lupul.

Intâi cunoşteà, când Herghelegiul erà bat (beat) şi când erà treaz, căci aveà un loc înalt de unde oglindià totul. Când Herghelegiul beat se culcà, nu scăpà Armăsarul de răsboi cu Lupul. De se făcea beat, chiar ceasuri întregi Lupul nu se lăsà prins. Cum venea însă beat, se trezea în sforăitul iepelor, şi găsia Armăsarul, curgând, şuroaiele de apă de pre el.

Deci, odată, tot aşa, Herghelegiul, fiind îngropat în mormântul drojdiilor şi înfăşurat în savoanele vinului, Lupul sosì la herghelie şi la Armăsar. El se trase pe burtă prin iarbă, doar nu l'a simţì Armăsarul, dar în deşert, căci cum îl simţì acesta, se repezì asupra-i fără zăbavă.

Lupul, se păzia însă tare de răsboi cu Armăsarul, şi numai de bot cât căutà să-l apuce cu meşteşug. După multă silinţă, la urmă o şi făcù. Căci „nimic nu se află în lume, pe care nepărăsita

voință să nu-l nimerească". Armăsarul, vrând să-l stropsească odată cu picioarele de dinainte și pornindu-se asupra Lupului, când să-i prăbușească osul capului în creeri, acesta cu o repede fereală îi scoase lovitura în deșert și pătrunzându-i vrăjmașii colți prin nări, și împreunând dinte cu dinte, falcă cu falcă își încleștă. „La viteji îndrăzneala cu socoteală se chiamă vrednicie, iar cea fără socoteală să chiamă nebunie".

Durerea, dând pinteni Armăsarului, căci „durerea aduce în grabă vârtutea duhurilor, iar desnădejdea vitejie inimilor", ca și cum ar fi fost peste simțirea sa, ridică capul și pre Lup de mai sus decât sine îl aruncă. „Intâmplările purced întâi cu făpturile, iar apoi urmează gândurile și simțirile". Și așa de tare îl bușì în pământ, încât i-a zvănănăit coșul pieptului cu sunet ca de căldare crăpată. Văzând această vârtute a Armăsarului, Lupul socotì deci, că de-l va mai ridicà odată și-l va mai trântì în acest chip, nu-i va mai rămâneà nici un os nezdrobit. „Ispita, odată făcută, este a înțelepților; iar de multe ori poftită este a nebuniilor". Iar „cine, peste știință, cu sorbirea dintâi se arde, suflă în lingura cea de pre urmă, de două, trei ori".

Deci, Lupul, lăsându-se de botul Armăsarului, se dete puțintel într'o parte.

Herghelegiul de toate acestea nici simțire nu luase, căci erà tare cezluit cu mlădițele viței. Căci „de multe ori, ce nu biruiește omul, biruiește pomul, și Impărați, cari au dus toată lumea în robie, de vin în robie au fost răpiți, ca apoi de muiere să fie biruiți".

Așa dar Lupul, după acest răsboi aspru, își

aruncă chiteala spre chipurile meşteşugurilor, şi, singur cu sine, vorovi şi socoti astfel:

— Mie, acum, de atâtea zile flămând şi obosit de atâtea nopţi de' priveghere, oarecum mi-a scăzut vârtutea. Aşijderea nepuind în maţe ceva mâncare de atâta vreme, iar stomahul, în locul hranei, sângele însuşi mistuindu-l[1]), urmează sămi fi venit mare uşurime la trup şi sămi fi lipsit duhurile. „Foamea, în toate zilele, ne învaţă a fi muritori". Iar de n'aş fi fost aşa de uşor, Armăsarul nu m'ar fi ridicat aşa de sus.

Atunci Lupul, ducându-se la un mal, îşi îndopă burta cu lut[2]), parcă ar fi fost carne de cârlan şi se făcù ca un sac greu îndesat. „Din fire are Lupul darul să-şi umple întâi maţele, apoi stomahul cu carne nemistuită, pe care apoi o borăşte când vrea".

După aceia purcese către herghelie. Armăsarul, după obiceiu, îi ieşì iarăşi înainte.

Lupul acum de lut îngreuiat, socotind că cu greu îi va fi a face vre-o fereală sprintenă de picioarele Armăsarului, născocì lucru de meşteşug ca acesta. „Toată simţirea minţii este a nemerì lesnire la nevoie". Aşa dară, se culcă pe coaste, într'o parte, îşi lăsă picioarele de dinainte ţeapene, îşi căscă gura, îşi rânjì dinţii, îşi spânzură limba afară, îşi întoarse ochii cu albuşurile în sus şi-i arată păienjeniţi. Muştile atunci, îi intrară în gură, iar el le răbdă pe toate, ca şi cum ar fi fost mort. Căci „mulţi văzând, că viaţa

1) Cunoştinţele medicale ale lui Cantemir se văd a fi destul de însemnate, dacă cunoaşte fenomenul consumării a însăşi rezervelor organismului, pe timp de nemâncare.

2) Lutul galben înseamnă peste tot *aur*.

le aduce primejdie de moarte, asemănându-se morților, de moarte au scăpat și pre alții au călcat cu piciorul pe cerbice".

Armăsarul văzând, că Lupul nu năvălește vrăjmășește, ca întâia oară, ci se lipește ca stârvul de pământ, începù de departe a sforăì pe nări, iar apoi se apropiè cu îndrăzneală de el. După obiceiul dobitoacelor, după aceia începù a-l adulmecà. Lupul, la rândul lui, în gând numai cât se chibzuià, cum să-l apuce, cum să sară la el. Tot mirosindu-l Armăsarul ajunse și la botul Lupului. Atunci Lupul, cu toată greutatea lui, se sprintenì de năprazná și cu cât putù mai mult, pe săracul Armăsar, de nări îl apucă. Acesta de spaimă și de durere începù a svârlì cu picioarele în toate părțile. Dar svârlitura nu sporì cu mai nimic lucrului său, căci greutatea cea îndesată a Lupului, atârna greu la pământ capul și genunchile Armăsarului. Câtăva vreme Lupul nu făcù altceva, fără numai, se lăsă, să atârne, ca o piatră în jos.

Armăsarul, privind icoana morții în oglinda vieței și pierzând nădejdea, se slăbì de toate mădularele. Mai mult erà groaza morții, decât de mușcătura Lupului. Căci „după cum apilpisia îmbărbătează câteodată inimile, tot așa, de multe ori, curmă toate nădejdiile și retează toate puterile, ca cu paloșul". Iar Lupul, mai fără veste, lăsându-l de nări, îl apucă de Ie, și spărgându-i bârdăhanul, îi vărsă mațele la pământ.

După ce Lupul, cu acest meșteșug, întoarse pe armăsar în țânțar și îl băgă pe poarta întunericului (căci „moartea dobitocului nu este alta, fără numai lipsa de lumina vieței" începù în-

dată a vărsà lutul, ce înghiţise mai înainte, peste Armăsar şi a-i îngropà carnea în acel loc" [1]).

Ca acestea, multe, o fraţilor, poartă Lupul în capul său plin de înţelepciune. Ele sunt adevărate izvoare de ştiinţă şi semne de multă cunoştinţă.

După aceste dovezi, pentru a Lupului filosofie, cu toţii aleseră iarăşi pe Lup a poftì de faţă şi a-i înştiinţà mai cu adevăr pentru firea Struţo-cămilei [2]).

Deci, dupe ce aduseră pre *Lup* în mijlocul Teatrului. *Corbul,* care aveà puterea Vulturului şi îndemnarea Cucunozului, spre adeverinţa vredniciii Struţo-cămilei îl învăţă pe Lup, în acest chip, logica dreaptă.

— Cine în lume este atât de înţelept şi căruia, altă înţelepciune, să nu-i trebuiască? Cine dintre muritori este atât de învăţat şi căruia să nu-i lipsească învăţătură?......

Deci, o prietene, aici şi pe tine, pentru aceasta te-am chemat, căci iată ce au făcut.

Cu toţii au ales stăpână vrednicia Struţo-cămilei, care, cu titlul acesta, este vrednică de stăpânire. Aceasta a fost porunca Vulturului, voinţa Corbului şi sfatul Cucunozului.

Lupul însă tăcù; căci „tăcerea, capul filosofiei

---

1) Aceasta a două poveste înseamnă că Lupul va şti să cumpere cu *aur* (lut) pe cel mai vajnic stăpânitor şi să-şi ajungă scopul. Deci diplo naţia lui este de temut. Se face aluzie probabil la Sultanul ticălos Mustafa şi la vizirul Daltaban, cari curând vor şi cădeà.

Nu este exclus ca Bogdan să fi reuşit cele două lovituri, ascunse sub aceste naraţiuni, chiar înainte, sub alt domn.

2) O nouă încercare de ispitire a gândurilor lui Bogdan, de care aveau mare teamă.

este". După multă tăcere şi cumpăneală totuşi răspunse:

— „Când gurile privighetorilor tac, atunci începe a titii greierul". Eu, deci, veşnică mulţumire vă dau, căci, acum, de lucru, ce nu ştiam, m'am înştiinţat.

Intre păsări erà şi o *Brehnace* bătrână, care erà deprinsă în multe meşteşuguri şi ştiinţe. Către alte păsări ea zise:

— Aveţi puţină răbdare, pentru că, luându-l la o parte, o să fac cu Lupul oarecari cuvinte de folos.

Şi aşa, luându-se cu Lupul în singurătate, astfel începù:

— Vrere-aş, iubite prietene, să pot ştì pricina adâncei tale tăceri. De mine să nu ascunzi, de este în tine vre-o ştiinţă, căci altfel ar fi să se clătească Republica noastră, să se curme şi să se rumpă totul. Căci „nu atât neprietenii aduc stricăciune Republicei de dinafară, cât neîmpreunarea într'un gând a cetăţenilor dinăuntru".

Lupul răspunse:

— Bine ştii cinstite prietene. Propositul a fost socotit, într'atâta adunare, a nu se arătà adevărul; iar, de bună voie, numai eu să-l ştiu, şi numai către alt iubitor de adevăr să-l spui.

Brehnacea răspunse:

— Adevărat, că coaptă este socoteala ta. Căci „acela, se zice, a fi bun cârmuitor, care socoteşte din linişte furtunile, şi din furtună linişte agoniseşte".

Lupul, răspunse şi el.

— Văz că „sufletul de filosof, nu, numai cum şi ce s'a făcut, cercetează, ci şi pentru ce s'a fă-

cut așa". Deci, de vreme ce eu urechi bine ascultătoare am aflat, nu mă voi lenevì a povestì.

Intâiaș dată, pricina tăcerii mele a fost „că mai iute s'ar auzì voroava între ciocanele căldărarilor, decât între multe gloate a barbarilor". A doua, și cea mai grea, a fost, că nu este socoteală, ca tuturor să se dea știință, pentru ceia ce nu știu.

Asemenea, pentru că, nu știința despre Struțocămilă se silesc a aflà, ci pre cât cineva este împotriva lor.

Căci acel apofasisticos cuvânt *„El a zis, așa vrea, așa poruncește"* arată, că vor să aleagă, aceia ce li este lor mai plăcut; așa că voroava mea n'ar fi fost pentru urechi ascuțite, ci căptușite. Căci „mai cu suferire și cu cuvenire este a se face cuvinte în munți hormuroși, în codri umbroși, în stânci pietroase, în peșteri întunecoase, ori între pereți și ziduri cu ederă acoperiți, decât între oameni, cărora nu li place a auzì adevărul".

Dar de vreme, ce acum singuri amândoi ne aflăm, ceia ce e înodat, nu mă voi sii[1] a dezlegà.

Cu mare nevoință numele meu și al filosofiei mele s'a adus iarăși în publică, pentru ca, asupra mea, vre-o ură să poată aduce Vulpea. Aceasta a fost și pricina chemărei mele și a arătărei ființei Struțo-cămilei. De aceia am tăcut acolo.

Aici însă, pentru că o ceri, mă voi silì a-ți dejghioga[2]) pre scurt numele și firea acestei Struțo-cămile.

---

1) A se sii=a se teme, a se ferì, a se da îndărăt.

2) A desghiocà=a scoate boabele, frecând doi porumbi, unul de altul.

Unul dintre tâlcuitorii Firii, zice, că numirile numerelor şi cunoştinţa lor sunt măsura necunoscutei Firi. Altul zice, că sunt făclia şi lumina fiinţii lucrurilor[1]).

Deci numele Struţo-cămilei este făcut din două numere: din Struţ şi din Cămilă. Aşijderea din două feluri: din dobitoc şi din pasăre. Deci, împreunând hirisiile acestor două dihanii, vom puteà cunoaşte firea jiganii noastre. Aşa dar Cămila este dobitoc în patru picioare, mugitor şi din fire orânduită spre ridicarea sarcinelor. Cât este despre partea pricinii făcătoare, în pântece se zămisleşte şi se fată în vreme căzută[2]. Iar cât despre partea materiască, este ca şi alalte dobitoace: din carne, sânge, oase, vine, piele şi păr. Forma se deosebeşte însă cu mult de a celorlalte dobitoace. Unele sunt numai cu un ghib altele cu două. La cap sunt mici, după mamina (namila trupului. La picioare sunt înalte şi la genunchi boţoase. Talpa e lată şi fără unghii. Copita e îngemânată şi ca gâsca este împieliţată pe dedesupt. Coada li-i scurtă, măsurată după lungimea trupului. Căci coada la dobitoc este pentru apărarea de muşte). Părul e creţ ca la Arabi, dar moale ca bumbacul. Sunt flocoase de la grumaz la piept. Coama purcede dela guşă în jos. Sunt mai mari ca altele la stat, dar mai mici ca Filul Elefantul . Iar cât este despre firea săvârşitului, ea este orânduită spre ridicarea sarcinelor.

Dar, lucru la Cămilă de socotit, „este puţina

1) Credinţele ştiinţelor oculte. (Numerile prin ele însăşi au un înţeles ascuns).

2) La termen fix.

mâncare şi marea ei răbdare la sete. Căci „acela este mai trebuitor, care la vreme de nevoie este mai răbdător".

Iar, după mărimea trupului şi micşorimea sufletului, rămâne de socotit, numai prostimea duhului. Un copil de 7 ani, ori chiar un măgăruş, poate înşirà mai multe cămile şi lè trage după sine încotro ar vreà.

Aşa dar jumătatea acestui dobitoc arătându-se a fi Cămilă, jumătatea, ce rămâne, să cercăm a o aflà în Struţ.

Struţul ar fi o pasăre mare, cu pene, pedestră, nezburătoare, cu două picioare şi ouătoare. Hrana ei, în loc de grăunţe, iarbă ori carne, i-ar fi piatră, foc şi fier.

Despre partea materiască se vede a fi din carne, sânge şi alte lucruri de materie dihaniască. Din pricina făcătoare, ar fi din ou zămislită. Iar cât despre pricina formei, parte îi este de pasăre, iar parte de dobitoc, căci este pedestră şi nezburătoare. Talpa îi este ca de Cămilă, cu copita împreunată, iar nu cu unghii şi cu degete despicate. In spinare are ghib de Cămilă. La grumaz este lungă şi întoarsă; la picioare înaltă şi la genunchi boţoasă. La cap este mică şi la bot întoarsă. Nu are plisc de pasăre, ci bot de dobitoc. Coada îi este întoarsă în sus. E creaţă şi stufoasă. Păşeşte rar şi departe. Prin cer şi lin paşii şi-i clăteşte.

Pentru pricina săvârşitului, firea a tocmit aşa, că n'a silit'o la nici un meşteşug. De este de crezut însă cuvântul altora, în stomahul ei ar mistuì fierul şi ar topì oţelul. Unii ar aveà chiar drept treabă, găinaţul ei a-l strânge, pentru ca meşterii, a doua oară fierbându-l şi materia în

forma ei d'intâi întorcând, să aleagă fierul cel vechi şi vestit, zis meschiul. Insă această socoteală nu se pomeneşte la oameni cu temei şi deci lăsăm lucru în prepusul acelora.

Iar noi acum putem aşa dar zice, că jigania *Struţo-cămilă,* dobitoc nu este, pasăre nu este; Cămilă nu este, Struţ nu este; de aer nu este, de apă nu este. Ea ar fi *Trag-elaful* firii, care este în ambele Monarhii, şi este şi nu este; căci între ciudăţeniile firii se află, dar nu este nici într'un neam.

De aceia, iubite prietene, însemnare mare nu are, fără numai a fi Himera Jiganiilor, Irmafroditul păsărilor şi Trag-elaful[1]) firii.

Deci acum, cu ce obrăznicie oare, cineva ar îndrăznì a-l ridicà spre o vrednicie? Căci „mai lesne ar fi, cineva, înjugând gândacii, pământul să are, decât a aşteptà vre-un bine sau folos de la acela, care, nici din fire, nici din învăţătură, nu are vre-un dar la vrednicie". De aceia, eu simţind gândul unora împotrivă, în tăcere m'am lăsat la această adunare. Voi îndrăznì însă a face un pronostic, de nu cumva voi ieşì prooroc mincinos.

De acum încolo se va întărì silogismul Corbului şi se va plinì sentinţa Cucunozului; iar Struţo-cămilei îi vor răsărì coarne ca ale boului[2]) şi ea se va suì în scaunul vredniciei. Căci „furtuna, când vrea să trântească, întâi ridică; iar norocul, întâi râde, apoi plânge. Numai că,

---

1) Capră=cerb, animal inexistent, dar care ar fi existat într'o epocă anterioară.

2) Domn al Moldovei.

vremea va arătà, precum că silogismul este sofistic, şi sentinţa răsuflată, iar Struţo-cămila din odihnă în necaz, din fericire în pricaz şi din ce este, în ce nu este, va trece.

Brehnacea dar se miră tare de adulmecarea Lupului, ea care ştia sfaturile dintre Corb şi Cucunoz. Lupul erà filosof adevărat şi plin de înţelepciune, căci „semnul înţelepciunei este, ca din cele văzute şi auzite să adulmeci cele nevăzute şi neauzite; iar pe cele viitoare să le judeci din cele trecute". Tăcerea lui nu fusese din pizmă, ci din dreapta judecată; căci „tăcerea sau grăirea la vreme a înţeleptului este multora pildă şi învăţătură; iar holbăitura nebunilor este sie ură, şi altora scarandavitură".

După aceasta Brehnacea, despărţindu-se de Lup, se împreună întâi cu Cucunozul, căruia îi povestì toată filosofia Lupului, şi sentinţa cea adevărată, ce a dat, cu privire la Struţo-cămilă. Dintr'ânsa iese, că mintea Corbului este greşită, şi că, de ceia ce s'a apucat, sau nu o va scoate la capăt, sau de-o va scoate, peste puţin se va strică totul. Iar, în loc de laudă, hulă va luà. Căci „o mie de lucruri vrednice, de abia dobândesc lăuda; iar numai unul scârnav, aduce grozavă pată în veci numelui". In veci, din gura noroadelor, nu o va mai puteà scoate. Căci „din fire aşa este, că binele se uită prea lesne, iar răul cu anevoie; laudele să scriu pe hârtie, iar hulele pre tablă de aramă".

Acestea şi altele vorovì Brehnacea către Cucunoz, socotind a-l întoarce din vechea socoteală şi apoi a-l aduce, pe calea dreptăţii, şi pe Corb. Dar în zadar, de vreme ce Cucunozul ziceà, că

Pardosul, Vulpea, Ursul şi Râşul sunt gata a întărì sentinţa lor.

Cât despre Lup şi Ciacal, pot rămâne de socoteala lor. Ciacalul este prea mic, iar Lupul, de va rămâne la sfat nemutat, la vremea alegerii, îi vom afla treabă în altă parte; iar după aceia, de nu va voì, liniştit la bârlogul lui, să stea, îi va găsì Pardosul ac de cojoc.

Brehnacea însă zise:

— Eu aş sfătuì, frate, socoteala aceasta s'o părăseşti, şi amândoi la Corb să mergem, să ne silim a-l desbărà de acest lucru. Căci „mai de lăudat este a împăcà o inimă turburată, decât a turburà o Republică. Turburarea este a nebunilor, iar împăcarea a înţelepţilor". Mai cu seamă, că Pardosul, cu toată seminţia lui, credinţă n'are, şi precum îi este pielea cu multe picături pătată[1]), şi mai mult încă îi este inima vărgată cu vicleşuguri. Asta din minte să nu-ţi iasă, pentru că eu, de vârstă mai bătrân, sunt, ca tine, şi am umblat prin ţări mai străine şi mai late.

Cucunozul acestea toate însă le luă drept basme de bătrâneţe. Căci „basmul, la proşti, ţine locul Istoriei; şi tot o socoteală are, ca şi mărgăritarul la porci şi sfatul bun la inimă rea". El zise:

— Socotesc, că nu arăţi, ce doreşte cinstea, ci ce doreşte odihna bătrâneţei. Noi însă, cum vom puteà „darul norocului în para focului, vom aruncà". Deci, cred, frate, că ar fi bine, ca să nu te îmblânzeşti din cuvintele Lupului, ci să mergi cu noi împreună la Corb, să-l înştiinţăm de lău-

---

1) Meşteşuguri şi vicleşuguri.

dăroasa filosofie a Lupului. Căci „nu mai puţin scutură lenea stâlpii Monarhiei, decât catarama mădularele trupului".

Brehnacea, cu toate că suferì cu greaţă voroava Cucunozului, se duse totuşi la Corb, înaintea căruia acesta povestì cuvintele Lupului, din fir a păr, ba mai adăugă şi minciuni şi apostrofuri linguşitoare ca dela dobitoace.

Corbul li răspunse:

— „Fericit ar fi acela, o prieteni, ai cărui neprieteni sunt fără putinţă; dar de trei ori mai fericit acela, căruia vrăjmaşii nu-i pot fi cu ajutorul sfătuinţei".

Deci, cu aceasta am socotit şi voi ţine până voi săvârşì lucrul început, adică, să se întărească Silogismul, o dată pus la mijloc, şi Struţo-cămila spre cinstea epitropiei ridicându-se, vrednicia-i să i se cunoască de toţi. Iar această săvârşire o socotesc folositoare; una, că sfatul este al nostru şi nu al dobitoacelor, şi deci titlul înţelepciunei va rămâne Monarhiei noastre; alta, pentru că, punând peste Leu pe Struţo-cămilă, îl vom lua ori sub stăpânirea noastră, ori vom puteà scornì între mădularele dobitoacelor lui gâlceavă nepărăsită şi tulburare neodihnită. Din sângele acestora apoi noi ne vom îngrăşà şi puterile ni se vor înoi. Căci „norocirea şi mărirea unora nu se poate, fără nenorocirea şi micşorarea altora".

Insă, până ce vom ispitì pre cele mai de frunte dintre jiganiile cu două picioare, taina din sufletele noastre, să nu aibă de ea nimeni ştire. Căci „lucrurile grele, pre cât sunt mai tăinuite, pre atât iese mai uşor".

. . . .

Din monarhia Dobitoacelor, se aleseséră mai de frunte cinci: *Pardosul, Ursul, Lupul, Vulpea* şi *Cămila* (pentru aceasta din urmă se scornì toată vrajba şi răscoala dintre cele două Monarhii, căci mutând'o din Cămilă în Pasăre[1]) şi adăugându-i la urechi ciute şi coarne bourate, îi mutară şi numele în Struţo-cămilă). Mai erà pre lângă aceasta şi *Ciacalul,* însă despre el nu prea se ţineà socoteală.

Această alegere se făcuse încă de pe vremea gâlcevei cu Vidra şi cu Bâtlanul. Căci „în gurile multe, puţine sfaturi de ispravă sunt".

Acelaş lucru se făcù şi în Monarhia cealaltă şi astfel puţini fură aleşi să tractuiască treburile. Căci „voia gloatelor proaste este ca umbletul calului neînvăţat şi desfrânat[2]), care din netocmită repegiune, de multe ori se dă cu capul în jos în râpi adânci".

Aşa dar şi despre partea sburătoarelor se aleseră Corbul, Cucunozul, Brehnacea şi Uliul, cari lucrurile mai pre amănuntul începură a scuturà. Căci „în lucrurile cele grele, întâi sfetnicii apoi sfaturile trebuiesc a se aşezà".

Cele ale jiganiilor erau uşor de aşezat, de vreme ce acestea numai ale lor se siliau a sprijinì. Despre partea păsărilor nu erà însă tot aşa, căci la ele toate erau cu vicleşug. Una se spuneà în voroavă, şi alta aveà fiecare în inimă.

Dintr'acestea numai Brehnacea, precum se vede, sau din plecare, sau din a Lupului vârtoase argumenturi, cunoştea adevărul. De aceia

---

1) Din moldovean, muntean.

2) Neînfrânat.

şi cu mare îndrăzneală se puse împotriva Corbului. Dar Corbul din răutate, nu ştià a se căì. „O! cât mult mai fericit acela ce cade în boală fără leac, decât acela, care se sloboade în răutate desfrânată!" Căci Corbul nu se silià de folosirea cea de obşte, ci de dorita sa poftire, şi căutà să se slujiască numai de tiranie.

Ispita îi răspunse chiar şi după gând, atunci când Cămilii săraca giuruiră, că pre lângă urechi îi vor creşte coarne, pre lângă peri şi pene; aşa că, din dobitoc o vor putea-o face pasăre. Iar dobitoaca crezù, că după giuruinţă se va plinì şi fapta. Căci „la muritori credinţa se povârneşte tare, acolo unde mai dinainte împinge pofta".

Insă urma erà să arăte, că adevărată este numai parimiia[1] veche, anume că: „Cămila cercând coarne şi-a pierdut şi urechile"[2]. Căci: „Cine pre pământ nu este îndestulat în ceva, nici în ceruri nu va cunoaşte fericirea". Ori cum însă, ar fi fost să fie, Cămila se dete în partea Corbului.

După aceia ispitind cu toţii pre Urs, aflară că el nu pofteşte altçeva decât să nu fie dodeit[3] de albinele din ştiubeie şi să locuiască nebântuit în bârlogul lui. Altmintrelea veri dobitoacele ar zburà, veri păsările s'ar încornorà şi s'ar pedestrì, nici să ia aminte nu-i este. Căci: „firea, care şi-a socotit fericirea în ceva, alalte ale lumei toate le are de batjocură".

Hulpea, la rândul ei, jiganie pururea în două

1) Cimilitură, zicătoare.
2) Poftind domnia şi-a pierdut şi moşia.
3) Necăjit.

inimi şi neispitită pentru unele pricini, se giurui[1]) îndată în partea zburătoarelor. Căci: „inima vicleană simte mare fericire, când socoteşte că pentru fapta vicleşugului se cinsteşte şi pre ea şi agoniseşte ucenici". Insă Hulpea se aşeză cu tocmeala, ca nu cumva Lupul, cât va fi între vii, să se înştiinţeze de unire; căci ea purtà mare grijă de Lup, să nu-şi piardă prieteşugul cu el.

Pe Ciacal, cel puţin, nici nu găsiră cu cale a-l mai ispitì, de oarece, dela dânsul nu nădăjduiau vre-o împiedicare. Căci: „de multe ori la muritori se vede nebunul puternic şi în fruntea sfaturilor, iar bietul înţelept pe dinafara pragurilor". Şi „precum bogaţii socotesc, că cu avuţia au câştigat şi minte; tot aşa şi celor săraci li se pare, că lipsa avuţiei li-a pierdut mintea".

Iar pentru Lup, socotiră, că va fi nemutat şi neclătit din socoteala sa. Căci: „sufletul cel înţelept nu ştie a se mutà din socoteala sa, fără numai din rău spre bine". De aceia îşi ziseră să nu-şi desvelească către dânsul gândurile, ci să-i arate în faţă, că toate, după pofta lui, se vor face.

Lupul, după semne, vedeà el că tovarăşii lui nu poartă duhuri bune, însă îşi puneà socoteala într'altă parte, adică, că atunci, când lucrul ar venì la iveală, Râsul, Hameleonul şi Veveriţa, în glas mare, ar ţine partea cea dreaptă.

Aşijderea, văzând, că Pardosul nu se află de faţă, crezù, că acesta nu voià să priiască[2] unora împotriva altora. Dar Lupul se greşì în socoteală,

1) A se legà cu jurământ.
2) A folosi.

căci Corbul, pre Pardos, prin cărți ascunse, de mult îl întorsese în partea lor şi cu giuruinţe îl făcuse vicleanul cel mare al neamului său. Căci: „sula de aur pătrunde zidurile, iar lăcomia îşi vinde neamul şi moşia". I se făgăduiseră acestuia ca, stârvurile cele mai grase, să le împartă Vultŭrul şi Corbul cu dânsul.

Aşijderea pre fiu-său să-l facă Coracopardal[1], adică să-i dea glas, şi aripe de Corb, cât şi pestriciunea Pardosului. Căci „pofta moaie piepturi mai vârtoase ca diamantul; lăcomia topeşte inimi mai împietroşite decât cremenea; şi aurul topeşte, ceia ce nu poate focul".

Iar Râsului, îi giuruiră adevărat lucru de râs. Să-i întoarcă jumătate din cele 53 de căpuşi de sânge[2]), de cari îl prădaseră păsările în vreme de foamete[3]), şi aceasta numai câte 5 căpuşe pe an. Aşijderea, îi mai făgăduiră, câte căcăreze[4] ar face Cămila afară din grajd[5]), să le poată lua el şi împărţi gândacilor[6]). Căci „lăcomia dela aur la gunoi se întinde". Jigania aceasta este toată pestriţă pe sub pântece, iar numai pe spinare arată tot un păr[7]).

Veveriţei i-au giuruit asemenea un sac de nuci[8]), şi un harar plin de hamei[9]), amestecat cu

1) Pardos făcut Corb.
2) Pungi pline de bani
3) Domnia lui Duca.
4) Câţi bani ar strânge Racoviţă V. V.
5) Afară de trebile ţărei.
6) Datornicii dela Ţarigrad.
7) La nume, om bun; iar la faptă, viclean şi rău.
8) Voie liberă (falä deşartă).
9) Cămărăşia ocnelor.

fag. Aşijderea, să-i puie la loc coada, pe care i-o tăiase Vidra, când stăpânea[1]). La această podoabă ţineà mai mult, căci: „unde lipsesc creerii, acolo covârşeşte coada".

Insfârşit Hameleonului îi giuruiră, că-i vor da în seamă tot felul de văpsele şi de flori[2]). Firea lui fiind, a-şi schimbà pururea faţa, dintr'o văpseală într'alta, el socotì aceasta mare cinste.

Către aceştia mai adaoseră şi pe *Guziul orb*, care intrase în dragostea multor jiganii cu frumuseţea fetei sale *Helge*. Frumuseţea ei întorsese mintea multora, căci: „tăria vinului nu loveşte în cap mai mult decât frumuseţea în inimă". De pe urma căreia şi părintele Guziu, măcar că orb şi slut, erà întâmpinat, şi fiecare, de ferea mâna de sărutat, i se aruncă la picioare. Iar, cel ce mâna acestuia săruta, socotià, pre însăşi Helge să fi îmbrăţişat.

Poama aceasta mulţi dinţi ascuţise[3]), dar cum zice cuvântul: „Norocul nu împarte cu oborocul, ci unora varsă, iar altora nici pică". Vrâstnicii din neamul ei, ziua şi noaptea se chinuiau cu braţele deschise, cu sufletele topite şi inimile arse, aşteptând, cine va aveà fericirea şi cui va cădeà norocul. Şi din ceas în ceas, de s'ar fi întâmplat altuia acest noroc, fiecare gătià săbii, cuţite şi otrăvuri, dacă nu pentru acela, ci pentru sine.

Norocul însă tot şi-a jucat jocul şi toţi ibovnicii Helgei au rămas, de au ars ca Finicii în para focului[4]). Căci: „norocul nu ştie nici a jelì,

---

1) Boieria, din care era mazil.

2) Voie liberă minciunei şi vicleşugurilor.

3) După mâna ei mulţi nădăjduiau.

4) Cel ce se pedepseşte şi să mângâie în necazul său.

nici a se milostivì". Şi precum, de frica Vulturului, pre Iepure-l mărită după broască, tot aşa au măritat şi pre Helge după Cămilă.

O Doamne, şi toţi cei cereşti, cum ai putut suferì lucru ca acesta? Unde este cumpăna cerului, cu care trageţi şi aşezaţi fundul pământului? O dreptate sfântă, pune-ţi îndreptariul şi vezi lucrurile strâmbe ale norocului! Ghebul, gâtul, pieptul flocos, genunchile boţoase, picioarele catalige[1]), fălcile dinţoase, urechile ciute, ochii puchinoşi, muschii suciţi, vinele întinse, copitele lăboase, ale Cămilei; cu trupul sulegeac, cu peliţa albă, cu ochii mângâioşi şi negri, cu degetele subţiri, cu unghiile roşioare, cu vinele molceluşe, cu mijlocelul iscusit şi cu grumazul rotungior, al Helgii!! Ce potrivire! Ce asemănare! Ce alăturare!

O noroc orb şi surd, o tiran nemilostiv şi păgân fără de lege! O judeţ strâmb şi făţarnic! O pravilă strâmbă şi fără canoane! Ascultaţi morţilor şi priviţi viilor! Se împreună Cămila cu Helge, se cunună Filul[2]) cu Şoarecele, şi se iau de mână dealul cu valea! Ce ureche a auzit, ce ochi au văzut sau ce gură din veci a povestit lucru ca acesta?

„Tacă deci pripitorile, unde cântă ursitorile: căci neam cu neam nu caută potriveală, ci fac numai ce vor".

Norocul deci, în acest chip aşezând pre Helge după Cămilă, Ţinţarii[3] cu fluere, Greerii cu

---

1) Picioroange.
2) Elefantul.
3) Cântăreţi de nuntă, fete şi neveste, cari poartă danţul.

surle, Albinele cu cimpoaie, începură a cântà cântec de nuntă. Muştele din aer şi Furnicele de pre pământ, ridicară şi ele mari danţuri. Iar broaştele toate, împreună cu brotăceii[1]), cântară din gură cântec ca acesta, tocmit în versuri:

Prundul Eufratului mărgăritar naşte,
Cămila din iarbă cele scumpe paşte.
Mâna Afroditei cununa împleteşte,
Eufratul Europei[2]) nou lucru scorneşte,
Din cele cu solzi[3]) Helgii iveşte
Norocul ce vrea toate biruieşte.
Cununa împletită norocul o tinde,
Capul fără creeri, cu mâna o prinde.
O Helge fecioară, frumoasă nevastă,
Nevastă fecioară, fecioară nevastă[4]
A Cămilei răget tâlcul nu înţeleagă
Să meargă 'n Atena, de este s'aleagă.
Fecioară nevastă, nevastă-fecíoară,
Peste şase vremi[5]), roada sa-i coboară.
Fulgerul, fierul, focul mistuiască,
Patul nevăpsit[6]), nu se mai slăvească.

. . . .

Impreunarea Helgii şi a Cămilei isprăvindu-se în acest chip, cele cinci jiganii îşi deteră cu vicleşug cuvântul către tot neamul zburătoarelor, că va fı aşa, precum voia le va fi.

Asemenea inimile prostimei socotiră a îndupleca, şi aleseră, bun *ritor*[7]), pe *Papagaie*.

1) Ţiganii alăutari şi cobzari, Aceştia locuiesc în Broşteni, (probabil Broscărie, mahalaua ţigănească din toate târgurile).

2) Dunărea.

3) Din Galaţi, unde este belşugul peştelui.

4) Până a nu se mărità era nevastă, iar după măritiş a ieşit fată.

5) El fiind sterp, ea să purciadă grea peste 6 ani.

6) Semnele feciorlei neaflate, nearătate.

7) Orator.

Discursul Unirii

Papagaia, cuvântul de obşte, astfel împrăştiă.

— Invoința sufletelor şi unirea inimilor, cresc lucrurile din mici, mari.

Adunarea aceasta, o cinstiților dintr'ambe părți, este a prea înalților noştri Monarhi. Dânsa pofteşte şi se trudeşte a împreună şi inimile celor aici adunați.

Eu voi îndrăznì dar a proorocì, că în curând aceasta se va întâmplà, de vreme ce marii Impărați spre linişte cea adevărată stăruiesc, iar înțelepții nu vor să smintească ceva peste socoteala omenească. Sunt deci semne bune, că se vor primenì zilele de fier în veac de aur[1] şi calea sgrimțuroasă în una netedă se va istovì. Insă, pentru aceasta, cu toții trebuie să ne apucăm şi să facem o cântare din mai multe sunete, sau o harmonie, ori o simfonie din mai multe organe[2]).

Toți ascultătorii ziseră, că, cu dragă inimă, vor ascultà.

Papagaia, după aceia urmă:

— Aceste două Monarhii, vestite şi nebiruite, o iubiților, sunt fietecare în sine bogate, dese în oraşe, ticsite în sate, nenumărate în supuşi, iar aceasta prea ştiut este.

Deci, ceia ce peste hotar fitecare ar poftì, nu

---

1) Vremea turburată întoarsă în fericire.

2) Cunoştințele muzicale ale lui Cantemir erau foarte mari. A scris prima teorie a muzicei orientale, şi a compus la Constantinopoli o samă de arii, cari şi azi sunt populare. In special, romanța, dedicată Sultanului, la investirea lui cu caftanul, este celebră.

ar face-o pentru a lor lipsă, ci pentru adăogirea supuşilor. Iar aceasta pentru ce?

Pentru unirea inimei a doi Monarhi, a căror voie mai mult poruncă este. Iar voia aceasta a lor spre care sfârşit? Spre alcătuirea a două firi într'una. Şi aceasta în ce chip? (Căci „două firi a se unì, este lucru peste putinţă"). In chipul puterei sufleteşti, care poate lucrà în două inimi.

Cu acest fel de putere duhnicească dară, Vulturul-Leu şi Leul-Vultur, duhurile şi le vor împreunà şi monarhiceşte de ele se vor slujì. Au, zic atuncea, nu vor puteà ei aveà puterea peste lucrurile a toată firea? Vulturul de sus privind, Leul de jos adulmecând, ce neprieten ar puteà venì şi nu l'ar mistuì? Deci pre nebiruitele spete ale Leului răsărind, neostenitele aripi ale Vulturului, se va biruì pre tot nestătătorul. Toţi vrăjmaşii şi toată viclenia se va spulberà, ca praful, şi se va despicà, ca pânza păiajenului.

Cine dar în lume, o prietenilor, ar puteà fi atâta de scămos la minte, care să socotească, că cel împotrivă, va puteà scăpà de sub braţul Leului, ori aripa Vulturului?

Aceştia dar, în acest chip unindu-se, vor da Statul cel mai fericit, iar norodul, fără prepus, va aveà cinstea, slava, biruinţa şi odihna.

Deci ori cine ar poftì a fi părtaş acestei nepovestite fericiri, trebuie, nu numai ale trupului mâni să întindă, ci şi cele ale sufletului.

Iar de acest lucru, înţelegându-se toate dihaniile, să venim la scuturarea lucrului celui de pre urmă.

Liliacul, păsărica cea cu prepus, iubitorul nopţii, fugătorul zilei, văzătorul întunericului şi or-

bul luminei, este aevea, precum că, nu puţină zizanie, a semănat în brazda .adunării acesteia.

Vidra asemenea, nu cu picătura, ci cu vadra, şi-a vărsat veninul nebuniei în vasul înţelepciunii

Aşijderea Struţul, măcar că peste voia lui, însă nu o stâncă mică a aruncat la mijlocul căii aceştia

Toate acestea la un loc, de nu s'ar fi întâmplat, ar fi fost foarte minunat; dar, de vreme ce s'au întâmplat, nu încape alta, fără numai leacul.

Iar, dacă strigară cu toţii, antidotul toapsecului (toxicului să-l arate, *Papagaia* astfel începù:

Sunt puţintele, o prieteni, reţetele ştiinţei mele, şi mici chitelile ierburilor şi doftoriilor mele. Căci „doftorul bun îşi are ştiinţa în cap şi ierburile în câmp". Din cele ce voi aveà, a le vărsà înainte, nu mă voi tăgăduì.

Pre cât dar pentru Liliac, aşezământul îi este: precum gâlceava din nimica s'a scornit, să rămâie neturburat mai departe, căci turburare Statului ca aceia. nu cred că va mai aduce.

Vidra. după sfatul Statului, s'a ras din catalogul jiganiilor. Iar pentru veninul ce-l va mai puteà răspândì, doftori se vor găsì uşor şi deci grija despre partea aceasta să nu ducem.

Mai rămâne, ca săvârşitul lucrului să se facă, adică *hotărârea Struţului* să se aleagă. De care lucru, trebuie să se ştie de toată lumea, că, precum încă de mult Silogismul Corbului prin învoinţa şi porunca marelui Impărat, Vulturul, a răsunat, aşa şi acum toată adunarea sburătoarelor, *va, pofteşte* şi *porunceşte,* ca *Struţo-cămilei.* să i se dea mai mari aripi şi mai lungi pene. Şi

mai mult chiar, să se facă Cămilă sburătoare şi Struţ fătător...........

Acestea, dacă le ritorisì Papagaia, toate cetele sburătoare strigară: „Facă-se, facă-se; plinească-se, plinească-se!" Iar chiotul lor parcă erà huetul mării, ori a puhoaielor răpezite din dealuri".

Unora, de fericire, li se părea că au şi dobândit totul şi cu glas de bucurie se desfătau; alţii izbândiau cu cântece şi cu versuri; iar alţii, cari găsiau voroava Papagaiei mai dulce decât mierea şi mai pătrunzătoare decât unsoarea, nu mai mărturisiau nimic cu gura, ci dădeau doar din mâni şi din cap în semn de minunare. Căci „de multe ori, bucuria mare astupă glasul".

Mai erau şi unii, cari, furaţi de somn, de pe urma mângăioasei ei voroave, se trezeau deodată şi ca ameţiţi de vin, se scărpinau pe piept ori pe frunte. Căci „voroava dulce şi aleasă pricinuieşte inimei bucurie şi ochilor dormitare".

După aceia, revărsându-se în minţile tuturor această comedie a Papagaiei, se făcù mare tăcere între toţi, şi se uitară, unul în ochii altuia, ca să vadă, cine va începe să rostească ceva.

Insfârşit *Cioara,* rupse amorţeala, şi după câteva înecăciuni, clăncăi şi râgâì din grumaz ca îndesat de duh de trei ori: „Car, Car, Car".

Toate celelalte păsări însă, ziseră: Măcar de s'ar sfârşì cuvântul, după cazania Papagaiei!

Intre jiganii, cele mai lacome, căscând, adeveriră glasul Cioarei; altele se arătară cu adâncă tăcere. Cei de jos o făceau din siială; cei de sus mărturisind într'adins.

După care lucru, ele totuşi strigară: *„Facă-se! Facă-se!"*

Iar între păsări, Brehnacea, zise către Cucunoz:

— Glasul Cioarei, a tâlcuit spre bine gurile linguşitoare. Numai pre cât este a mea proastă socoteală, s'ar puteà ca glasul Cioarei spre ocară să fi tâlcuit. Căci între Corb şi Cioară puţină dragoste este, din pricina multor stârvuri.

Cucunozul, care dela început n'apucase nici în stânga, nici în dreapta, zise:

— „Apoi părerea, părere naşte". Cioara, săraca, s'a socotit de mulţime, barbară la limbă; iar tu, de bătrâneţe, vii, să o încarci de ocară. Mulţimea face cu ea barbarisme, iar tu solecisme. Pentru aceia, ţi se cade a şti, că Cioara este de loc din Atica, în ţara Elada. In fiecare an ea îşi scoate cuibul în platanii din faţa capiştii lui Apolon. Acolo a învăţat dela Preoţii acestuia, învăţăturile lor cele de taină. A deprins filosofia cerească, din care ştiinţă adevărul deprinzând, a strigat în limba aticească: „fericit ceasul, în care s'a zămislit cu gândul, şi cu fapta s'a săvârşit!"

Insă fie varvarismeala Brehnacii, fie solecizmarea mulţimii, fie aticizarea Cioarei, ori băsmuirea Cucunozului, glasul Cioarei pre cât se tâlcuia mai mult, pe atât se încuià în lavirintul necunoştinţei. Cheia acestuia, când se va aflà, va fi să aşteptăm.

Lupul, între toate jiganiile mai socotit şi grijuliv, văzând desfrânarea sburătoarelor şi pricepând vicleşugul unora din dobitoace, îşi zidì răspunsurile sale în cele mai ascunse taine.

Deci, în vreme ce toţi, de nebunie împinşi, răcniau: *„Facă-se!"*; Lupul, din înţelepciune, tăcea.

Iar, în această vreme, Pardosul vărgat şi Râsul picat cu negru, împreună cu toţi ai lor, ca înebuniţi de urgia pizmei, începură a strigà: „Silogismul Corbului este vârtos, sfatul Cucunozului este înţelept, ritorica Papagaiei este minunată! De acum înainte, numai o omonie[1]), numai o stăpânire şi o monarhie! Iar cine ar clătì sentinţa într'alt chip, partea îi va fi, fierul şi focul!"

Apoi adăogă Pardoşul:

— De vreme ce adunarea adevereşte buzele Papagaiei, socotesc cu cale, ca, precum în Monarhia Păsărilor, după Vultur vine Corbul, tot aşa şi în Monarhia noastră, după Leu, să fie stăpână, Struţo-cămila. Iar acesteia, după aripile date ei de Vultur, să i se puie şi cap de Taur[2]), pentru ca între coarne să aibă semnul biruinţei.

Ursul întărì cuvântul Pardosului, Vulpea îl adeverì, aşijderea ceilalţi părtaşi la vicleşug.

Insă cumpăna, în care nu încape dramul strâmbătăţii, şi mâna, care împarte fietecărui după ale sale fapte, nu răbdară mult pe doi dintr'aceştia.

Ursul, îndopat cu miere preste măsură, căzută lui plată dela toate prisacile şi ştiubeile, purcese în maţe cu izvoare de apă, şi crăpă curând de năpraznică boală[3]).

---

1) Omonie = împreunarea inimelor.

2) Semnul crucii între coarnele Bourului.

3) Dropică, hidropisie.

Aşijderea Vulpea, din pricina grijei vicleşugului, se mută întâi în milanholie, apoi în tusă cu sânge. In urmă i se întinseră şi i se uscară toate vinele şi i se lipì pielea de oase. Peste puţin îşi borâ aburul[1].

Aceştia toţi însă socotiră, că a venit vremea, ca, în grabă, pre Lup, strajă să trimeată la bârlogul[2] său. Intâi îl sfătuiră, apoi i se lăudară cu pedepse.

Aşa că Lupul, vrând nevrând, se arată bucuros de această poruncă şi cu Ciacalul împreună se duseră la locurile lor.

Iar când Lupul se despărţì de omofilii săi, suspină către Ciacal şi gemù.

Blem, frate Ciacal, de vreme ce la strajă ne trimet, blemaţi să nu stăm. Otrăvile acestea vor îndulcì cornul Inorogului şi vor curăţì botul Filului[3].

După aceia Lupul, sămănă în urma lui pietre, de răsăriră stânci şi munţi.

---

1) Oftică.
2) Casa sa de la moşie.
3) Filul şi Inorogul=Antioh şi Dimitrie Cantemir.

Partea III

Dar alegerea Struţo-cămilei *(Mihai Racoviţă) trebuieşte întărită şi de Turci. In acest scop pleacă toţi la Adrianopoli, unde Râsul cumpără prin mijlocirea* Camilopardalului Alexandru *Mavrocordat)* Firmanul.

Cantemireştii sunt declaraţi periculoşi ordinei publice şi se hotărăşte goana necurmată şi nemijlocită contra lor.

Dar Liliecii *se declară nemulţumiţi cu noua stare de lucruri, iar* Gângăniele *se adună în acelaş scop.* Liliacul *(Marco-Pseudo beizadea) îi ameninţă chiar cu furtuna.*

*) Iară celelalte jiganii toate, cari în crâşma lăcomiii beau vinul vicleşugului cu paharul răutăţii, dacă văzură pe Lup lipsind din mijlocul lor (acesta se află acum sub fundurile pământu-

---

*) Iată întreg pasagiul acesta în versuri:

Iară celelalte jigănii toate, carile, în cârşma lăcomiii
cu paharul răutăţii, vinul vicleşugului bea,
Dacă pre Lup din miilocul lor lipsind, îl văzură,
Precum acùm sub fundurile pământului se aflà,
Li se părură.
«Căci chipul neiubit de faţă, nu ca ghimpele 'n picior»
«Ci ca suliţa pătrunsă prin maţe stà»
Şi aşa: Ridicatu-s'a nourul de pe faţa soarelui,
Luatu-s a negura de pe f‹ ţa pământului!
Cu mari răcnete strigà.
Luatu-s'a piedica,
Lipseşte pacostea,
Nu se vede vrăjmaşul,
Dusu-s'au pizmaşul!
Unul către altul spuind, ca de un bine prea mare se
bucurà,
Şi ca o fericire nespusă se desfătà.
«Căci, lucrurile lumeşti cu muritorii aşa a se jucà s'au
obişnuit,
«Ca, cu cât sunt mai deşarte,
«Cu atâta să se pară mai desfatate,
«Şi a căror începuturi sunt prea mari des-
mierdari

rilor), strigară cu mari răcnete: „Luatu-s'a piedica, lipsească pacostea; nu se vede vrăjmaşul, ducă-se pizmaşul".

Unul spre altul spuind acestea, se bucurau ca

«Aceloraş sfârşitul să fie cu grele întristări».

* * *

După ce, cu toţii împreună cuvânt îşi dederă,
Şi de soroc îşi puseră,
Pentru ca la începutul Alfei
Şi la sfârşitul Sigmei,
La cetatea Deltei,
Nu de apa lui M. şi apa lui A. á cura sfârşesc, şi apa lui T. a cura şi a se mări începe,
Cum mai curând să se adune, pentru ca acolo capul Cămilei să vândă şi a Bourului să cumpere.
«Căci mai lesne este firii Cămilei coarne să nască,
«Decât din inimă rea, cuvânt sau gând să izbucnească».

* * *

Aşa dar cu toţii, după sorocul dat,
Şi la locul însemnat
Se adunară,
Şi la ziua pusă, la cetatea Deltei se împreunară,
Unde Pardosul pe Cămilă de căpăstru purtà,
Şi râsul după dânsa,
Ca gândacii prin balige se primblà;
Căci la râs ca acesta, cacaraza Cămilei mai de mare preţ este,
De cât castanul la gliganii muntelui Olimp.

* * *

Acolo dară, întâi ca a tuturor inimile mai cu dinadins să ispitească,
Apoi ca nici unul să nu cumva părtaş vicleşugului a nu fi să lipsească,
Socotiră,

de un bine prea mare şi se desfătau ca (de o fericire nespusă. Căci „Lucrurile lumeşti, aşa s'au obişnuit a se jucà cu muritorii, ca, cu cât sunt ele mai deşarte, cu atât să pară mai desfă-

---

Şi doi, câte doi, pre numele cerescului Vultur
şi Ţaur,
Pentru ca să jure, în capiştea Ieparhiii aduseră;
Unde unii de bună voie,
Iar alţii de frică şi peste voie,
Sub groaznic jurământ a se lega le căutà
«Căci precum între frumoşi,
«Mai frumoşi,
«Şi între grozavi,
«Mai grozăvi,
«Aşa între drepţi,
«Mai drepţi,
«Şi între vicleni,
«Mai vicleni,
«Se aflà».
Adecă, precum cu învoinţa, plăcerea şi alegerea tuturor
silogismului Corbului,
Sfatul Cucunozului
Şi sentinţa Pardosului
Să se întăriască,
Şi capul Cămilei în cel de Bou să se primeniască,
Şi în epitropia leului să se psifisească.

* * *

La care lucru toţi fraţii vicleşugului,
Feciorii fără de legii,
Şi părinţii theovofiii:
«Facă-se, Facă-se!» strigară.
«Toţi voim,
«Toţi priimim,
«Cu toţi aşezământul
«Şi cuvântul
«Acesta întărim,
«Şi adeverim!»

tate, şi, cu cât începuturile lor sunt mai cu dezmierdări, cù atât sfârşitul să li fie mai cu întristări".

După aceasta cu toţii împreună îşi deteră cu-

Din lăuntru crăpară.

* * *

Acum a tuturor voie unindu-se,
Şi toţi sub argumentul Corbului supuindu-se,
Cu toţii, în toate părţile se împrăştiară,
Şi prin toţi munţii şi codrii, unde coarne de Bour lepădate ar găsì
Şi cap de Taur aruncat ar nemeri,
Cu toată nevoinţa cercară,
Şi nici cum undevà măcar nu se aflară;
De care lucru cu toţii în mare întristare aflându-se,
Ce vor mai face şi ce vor mai lucrà,
Nu ştià.

* * *

Şi acùm mai toată nădejdea pierdea,
De nu şi-ar fi adus aminte Râsul de un hrismos,
Pe care Cămilo-Pardalul încă mai denainte îl învăţase,
Zicându-i:
— «Eu, odinioară prin pustiile Etiopiii, în sus pre apa Nilului umblând
Şi pentru ca din izvoarele Nilului cu gura apă să beau în inimă având,
După ce peste munţii, ce se chiamă a Lunei, am trecut,
Şi la bălţile, unde se nasc crocodilii, am sosit,
Bălţile de jur, împrejur, cutreieram, pentru ca gârla Nilului să aflù,
La capătul lor am aflat un oraş prea frumos
Şi o cetate prea frumoasă.
Oraşul dar şi cetatea lui în acest chip erà:
Bălţile acelea, unde în capete se împreună şi vărsăturile apei Nilului priimià,
Intre dânsele de ce înainte mergea,

yânt și își puseră soroc, pentru ca la începutul Alfii și sfârșitul Sigmei, la *cetatea Deltei*[1]) (unde apa lui *M*. și apa lui *A*. sfârșesc a curge (curà) iar apa lui *T*[2]) începe a curge și a se mărì) să

De aceia în lături se despărția
Și ostrovul lăția,
Și precum se vedea,
Ca la 700 mile, în lung și în lat, tot uscatul între bălți cuprindea
Iar pe marginea bălților, de jur împrejur, ca cum cu zid ar fi ingrădite,
Cu dealuri și munți goi erau înconjurate,
Așa încât, numai, unde bălțile în gârlă se vărsà
Și în matca Nilului se revărsa,
Munții împreunați nu era;
Unde, ca dintr'un heleșteu, ca pe stavila morei apa cu mare repegiune se slobozià
Și apa Nilului spre răsărit a curà repezià
Așa dară despre răsărit bălțile și munții se avea;
Iară despre apus, adică din cotro Nilul venià,
Și anapatele bălților îngemănându-se se despărțià,
Intr'alt chip erà;
Că pre cât munții acei din stânga și din dreapta se înălțà,
(Ca și a munților înălțime, ca la cinci mile se socotià)
Pre atâta locul de dindos se ridicà,
Și cu vârfurile munților de tocma 'n câmpul despre apus în lat și în lung se întindea;
Prin mijlocul căruià, apa Nilului, din izvoarele, de unde ieșia,
Spre bălțile, ce-l sprijinia,
Lin și frumos curea.
Iară, pre o parte și alta, pe șesurile acelea, de apă atâta câmpul cu otavă înverzia,
Cât ochilor, peste tot o tablă de zmaragd mereu a fi se părea,

---

1) Udriul, Adrianopolis. Cetate triunghiulară.
2) Marița, Arta, Tunge.

se adune, pentru ca acolo să vânză Capul Cămilii şi să cumpere pe cel al Bouruluì[1]). Căci „mai lesne este să nască firea Cămilei coarne, decât din inimă rea cuvânt ori gând bun să izbucnească".

In carele tot chipul de flori, din fire răsărite,
Ca cum cu mâna în grădină, pre rând şi pre socoteală
ar fi sădite,
Cuvios se împrăştià,
Şi când Zefirul, vântul despre apus, aburià,
Tot felul de bună şi dulce miroseală de pe flori scornià,
Aşa cât nici ochilor la privală,
Nici nărilor la mirosală,
Saţ se putea dà.
Iară pe malul gârlei, tot felul de pomet roditor şi de
copaci frunzosi,
Şi umbroşi
De-a rândul,
Ca cum, pre aţă de-a dreptul,
Şi unul şi altul, de departe, ca cum cu pirghelul ar fi
fost puşi, frumos odrăslià;
A căror umbre, jumătate pre lina apa Nilului,
Iar jumătate pre mângâioasă faţa câmpului
Se lăsà.
Iară roada pomilor, şi la frumuseţă,
Şi la dulceaţă,
Nici Asia a văzut,
Nici Europa a gustat;
Căci tot în acelaş pom, mugurul crăpà,
Frunza se desvelia,
Floarea se deschidea,
Poama lega,
Creştea,
Se cocea,
Şi se trecea,
Tot deodată;

---

1) *Să cumpere domnia.*

Aşa dar cu toţii, după sorocul dat, se adunară la loçul însemnat. In ziua pusă la *cetatea Deltei* se împreunară, unde Pardosul pùrtà de căpăstru pe Cămilă, iar Râsul se primblà după dânsul,

---

Nici după vremi viptul umblà,
Ci în toată vremea
Toată poama,
Şi coaptă şi necoaptă se aflà.

* * *

(*Cetatea Epitimi*)

Iară, unde apa Nilului de pre şesul, ce despre apus venià,
Şi din vârful munţilor în gârla cea de jos se vărsà,
Cetatea stà,
A cărei nume, cei din loc îmi spuseră, precum Epitimia o chiemà.
Iară făptura şi îngrăditura cetăţii era aşà:
Din marginea malului, unde Nilul ca pre şipoţ în bălţi se vărsà,
Spre apus, spre o parte şi pre alta de apă, ca la zece mile zid gros
Şi vârtos
De piatră, în patru colţuri, cioplită erà,
Carele, după ce dela pământ ca la zece stânjeni se ridicà,
De aceia stâlpi mari şi groşi de marmură porfiră în sus se înălţà,
Fietecare stâlp de cinci stânjeni de înalt, şi 30 palme de gros,
La rădăcină însă mai groşi, iar în sus de ce mergea,
Mai subţiri şi mai sulegeţi erà.
Iară fietecare stâlp sub rădăcină patru lei de aramă, ca aurul de luminoasă avea,
Şi tus-patru cu dosurile la un loc, cu capetele spre câmp şi apă căutà,
De-asupra a căror stâlp se rezimà.
Aşijderea, în vârful fiecărui stâlp, şi mai sus de loc, patru zmei începea,

ca un gândac prin băligar. Căci, la Râs, cacaràza Cămilii este mai de preţ, decât castanul la Gliganii[1]) muntelui Olimp.

Acolo dar, socotiră, întâi, pentru ca inimile

A se împletici, şi după ce, ca la trei coţi în sus se
ridicà,
Capetele îşi despărţia,
Şi puţintel cam în loc le plecà,
Şi doi spre un stâlp, iar doi spre alt stâlp, ce le era
din potrivă, cautà.

* * *

Deci precum a Leilor,
Aşa şi a Zmeilor,
Făptură aşa de minunată era,
Cât nu Zmei şi Lei a fi se părea,
Ci într'adevăr vii şi cu duh a fi se vedea.
Iar din cerbicea a patru Smei arc sclipuit de marmura
în sus se ridicà,
Şi cu meşteşug peste apă întinzindu-se, spre stâlpul
din potrivă se lăsà
Şi în cerbicea iarăşi a patru Zmei se aşezà,
Şi aşa dintr'un capăt la altul un sclip, în chipulul po-
dului, peste Nil, se încheià.
Aşijderea din capetele stâlpilor zid de marmură în sus
se ridicà,
Cât cu înălţimea sclipului se atocmà;
Carele pre din luntru cu var, praf de cărămidă şi
sfărâmături de piatră, umplut erà,
Şi tot locul din luntru pre aţa de tocmà atocmit erà.
Iar din faţa pământului, ca la un strat de om, zid cu
zimţi jur, împrejur înconjurà,
Pentru ca celor din läuntru umblare
Şi primblare
Fără primejdie să fie.
Tot numărul stâlpilor 730 erà.

---

1) Gigant.

să ispitească; apoi, ca să nu lipsească nici unul părtaş la vicleşug, să jure, doi câte doi, pre numele Vulturului şi Taurului şi îi şi duseră în capiştea[1]) eparhiei[2]). In capişte căutară a legà pe

Adică de o parte 365, şi de cealaltă tot atâţià;
Iară toată cetatea 24 mile înconjură;
20 mile amândouă laturile,
Şi patru mile amândouă capetele.

* * *

Cetatea dar aşa era,
Iar oraşul şi casele oraşului ce erà,
Intr'ânsa, pre amănunt, cine poate povestì?
Căci făpturile
Şi urziturile
Acelea, toată socoteala muritorilor covârşeşte.
«Căci ce au făcut muritorii,
«De care să nu se mire muritorii?
«Şi ce n'au făcut muritorii,
De care să se mire muritorii?
Pre scurt însă de unele nu mă voi lenevì.
Cămilo-Pardalul zicea:
Dintre doi stâlpi împotrivă până la ceilalţi stâlpi uliţa dreaptă,
Şi tot într'o măsură de lată,
Se ducea.
Iar la capătul uliţei, de o parte şi de alta,
Poartă era,
Care se închidea
Şi se deschideà;
Iar din pragul a fiete are poartă în gios scara,
In chipul teatrului se làsà,
Şi de ce se coborà,
La temelie, se mai lăţià,

1) Templu.
2) Vlah Serai.

toții sub groaznic jurământ: unii de voie, iar pe alții de frică. Căci, precum „între frumoși, mai frumos este, așa și între vicleni, mai viclean se află". Jurământul trebuià să întărească Silogis-

---

Care și drum là suire în cetate, și popreală zidului și sclipului erà.
Deci câte arce la sclip, atâtea ulițí în cetate,
Și câți stâlpi la zid, atâtea porți și scări.
La zid erà.

* * *

Deosebi de patru ulițí, cari deadreptul din capăt în capăt mergea,
Și în capete cerdace frumoase, afară din zid, asupra apei scoase avea,
In carile judecătorii împărăției, pe rând ce avea,
Intr'un ceardac, câte 90 zile judecățile și alte treburi ale Publicei căutà,
Căci Impărăția aceia, nu Monarhie, ci Publică este
Și în 90 zile, 9 oameni, fietecare în 10 zile slujba obștii isprăvește;
Și așa cineși după rândul seu și în ceardacul său orânduindu-se,
In 730 zile rându-l puindu-se,
Iarăși dinceput rândul apucà.
Dar de acestea lăsându-ne, la cuvântul nostru să ne întoarcem,
«Căci perioadele mari în voroavă
«Și celui ce vorovește, la cuvânt sminteală,
«Și celui ce povestirea ascultă, la auzire învăluială
«Face.

* * *

Așa dar ulițile, porțile și scările cetății se avea;
Iară casele, ca cum tot într'un părete ar fi fost,
Nici mai afară ce alta ieșia,
Nici mai înluntru intrà,
Și așa rândul caselor de dedesupt erà.

mul Corbului, sfatul Cucunozului şi sentinţa Pardosului şi să se primenească capul Cămilei într'unul de bou, iar apoi sub epitropia Leului să se psifisească[1]).

Iar al doilea rând, cerdacile ca turlele în sus se ridică,
Inalte, cât de jos de-abia la vârf săgeata etiopicească
a ajunge putea.
Păreţii caselor pre dinafară tot din marmure scumpe
Şi tot felul de scrisori ieroglificeşti într'ânsele săpate
aveà.
Şi toată dihania, precum vie la păr, aşa săpată cu
floarea marmorei se aseamănà;
De care lucru, nu cu mâna pe perete săpate,
Ci vii pe nişte câmpi împrăştiate,
Iară predin luntru stâlpii cei fără preţ, marmurile cele
scumpe
Şi tot meşteşugul lucrului şi făpturei ce avea,
Cuvântul a le povesti vrednic,
Şi gândul a le formui harnic,
Nu este.
Acolo chipul Bozilor să fi văzut!
Icoanele Impăraţilor tuturor să fi privit!
Unele de aramă şi poleite
Altele de argint şi de aur prinite
Şi vărsate,
Şi vasuri în minunat chip lucrate,
Sub dânsele alcătuite,
Şi alte lucruri minunate,
In mulţime nenumărate,
In frumseţe neasemănate,
Se vedea,
Carile nu numai ochiului privală,
Ci şi minţii socoteală,
Ameţià
Şi uluià.

* * *

Iară în mijlocul oraşului era o capişte a Boazii Pleonexii,

---

1) Voteze.

La care lucru toţi fraţii vicleşugului, feciorii fără-legii şi părinţii teovofiii[1]) strigară: „*Facă-se! Facă-se! Cu toţii o voim! Cu toţii o primim, cu toţii întărim aşezământul acesta*"!

Care cum era făcută,
Şi cum era zidită,
De pre atâta vei putea cunoaşte, ca toată alalta a cetăţii şi a oraşului făptură,
Ca zgura lângă aur şi ca stecla lângă diamant se asemănà..
Ce şi pre aceasta în scurt şi pre cât voi putea,
A ţi-o perigrafi mă voi nevoi.
Din faţa pământului urzitura temelii, ca la doi coţi se înălţà,
Şi dintr'o materie de metal vărsată a fi se vedeà,
Care metal, de cât custoriul mai scumpă şi mai grea,
Iar de cât argintul mai ieftenă şi mai uşoară a fi se părea.
Lumina capistei în lung de 30 coţi, iar în lat de 24 coţi era,
Iară de înaltă, până sub poalele cele mai de jos, 55 de arşini măsurà.
Deci cât meşteşugul vărsatului temelii celei de metal,
Şi cât iscusită şi ascuţită mintea vărsătorului şi tipăritorului ar fi fost,
Florile şi frunzele, cari una sub alta vârâte,
Şi lozele, una cu alta, frumos împleticite,
Şi şerpii, care printre frunze şi printre loaze se vârà,
Şi coadele cu zmicealele îşi îmvătuciia, arătà.
Asijderea tot felul de păsări.
De jiganii, de lighioi şi de păsări,
Peste tot locul se arătà;
Unii în pomişori cuiburi îşi făceà,
Altele acum făcute pe ouă clocià,
Altele hrana puişorilor îşi aduceà,
Unele muşte prin aer gonià,

1) Nefrica Dumnezeirei.

Deci voià tuturor unindu-se şi sub argumentul Corbului supuindu-se, se împrăştiară cu toţii în toate părţile, prin munţi şi codri[1]), unde ar puteà găsì coarne de Bour lepădate[2], sau ar ne-

---

Altele lăcuste prin pajişte prindea.
Caile, puii cloştii să apuce, se slobozià
Stârcii ca prin apă umblând, piticii şi peştii a prinde chitià.
Pajorile şerpii, cari prin frunzele ederei se sipurià,
Ca să i apuce clonţurile îşi vârà.
Brehnacea de sus, iepurile sub stâncă vârât, când va ieşì, în unghii sa-l apuce, pândià.
Mâţa, care pre Şoarece, pe sub frunzele din copaci căzute, precum umblà simţind, nici cu urechea ascultà,
Nici pasul prea cu linişte spre sunet mutà,
Nici cum l'ar apucà şi cum mai fără veste s'ar repezi, cu picioarele cumpănindu-se, se gatà;
Vulpea prin pomi şi prin copaci găinele şi păsaruicele scociorià,
Şi unele acum vânatul dobândind, cu coada bârzoiată, spre bârlogul ţincilor săi, cum puteà,
Mai tare se ducea.
Lupul, după turma oilor pre piept, se târià,
Ciobanii, unii ca de somn adormitând în cârlige rezemaţi,
Alţii, ca de ploaie şi de vânt rece cu glugile peste cap lăsate şi pre un cot la pământ lăsaţi erà.
Iară dulăii unii în picioare stà,
Şi ca cum de departe mirosul Lupului ar adulmecà,
Alţii pre brânci lăsaţi şi capul printre picioare dinainte întinzându-şi dormià,
Şi ca cum, în vis, Lupul în oi ar fi dat, părându-li-se, prin somn ca cum ar scânci şi ar brehăi se vedeà;

---

1) Casele mari şi mici ale Turcilor.
2) A aveà domnia.

merì cap de Taur aruncat. Insă încercară ,cu toată truda, dar nu aflară nimic, nici cum şi nici măcar undeva; de care lucru aflându-se, toţi, cu mare întristare, nu mai ştiau, ce vor face şi ce vor lucrà.

Iar la alte turme, ca când Lupul oaia ar fi apucat,
ciobanii chiuià,
Cu mâna Dulăilor, pre Lup arătà,
Dulăii gonià,
Lupul cu cârlanul în gură fugià ;
Alţi ciobani de la alte turme în tâmpinare ieşià,
Lupul într'altă parte şiuvăià,
Şi, ca cum spre o pădure, care înaintea lui aproape
se vedeà,
Năzuià.
Asişderea alalte turme de dobitoace sălbatece, Corbii
şi Bourii prin dumbrăvi, Caprele prin
stânci, Ciutele pre şesuri,
Unele cu viţeluşii după dânşii, altele, acum spre fătat,
pântecele în jos le trăgeà.
Iar, într'un loc, lucru foarte frumos la priveală
se arătà,
Unde vânătorii măiestrii spre vânarea Fililor puneà,
Antâi o groapă adâncă şi largă săpà.
Apoi, din fundul groapei, un gârlici strâmt, până
în faţa pământului scoteà,
In gura a cărui gârlici un harbuz puneà,
După aceia fietecare vânător, câte o dobă în spate
luând, în pădurea cea mare intrà,
Unde Filii umblând se vedeà.
După ce, pe furiş, în pădure intrà,
Fietecarele într'un copac înalt se urcà,
Apoi din toate părţile, în dobe lovind, pădurea se
răsunà,
Filii, de sunetul dobelor spăimântându-se, la marginele
pădurii spre câmp ieşia,
Unde la gura gârliciului peste harbuz nimerià,

Şi erau cât p'aci să piardă toată nădejdea, de nu-şi aduceà aminte Râsul de un hrismos[1]), pe care Camilopardalul[2]) îl învăţase încă mai de mult[3]).

Vânătorii din copaci, văzând precum Filul la harbuz
a nimer t, dobele a bate părăsià,
Filul, cu botul harbuzul clătind, harbuzul spre gârlici
în jos a se prăvălì purcedeà;
Filul, după harbuz, pentru ca să-l prindă urmând,
în groapa cea largă, care în fundul gârliciului
era săpată, intrà,
Şi, altă grijă nepurtând, harbuzul să mănânce
se nevoià.
Vânătorii, îndată din pàdure ieşind, cât mai curând,
cu pari şi alte zăvoare,
Carele acolo mai dinainte gătite avea, gara gârliciului
astupà;
După aceia, prin câteva zile, pre Fil cu foame domo-
lind, cu lăuţug de grumaz
îl scoteà,
Şi unde voià Etiopianului era, acolo îl ducea.
„Căci mai tare şi maĭ vrăjmaşa jiganie
de cât foamea alta nu este".

* * *

Aceasta dar şi altele multe mai ciudate

1) Oracol.

2) Alexandru Mavrocordat, marele dragoman al Porţii, cel care încheiase pacea de la Carlovitz şi pusese bazele Europei moderne în părţile noastre. El era urmaşul faimosului Panaiotakis, înfiinţătorul Fanariotismului şi protectorul, la care recurge Spătarul Milescu în momentele de disperare. *Avea o trecere mensă la Poartă.*

3) Povestea această ascunde mijlocul de a parvenì la Sublima Poartă, *adică cu bani;* astfel cum ajunsese şi Alexandru Mavrocordat.

După cum notează Cantemir, ea înseamnă gândul, învăţătura şi avania Porţii Otomane, din cari işi scoteà veniturile.

Cetatea Epitimi [1])

— Eu, altă dată, umblând, în sus pe apa Nilului, pentru că aveam la inimă să beau cu gura apă dela izvoarele acestuia; după ce am trecut munții Lunii, și am sosit la bălțile, unde se nasc Crocodilii, după ce am cutreerat aceste bălți, de

---

Și mai minunate,
În temelia capiștei, săpate,
Se vedea.
Iară de-asupra temeliii, până sub strașinile cele mai
de jos, patru pereți din
patru marmuri de porfiră
încheiați erà,
Adecă fietecare perete dintr'un marmure stà,
Și încheietura, în colțuri, pe unde, sau cum s'au împreunat, un ochi muritor,
Ce aceiași mai și cel nemuritor,
Precum n'ar fi putut alege,
Indrăznesc a zice.
Tot păretele de sus până jos, neted și de cât Diamantul mai luciu erà,
Atâta cât ziua lumina soarelui, ca printr'un prea curat
cristal înluntru pătrundea,
Și lumina din luntru cu cea dinafară una se făcea,
Atâta cât nu mai puțină lumină în capiște decât în
aer erà.
Iară noaptea, pe din luntru, candele, la număr, de
cât numărul mai multe, și de sus până
jos pre lângă perete frumos
orânduite avea,
Și fitecare candelă, 5 ocă de nard luà,
[,Căci în capiștea Pleonexii undelemnul măslinului
nu ardea".]
Carile, după ce ochiul cerului se închidea,

---

1) Cetatea lăcomiei

jur împrejur, cu gândul să descopăr gârla acelui Nil (care se varsă în capătul bălților despre apus); la capătul acelor bălți și în gura acelei gârle am aflat un oraș prea frumos, cu o cetate prea frumoasă.

Și perdeaua nopții peste fața pământului se trăgea
Toate se aprindea,
Și deosebit luminà,
Iar cea din launtru capiștii făcea,
Prin străluminoși pareții ei, lumina candililor pătrunzând, peste toată cetatea,
ca soare luminà,
Și ca luna într'alte stele se arată,
[„Căci la toată casa în cetate câte un cerdac de acea materie de marmure se aflà"]
Și așa tot orașul, precum noaptea, așa ziua, cu straja luminei se pazlà,
Nici alta straja sau pază trebuià.
Deci până la strașinile cele mai de jos, precum s'a pomenit erà.

* * *

Iar de acolo, în sus, înspre răsarit, șeapte și despre apus așijderea șeapte înalte și cu
mare meșteșug făcute, turle, aveà.
I turla cea din mijloc drept asupra isimeriii căutà,
Și când soarele, în zodia Cumpenii erà,
Cu razele, tocma în turla din mijloc lovind, răsăria;
Așijderea când apunea,
Tocmà în turla cea din mijloc, despre apus lovind, apunea.
Așijderea alalte turle, fietecare în dreptul zodiii Cerului din meșteșug puse erà,
Și așa soarele în ce zodie se aflà,
In turla acelei zodii răsărià
Și în vârful turlei, peste acoperemânt, semnul zodiii, de aur curat, și cu iscusit meșteșung făcut,
pus erà.

Oraşul acesta şi cetatea erau astfel:

Bălţile, cari se împreunau în capete şi primeau vărsăturile apei Nilului, de ce mergeau, de ce se despărţiau. Cam 700 mile, în lung şi în lat, tot uscatul erà cuprins de ele. Iar, de jur împre-

---

Turlele dară de prin prejur, aşa fiind, în mijloc erà
o turlă mai înaltă şi mai groasă,
Care cu acest meşteşug făcută erà,
Ca cu umbra ei ceasurile în celelalte arătà,
Ca şi alalte turle dupa măsura gnomonului
puse erà.
Iar în vârful turlei celei mari, chipul boazei
Pleonexiii în picioare stà,
Care, cu mâna dreapta despre polul artic,
Spre polul antartic,
Cu degetul întins ceasurile arătà.
Deci, când umbra vârfului degetului în mijlocul
turlelor celoi mici sosià,
După numărul lor, ceasurile se înţelegea.

* * *

Iară dinaintea uşii capiştii o cămară, care pe 7 stâlpi
ridicată era,
Inainte se întindea,
Şi fiecare stâlp în chipul unei planete facut erà,
Ca precum numărul planetelor, aşa chipul lor să arate
avea.
Iară sclipul camarei, carele în vârfurile acelor 7 stâlpi
se ridicà,
Jumătate de sfera cerului închipuià
Şi de fiecare stâlp, pe sub sclip, cu frumos meşteşug,
cununi de marmure întoarse erà,
Carele drumul a fietecare planetă, precum
este, arată.

. . . .

. . . .

. . . .

jur, erau înconjurate de munţi goi, ca de un zid. Numai unde bălţile se vărsau în gârlă, numai acolo munţii se despărţiau. Acolo, ca dintr'un heleşteu, pe stavila morii, apa se slobozia şi, spre

---

Lebăda, îndată cu mine împreună sculându se, înluntrul capiştei intrà,
Unde în mijlocul capiştei Boaza Pleonexis într'un scaun de foc şedea,
Sub a cărui picioare un cuptoraş de aramă plin de jăratec aprins a fi se vedea,
Iar de jur împrejur făclii, de tot felul de materii arzătoare, cu mare pară vârtos ardeà.
La chip veştedă şi gălbăgioasă, ca cei ce în boala împărătească cad, a fi se părea;
Cu sânul deschis şi cu poale în brâu dinainte sumese, ca cum ceva într'ânsele a pune s'ar găti, stà,
Cu ochii închişi şi cu urechea plecată, ca când ce în poală-i s'ar pune, să nu vada,
Iar ce materie ar fi, care s'ar pune, auzind să înţeleagă;
In mâna dreaptă cumpăna ţinea
In care, de o parte, în locul dramului piatra, ce-i zic ahartatos pusese,
Iar de altă parte, chipul a toata lumea pus a fi se părea,
Insă cumpăna din dreapta la pământ atârnà,
Iar cumpăna din stânga ca pân' în aer jucà.
[„Căci unde nesaţiul stăpâneşte, acolo toată lumea de cât bobiţa strungului mai mică este"]
Iar în mâna stângă ţinea o leică, a cărei ţievie până jos la picioarele scaunului ajungea
Şi de-asupra cuptoraşului celui de aramă, într'o gaura ce aveà,
Se sprijinià.
Deci pe cât socoteala mea ajungea,
Prin leică, printr'aceia toate cele se punea,
Trecea,

răsărit, Nilul repezià. Aşa dar Nilul venià din spre Munţi înalţi ca de cinci mile, ieşia din izvoare, se ajutà din bălţi şi curgeà apa lin şi frumos spre şesuri, unde înverzea câmpul cu otavă şi cât vezi cu ochii, făceà tot o mare de smaraId. Acolo tot chipul de flori, ca de mâni sădite, se

Şi în cuptoraşul cel de aramă se topia,
De-aceia,
In pară aprinzându-se, scaunul în care Boaza şedeà,
Se făcea.

* * *

Iară dacă mai aproape chipul Boazei ne apropiem,
Ca când mai dinainte ar fi ştiut,
Şi ca cum, din ceas în ceas aşteptând, ni-ar fi păzit,
Intâi ochii,
Ce avea închişi, de cât a Puhacii mai mari şi de cât a Mâţei mai luminoşi steli;
Iar după ce darurile, ce purtam, bine cunoscù,
Ca să nu le vadă ochii închise,
Iară, când le vom arunca pentru ca să auză, urechea puse.
Deci cu lutul, cel galben în cumpănă aruncând,
Preotul, care pururea Boazei slujia,
[Al cărui nume nu ţiu minte, dar pre cât mi se pare Filohrisos îl chemà]
Indată din cumpănă lutul luà
Şi în leica, ce ţinea în mâna stângă, îl aruncà.
Carele îndată ca ceara se topì,
Şi ca untdelemnul în cuptoraş şi în para scaunului se amistuì;
Că, pre cât putem cuuoaşte, sub fundul cuptoraşului gura Tartorului erà
Şi din fundurile pământului focul nestins în fundul cuptoraşului lovià,
De unde atâta putere de fierbinţeală şi de văpaie, ca pre o cahlă izbucnià,

împrăştiau şi când zefirul aburià, stârnià tot felul de dulce miros, aşa că nu puteà sătură ochilor şi nărilor. Iar pe maluri se odrăsliau tot felul de pomi roditori şi de copaci frunzoşi şi umbroşi, aşezaţi de-a rândul, ca şi cum ar fi traşi cu aţa, şi depărtaţi unul de altul, ca şi când ar fi fost puşi cu pirghelul. Umbra lor se lăsà mângâioasă, jumătate pe apa lină a Nilului, jumătatc pe faţa câmpului. Iar roada pomilor, nici Asia n'a văzut, nici Europa n'a gustat, aşa frumoasă şi dulce. Toldeodată mugurul crăpà, frunza se desvelià, floarea se deschideà, poama legà, creşteà, se coceà, şi se treceà. Viptul[1]) nu umblà după vremi, ci în aceiaşi vreme se aflà şi poamă coaptă şi necoaptă.

Iar acolo unde apa Nilului se vărsà, stăteà cetatea *Epitimia*, a cărei nume, mi-l spuseră cei de loc.

Făptura şi îngrăditura ei erau astfel:

Pc marginea malului, spre apus, pe acolo, pe unde Nilul se vărsà, ca printr'un şipot, de amândouă părţile, erà zid gros şi vârtos de piatră cioplită, cam de zece mile de lung. După ce Zidul se înălţà dela pământ de zece stânjeni, după aceia veneau şi stâlpi mari de marmoră porfiră, fietecare stâlp de cinci stânjeni înalt şi de jur

---

Care, nu numai lutul galben, ci şi cărămida roşie
a amistui puteà.
„Căci focul din cuptorul Pleonixii, nu ceinţa, ci câtinţa materiii cereà;
„Asijderea, nu de mulţime se oţereşte,
„Ci, de cel ce ar rămâne, jelind, se gălbeneşte".

---

1) Rodul.

împrejur gros de 30 palme, la rădăcină însă mai gros decât la vârf. Sub rădăcină, fietecare stâlp aveà câte patru lei de aramă frumoasă şi ca aurul de luminoasă. Tuspatru se împreunau cu dosurile, doi căutând cu capul spre apă, doi spre uscat. Aşijderea în vârful fietecărui stâlp, începeau a se împleticì patru smei, iar după ce se ridicau în sus, ca la trei coţi, îşi plecau doi câte doi, capetele în jos. Făptura lor erà atât de minunată, în cât se părea a fi vii şi cu duh. Iar din cerbìcea celor patru smei se ridicà în sus arc de marmoră sclipuit, frumos sclivisit, şi, întinzându-se cu mare meşteşug peste apă, se lăsà spre stâlpul din faţă, şi se aşezà în cerbìcia[1]) a celor patru smei din potrivă. Astfel dintr'un capăt până la altul se încheià un sclip[2]), în chip de pod, peste apa Nilului. Aşijderea, din capetele stâlpilor, se ridicà zid de marmoră, umplut cu var, praf de cărămidă, sfărămături de piatră şi de marmoră. Iar din faţa pământului, ca la un stat de om, erà înconjurată de zid cu zimţi (creneluri , pentru ca să fie celor din năuntru plimbare, fără primejdie. Numărul stâlpilor erà de 730[3]), adică câte 365[4]) de fiecare parte, iar toată cetatea aveâ în înconjor 24 mile[5]) (dela un stâlp la altul fiind două mile).

Aceasta erà cetatea. Iar oraşul şi casele cine le poate povestì pre amănunt? Fǎpturile şi urziturile acelora, covârşeşte toată socoteala muri-

---

1) Cap.
2) Boită, arç.
3) Numărul zilelor şi nopţilor unui an.
4) Doi ani.
5) Lunele de zi şi de noapte.

torilor. Căci „ce au făcut muritorii, de care să nu se mire, şi ce n'au făcut de care să se mire?" Insă, pre scurt, îţi voi pomenì de unele zicea Camilopardalul).

Printre stâlpi, se duceà uliţă dreaptă şi tot într'o măsură de lată; iar la capetele uliţei erau porţi. Din pragul a fietecărei porţi se lăsà în jos scară, în chipul teatrului, care pe ce se coborà, pe atât se lăţia. Acestea erau şi drumuri de suire în cetate şi proptele zidului. Deci erau atâtea uliţe în cetate, atâtea porţi în zid şi atâtea scări pe lângă zid, câţi stâlpi erau.

In afară de acestea mai erau şi alte patru uliţe, cari, deadreptul, din cap în cap, mergeau şi aveau la capete frumoase cerdace, scoase din zid afară, deasupra apei. In ele căutau de treburile *Publicei*[1] judecătorii Impăraţi, cari, cu rândul, câte 90 zile, judecau în fiecare din ele. Impărăţia aceia, nu erà Monarhie, ci Publică[2]. Iar aceşti judecători, în slujba obştii, isprăviau câte 9, în câte zece zile. După 730 zile, fietecare plinindu-şi rândul, apucà iarăşi din început. Dar, lăsând acestea, să ne întoarcem la cuvântul nostru. Căci „perioadele mari în voroave fac învăluială, şi celui ce voroveşte şi celui ce ascultă".

Aşa dar acestea erau uliţile, porţile şi scările cetăţii. Acum casele. Ca cum tot într'o paralelă ar fi fost, nici una nu ieşià mai în afară, nici mai înăuntru nu intrà. Aşa erau la rândul de dedesupt. La al doilea rând, se ridicau ceardacele în sus, ca turlele, şi atât de înalte, încât, de jos.

---

1) Republică.
2) Nestatornicia stăpânilor.

deabia puteà ajunge la vârf săgeata Etiopienilor. Păreţii caselor erau pre dinafară tot din marmoră scumpă şi aveau pe ele săpate tot felul de scrisori ieroglife şi tot felul de dihănii, cari semănau, în floarea[1] marmorei, precum erau vii, şi cari păreau a fi împrăştiate pe nişte câmpii, şi nu cu mâna săpate pe părete. Iar pe dinăuntru nu este cuvânt vrednic a povestì şi nici gând harnic a formuì: Stâlpii, cei fără preţ, marmorele cele scumpe şi tot meşteşugul lucrului şi făpturei. Acolo, chipul *Bozilor*[2] să fi văzut, icoanele tuturor Impăraţilor să fi privit, unele de aramă poleite, altele de argint şi aur vărsate, şi vazuri în minunat chip lucrate şi alte lucruri minunate şi nenumărate, în frumuseţe neasemănate!

Astea toate, ameţiau şi uluiau nu numai à ochiului priveală, ci şi a minţii socoteală.

Iar în mijlocul oraşului erà o *căpişte a Boazei*[3] *Pleonexiii*[4], pe care vei cunoaşte, cum erà făcută şi în ce meşteşug erà zidită, de pre aceią, că, orice altă făptură a cetăţii şi a oraşului, se asemănà cu ea, ca zgura lângă aur şi ca sticla lângă diamant. Dar şi pre aceasta mă voi nevoì a o perigrafi[5]) pre scurt.

Urzitura temelii, delą faţa pământului, erà ca la doi coţi de înaltă şi se vedeà a fi dintr'o materie de metal vărsat, mai scump şi mai greu de cât cositorul, mai eftin şi mai uşor ca argintul.

1) Culoare.
2) Zeilor.
3) Zeiţă.
4) Impărăţia turcească; lăcomia, la care toţi muritorii se închină.
5) Descrie.

Lumina capiştii erà de 30 coţi în lung, în lat de 24 coţi; iar înaltă se măsurà de 55 arşini. Meşteşugul vărsatului[1]) şi mintea vărsătorului au fost atât de ascuţite, încât se arătau flori şi frunze, una sub alta vârâte; loaze[2]), una sub alta frumos împleticite şi şerpi, cari îşi învălătucuiau cozile printre frunze şi loaze. Se mai arătau aşijderea tot felul de păsări, de jiganii, de lighioi peste tot locul; unele făcându-şi cuiburi în pomi, altele clocind ouă, aducând hrana puilor, prinzând muşte prin aer, ori lăcuste pe pajişti. Aşijderi se vedeau: gàia, slobozându-se să apuce puii cloştii; stârcii, umblând prin apă şi chitind să prindă piticii şi peştii: pajurele, vărându-şi clonţii să apuce şerpii, ce se sirupiau prin frunza ederei; brehnacea, pândind de sus, să apuce în unghii iepurele vârât sub stâncă; mâţa, simţind şoarecele cum umblă pe sub frunză, şi cumpănindu-se, gata să-l apuce; vulpea scociorând prin copaci găinele şi păsările; Lupul, târându-se pe burtă după oi; ciobanii, unii adormitând şi rezimaţi în cârlige, alţii, lăsaţi la pământ, cu capul în cot şi cu glugile peste cap lăsate, ca de ploaie; dulăii, stând, unii în picioare şi adulmecând mirosul Lupului, alţii pe brânci şi prin somn scâncind, ca şi cum lupul ar fi dat în oi; iar, la alte turme, ciobanul chiuind, că lupul îi apucase oaia, îndemnând dulăii după lupul cu cârlanul în gură, tocmai când alţi ciobani îi ieşeau întru întâmpinare.

Asemenea se mai vedeau turme de dobitoace

---

1) Turnatului.
2) Lujere.

sălbatece, cerbi și bouri prin dumbrăvi, capre prin stânci, ciute pre șesuri. Iar într'un loc, se arătà la priveală lucru foarte frumos: Vânătorii puind măiestrii[1]) spre vânarea *fililor*. Intâi săpau o groapă adâncă și largă, apoi în mijloc și pe costiș puneau în harbuz (pepene); după aceia fietecare vânător lua câte o tobă la spinare și intrà în pădurea cea mare pre furiș; se urcà în pom și loveà în tobă de răsunà pădurea. Filii, spăimântându-se, ieșeau la câmp și nimereau la harbuzi. Vânătorii văzând aceasta încetau cu baterea tobelor. Filii, ca să prindă harbuzul, se prăvăliau în gropi și se nevoiau a-l mâncà. Vânătorii ieșeau atunci din pădure, astupau gura gropilor, lăsau să se domolească Filul câteva zile de foame, apoi îl legau cu un lanț de grumaz și îl duceau unde voiau. Căci „mai tare și mai vrăjmașă jiganie decât foamea nu este"[2]).

Acestea dar se vedeau săpate și vărsate în temelia capiștii, cât și altele mult mai minunate. Iar deasupra temeliii, până sub strașini, erau patru pereți încheiați din patru marmore de porfir, și închietura lor n'ar fi putut'o alege nici ochiul nemuritor. Tot păretele, de sus până jos, erà mai neted decât diamantul și atât, încât, lumina soarelui, ca printr'un criștal pătrundeà înăuntru. In noaptea, pe dinăuntru, aveà, orânduite frumos, pre lungul peretelui, de sus până jos, candele, la număr mai mare decât orice număr, și fietecare trăgând câté 5 ocà de aur arăpesc și

1) Curse.

2) Vânătoarea Elefantului înseamnă meșteșugul Porții spre lucrarea lăcomiii.

luând într'ânsa până la 1 ocà de nard. Căci „în capiştea Pleonixei undelemnul maslinului nu ardea". Candelele acestea, după ce ochiul cerului se închideà şi perdeaua nopţii peste faţa pământului se trăgeà, se aprindeau toate şi pătrunzând prin străluminoşii păreţi peste toată cetatea, luminau ca soarele, şi aşa tot oraşul erà, precum noaptea aşa şi ziua.

Iar de acolo în sus, despre răsărit şi apus, capiştea aveà şeapte turle[1] înalte şi făcute cu mare meşteşug, iar la mijloc încă una[2], în care, soarele când răsăriă în Zodia Cumpenei, loviă cu razele într'ânsa. Celelalte turle aşijderea erau fietecare în altă zodie a cerului, şi soarele în ele răsăriă pe rând[3]. Turla cea mare erà mai înaltă şi făcută cu aşa meşteşug, că cu umbra ei arătà ceasurile peste celelalte. Iar în vârful acestei turle stà în picioare chipul boazei Pleonixii, care arătà ceasurile cu degetul întins spre polul antartic, şi cu mâna cealaltă spre polul artic. Umbra degetelor arătà, printre turle, ceasurile[4].

Iar înaintea capiştii se întindeà o cămară ridicată pe şeapte stâlpi[5], şi fietecare stâlp erà făcut în chipul unei planete[6], iar sclipul[7] ei închipuià jumătatea de sferă a cerului.

Alalte zidituri şi lucruri iscusite, cari erau de jur împrejurul capiştei, cine le mai poate povestì?

Eu dară, (zice Camilo-Pardalul aşa, ca cel

1) 7 zile şi 7 nopţi ale săptămânei.

2) Poarta cea mare a vizirului sau Haznàua.

3) Aurul, avuţia de pretutindeni se strângea acolo.

4) Pofta de a strânge avere, în toate timpurile.

5) Cetatea Ţarigradului, pe 7 munţi.

6) Drumurile şi străzile acestei cetăţi.

7) Boltă.

străin, mirându-mă de toate care le vedeam, şi nu atâta de cele văzute, ci de care mai întâi m'oi minună, şi de cele a căror început ori sfârşit nu pricepeam, chiteam[1]) de s'ar aflà, cine să mi le arate.

Şi după ce, de multă cutreerare şi oboseală, zăceam sub umbra unor frumoşi copaci, se apropiè de mine o *Lebădă bătrână*[2], şi după bună ziuă, mă întrebă, de unde sunt şi ce caut pre acele locuri.

Eu, după ce îi spusei, precum că sunt din marginile Etiopiei şi că în gând mi-am pus să beau apă neîncepută din izvoarele Nilului[3], ea îmi răspunse:

Greu şi aspru lucru, lungă şi primejdioasă cale, de vreme ce eu, abia după ce mi-a crescut penele şi aripile mi s'au făcut vrednice de sburat, m'am ridicat în aer, şi am sburat deasupra apei, până ce soarele de trei ori şi-a sferit învârtejirea, iar apoi am sosit la acest loc. La cale ca aceasta deci, pene trebuiesc, căci înălţimea munţilor şi lătimea câmpiilor îţi stau împotrivă firei tale.

Acestea auzind Camilo-Pardalul dela Lebădă, îşi mută învăţătura din teorie în praxin[4] şi îşi schimbà calea îndelungată în odihnă mângâiată.

Către Lebădă însă grăì:

Eu, o prietenă, nu bag în seamă atât oste-

1) A pândi.

2) Panaiotaki Tergimanul, faimosul înfiinţător al Fanariotismului şi predecesorul lui Alex Mavrocordat la Marea Dragomanie.

3) Inceputul şi învăţatul lăcomiii.

4) Practică.

ninţa căii, cât ştiinţa lucrului. Cu multă plecăciune însă, mă rog, că ce ai şti mai cu adeverinţă pentru firea Nilului şi a izvoarelor lui, să nu laşi neînştiinţat, pe cel căzut acum la praful picioarelor tale.

Lebăda zise:

— Prietene, este lucru obişnuit între filosofii noştri, când cineva vrea să facă vorovă pentru Nil, întâi să meargă în capişte şi să facă jertfă Boazei locului, apoi să se spele pe mâni şi pe obraz cu apa Nilului[1]), iar la urmă să vorovească.

Cămilo-Pardalul la acestea răspunse:

— Cu dulce suflet aş poftì a privì chipul Bozului şi a mă tăvălì la picioarele lui[2]), dar ce jertfă[3]) poate aduce sărăcia mea Pleonixii, şi în ce chip poate săturà mâna mea strâmtă[4] grumazii ei largi.

Lebăda zise:

— Pentru aceasta nu te întristà, căci Pleonixia, cine ce-i aduce, primeşte.

Camilo-Pardalul răspunse:

— Eu n'am decât aer peste mine, ţărâna sub mine, şi duhul în mine[5]).

Lebăda zise:

— Dintr'aceste trei, care mai îndemână îţi va fi, ia-l cu tine şi să mergem la capişte.

Cămilo-Pardalul, socotindu-se în sine, îşi zise: că, precum aerul nu se prinde, aşa şi sufletul nu

---

1) Pregătirea către lăcomie (Poartă).

2) A intrà în slujba Porţii.

3) Mită, măzdă, daruri.

4) Sărăcie, slăbiciunea averei.

5) Camilopardalul credea sufleţul muritor.

se scoate. Deci luă puţintel lut[1]) şi zise către Lebădă.

— La capişte să mergem.

Lebăda şi cu el intrară deci în lăuntrul capiştei. In mijloc, Boaza Pleonixa şedeà într'un scaun de foc[2]), sub picioarele căruia se vedeà un cuptor de aramă, plin de jăratec[3]). De jur împrejur ardeau făclii, cu mare pară şi tot felul de materii arzătoare[4]). La chip erà veştedă şi gălbicioasă[5]), şi se pare a fi, ca cei ce cad în boala împărătească[6]). Ea stà, cu sânul deschis şi cu poalele dinainte sumese în brâu, cu ochii închişi, cu urechea plecată, ca să audă numai, ce i se pune în poală. In mâna dreaptă ţine cumpăna[7]), în care, deoparte, în locul dramurilor, erà pusă piatra, ce se chiamă ahortatos şi anevsplahnos[8] (căci ea are două numere), iar de alta, părea pus chipul-a toată lumea. Cumpăna atârnà însă din dreapta spre pământ, iar din stânga spre cer. In mâna stângă ţineà o leică[9] (pâlnie , a cărei ţeavă mergeà până la cuptor.

După socoteală, tot ce se puneà în leică, treceà în cuptor, se topià şi din para lor se făceà scaunul Boazei.

Iar, de ne apropiem mai aproape de chipul

1) *Aur.*

2) Aşezământul, viaţa poftei şi pedeapsa lăcomiii.

3) Sprijinirea lăcomiii în avuţia trecătoare.

4) Pofta lăcomiii neastâmpărate:

5) Lăcomia boleşte de râvna tuturor.

6) Gălbinare.

7) Judecata socotelii dreptăţii

8) Pentru mita nesăturată şi nemilostivă.

9) Punga sau voia lacomului. Lăcomia înseamnă peste tot Poarta, Impărăţia turcească.

Boazei, ca şi când ni-ar fi păzit, îi stelì ochii. ce aveà închişi, mai mari ca cei ai Puhacii şi mai luminoşi ca ai Mâţei. Iar, după ce văzù darurile, ochii închise iarăşi[1], şi puse urechea, ca să audă, când le vom aruncà în cumpănă[2]. Deci, lutul, cum îl aruncai în cumpănă, Preotul, care slujià Boazei (pare-mi-se Filohrisos[3] îl luă îndată şi în leică îl aruncă. Acolo, îndată ca ceara se topì şi se mistuì ca untdelemnul în cuptor.

După cum putui cunoaşte, sub scaun erà *gura Tartarului*[4]) şi din fundul pământului lovià focu nestins în cuptor, şi aşa isbucnià văpaia, că ar fi mistuit şi cărămida roşie[5].

După aceia preotul mă întrebă, că ce mi-ar fi pofta.

Eu, dacă îi spusei, el mă întrebă dacă mi-a mai rămas ceva lut.

Eu zisei, că, la mine, nu am.

Nu stà; aleargă şi adă cât mai mult!

Eu, cu multă grabă, ieşii şi mă întorsei cu buzunarele pline.

Preotul îmi zise: „Prietene, scutură-ţi şi praful, ce a mai rămas!"

Iar, după ce mă scuturai, din fundul Capiştei îmi venì la urechi, un glas subţire, ca de Corui. Iar preotul îmi zise: O prietene, de trei ori fericit! Hrismos, minunat ca acesta, am ascultat prea puţine.

---

1) Lacomii se fac a nu vedeà şi a nu primi darurile.

2) Insă vor să audă, cât li se dă.

3) Iubitorul aurului, robul şi mijlocitorul pentru aducerea mitei.

4) Nesaţiul lăcomiii.

5) Arama şi alte daruri mai proaste.

Eu îl rugai, să-mi arate hrismosul. El zise:
— Acesta este:

In pământul negru, cine lut galben găseşte
Acela în toată pofta nu se oboseşte,
Cine lutul galben pentru ziua neagră scoate,
Fântâna Nilului în casa-i a aveà poate.
In dragoste te-am luat, fiul meu te numeşte[1]
Tuturor şi'n tot lucrul numele-mi pomeneşte.

Dacă luai astfel hrismosul, ne coborârăm cu Lebăda la marginea Nilului, şi după învăţătura ei, ne spălarăm pre mâini şi pre obraz şi făcurăm şi alte ceremonii. Lebădà începù apoi în acest chip a povestì despre Nil, fântânile lui, adăugirea şi scăderea lui.

Dela cetatea aceasta, spre apus, se întinde 1700 de mile câmpia până la munţii Monotapa şi, ca cum i-ar tăià în două, Nilul intră, înlăuntru munţilor. Munţii aceştia cuprind în lungiş toată marginea despre oceanul Apusului şi Amiazăzi; margine, care în limba noastră se chiamă Càfàron, şi se tâlcuieşte: neumblat. In lăţime, aceşti munţi cuprind 893 mile.

Deci. după ce Nilul intră în munţi, dă în stânci dese, de nu poate vasul, cât de mic, să meargă în sus, mai mult de 3 4 mile. Aşa că, pe apă, Munţii nu poate cineva să-i covârşească. Aşijderea, pre uscat, Munţii sunt atât de aspri şi de uscaţi, încât, nu tu Cămilo-Pardalul, dar nici caprele sălbatece nu se pot urcà pre dânşii. Penele şi aripele, nu cu puţină osteninţă, îi pot străbate.

La mijloc, munţii se lărgesc, ca o cunună şi înconjoară lacul acela de 600 mile. Iar în ca-

1) Lăcomia l'a luat pe Camilopardal fiu de suflet.

pătul dinspre crivăț, pe unde iese gârla Nilului (gârlă care vine dela amiază-zi, din rădăcina munților), în loc de apă, izvorăște tină cleioasă și lipicioasă, care numai 40 zile se varsă și se ridică cânt munții. Nilul, atunci oprindu-se a curge, tot lacul umple, una cu vârful munților.

Iar după ce soarele se coboară în zodia racului, tina acea îngrămădită și întărită la fierbințeala soarelui, începe a se muià și a se topì ca omătul (zăpada); deci și apa aflând loc de curgere, din lacul munților, începe cu repeziciune a se risipì și, precum în 40 zile crescuse, așa se risipește tot în 40 zile.

Aceasta este, o prietene, pricina creșterii și descreșterii Nilului.

Dar mai vârtos încă ți se cade a ști, că din vârful munților până în marea Roșie, Nilul măsoară 53 mire cerești, adică 5015 mile. Insă, nu pentru aceasta, cei vechi au numit Nilul între Bozi, și l'au cinstit cu sărbători și jertfe pe fiece an, ci, numai pentru minunea, că, cu toată curgerea lui lină, drumul îl călătorește numai în 40 zile. Și au socotit, că este împins de un duh [1], care este mai repede pre fund de 4 ori decât la față.

Deci, așa slobozând din heleșteul munților apa cea strânsă acolo, acopere și pricinuiește belșugul Liviei și Egiptul.

Iar povestea izvoarelor și fântânelor lui este aceasta.

Pe marginea oceanului, dinspre miază-zi, este o țară, care se chiamă Zangvi, și se întinde dela

---

1) Energie, forță.

coasta Cafaronilor, pre mare, spre miază-zi. In capătul acestei ţări sunt nişte munţi, ce stau pe marginea oceanului, şi pe sub a căror rădăcină, iese un cot de mare de 120 mile. Iar în mijlocul cotiturei, cam la 15 coţi, în coasta munţilor, se văd o mulţime nenumărată de găuri. Toată coasta acelor munţi este astfel potricalată[1]) şi găunoasă. Deci, când creşte oceanul, trece peste găunăsiturile acestea, căci oceanul şease luni creşte, şease descreşte în acele locuri. Astfel, apa oceanului umplând toate aceste găuri, iese pe partea cealaltă a munţilor, se coboară în lacul, ce se chiamă Zaflan; lac din care purcede gârla Nilului. Căci, după socoteala de obşte a filosofilor noştri „toate apele dulci ies din marea amară şi se limpezesc tot acolo". Iar materia cea groasă, sărată şi amară se lămureşte, ca printr'un limb[2], trecând prin grosimea munţilor, şi a atâtor pietre, şi se pritoceşte de iese dulce şi limpede. Aşijderea şi Nilul, dela lacul Zaflan, până la locul, unde ne aflăm, trece, nu prin puţine cataracte şi prin puţine pietre.

De aceia şi cetatea Epitimi este înălţată pre 7 stâlpi[3]), iar când năbuşeşte Nilul, se suie până la uşile ei. Aici se înalţă mai mult, decât în Livia, căci până acolo se cheltuieşte în multe gârle, iar, în potriva ţărei, ce se chiamă Congo, se soarbe în pământ[4], ca la 400 de mile, apoi izbucneşte în lacul, ce se chiamă Medra[5], iar

1) Ciuruită.
2) Alambic.
3) Lăcomia îmbogăţită se mândreşte.
4) Furtişagurile, cari fac veniturile lacomilor (Turcilor).
5) Cheltuiala Vizirilor.

de acolo cură spre oceanul despre apus, şi trece prin ţara Nigriţilor[1], ca la urmă să se despartă de apa Nigris şi să se deşarte în spre apus, pe dinaintea oraşelor Gomvut şi Gvinea[2]). Acest lucru acum de curând s'a întâmplat a i se face proba. Iar despre despărţirea apei Nigris de Nil, iată cum s'a învăţat.

Trei filosofi gimnosofişti[3] poftiră să privească cataractele Nilului[4]), cele de dincolo de munţii Lunei. Incingându-li-se pofta aceasta, cu vase de piele de fil au purces pre apa Nilului în jos, Corăbierii, însă de osteneală adormiră, şi nu auziră huetului apei, la locul unde Nilul se soarbe în pământ[5]) şi aşa, fără veste, s'au sorbit cu toţii sub pământ. Unul din filosofi, a rămas 3 zile şi 3 nopţi sub camara corabiei, a cărei uşă se închisese sub puterea apei.

După trei zile, câţiva pescari[6]), din întâmplare, aruncând năvodul în lacul Medra, în loc de peşte, pre filosof, din fundul corăbiei, scoaseră. Acesta le spuse toată întâmplarea şi cum au ajuns din Nil în lacul Medra. Astfel, pre sub pământ, s'a învăţat a despărţì apa Nigris de Nil[7]).

După ce isprăvì acestea, Lebăda sbură, fără a se şti încotro se duse.

---

1) Ciata hadâmbilor.

2) Saraiul Impărătesc şi Haremul.

3) Trei vizirì ai vremii aceştia.

4) Opreala veniturilor.

5) Furtişagurile.

6) Strângătorii dăjdiilor, cefterdari, birări.

7) Un Vizir a aflat cele ce se cheltuiesc fără rost din veniturile Statului.

. . . .

Aceasta este povestea, auzită de Râs dela Camilo-Pardal. Râsul mai zise:

— De vreme ce nu găsirăm coarne lepădate prin munţi şi codri[1]), socotesc, ca să mergem cu toţi împreună la locaşul Camilo-Pardalului şi să-l rugăm a ni tâlcuì hrismosul Pleonixiii[2].

Sfatul plăcù către toţi viclenii.

— Sà mergem, strigară toţi!

După ce merseră acolo, ducând şi pe Cămilă cu ei, Cămilo-Pardalul zise:

Vi se cade a şti, că printre fiii Pleonixii mă prenumăr, şi că am cumpărat cu lut galben[3] învăţătura în cetatea Epitimiii. Deci, aşa se cade, să o şi vând.

Auzind aceasta păsările şi dobitoacele se făcură, că nu înţeleg, iar Râsul răspunse:

Te poftesc să ne spui, ce însemnează învălătucitele tale cuvinte.

Cămilo-Pardalul zise:

„Boul răstoarnă ţărna, plugarul samănă, stăpânul mănâncă". Cuvintele vouă sfinte, cu tăbliţe rotunde se cumpără[4]).

Atunci pricepù Râsul, ce însemnà lutul galben şi giurui Camilo-Pardalului, pe tot anul, càte cinci piei de jder, umplute cu ţărnă albă[5]), numai să le tâlcuiască hrismosul Pleonexii şi să poată găsì coarnele.

Cămilo-Pardalul însă poftì ca semnul adeve-

---

1) Investirea domniei Moldovei.

2) Invăţătura, cui şi ce să se dea mită.

3) Aur.

4) Bani.

5) Pungi cu lei, şi blăni de sobol.

rinții să-i fie muruit în alb cu negru[1], ceia ce Râsu-i îndeplinì.

Camilo-Pardalul apoi se duse de întrebă pe Vrăjitorii[2]) locului, de se cade jiganiilor a se tâlcuì hrismosul.

Vrăjitorii făcură și ei un hrismos, din care numai Pardosul și Râsul pricepură, că și acestora li trebuie plată.

Merseră deci cu toții la Vrăjitori și-i îmbunară cu multă mită.

Unul dintre ei, după aceia răspunse:

„In șesul cela jos, se află muntele cel mai înalt, în rediul cel mic, este copacul cel mare[3]. Sub rădăcinele lor se găsesc coada Păunului și cornul Bourului"[4]).

Așa dar acestea aflând, cu toții puseră coarnele Taurului în capul Struțo-Cămilei și toate dobitoacele i se închinară zicând: „Intru mulți ani și buni să trăiască!"

După aceia, închizând pe Struțo-Cămilă într'o șură, îi orânduiră mâncarea și băutura cu măsură. Sub numele lui, altă dihanie începù însă a mâncà și a se desfătà, cu toată pășunea mănoasă, cu toată oaia grasă și vita frumoasă[5].

După aceia dădură știre în toate olaturile, de lucrul ce s'a isprăvit. Adică, precum că din gâlceava Liliacului se scornise cea a Vidrei, dintr'a

1) Zapis, hârtie la mână să-i dea.

2) Cei ce au putere la poartă.

3) Omul, chipul cel mai puternic; mai cu trecere.

4) Cuca, pe care o pune Domnul pe cap și Caftanul de Domnie, dat de Impărat.

5) Cămătarii și oamenii de afaceri, cari exploatau țările pentru datoriile domnilor.

Vidrei, se aţâţase cea a Struţo-cămilei, şi precum se întărise cu Silogismul Corbului, s'au ales, după truda sfetnicilor ambelor monarhii, hotărârea Struţo-cămilei şi în capul Cămilii s'au aşezat coarnele descoperite. A mai rămas a se află coada Păunului şi a se aşeză Struţo-cămilei, iar de nu s'a făcut aceasta, numai clătirea munţilor şi holbura copacilor[1]) a oprit'o. Insă şi aceasta se află în bună nădejde.

Iar după ce aceste veşti fură trimese tuturor, ambele părţi ziseră către Monarhii lor:

Dacă cuvântul nostru va fi plăcut Impăraţilor noştri, să intrăm de iznoavă la sfat, pentru ca, nu cumva mai mult prelungindu-se lucrurile, să iasă vre-o întâmplare împotrivă, şi să facă cele de apoi mai rele ca cele d'intâi. Căci „nicăieri aşteptarea nu se laudă, decât numai la alegerea prietenilor; şi nicăieri nu se huleşte graba, decât la alegerea sfaturilor". Din această pricină înţelepţii au drept axiomă: „Tot lucru să se încerce cu grabă, dar cu îngăduială să se aleagă de bun ori de rău". Aşijderea „pierderea vremii bune este sămânţa vremii rele". „Nici călătorul înţelept nu se îngrijeşte de ploaia şi arşiţă la drum, ci de cele trebuitoare".

Impăraţii, dându-le puteri depline, cu toţii se adunară deci.

Pardosul începù sfătuirea sa, care fù plăcută.

— Liliacul, fietecine poate pricepe, că este o lighioană fără folos, care nu poate să aducă pentru ambele părţi decât scandal şi price (pricină).

---

1) Zorbalâcul, rezmeriţa din Ţarigrad, care aduse pe Ahmed III în locul ticălosului de Mustafa.

Dacă alegerea neamului pentru Struț a fost atât de grea, cu atât mai vârtos va fi lucrul pentru el.

El, asemenea cu strutul, este pasăre ouătoare și cu pene, însă are și hirisii (însușiri) ca jiganiile. Intâi, față ca dobitoacele; al doilea, la cap este ca șoarecele; al treilea, la aripi ca albinele este: al patrulea, nu seamănă la fire cu nimeni, de vreme ce aripele sunt în picioare; al cinçilea, orbăcăiește ziua, iar noaptea, ca Puhacea[1], zărește puricele ascuns în praf.

A mea socoteală ar fi dar aceasta:

Sà-l întrebăm pre el, în ce Monarhie ar vrea să se supuie, și acolo să-l mutăm. Almintrelea, nefiind deprins în tropurile ritoricești nu se va puteà dovedì cu cuvântul ori a murti cu o provlimă[2]).

Astfel, chemând pe Liliac de față, Moimâța, (care, zice-se, ar fi având, după pravilele eticești, toată știința) se făcù avocatul lui.

Ca un lucru fără pravila firii ce este, care n'are la trup alcătuire, la viață socoteală, la sburat sau mers rânduială, nici locaș, nici hrană adunată undeva, și care nici singură nu știe ce este, nici să întrebe nu poate, ticălosul și mișelul acesta de Liliac, vine azi, cu capul plecat, la mila marilor Impărați și se roagă, că oricare l'ar primi în monarhia lui, și în gunoiul curții lui este bucuros a se tăvălì, numai să nu rămâie de izbeliște lepădat.

Insă cine de bună voie a primit robia? Căci măcar că puterile unora covârșesc pe ale al-

---

1) Bufnița mare.
2) Problemă.

tora, totuşi, pentru slobozenie, se îndeamnă la răsboi furnica cu şoarecele, şoarecele cu mâţa, mâţa cu dulăul şi dulăul cu Leul".

Aşa că, atunci când credeau capul Liliacului plecat, deodată glasul ascuţit şi înalt al acestuia se auzì.

— „Sfatul oricât de prost dar nebăgat în seamă, a sfărâmat multe cetăţi". De aceia veţi şti, că voia mea este a nu fi, nici sub talpa Leului, nici sub unghia Vulturului, şi nici în aer, ori pe pământ nu poftesc a locuì.

— „Au doară în apă, n'ai vrea să locuieşti?" întrebă Moimâţa.

Nici acolo, căci nu mi-i firea.

Toţi râsără atunci de „lighioaia cea proastă", care nu mai are decât a patra stihie: focul. de locuit. Dar poate are dreptate, căci „lăcaşul săracului foc este şi viaţa lui pară", iar Liliacul poate de nenorocire este împins într'acolo.

— „Aşa dar, fie-ţi voia Liliacule!" ziseră toţi.

Liliacul răspunse:

— „Voia slobodă, nu celor slobozi, ci celor opriţi se dă". Locul meu, pe care firea mi l'a dăruit, nu voi, dar, nici ea, nu mi-l poate lua îndărăt.

Iarăşi cu toţii râsără: „Şi unde este locul acela?"

Liliacul răspunse:

— Locaşul meu este în toată lumea şi preste tot locul. „Precum peştele în mare, aşa nu are înţeleptul în lume moşie".

Moimâţa zise:

Liliacul săracul vânt samănă şi abur va secerà

Iar Liliacul[1]) o curmă:

— De multe ori unii samănă şi alţii seceră, precum arată:

Povestea Dulfului cu a Corăbierului[2])

Ial'o.

„Eu, odată, locuiam pe malul mării, în borta unei stânci[3]). Intr'o zi, s'a făcut eclipsă de soare[4]), aşa că toate jiganiile către culcuşul lor traseră. Singur eu, cu ochi luminoşi, cutreeram toate malurile. Nădăjduind în noapte şi nepurtând deci grija neprietenilor, m'am depărtat şi câteva mile de mal. De o dată Soarele scăpă din umbra Lunei, îmi scurtă noaptea şi lungì ziua altora. Rândunelele, veşnicii mei neprieteni, văzându-mă atunci, începură a mă bate din toate părţile. Eu mă feriam de ele mereu orbăcăind, când dădùi de un lucru moale şi întins. Scăpai de unii neprieteni, dar dădui peste alţii, cari mă învălătu-

1) Cine este acest Liliac (Pseudo-Beizadea), adică fiu de domn), nu se ştie. Se zice a fi unul din fii lui Grigore Ghica, a cărui frate ar fi fost ginerile lui Alexandru Mavrocordat (Cămilopardalul). Pentru a complace deci atotputernicului Dragoman, Muntenii şi Moldovenii se bat ca să-l aibă printre ei. Cum însă răsbate partida lui Brâncoveanu cu Racoviţă, bine înţeles, *Marco* pseudo beizadeaua, se supără şi respinge cele două supuşenii cu dispreţ; ba ameninţă cu furtună, după cum lasă să se înţeleagă povestea, ce urmează.

2) Patima suferită de avutul mândru după cuvântul cel bun al săracului.

3) Ascunderea lui *Marco* în casa Muftiului, care răsturnase pe Vizirul Daltaban, şi care va răsturnà noul regim, schimbând şi pe Sultanul Mustafa cu Ahmed III

4) Lipsă de bani.

ciră şi mă legară cu funii[1]). Cu întunecarea Soarelui văzui, că sunt învelit în vetrile unei corăbii. Acolo deci ascultai voroava Dulfului cu Corăbierul.

Dulful trecând pe lângă corabie, pe gaura ce are deasupra capului, pufnià atâta apă, încât stropii în corabie săriau.

Corăbierul zise:

— Bre, porc peştit şi peşte porcit, Dulfe! Cui arăţi aceste pufnete? Au sameni vânt şi stropii drept grăunţe arunci?

Dulful răspunse:

— Pufnetul meu, întorcându-se în furtună, stropii în gârle se vor întoarce: „iar sământa vântului şi grăunţul apei sunt moartea corăbiilor".

Corăbierul zise râzând:

— Până acum n'am auzit, vântul să aibă sământă şi marea grăunţe.

Dulful zise:

— Eu vântul am semănat şi grăunţele apei în corabie am aruncat; cine va secerà şi cine va treerà, vremea va alege.

Nu sfârşì însă bine cuvântul şi Crivătul începù a suflà, marea începù a se umflà, şi valurile se făcură cât munţii, (căci erà şi timpul iernei, când soarele se întoarce din tropicul himerinos spre cel therimos).

Corăbierii, când văzură volbura, care li vine asupra, unii întinseră funiile, alţii strânseră vetrilele, căci „groaza morţii uluieşte mintea şi

---

1) Temniţa robilor dela Catárga, Tersanàua, unde au închis pe Liciac.

primejdia fără de veste amorţeşte toate simţurile". Unii deci la adânc, alţii la margine, căutară mântuinţă; iar alţii aruncară fiarele[1]) corăbiei, ca să o sprijinească pe loc. In acest chip ei, împleticindu-se în socoteală, valurile începură a năbuşi corabia şi astfel, în puţin, vântul semănat de Dulf, se făcù în gârle pe deasupra şi înlăuntrul vasului, pe care îl mută din faţa apei, în fundul mării. Căci „Corăbierul, care în linişte nu socoteşte cu furtuna şi nu calafatuieşte găuricea, care pişteşte, află în abur, vifor şi în picătură, apă fără măsură".

Intr'acest chip şi voi, o prietenilor, ţiind pildele mele de bâiguiri, pe voi vă arătaţi de bâiguitori.

Deci, cât pentru alegerea locaşului să ştiţi: că precum în borta pietrei nu încape brânca Leului, tot aşa în întunericul nopţii ochiul Vulturului nu vede. Cu care chip, eu sânt mai aciuiat decât Leul şi mai fericit decât Vulturul.

Deci cu Leul vecin, iar cu Vulturul părtaşi mereu aş fi; dacă într'adevăr tirania[2] ar lipsì şi dreapta judecată ar fi să se facă. Căci „precum, unde tirania stăpâneşte, acolo dreptatea se izgoneşte, aşa şi unde dreptatea împărăţeşte, nici nu se numeşte strâmbătatea".

. . . .

Acestea zicând, Liliacul ieşi afară.

---

1) Ancora.

2) Acest Marco lasă să se întrevadă epoca Fanariotă, epocă de exploatare, dar pe ordine superioară celei din epoca descrisă în acest roman.

După ieşirea lui, cu toţii începură a-şi ridică sprincenile, şi, cu nasul lăsat la pământ, cu umerii ridicaţi, cu buza întoarsă, căutară unul spre altul.

In mijlocul acestor lucruri, însă, Vulpea, care, pentru slăbiciunea, ce i se întâmplase, nu putuse a se află la adunare, trimise scrisoare ca aceasta:

Vulturului şi *Leului*, marilor monarhi, plecăciune şi amânduror stihiilor închinăciune.

Cu plecatele mele slove îndrăznesc a vă face ştire, că slăbiciunea tâmplată mie într'aceste vremi, m'a împiedicat a mă află la adunarea de obştie; socotesc însă spre folosul de obşte a arătà pe hârtie adevărul.

Aici dar a venit vestea, precum că Liliacul acolo cu multă obrăznicie a făcut multe scrăşnite. Inorogul şi Filul, nefiind chemaţi, nici la adunarea d'intâi, nici acum, pe Lup aceasta l'a supărat, şi-a sbârlit părul şi a început a suflà pe nări.

Pentru aceasta, socotesc, ca fără zăbavă, să lăsaţi pe Liliac, a trăì după pravila lui. După asta iarăşi la scaunul Monarhiei să vă înturnaţi şi căutaţi ca Inorogul şi Filul nici prin scrisori cu Lupul să nu se mai ajungă.

Cât despre mişelosul meu stat, veţi şti, că după uscarea vinelor, viind aici, hrana mi-a fost numai laple de iepure şi pui de cocoş fierţi, după diata doftorilor. Intr'o zi însă stomahul mai tocmindu-mi-se, m'am nevoit cu oarbă lăcomie puiul intreg a-l înghiţì, dar că în laringe mi s'a opril. L'aş stupì afară dar nu mă lasă slăbiciunea, l'aş înghiţì dar nu pol de uscăciunea gâtlejului. De

aceia aşteptând scurtarea zilelor mele, rog dela cerescul Vultur deplina fericire şi lungimea anilor stăpânilor şi împăraţilor mei.

Indată după ce scrise această carte adunării dela *Delta*, se duse la bârlogul Lupului şi acolo găsindu-l, cucernică şi plecată i se arată.

— Bucură-te, vechiul meu prieten, şi credincios tovarăş! Am alergat, cu toate că picioarele nu mă ţin, întâi, că sufeream a fi lipsită de privirea şi voroava ta filosoficească; al doilea, pentru că mi s'a cuprins inima cu înfocări şi înăduşiri, la adevărul ce am aflat şi de necazul, ce ţi s'a făcut de viclenii noştri tovarăşi.

Până acum însă tot mai nădăjduiam pentru monarhia Leului, dar acum toată nădejdea mi s'a curmat, de vreme ce mintea şi înţelepciunea Sfatului întreg, care eşti tu, o văd lipsind dela adunare. Căci „precum la multe mădulare trebuie un cap, aşa şi la multe gloate trebuie o minte".

Aşijderea am auzit, că Struţul s'a pus epitrop Leului[1]; că acest Struţ capul şi-a schimbat, şi altul, ca de Bou cornat şi bourat, şi-a pus în loc. Mai mult, că după îndemnarea Pardosului, a Râsului şi a altor jiganii, de curând părăsite, am înţeles, că silogismul Corbului s'ar fi adeverit şi întemeiat. Neamul Liliacilor i-ar fi dat de nesuferită ruşine, amuţindu-le gura cu argumenturi nedezlegate.

Aceste lucruri, nădăjduiesc, o iubitule prieten, nu vor rămâne tot astfel, cu atât mai vârtos, cu cât Filul şi Inorogul la adunare n'au venit, cu

1) Domn Moldovei.

toate că întru monarhia noastră, sunt cei mai de frunte. Eu, ticăloasa, sunt cu tine cu trup, cu suflet şi către noi avem prepus şi pe Ciacal, care la multe treburi ni-a fost cu credinţă.

Deci socotesc cu cale, să scriem Filului şi Inorogului o carte şi să-i facem ştire de gândurile noastre.

Vulpea după aceasta se jură pe viaţa ei, ştiind că prognosticul doftorului nu-i dădea trai până la sfârşitul lunei. Dar şi la sfârşitul vieţei silindu-se a fi tot capul răutăţii, se mai nevoià încă a mânjì capul Lupului în sânge[1]).

Insă Lupul, copt la creeri, pricepând nouile vicleşuguri ale Vulpei, „care în gură miere zăminteşte, iar în piept dospeşte otravă" răspunse:

Vechea pravilă este, o soro Hulpe, că „pofţele şi voile Impăraţilor sunt pravilă nemutată ascultătorilor". De care lucru şi această alegere, de vreme ce aşa a fost porunca marilor Impăraţi, bine s'a ales. Deci scurtându-ţi voroava cu noi, te dù la locaşul tău, iar vremea ne va arătà, pre tine şi pre mine, cine să fim.

Iată însă, că din întâmplare, sosì atunci *Ciacalul*, care se aveà în dragostea Lupului.

Acesta zise:

In astă noapte, umblând prin pădure după hrană şi pândind păsările, prin spinii unui gard de prisacă, auzii mare vâzâială şi mare glogozeală printre albine[2]).

Voroava li erà aceasta:

Cu ce socoteală oare, de două ori până acum,

---

1) A-l compromite şi a-l suprima deci.
2) Ţărani.

pre noi nu ni-au chemat, sburătoarele şi târâtoarele la adunarea şi alegerea monarhilor lor? Pre Corb l'au ales epitrop[1]) sburătoarelor, iar pe Struţo-cămilă celor în patru picioare. Oare pre noi nu ne-au socotit în seama sburătoarelor? Agonisita şi chiverniseala noastră s'au lenevit a cunoaşte şi n'au căutat decât la micşorimea statului nostru? Dacă este aşa, să-i facem pre toţi a cunoaşte, că şi noi suntem sburătoare sub soare.

Iar una dintre albine mai zise:

— Eu, azi, ieşind după miere la câmp, mi s'a întâmplat cu viespile[2]) a mă împreună. Acolo, una aduse ştire de o mare adunare a muştelor[3] şi ţânţarilor, în care erà vâzâială tare:

— Sculaţi fraţi! să dăm ştire viespilor, tăunilor[4]) şi gărgăunilor, să-i ridicăm şi la prisaca albinelor să ne adunăm. Acolo, sfătuindu-ne, să căutăm cu ce privilegiu Vulturul stăpân este a tuturor sburătoarelor. Precum auzim nici Liliecii nu s'au învoit a-l primì pre el. Dar noi, să fim mai prejos decât toţi? Câtă vreme ne vom lăsà în tăcere spre robie şi supunere veşnică? Căci „pentru slobozenie şi moşie, a murì cu cinste, este mai cu folos şi mai lăudat, decât a trăì, cu necinste, prin multe veacuri".

Aşijderea printre dobitoace am înţeles că ar fi oarecare dihonie, de vreme ce pe Fil şi pe Inorog nu i-au chemat la adunare. Pre Lup l'au

1) Domn muntenesc.
2) Selmenii, Darabanii şi alţi lefegii (soldaţi).
3) Ciocolmea, adică slugile boiereşti.
4) Curtenii, Aprozii şi ceilalţi asemenea.

scos şi la bârlogul său l'au trimis, de pe urma Pardosului; pe Vidră, din amândouă izvoadele au ras'o; iar acum, din iubita Corbului, mai urâtă ca moartea îi este acestuia; iar Vulpea, de vicleană, lipseşte şi ea dintre dânşii. Din aceste lucruri putem pronostica, că toate se vor schimbà într'alt chip şi Statul nîtr'altă haină se va îmbrăcà.

. . . .

Vulpea apoi făcù carte, şi dădù ştire Sinoadelor. Uliul în taină chemă atunci pe Pardos, pe Râs şi pe alţi vicleni, cărora li ceti bănuelile Vulpii. Arătând şi sfatul acesteia, Pardosul apoi zise:

Vulpea despre Lup, orice scrie e de crezut, căci „Lupul părul îşi schimbă, dar din fire nu-şi iese'. El, care pururea este obişnuit a fărâmà oile, a spintecà tot dobitocul şi a înecà şi boii; acum caută să vadă lucrurile, aduse la omonie. Socoteala mea este dar, că Lupul să se scoată nu numai din adunarea Deltei, ci din toată lumea. Iar pentru Fil şi Inorog, se vor aflà mijloace iarăşi foarte lesne.

Râsul apucând cuvântul zise:

Precum am socotit, Filul, crede că cinstea să măsoară după mărimea trupului şi că deci epitropia i s'ar cădeà lui. De aceia şi venise aici. Insă aflând de alegerea Struţo-cămilei, s'a întors la locu-i.

După sfatul meu, cred că Filul, dacă i se va da de mâncare şi băutură nu va mai aşteptà altceva; iar Inorog domolit, nici că s'a văzut! Deci împotriva lui cu toţii să ridicăm vânătoare prin codri şi munţi, până îl vom aflà şi de corn îl

vom apucà. Pre el îl vom închide într'o ogradă strâmtă şi înconjurată cu apă lată[1]), iar acolo, el deprins la loc larg, de necaz în curând va cădeà la milanholie, la buhabie, la slăbiciune, la boală şi la moarte.

— Dar la lucrul acesta cine va puteà duce?

Răsul răspunse:

— Eu...........

Molia[2] din blană aflând însă de aceste spurcate sfaturi, îndată dete de ştire Inorogului. Acesta, auzind de vicleşugurile ce i se gătesc, îşi puse nădăjdea în firea şi picioarele lui.

1) Ostrov (insulă) de mare.

2) Atanase Popazoglu, grec influent din Ţarigrad.

Partea IV

La Adrianopoli toți partizanii lui Racoviță hotărăsc nimicirea Cantemireștilor.

Răsul *(Mihai Ruset) își ia însărcinarea să distrugă pe* Inorog. *(Dimitrie Cantemir).*

Noroc că o mare revoluție izbucnește în Turcia și care strică toate planurile conjuraților. Aceștia abia scăpă de acolo, mai ales, că și Vidra Constantin Duca) se amestecă și ea.

Totuși Struțo-cămila scapă dela Stambul, și vine în Moldova unde este instalat Domn.

Se face și tratat cu Brâncoveanu la Iași, prin care voința acestuia devine lege. Se prevăd în acest tratat și inimicii: Cantemireștii și Constantin Duca.

Tratatul este sărbătorit la un banchet. Peste benchetuitori sosesc Gângăniile, cele anunțate de Maxut lui Bogdan. Urmează răsboi, din care iese ridicoli partizanii lui Racoviță.

Constantin Cantacuzin-Stolnicul propune din nou pacea, care este respinsă. Mai mult încă, se decide urmărirea dușmanilor fără încetare.

IV

Aşa şi într'acest chip aşezându-se sfaturile amânduror părţilor, acestea rămaseră cu mare ură asupra *Filului* şi mai ales asupra *Inorogului* Deci, vrând nevrând, uricile[1] Liliacului înoiră.

După aceia, toate păsările de carne mâncătoare şi toate jiganiile de sânge vărsătoare, îşi deteră beliag şi cuvânt, pentru *vânătoarea Inorogului* şi cu toate, în toate părţile, se orânduiră. să-l cerce, să-l afle, să-l prindă, să-l lege şi să-l judece, după a lor lege tiranisească.

După aceia, întinseră şi tot felul de laţuri, curse[2]). mreje[3]) şi alte măiestrii pe toate potecile şi căile, iar cerul şi pământul, neputând privì multă vreme atâta strâmbătate, scorniră din toate părţile atâta holburi, vifore[4] . cutremure. tunete şi trăsnete, încât răsturnară munţii înalţi cu vârfurile în jos, desrădăcinară toţi copacii groşi[6]), înalţi şi frunzoşi, astupară toate căile şi

1) Vechile privilegii ale lui Marco, pseudobeizadea; Probabil averea lui din familie.

2) Ciauşi, miubasiri. armaşi.

3) Firman, poruncă stăpânească.

4) Răscoală, sculare asupra Impăratului *Zurbaleaua*, de care s'a amintit mai sus.

5) Poporul Ţarigradului.

6) Poporul Udriului (Adrianopolului).

cărările cu neguri grele şi nori întunecoşi şi închiseră toată faţa pământului cu stânci pohornite, cu dealuri risipite şi cu păduri secuite. Atâtea fulgere, atâta piatră din nori, atâţi aburi din pământ, atâta fum se amestecau peste tot, încât părea că elementele (stihiile) se luptă între ele, că se făcuse o groaznică netamorfoză în toată făptura, că cerul cu pământul, apa cu focul îşi deslănţuiseră răsboi cumplit, şi că totul mergeà spre pieire.

Şi mai înainte de a începe aceasta, se făcù sfat intre toate Dealurile mari şi Munţii înalţi, şi se hotărà răsboi asupra cetăţii *Delta*. Se ridicară deci fără veste aceştia, cu cei şeapte hatmani[1] ai lor, cu gloatele lor şi cu mari huete şi năprazně se răsturnară asupra celorlalţi.

Iar pricina acestei ridicări şi fărâmări erà aceasta.

Munţii[2] se jeluiră între ei, de greutatea ce trag în spinare dela stânci şi copaci[3]). Fiecare zise către aproapele său:

Până când, frate, ne vor acoperì vârfurile plopul, chiparosul şi paltinul, copaci fără roadă; până când ni se vor urcà în cap? Şi până când aceştia ne se vor ocărâ şi batjocorì, înălţându-se şi mărindu-se, ca şi când noi n'am aveà vre-o seamă? Căci „certarea într'ascuns cu toiage e mai de suferit, decât ocàra şi batjocora în arătare".

De aceia trebuie să ne legăm toţi într'un gând şi într'o inimă şi să ne jurăm într'un cuvânt. să

1) Cei 7 munţi ai Ţarigradului.
2) Ţarigradenii.
3) Locuitorii, Adrianopolului.

facem, ceia ce până acum nu s'a mai văzut în *Politia*[1]) noastră, adică să aducem cu răsturnarea noastră prăpădirea mândrilor şi trufaşilor. Căci „dacă moarte este aspră şi amară din fire, cea a neprietenului este plăcută şi dulce".

Deci, unde ne sunt rădăcinele, acolo să ne mutăm vârfurile; şi unde ne sunt vârfurile, acolo să ne mutăm rădăcinele. Aşa toate stâncele pietroase şi toţi copacii crângoşi şi frunzoşi vor rămâne sub noi, vor fi pururea mai mici decât noi, şi vor cunoaşte, că nu li s'a căzut a ne băgà în toată hula şi ocara, pe noi cari i-am crescut, hrănit şi purtat la sân. Căci „călcâiul nu se poate înălţà peste cap; iar piciorul, măcar că are cinci degete, nu se cade a apucà slujba mâinei".

Aşa că Munţii plinirá lucrul odată cu cuvântul, căci cei 7 voivozi traseră toate dealurile şi holmurile după ei, şi cu toţii clătindu-se deodată din temelie, se pohorniră unii peste alţii, de se înspăimântă lumea până'n margine.

Pe vremea aceia, aflându-se adunările Dobitoacelor, ce urmăriau pe Inorog prin acele locuri, acestea nu avură bine înţeles pagubă puţină şi nu pătiră puţine lucruri. Mai vârtos, toate măiestriile, laţurile şi cursele, întinse pentru vânarea Inorogului, se rupseră, şi nu fură bune de nici o treabă. Căci „munţii prăvălindu-se, cei de pe ei nu pot scăpà cu viaţă, ca şi călătorii pe marea înfuriată, când se îneacă vasul".

Iar, între turburările acestea ale munţilor, *Inorogul*, viaţa îşi petreceà lin şi fără grijă, pe câmpii lăcaşului său şi se nevoià a adulmecà, ce va ieşi la urma urmei, până când, după răstur-

---

1) Oraş.

narea munţilor asupra stâncilor şi copacilor, înţelese, că biruinţa va rămâne acestor munţi-stânci asupra Deltei, o parte din locuitorii acesteia rămânând sdruncinaţi, o parte căzuţi şi luaţi în robie. Aşijderea, de oarece Dobitoacele şi Sburătoarele sunt locuitoare între stânci şi nouri, vor aveà şi ele să cadă în robia celor 7 voivozi[1]).

Filul, la rândul său, (acesta în taină se dusese la cetatea Delta, după cum s'a pomenit), după ce văzù acolo lucru împotriva lui, se silì către Inorog. Filul nu se dusese la acea adunare cu gând bun asupra Inorogului. Insă „ochiul ceresc le vede toate, şi cumpăna nevăzută le îndreaptă toate". La înturnare deci, căindu-se de gândul său greşit asupra Inorogului, mărturisì în gura mare: „că prietenul dobândit cu aur este mai pre jos, decât cel din legătura firii".

Iar, după ce adunările acelea căzură în robie şi fură aduşi la locul celor 7 munţi, în valea, ce se chiamă Grumazii Boului[2]), Inorogul apucă a ispitì lucrul din capăt, iar Filul din coadă. Inorogul căută pricina dintâi, iar Filul fapta acestei pricini. Inorogul se nevoì a risipì monarhia Păsărilor, iar Filul epitropia Struţo-Cămilei. Filul însă se lăsă curând, căci „funia nouă cu anevoie să rumpe". Inorogul, ştiind toată răutatea în capul păsărilor şi tot pricazul în glasul şi Silogismul Corbului, ca să poată aflà leac pentru amorţeala glasului lui, cercă pe toţi vrăjitorii şi Doftorii vremii aceleia şi însfârşit găsì doftorul

1) Venirea Moldovenilor la Ţarigrad.

2) Numele Bogazului (strâmtorii) de la Ţarigrad.

cel bun şi leacul cel nimerit[1]. „Numai, unde cerul nu se apleacă, pământul în zadar se ridică". După aceia, cum se va arătà la locul cuvenit, Inorogul lăsă pentru altă vreme a plinì mijlocul împotriva vicleşugului Corbului, care acum ieşise la iveală deplină.

In aceiaşi vreme Vidra sosì şi ea şi nu slobozì puţine fumuri[2]) spre înăduşirea jiganiilor. Iar, cum tocmai atunci Dobitoacele se nevoiau a-şi tăia preţul pentru a scăpà din robie[3]), Vidra, cu ale sale amestecuri, le adaose preţul îndoit, atât încât Păsărilor, nu numai penele, ci şi tuleiele li s'au jupuit, iar Dobitoacelor, numai perii ci şi pielea li s'a belit. Aşa Vidra, lovind în toate părţile ca vântul în trestii, îi plecă pe toţi, iar apoi se duse tot în apa gârlelor[4]), de se aciuă.

Iar, după fel de fel de întâmplări şi sbuciumări, robimea dobitoacelor dându-şi preţul, îşi luă iertare dela cei 7 voivozi şi se sculă, să se ducă la locurile ei. I se poruncì însă, în urma lor să lase pe Râs, pe Dulăii ciobăneşti, pe Coteii de casă şi pe Hameleon, ca să vâneze laturile şi toate măiestriele, cari le întinsese asupra Inorogului. Iar ei, între dânşii, îşi puseră vicleşug, cu cuvânt, ca şi mai mare, goană şi vânătoare să gătească.

In vremea ieşirii lor cu hrismosul dela Gumazul Boului, hrismos tâlcuit de mult de Că-

---

1) Probabil Aga Ienicerilor, stăpân în Cospoli, care ar fi încercat a da jos pe Brâncoveanu şi Racoviţă şi a da cele două tronuri, fraţilor Cantemireşti.

2) Intrigi.

3) Cheltuială, care li s'a adaos din pricina revoltei la Ţarigrad.

4) Satele din jurul Cospolii.

milo-Pardal, aflaseră şi coada Păunului şi coarnele Boului şi cu ele împodobise frumos pre *Cămilă*[1]).

Să fi văzut cineva lucru de ciudeasă şi preste toată ciuda mai ciudat şi mai minunat! La ieşirea lor dela cei 7 munţi, Cămila cu coada în vârful capului! Se împlinià acolo zicătoarea: *mare ciudă duc în car, mai mare va fi dac'om sosi.* Ceilalţi toţi erau cum erau, dar toată minunea se cuprindeà în Cămilă! Căci „precum soarele acopere, când se luminează, toate stelele: aşa şi vita păsărită covârşià pre toate în mascaradă". Aceasta, într'adevăr, în loc de peri şi flori, erà îmbrăcată în pene roşii[2]) lângă cari alăturaseră aripi negre, ca de corb; la grumazul ei, cel cohăit, prepuseseră capul Boului cel bourat; iar de cornul cel drept, alăturea cu capul, în loc de cercel, îi legaseră coada păunului cea rotată.

Aşa dar Jiganiile şi Dobitoacele, urmând pe Struţo-cămilă, sosiră la sălaşul Monarhiei lor, unde băgând'o pe aceasta în obişnuitul şopron[3]), îi vărsară înainte, în loc de ospăţ, pilitură de fier cu prund amestecată. Iar alte jiganii vărsătoare de sânge nevinovat, deschiseră prăvălii de carne, înjunghiind, tăind şi zugrumând. Căci „acolo, unde jiganiile păzesc oile, ciobanul, păscând iarbă, se înveleşte, în loc de lână, cu gerul".

Aşa că tot dobitocului îi sosise vremea pieirii. In tot ochiul, ce le privia, le fânguià cu lăcrimi de

1) Scoaterea caftanului de la Sultanul Ahmed III prin mijlocul Ienicerilor revoltaţi.

2) Cabaniţa de Domnie.

3) Curţile, scaunul Domnilor moldoveni.

sânge. Undeva viers de veselie nu se aflà, fără numai raget, muget, suspine, obidă, văitături și olecăituri.

Cămila, săraca, se cam mirà ea de chipu-i, însă se umflà oarecum în pene și aripi. De sete, foame și alte nevoi, bicisnice se cam văierà de asemenea cu jale; însă se stăpânià, se supuneà, glasul își amuțià, mâna își ciuntea, de picioare se ologià, de ochi se orbià, duhul își înădușià și sufletul în coș și.în toate ceasurile își omoară. Așa că, de frică, nu puteà nici să se clătească, nici să grăiască, iar din gura ei nu se auzià altceva decât bolbăitura, pe care o învățase dela moși strămoși, și articule din piept fără glas, cari clocotiau: r.r.r.a.a.a.c.c.c.o.o.o,v,v,v,a.a,a, și pre cari Lupul, filosofând, le tâlcui: rău, rău, rău, ah, ah, capul, capul, capul. oh, oh, oh, vai, vai, vai!![1]).

Pe vremea aceia își dădù și Vulpea pielea blănarilor și carnea cioarelor, căci de vicleșug nici pământul nu o primì. Iar „a vicleșugului sămânță se samănă vara dulce, iar iarna răsare amară".

Păsările și Dobitoacele toate așa dar, părându-li-se lucrurile lor isprăvite după poftă, socotiră a întărì și a adeverì neprepusa stăpânire a Monarhilor lor cu zapise, urice și hrisovuri. Deci hirograful cu iscăliturile de obște, pre care il deteră acestor Monarhi erà astfel:

. . . .

„Adică noi păsările văzduhului și dobitoacele pământului, scriem și mărturisim, cu a noastră această scrisoare de obște:

---

1) Clientela se puse pe pradă, iar Racoviță stăteà și priveà văitându-se, cu silabele numelui său: Ra...co...va!

Că am gândit de buna noastră voie, nesiliţi de nimeni, nici asupriţi şi am sfătuit sfat bun şi lucru de cinste, spre folosul de obşte, pe care apoi l'am întărit cu iscăliturile noastre, precum că de azi înainte, noi, cu toţi, veri sburătoare, veri târâtoare de pe pământ, să fim supuşi ai celor doi monarhi: Vulturul şi Leul, înălţaţi şi putincioşi.

Aşijderea ascultători şi următori, fără nicì o îngăimeală şi fără leac de crâcneală, la orice ni-ar poruncì şi ne-ar învăţà puternicii epitropi a celor două slăvite împărăţii: Corbul şi Struţocămila.

După aceasta, să ne aflăm într'o pravilă şi în unirea legilor, să priim ori nu atot prietenul, prieten, atot neprietenul, neprieten; să ne ţinem în toată evtihia şi distihia[1]) tovarăşi nedespărţiţi; să nu punem nici fel de profasin, sau alt chip de fereală şi şovăială, întâmplărilor vremurilor; ci dimpotrivă, să facem, să zicem, să ne arătăm pentru folosul de obşte, cu sfatul, orice s'ar întâmplà.

Aşijderea, ne giuruim cu straşnic şi în veci stătător giurământ, pre numele şi viaţa marilor împăraţi, şi dăm cuvânt pre cinstea Monarhiilor noastre, că oricine vre-odinioare s'ar aflà împotrivnic, neascultător, ori viclean epitropilor împăraţilor noştri milostivi, să-l scoatem afară din ceata, neamul, cinstea şi adunarea noastră, şi să-l cunoaştem neprieten obştii, eretic legilor şi călcător pravilelor; şi atât, cât vieţile noastre s'ar tăvălì între muritori, asupra unuia ca acesta

1) Fericire şi nenorocire.

să nu ridicăm inima vrăjmăşii, ci pururea să-l avem gonit şi izgonit din ţircalanul[1]) unirii noastre, iar ura, să nu se oprească numai în lucruri, bucate şi avuţie, dar să se lăţească' atâta, încât să-l silim a se întoarce în pulbere cu neam cu tot, din bătrân până la tânăr şi din sugar până'n golaş.

Aşijderea, pentru trei neprieteni de moarte, să fie mai cu dinadins în ştire (adică pentru *Inorog, Fil* şi *Vidră,* cari s'au arătat pururea neînduplecaţi în răutate şi neobosiţi în vrajbă), că păsările iute la picior, jigăniile repede la alergat, şi dihaniile la adulmecat ascuţite, pururea să fie gata şi fără preget, până ce acei trei vor cădeà în silţe, sau curse, sau în colţi ori unghii, şi că, ce li se va cădea prinzătorilor pentru această faptă, îşi vor lua plată.

Mai zicem încă şi adeverim cu toţii şi făgăduim din tot sufletul şi inima, că toate capitolele şi punctele, pe cari le-au cerut Impăraţii noştri dela noi, să păzim în veci neclătite, nebetejite şi nesmintite.

Şi mai cerem, ca să avem în viaţă, neschimbat şi nemutat stăpân, pe epitropul ce avem; iar, după viaţa lor, ori pe care din odraslele lor cerescul Vultur şi Leu ar pune în scaunul părinţilor lor, să-l primim ca moştenitor epitropiei, aşa că, în veci, seminţia lor să nu lipsească din tronul stăpânirii, ci să trăiască cât luna, ori cât soarele şi cu fericire să vieţuiască. Fie! Fie! Fie!

Pentru dară mai bună credinţă şi deplină adeverinţă, plecaţi am pus hirograful nostru la pra-

---

1) Cerc, ocol.

ful pragului şi la scăuiaşul tălpilor milostivilor noştri împăraţi.

Datus'au în anul Monarhiei păsărilor 29.000 iar a Monarhiei jiganiilor 30.100; în anul epitropiei Corbului 1500, iar a epitropiei Struţocămilei 100.

Cotio-fàna, uricariul de omăt, pis.

Brehnacea, Şoimul, Uliul, Coroiul, Rărăul, Eretiul, Cioara, Coţofana, Puhacea, Caia, Pardosul, Ursul, Vulpea, Ciacalul, Bursucul, Râsul, Veveriţa, Jderul, Sobolul, Câinele, Coteiul, Ogarul, Mâţa sălbatecă, Mâţa de casă, Guziul, Nevăstuica, Şoarecele.

Păsările şi dobitoacele supuse.

Lebăda, Dopiia, Vaca, Gâsca, Raţa, Curca, Găina, Păunul, Vrabia, Porumbelul, Turturica, Grangurul, Piţigoiul, Cintizoiul, Fasanul, Potârnichia, Prepeliţa, Cârsteiul, Rândunica, Lăstunul, Calul, Boul, Oaia, Capra, Porcul, Măgarul, Cămila, Zimbrul, Cerbul, Ciuta, Căprioara, Iepurele, Colunul.

Şi alte păsări, dobitoace şi jiganii, câte ne aflăm în cer sus şi jos pre pământ, ne legăm prin aceasta şi ne giuruim că cele scrise le primim şi le adeverim...........

. . . .

Hirograful după ce îl trimiseră cu referendarul Elcovan[1]) la mâna Impăraţilor, aceştia, la rândul lor, trimiseră, cu mare cinste, Adunărilor, *hrisovul,* care se citià în acest chip.

. . . .

Io Vulturul şi Leul, monarhii văzduhului şi

---

1) Călăraş, olăcar la Ţarigrad.

pământului, iar în aceste două stihii aftocratori[1] şi oblăduitori, ai tuturor Păsărilor şi Dobitoacelor, facem ştire sburătoarelor, până peste nouri şi mergătoarelor, până peste marginele pământului, că împărăteasca noastră inimă:

învoind ca înaltele noastre vrajbe să se împace; ca toate turburările să se prefacă în linişte; ca fietecare să-şi cunoască hotarele şi supuşii, fără nici o scandală; asemenea ca toţi să se alcătuiască într'o unire,

am dat de ştire tuturor, prin repezii noştri alergători, i-am chemat cu poruncă şi i-am adunat la obşteasca adunare, cărora le-am arătat, că, precum cloşca puişorii săi, aşa este şi nebiruita noastră putere, şi că cine vrea, să poftească ocrotirea aripilor noastre, pentru ca neprietenii să nu poată întinde mâna asupra lor.

Aşa dar, cu toţii văzând buna noastră vrere şi pricepând folosul obştesc, s'au plecat poruncii noastre; iar nemăsurata noastră milosârdie, din scaunul înălţimei sale, plecându-se şi spre umilinţa lor milostivindu-se, zice din rostul monarhicesc şi întăreşte cu hrisov, că-i vom aveà pre toţi în toată dragostea şi-i vom ţine în toată cuviinţa. Aşijderea, îi vom apărà de tot pizmaşul, cu nebiruita noastră putere. Iar pe unii ca aceia, cari, îndrăznesc să fie nişte obraznici neascultători poruncilor noastre, poruncim, să nu vadă faţa noastră în scurta lor viaţă, iar sămânţia lor să nu încapă Senatori niciodată, ci să se afle pururea în împărăteasca noastră urgie şi de spata noastră ascuţită să fie goniţi. Insă de vor da

1) Autocraţi.

fără rămăşiţă dările de preste an, să fie feriţi de toate aceste.

Aşijderea, poruncim, că ponturile (punctele) şi capitolurile, cu cari toţi s'au legat încă dela adunarea dintâi, să le ţie neclătite ei şi urmaşii lor.

Aşa dar, poruncilor noastre monarhiceşti să făgăduiască ascultare, iar într'alt chip de vor face, să-i fie aceluia prada casii, sărăcia avuţiei, izgania[1]) moşiei, şi în urmă, sabia despărţitoare între cap şi trup.

Aceasta scriem şi într'alt chip nu va fi. Datu-s'a în anul monarhiii Vulturului 29.000, iar în anul monarhiii Leului 30.100; în anul epitropiei Corbului 1500, iar a Struţo-cămilei 100.

Vulturul monarh, Leul monarh

Lebăda vel-logofăt, povelil. Boul vel-logofăt, povelil. *Coţofana,* uricar, pis[2] .

Ponturile şi capitulurile împărăteşti

1. In veci să fie Corbul şi săminţia lui epitrop împărăţiei Vulturului. Toată pasărea domn să-l cunoască.

2. Peste veci Struţo-cămila şi seminţia lui epitrop Leului să fie. Tot dobitocul şi jigania să-l ţie domn.

3. Silogismul Corbului, făcut în Barbara[3] , în veci să rămâie neclătit. Aşijderea, filosofia Lu-

1) Izgonirea din ţară.
2) Scrie (slovoneşte), urice (hrisoave)
3) Un silogism unilateral, deci fals.

pului să nu se profesească în şcoala dobitoacelor, ci acea câinească[1]).

4. Cu Filul şi Inorogul să nu aibă nimeni prieteşug, cuvânt ori corespondenţă pe taină, ori din gură, ci vrăjmăşie, goană, vânătoare şi moarte cumplită să-i dea.

5. Vidra să fie gonită din ambele monarhii.

6. Lupul să nu fie slobod a ieşì din bârlogul său şi să nu aibă împreunări[2]) cu Ciacalul.

7. Să nu fie oprite Păsările a face cuscrie cu dobitoacele.

8. Să fie, fără împotrivire, Păsările într'ajutorul Struţo-cămilei, şi Dobitoacele într'ale Corbului.

9. La a neprietenilor pricini, să aibă a da cheltuială Păsările două părţi, Dobitoacele o parte.

10. Dările de peste an, de bună voie, fără lipsă să le numere, cumpăniască[3]), să le bage în pungi, să le pecetluiască şi în Cămările Slavii noastre, fără sminteală, să le trimeată.

Acestea toate cine ar gândì într'alt chip, sau ar smintì cea mai mică orânduială în aşezământ, să ştie prada casii până la trei neamuri şi pusteirea moşiii...........

. . . .

Aşa dar zapisul supuşilor, uricul Impăraţilor şi ponturile legăturilor, alcătuindu-se în acest chip, fiecare Monarh poruncì *masă mare* supuşilor săi. Căci „după izbândă, cea a limarghiii[4]

1) A lui Diogene.
2) Intâlniri.
3) Cântărească.
4) Lăcomia la mâncare.

urmează. Gâlceava împăcată se sloboade în vin".

După porunca împărătească deci toate se gătiră. Fel de fel de mâncări şi chipuri de băuturi se aşezară pe mese şi fietecare se orândui după neamul şi felul său. Căci „chipul întâi al trufiei în procaterdia[1]) mesei se zugrăveşte". Iar la masa, la care se ospătau Impăraţii, nu se arătă altora loc de şezut, fără numai *Corbului* şi *Strufocămilei*, cari se aveau mai în cinste, pentru slujba ce purtau. Şi ca şi cum mai aleşi ar fi fost, după aceştia se adaoseră *Brehnacea* şi *Pardosul*.

Deci aceştia toţi aşezându-se la ospăţ, desfătându-se în veselie şi desmierdări şi plimbând adesea paharele pre masă, în ceruri înălţau, cu nespuse laude, pe Monarhii lor. Căci „Vinul intrând în stomah, aburul la cap trimite; şi aburul vinului în cap învăluindu-se, scoate la iveală gânduri acoperite şi cuvinte negândite". Iar la urmă, intrând în cele dinăuntru[2]), se lăudau cine de viteaz, cine de credincios, cine de vârtos: aşijderea cine e vrăjmaş altuia.

Răsboiul Gângăniilor [3])

Pe când încă bâlbâiau acestea, şi stropii vinului şi-i aruncau, unul în obrazul altuia, iată că de năpraznă şi fără veste văzură venind toate

1) Capul mesei.

2) Afacerile lor private.

3) Revolta poporului este probabil inventată de Cantemir, pentru trebuinţă. Nu este exclusă însă *revolta Răzeşilor*, mai ales a celor Basarabeni, cari pe timpurile de decadenţă se amestecau necontenit şi de multe ori cu arma în mână, în treburile publice ale Moldovei.

neamurile muştelor, şi, neîmbiate, începând a se ospătà. Căci, după cum s'a pomenit mai nainte, când Ciacalul, auzise de după gardul prisăcii şfatul albinelor şi al viespilor, a doua zi chiar, viespile, îndemnând pre gărgăuni, pre tăuni, pre ţânţari şi pre alte cete de muşte şi muşiţe, se adunară cu toţii la albine şi ziseră: „Sculaţi fraţi, şi ori unde vom află acele adunări, cari au ales pre Vultur monarh tuturor sburătoarelor, acolo să le facem a cunoaşte a noastră elefterie"[1]. Căci „nu toate sburătoarele se mănâncă, nici toţi cei mari stăpânesc pre cei mici şi nici orice poftă născută din părere se împlineşte"[2].

Neamul deci al muştelor, sburând, se duseră şi aflară ospăţul; iar acolo, de mânie, nu de foame, intrară în bucate, ca focul în paie, şi ca scânteia în iarba de puşcă.

Aceasta văzând Senatorii şi sfetnicii din ambele părţi, stătură în mirare, şi întrebându-se, ce-o fi, îşi făceau semne din umeri, din ochi şi din cap. Dar, cel ce să răspundă, nu se găsia.

Albinele, viespile şi muştele însă nici vrând să se uite la ei, ca la masa lor, se puseră să mănânce. Apoi împrăştiară tot pe jos, ca să fie şi pentru furnici, căci şi acestea urmaseră pe muşte, zicând că, de vreme ce să ouă, sunt şi ele sburătoare, şi mai ales, că unele mai fac şi aripi.

Iar Vulturul şi Leul, de mânie, se umplură, ca băşica de vânt, şi unul piuind, altul răcnind, porunciră cetelor lor a fi gàta de răsboi.

---

1) Libertate.

2) Tot ospăţul şi resbelul acesta sunt, scrise în versuri rimate şi sunt reproduse în prefaţă.

„Cine sunt aceştia, strigau ei, cari de frica noastră nu s'au cutremurat? Au, este cineva sub soare, a cărui ochi să nu se tâmpească de strălucitoarea noastră slavă? Au, este duh, de pe faţa pământului până în ţircalamul Lunei, care să puie gând de împotrivire nebiruitei noastre puteri?
De îndată deci, în unghii să-i fărmaţi, în colţi să-i zdrumicaţi, în labe să-i spintecaţi, cu lutul şi ţărna să-i amestecaţi şi ca praful şi pulberea în vânt să-i aruncaţi!!"
După această poruncă a Impăraţilor, cu toţii se lăsară de masă şi veselie şi se apucară de arme şi de răsboi. Căci „precum după răscoale urmează linişte şi veselie, aşa şi după veselie, vin armele şi gâlcevele". Toate jiganiile cumplite îşi ascuţiră colţii, şi toate Păsările rumpătoare îşi tociră pintenii. Cocoarele buciumară cu buciumele, Lebedele cântară cântecul cel de pe urmă al morţii. Păunii se văitară în gura mare; Şoimii se plimbară ca hatmani; Ulii ca serdari şi Coroii, căpitani, pe dinaintea gloatelor şi a bulucurilor; Pupăza îi aşeză ca ciauşii la alai; Caiele fluierară; Brehnacile se înălţară sus pentru strajă, iar Vulturul, deasupra tuturor, porunciă împărăteşte. Intr'acest chip ieşiră cu mare dârjie pre meideanul bătăliei.
Iar, după ce Puhacele[1]) deteră semnul bătăliei din puştile cele mari, şi Cucuvaiele din cele mici, îndată răsunară preste tot sunet, buhnet, trăsnet, plesnet, vâjâit şi duduit. Aripile Vulturilor, Brehnacelor, Rarăilor, Şoimilor, Uliilor şi Corbilor.

---

1) Buhă.

începură a despicà, cu mari vâjiituri, aerul; iar Leii, Urşii, Pardosii, Dulăii, Ogarii şi Coteii, aruncând ţărna cu unghiele în vânt, spulberară pulberea la cer şi cu neguri astupară razele soarelui.

Vărsară deci mânie, arătară vrăjmăşie, tunară, detunară, trăsniră, plesniră, răcniră, piuiră şi din toate părţile, cu mare urgie, marile Jiganii se repeziră asupra micilor musculiţe. Dar precum zice cuvântul: „Fătară munţii şi născură un şoarece". Deci, pe cât arătară groază, pe atât rămaseră de batjocoră. Căci, muştele ridicându-se în slava cerului, nu le putură ajunge colţii, nici brâncele Jiganiilor; iar Păsările, cu aripile lor, în sus şi în jos sburând, cu greu le puteau lovì. Chiar şi spre batjocoră, încălecau muştele pre jiganii şi le sburau pe sub unghii fără primejdie, iar când cădeà vre-una cumva în brânca vre-unei jiganii, aceasta nici n'aveà cum să o fărâme. Căci „precum la unele mărimea este numai arătoase de multe ori, tot aşa şi micşorimea este mai vrednică de cum se arată". Incă mai mult, àcele albinelor, al viespilor şi gărgăunilor se înfigeau în tălpile dobitoacelor şi le pricinuiau groaznice dureri, cari li pătrundeau până la inimă.

Şi aşa muştele, după ce obosiră pre Păsări, se aşezară la ospăţ, nebăgând în seamă nici pre Lei, nici alte jiganii. Căci „precum orbul de noapte nu se grijeşte, aşa şi cel slab, de cel prea tare nu se siieşte; ca şi, celui ce n'are de ce fi prădat, nu-i pasă de prădători, ori udului de ploaie". Iar când jiganiile se apucară să le dea năvală, atunci muştele se aciuiară prin nări, prin

urechi, printre vine şi pre subsiori; iar după ce le părăsiau, jiganiilor nu le mai rămânea, decât să se dea cu curul de pământ. Căci „între muritori altă fericire mai mare nu se poate, decât din pizma rea a neprietenului, să se întâmple bun sfârşit lucrului. Asemenea nu poate cineva păţì mai mare nenorocire decât, din pizma sa, să vadă venind fericirea neprietenului".

Iar dacă jiganiile trudite şi ostenite în deşert, se aşezară la ospăţ, ca stomahurile să-şi întărească, mulţimea ţânţarilor de pre tot pământul, adunaţi împrejurul mesei, ca praful şi ca fumul să vârà cu aerul până la plămânii lor. Astfel, săriau, trântiau, suspinau, strănutau. Iar la urmă, din falnice şi trufaşe, lăsară sprincenele jos de tot şi îşi mutară gândul într'altă socoteală.

. . . .

Intre păsări, după cum ştim, erà şi *Brehnacea*, care întotdeauna învăţà spre cele mai liniştite lucruri. Şi precum filosofia Lupului către Cucunoz, adeveria, aşijderea socotì, că lucrurile vor puteà aduce şi mai cumplite răscoale Republicei. Către tot teatrul deci ţinù voroavă ca aceasta:

Lucrurile sunt, în lume, de două feluri: fiinţeşti şi întâmplătoare. Adeverirea lor se poate deci face în două feluri.

In cele fiinţeşti începutul şi sfârşitul sunt, după cum firea le întocmeşte.

In cele întâmplătoare, începutul poate adesea cineva să greşească, şi numai sfârşitul arată pe acest început.

Aşa, dacă sbatem grăunţe într'un ciur cu ochiuri mari, nu ştim, care din ele va trece mai întâi, dar ştim că toate vor trece, căci greutatea

le trage pe toate, iar cele mai mari împing pe cele mai mici.

Ca şi cele întâmplătoare sunt şi *lucrurile muritorilor*. Loc stătător ele nu au. Numai că, ca şi cele din fire, în sfera nestărei lor, mai sunt date. să încunjoare nesfârşit ţircalamul acestei firi. şi cel mai tare să fie pricina celui mai slab. Deci până la cuvântul, ce voi grăì, o pildă voi arătà asupra acestui lucru, pildă privită la bătrâneţe, de mine. Vă poftesc deci ascultători să fiţi.

Povestea „Ţircalamul Firii" *)

Odinioare, întâmplându-mi-se pentru hrană, a sburà peste creştetul munţilor şi peste câmpii,

*) Iată transpunerea exactă :

Odinioară, întâmplându-mi-se, pentru hrană, a sburà peste creştetul munţilor şi a mă primbla cu ochii peste câmpii, zării un Guziu, într'un moşunoi, ce, de cu vară, ca să i fie hrană peste iarnă, culesese de prin ţărini grăunţe şi cu multă osteneală, în misina lui, le strânsese.

‹Pe când îşi trăgea viaţa cu linişte şi cu odihnă, o *Furnică* dete de această misină. Ridicând un grăunte, ea îl duse la muşinoiul său Văzând celelalte furnici pe aceasta cu dobândă şi pradă, se luară cu toate după dânsa, şi, cum ajunseră la casa bietului Guziu şi deteră de grămada de grăunţe adunate, îndată începură a o prăda, a o încărcà şi a o cărà.

‹Guziul, sărmanul, lipsit în vremea aceia de tot ajutorul şi blestemat simţindu-se de rădăcinile curechiului, pe cari le stricase mai înainte, scăpă toată nădejdea, dar nu scăpă, şi cu foametea, din ghiarele morţii.

‹Iar Furnica, care era întâi pricina prăzii, pe urmă a foamei şi morţii Guziului, de belşugul, ce avusese peste

zării un Guziu, ce de cu vară adunase grăunțe. într'un moşuroi.

O Furnică dete de misina Guziului. Ridică un grăunte şi-l duse la muşunoiul său. Celelalte furnici, luându-se după dânsa, făcură la fel.

Guziul, săracul, rămas fără ajutor şi blestemat

iarnă, îngrăşindu-se, se întraripă cu aripi ca păsările şi sbură cu mare slobozenie, ca muştele, în aer.

«De cu primăvară, în spinii de lângă muşinoiul furnicilor, se întâmplă să-şi facă cuibul o *Păsăruică* mică, şi apoi să şi scoată puii. Aceasta era obişnuită a-şi hrăni şi a şi creşte puişorii tot cu furnici mititele, căci altmintreli nici nu sunt lighioi mai mari, pe cari să le poată prinde, nici puii ei să le poată înghiți ori amistui.

«Intr'o zi, uitând îndestulată nafacà şi trecând hotarele firii sale, prinse Furnica cea mare şi cu aripe. «Căci şi Furnica, atunci îşi găseşte pieirea, când îndobândeşte aripe». După câtă-va luptă şi trudă, biruind'o, aduse de mâncare puilor săi.

«Furnica, cuprinsă de primejdia vieței şi de amărăciunea celei de pe urmă suflări, zise către Păsărică, cu duios şi mişelios glas: «Nici tu o lacomă!, nu vei rămâne fără plată». Dar Păsăruica, nebăgând în seamă cuvântul ei milos şi jalnic, o împărţi puilor, după ce o făcù fărâmi, fărâmielé.

Eu, auzind din gura Furnicei cuvântul cel cu moarte amestecat şi văzând patima ei, mă pusei cu tot dinadinsul a oglindi; ca să cunosc în ce chip are să fie ràsplătirea asupra păsăruicei, când va ieşi izbândă şi sfârşitul asupra ei.

«Deci Pasărea, dacă omorâ Furnica şi o împărţi puilor, ca după obicei, se duse îndată la câmp, ca să prindă alt vânat şi puilor hrană să-l aducă.

«Aşa, lipsind ea la câmp, un *Şoarece* urcându se în spini, află cuibul cu puii Păsăruicii. Aceşti pui, fiind încă golaşi şi fără tuleie şi neavând încă puterea aripelor de zburat, se făcură prada şoarecelui, care înecându-i, unul câte unul, îi cără mâncare puilor săi. Iar, când Şoarecele se întoarse, pentru ca să ia şi pe cel de pe

de curechiul (varza), al cărui rădăcină o stricase, nu scăpă din fălcile morții. Iar Furnica, din belșugul, pe care îl avusese toată iarna, îngrășindu-se, mai dobândì și aripi de sburat.

De cu primăvară însă, lângă mușunoiul Furnicilor, în spinii din apropiere, se întâmplă, ca

---

urmă pui, iată că sosi și maica lor, din câmp, cu hrana în gură. Aceasta, cunoscându-se sărăcită de puișorii ei, și văzând pe prădător, în cuibul ei, gata a-i încolți și a-i răni puiul, rămas încă cu suflet, începù a ruga pe Șoarece cu mare umilință pentru viața lui. — „Lasă-mi tiranule, pe unul! Cruță-mi vrăjmașule, măcar pe acest mai mic! Nu mă lăsa, așa de tot arsă și înfocată! Fie-ți milă de lacrimile și tânguirile mele! Nu-mi pierde toată osteninta tinereţelor! Nu mă despărți de toată nădejdea bătrâneţelor mele! Adu-ți aminte, că și tu ești părinte a fii și născător a născuti! Socotește durerea inimei, cu care pătimește maica pentru rodul pântecelui său! Eu, îmi cunosc păcatul meu și acum mă privesc în oglinda fără-legii mele! Pentru aceasta îmi iau astăzi plata căzută! Dreapta izbândă asupra Furnicei, se face asupră-mi întreit! O ticăloasă, jalnicul ei glas n'am ascultat! Trecând peste putinţele și hotarele firei mele, trag ce trag și pat ce pat! Ia pilda mea asupra ta, o nemilostivule! Și cu pedeapsa sosită la mine, te învață a scăpà de cea viitoare, dela tine! Căci este peste peste firea acesteia, ca, precum mie mi-a răsplătit întreit, așa ție să nu-ți răsplătească înzecit! Și precum eu, pe puii Furnicei, i-am făcut fără mamă, așà și tu pe mine. maică, m'ai făcut fără pui! Așijderea, precum tu m'ai făcut pe mine, maică, a privi astăzi moartea oțeroasă și jalnică a puilor mei, așà, mâine sau poimâni, va face a se olăcăi și a se sărăci pre puii tăi de neagra și cumplita ta moarte! Și precum tu mă desfeciorești pre mine, așa și altul pre puii tăi va despărinți!

«Astfel ticăita Păsăruică cântă, cu olecăioase viersuri și cu miloase glasuri, pàmintea și moartea puilor săi.

«Dar Șoarecele, neînduplecându-se, nici de viersuri,

o Păsăruică să-şi facă cuibul şi să-şi scoată puii. Aceasta erà obişnuită a-şi crește mititeii numai cu furnici. Intr'o zi prinse şi Furnica cea mare cu aripi. Aceasta, luată de primejdia vieţei şi de amărăciunea celei de pe urmă suflări, zise către Păsăruică: — „Nici tu, nu vei rămâne, o lacomo! fără plată".

---

nici de lacrimele fierbinţi şi suspinele duioase ale Păsăruicei, omorâ pe cel mai mic pui şi-l duse, cu mare veselie, la cuibul său.

«Vesel acum el de belşugoasa pradă, ce dobândise, făcându-se şi mai semeţ şi mai îndrăzneţ, începù mai tare a umblà şi mai fără sfială a se urcà prin toţi spinişorii, socotind că tot spinul îşi va avea cuibul, tot porumbreriul puii de pasăre. „Căci precum apelpisia lucrează de multe ori mari vrednicii, aşa aftadia singură îşi retează capul cu sabia sa". Căci, într'acea dată, unei *mâţe sălbatece*, şorecăind, pentru hrană, prin spini, îi venì la urechi sunetul umbletului Şoarecelui, şi, după obiceiul ei, începând a se pitulà şi a se sipurì, zărì printre frunze pe acest Şoarece. Mâţa, sărind atunci fără veste asupra lui, acesta îşi pierdù sărita. „De oarece, când minţile se uluiesc de spaimă, atuncea se împiedică şi picioarele a fugì, şi se învălătucesc în toate ierbuşoarele". Mâţa, mai întâi apucându-l în brânci, iar mai apoi în fălci, i se lăudă cu mormăituri trufaşe şi mândre.

«Şoarecele, el; printre puţinele olecăituri ce făcù, era întâi acesta: — „Cine face, facă-i-se! Cine înghite undiţa, fier de corabie borască! Osânda Păsăruicei m'a aflat!". El nu încheià însă bine cuvintele, că Mâţa şi începù a-l fierbe în oala stomacului, a-l prăjì în tigaia maiurilor şi a-l scoate în vazele maţelor.

«Dar Mâţa însăşi, dându-se cu totul vânătorii Şoarecelui nici ştià, nici se gândià, ce o aşteptà. Căci într'aceia un *Dulău ciobănesc*, umblând pre lângă spini pentru paza oilor, adulmecă mirosul Mâţei, îi luă urma după miros şi dede, după urmă, de Mâţă. In scurt, Mâţa

Eu, auzind cuvântul acesta amestecat cu moartea, mă pusei să văd, ce răsplătire va fi asupra Păsăruicei.

Indată, deci, după ce împărţì Furnica puilor, Păsăruica se duse după altă hrană, la câmp.

Pe când lipseà, un Şoarece, urcându-se pe

---

nu înghiţise încă bine şoarecele, şi sosise şi ea în fălcile Dulăului, în cari, fără a mai avea vreme nici de cuvânt, nici de gând, i ce zdrumicară toate oscioarele şi i se deşirară toate măţişoarele.

«Dârz apoi Dulăul. cu coada bârzoiată şi neridicând piciorul, după obicei, nici la un spin, nici la altul, nici prin minte nu-i trecea, precum şi el altuia se gătia a fi colac şi vânăt. Pre acea vreme un *Lup*, linguşindu-se după oi, cu mare meşteşug şi mulcomiş, căzù asupra Dulăului fără veste.

«Lupul, văzând aşa singur şi fără ajutor pe vechiul său neprieten, se năvrăpi asupră-i, să-l fărâme. Dulăul, măcar că dădù de ştire Ciobanului cu lătratul pentru vrăjmaşul obştesc, şi măcar că se luptă cu toată vârtutea şi cât îi era prin putinţă, însă ajutorul zăbovind, biruinţa rămase la Lup, care făcându-l bucăţi, bucăţele, întinse cu el masă viermilor.

«Ciobanul, până a nu sosi la locul bătălii, încă de departe văzù, cum un *Pardos* (Leopard), frumos la piele şi vrăjmaş la inimă, asupra Lupului alergà. cât ce putea. Speriindu-se, el se ascunse după spini, până a vedea cum se va isprăvi lupta dintre ei.

Pardosul, îndată ce sosi la Lup, fără veste, se şi apucă la luptă cu el. Acesta nesprijind lupta mult, într'o clipeală fù biruit, trântit şi omorât.

«Dar cum scoase Pardosul duhul cel de pe urmă de la Lup, şi *Ciobanul*, de după spini, îl pătrunse prin inimă cu sageata palestrei (arc-balistă).

Pardosul, rănit de moarte şi părăsit de toate puterile, grăi cu glas de moarte şi cu cuvinte de sânge într'acest chip: — «Guziul, pentru curechi; Furnica, pentru furtişag; Pasărea, pentru lăcomie; Şoarecele, pentru

spini, află cuibul ei. Puii, fiind golași și neputând sburà, fură prada lui. După ce îi înecă, unul câte unul, îi cără mâncare puilor lui. Când să ia pe cel din urmă golaș, iaca și Păsăruica cu hrana în gură. Văzându-și mititelul încă suflând, începù a se rugà cu mare umilință de Șoarece „Lasă-mi

---

semeții; Mâța, pentru pizmă și viclenie; Dulăul, pentru vrăjmășie și mândrie; Lupul, pentru veche dușmănie; eu pentru obraznica bărbăție; viața ni-am pus; iar Ciobanul, pentru pielea mea, capul își va da» —

‹Acestea Ciobanul, nici ascultând, nici în seamă băgând, măcar că trist pentru Dulăul, ce pierduse, era vesel pentru pielea Pardosului, ce agonisise. O despoie deci pre loc, o aruncă pre umăr și se întoarse spre oi și spre stâna. Pe drum însă, ieșindu-i întru întâmpinare un *Oștean* voinic, văzù pielea de pe umăr și veni de îi dete bună cale. Apoi îi cerșì și cu plată și cu cuvinte bune să-i vândă acea piele.

„Ciobanu, mânios pentru pierderea Dulăului și semeț pentru uciderea Pardosului (căci cine a mai ucis de dupa spini Pardoși, cu Palestra??), i se părù, că de acum înainte va prăpădì, tot cu o loveală, și lei și paralei, și țigan și oștean. De care lucru, nici luând bună ziua omenească, nici blând la cuvânt răspunzând, cum se cădea, zise oșteanului să-și păzească calea, căci altmintrelea sa știe bine, că în câmp ca acesta, cine pre cine poate despoia, aceluia îi poartă pielea. Și, adăogă: — „Vezi această palestră de umăr spânzurată? Nu a vinde, ci în dar s'a învățat a cumpără".

Oșteanul, oțerindu-se de cuvântul aspru al Ciobanului și înfrângându-se de batjocura ce i se făcea, nu putù mai mult a auzì și suferì răspunsurlle trufașe, ci îndată strângând calul în dârlogi și ințețindu-l din pinteni cu picioarele, se repezi asupra lui, și pătrunzându-i sulița prin țâța stângă, nu-l despărțì numai de pielea Pardosului, ci și de haine și de numărul zilelor. Așa Ciobanul își prăpădì împreună că marfa și viața, iar Oșteanul, încălecând pe cal și îmbrăcând pielea Pardosului pe deasupra scutului, purcese pe drum.

tirane, măcar pe unul! Cruţă-mi, duşmane, măcar pre cel mai mic! Nu mă lăsa aşa arsă şi înfocată de tot! Fieţi milă de lacrimile şi tânguirile mele, nu-mi pierde toată osteninţa tinereţilor, nu mă despărţì de toată nădejdea bătrâneţelor! Aduţi aminte, că şi tu eşti părinte! Socoteşte durerea inimii, şi patima maicei pentru rodul ei! Eu, păcatul şi fărădelegea mea, le cunosc, şi azi îmi iau cuvenita plată. Intreită asupra-mi nu se face izbânda asupra Furnicei. Glasul ei jalnic n'am

---

«Aşa mergând el şi gândind uneori la sângele, ce făcuse, iar alte ori cântând de inimă bună şi de izbândă, îi sărì de-a laturea drumului un *Iepure*. Oşteanul, bizuindu-se bunătăţei calului, socoti, că şi pre iepure precum pre cioban, în suliţă va putea luà. „Căci cine alege oasele, poate mânca şi peştele cât de mare; iară oasele nealegând, piticul, cât de mic, îi este spre înecarea grumuzului". Şi aşa, cu suliţa bourată, luă pre bietul iepure în goană. Cum îl birui din cal, şi-l ajunse, în clipeala aceia să ridice suliţa, să şi chibzui.

«Iepurile, însă, văzându-se în atât de mare primejdie a vieţei, iar firea neputând a l ajutora mai mult, alergă la obişnuitul meşteşug şi cu multe şiuvaituri şi cohăituri, o luă la fugă spre nişte locuri măluroase şi ţărmuroase.

«Oşteanul, având ochii înfipţi în dosul iepurelui, nu avea nici grijă, nici pază de răutatea locului, şi aşa în repegiunea calului, sosind asupra unui mal înalt, nu mai putù avea nici vreme de chiverniseală, nici loc de fereală, ci sbură, în chip mişelos, din ţărmurile malului fără aripi, şi, din călăreţ alergător se făcù dobitoc fără aripi sburător, până când greuimea firească, repegiunea şi uşurimea meşteşugiască biruind, căzù cu capul în jos (ca cum nu poftià), în fundul povârniturii (ca cum nu vrea), asupra pietrelor colţuroase şi simceloase (ascuţite) (ca cum nu gândia), şi ca vai de capul lui. Acolo, os prin os pătrunzându-l şi mădular prin mădular zdrobindu-şi, cu groaznică şi straşnică moarte îşi luă, ceiace i se cădea şi ceia ce-l aştepta, adică osânda cea dreaptă».

ascultat. Azi, trag, ce trag. Ia deci şi tu pilda mea, o, nemilostivule! şi cu pilda mea te învaţă! Căci, precum mie întreit, aşa, să nu-ţi vie, ţie, înzecit. Căci firea pricinilor aşa este. Precum eu, pe puii furnicei i-am făcut fără maică, aşa şi tu, ai făcut o maică fără pui.

Apoi cu glas jalnic cântă:

A lumii, cânt cu jale, cumplita viaţă,
Cum trece şi se rupe, ca cum ar fi o aţă.
Tânăr şi bătrân, împărat ori sărac,
Părinte şi fiu, rude şi alta stat,
In ziua, ce nu gândeşte, moartea îl înghite
Iar viilor rămaşi, le lasă cuţite otrăvite.
Tiranul, ţărna, ţărna o astrucă,
Izbânda, în ce-l află îl judecă,
Unii, se zic, fericiţi, în viaţă
După moarte-s toţi sloi de ghiaţă.

Dar Şoarecele neînduplecându-se, nici de versuri, nici de lacrimile fierbinţi şi suspinele duioase ale păsăruicei, omorâ şi pe cel mai mic pui şi cu mare veselie îl duse la cuibul său.

Vesel acum, el, mai îndrăzneţ se făcù. Umblă şi mai tare şi mai fără frică prin spini, socotind, că tot spinul îşi are cuibul.

O Mâţă sălbatecă, însă, şoricăind după hrană şi ea prin spini, simţì umbletul Şoarecelui.

Pitulându-se, după obicei, zărì pe cel ce umblà prin frunze, şi fără veste sărì preste el. Şoarecele îşi pierdù toată sărita. Căci „când se uluiesc minţile de spaimă, atunci şi picioarele se împiedică şi se învălătucesc”. Aşa că Mâţa, apucând întâi în brânci, apoi în fălci pe Şoarece, cu mare trufie se lăudă.

Şoarecele, între puţinele olecăituri, ce mai făcù,

zise: *„Cine face, facă-i-se!*[1]). Cine înghite undița, fier de corabie borască! Oșânda păsăruicei m'a aflat". Și, nu încheie bine cuvintele, și Mâța începù a-l fierbe în oala stomahului, a-l prăjì în tigaia maiurilor, și a-l scoate în vasele mațelor.

Iar aceasta, la rândul ei, dedată cu totul vânătoarei Șoarecelui, nu știà, nici ea, ce o așteaptă. Un Dulău ciobănesc, umblând pe lângă spini, pentru paza oilor, îi adulmecă mirosul. După miros îi luă urma, după urmă, dete cu ochii de dânsa. In scurt, Mâța nu înghițise încă bine Șoarecele, că și ea erà în fălcile Dulăului, cari toate oscioarele îi zdrumică și toate mațele îi deșiră.

Dulăul, dârz și cu coada bârzoiată după aceasta, nici măcar piciorul la spini nu ridică. Nici lui, prin minte nu-i treceà, că i se gătià a fi vântul altuia.

Pe acea vreme, într'adevăr, un Lup, lingușindu-se cu mare meșteșug după oi, deodată căzù asupra Dulăului. Văzându-l, așa singur, pe vechiul neprieten, să navrapi asupra-i, să-l fărâme. Dulăul, măcar că, cu lătratul, de știre dădù Ciobanului și măcar că se luptă cu toată vărtutea, fù biruit de Lup și făcut bucăți, bucăți.

Ciobanul, nici el, nu sosise bine și văzù un Pardos, frumos la piele și vrăjmaș la inimă, alergând asupra Lupului, cu care la luptă se apucă, și pe care în clipeala ochiului îl trântì și îl omorâ.

Nu isprăvise bine însă nici Pardosul cu Lupul și Ciobanul, de după spini îl săgetă cu palestra (arcu-balista prin inimă.

---

1) Aceasta ar fi legea firii.

Pardosul, rănit de moarte şi părăsit de toate puterile, cu glas de moarte astfel grăì: „Guziul pentru curechi; Furnica pentru furtişag; Pasărea pentru lăcomie; Şoarecele pentru sumeţie; Mâţa pentru viclenie; Dulăul pentru mândrie; Lupul pentru duşmănie; eu pentru bărbăţie obraznică; ni-am pus cu toţii viaţa. Iar Ciobanul, pentru pielea mea, capul îşi va da. Acesta, nici în seamă băgând ceva, trist pentru pierderea Dulăului, dar vesel de pielea Pardosului, se întoarse cu ea spre stână. Pe drum, un ostaş, ieşindu-i înainte, şi văzându-i pielea pe umăr, îi cerù, să i-o vândă. Ciobanului însă, mânios şi semeţ, (cine a mai ucis astfel un Pardos?) i se părù, că şi lei, paralei şi oşteni va puteà, de acum, răpune la fel. Calea să-şi păzească, răspunse deci oşteanului.

Ostaşul, oţerindu-se de cuvântul Ciobanului şi înfrigurându-se de batjocora ce-i făcea, nu putù mai mult suferì, ci, strângând calul în dârlogi şi întețindu-l din pinteni, se repezì asupra lui, şi pătrunzându-l cu suliţa prin ţâţa stângă, nu numai de pielea Pardosului îl desbrăcă, ci şi de numărul zilelor. Ciobanul, aşa dar, îşi pierdù şi el viaţa, iar oşteanul, de-a călare cu piele cu tot, purcese la drum mai departe.

Aşa, mergând el şi cântând, îi sărì deodată un iepure dea laturea. Bizuindu-se pe bunătatea calului, socotì, că va puteà lua în suliţă pe iepure, ca pe cioban. Dar „cine ştie a alege oasele, poate mâncà şi peştele mare; iar cine nu, se îneacă şi cu cel mic". Aşa şi el, luă în goană pe iepure cu suliţa bourată, şi, ajungându-l, se chibzuì, să-l ia în ea. Iepurile însă, văzându-se

în primejdie de moarte, alergă la obişnuitul lui meşteşug şi cu multe şuvaituri, o luă la fugă către nişte locuri măluroase.

Oşteanul, după el, cu ochii înfipţi în dosul lui. In goană nici se păzià de a locului primejdie, ci sosind la un mal înalt, şi, neavând vreme de fereală, se făcù dobitoc sburător şi cu capul în jos se duse în fundul povârniturii pietroase. Acolo, cu groaznică moarte, îşi luă osânda.........

. . . .

După această poveste, Brehnacea, se apucă a sfârşì cuvântul început.

— Aşa dar, lucrurile muritorilor au în lume toate o răsplată. Aşa şi adunările noastre. Pricinuite de voinţa Vulturului de a fi Monarh peste toată firea, ne-au făcut batjocora tuturor lighioilor. Prodromul acestora fusese de mult Liliacul, care dobândise biruinţă. Acum şi aceste musculiţe ne arată, cât trebuie să fie de vârtoasă dreptatea. Iar cartea Vulpii, nu mirosià ea a pojar? Nu se aduceà oare ea aminte, că Filul este mai mare decât Cămila şi Inorogul decât Zimbrul? Acestea atunci nebăgate în seamă, au început acum, val după val, a ne lovì.

Pentru aceasta dar *sfatul* bătrâneţei mele este.

Pe Liliac să nu-l mai clătim, de unde s'a aşezat. Pe Vidră să o chivernisim în gârle cu hrană. Să poftim al muştelor prieteşug. Pe Fil şi Inorog, să-i lăsăm a locuì, unde vor voi. Căci „cine trece gardul străin şi să suie în pomul altuia, la întors, gardul i se face zid; iar, la mâncare, poama i se face piatră”. Altfel, de nu va fi Filul ori Inorogul, alt dobitoc va izbândì asupra noastră,

și atunci nici borțele din stânci, nu ne vor puteà scutì de furtună..........

Pilda și sfatul Brehnacii, măcar că erau ca aurul curat, alcătuit cu mărgăritare, totuși: „inima împietrită, nu cuvântul, ci pedeapsa o potolește”. Corbul și Cucunozul, deci urmând vechiul cuvânt, ziseră: „Pe cel bun îl văd, îl pricep și îl laud; dar pe cel rău îl urmez”.

Corbul chiar răspunse:

Pilda și sfatul aduse, le-am înțeles. Dar pilda este a desidemoniii, iar sfatul al micropsihii[1]). Ele în Monarhia noastră nu pot aveà loc. Cele întâmplate, la rândul lor, nu pot aduce scădere numelui Impăratului nostru. Muștile, fiind neam obraznic, s'au arătat precum sunt, șezând la masă, nechemate. Monarhul nici nu a socotit vre-o dată în numărul supușilor săi pe aceste spurcăciuni.

Lăsa-ți-le să umble pe aceste lighioane mojicoase, noi avem hirograful nostru, iscălit de toți.

Pentru a aveà însă odihnă, să săvârșim cele neisprăvite.

Pe Lup, să-l păzim în bârlogul său. Pe Fil, să-l înconjurăm cu hendec[2]). Pe Inorog, din munți, cu tot felul de maiestrii, să-l coborâm......

Corbul, Cucunozul, Pardosul și Râsul adeveriră acestea.

---

1) Micimei de suflet.

2) Șanț.

Partea V

Se începe urmărirea Inorogului (Dimitrie Cantemir). Acesta fuge la un mare personagiu turc, unde nu poate nimeni pătrunde. Urmăritorii atunci recurg la o stratagemă. Trimit pe Cameleon *(Scarlat Rusei, Capuchehaia), să invite pe Cantemir la o convorbire prietenească. Cu această ocazie vor să-l prindă în cursă.*

Cameleonul se duse, cu gândul că de nu-l vor prinde oamenii Seraiului, va cădeà în mâna Bostangiilor (Crocodilii), către cari acest Cameleon avea o poliță de plătit. Pe acelaş Cameleon Cantemir. îl scăpase altădată din mare încurcătură.

Cameleonul îl convinge deci pe Cantemir să vie la întâlnire. Cantemir va venì, dar cere să vorbească întâi între patru ochi cu Şoimul (Toma Cantacuzino, postelnicul), ceia ce acesta admite.

Cameleonul anunță pe Şeful Bostangiilor (Grădinarilor) că vânătul este sigur

V

Aşa dar Corbul, nemutat din sentința ce dăduse, şi neînduplecat de marea pizmă, se apucă cu tot dinadinsul de goana şi vânătoarea *nespuselor dobitoace*. Căci: „Pizma îndelungată se aseamănă cu calul siriap şi nedomolit; care, ca să lepede pe cel de pe dânsul, se dă întâi pre sine de mal".

Deci dădù poruncă către Dulăi, Şoimi, Ogari şi Cotei, ca nici un munte înalt ori vale adâncă să nu lase necercetată şi nescuciurată, şi prin măiestriile întinse, să aducă pe *Inorog*. Iar de nu vor împlinì porunca: „Clonţul Corbului ştie a ciocănì şi în ale sale, ca şi în cele străine".

Aceştia toţi prin urmare, se împrăştiară în toate părţile şi nu lăsară nici un loc, pe vârful munţilor ori pe fundul râpilor, necutreerat şi neadulmecat.

Inorogul, văzând în ce primejdie de moarte se află, se urcă deodată în simceaua[1]) unui munte aşa de înalt, încât erà peste putinţă vre-unei jiganii umblătoare ori păsări sburătoare a o privì. Căci la suiş erà numai o potecă şi aceia atât de strâmtă, în cât uşor se înfundà. Iar în vârful muntelui, locul erà în chipul unei poiene, cu ape

---

1) Ascuţiş (alegoric: curte de om mare).

dulci şi răcoritoare, ierburi şi păşuni crescătoare, pomi şi livezi roditoare şi grădini de flori purtătoare. Acolo se ascunse de vederea Şoimilor Inorogul, care cu toate desfătările, dar: „Inimii, cuprinsă de grijă, tot dulcele îi este amar şi tot largul strâmt".

Intr'acest chip, necăzând în vederile gonaşilor, aceştia pierdură toată nădejdea vânătorii. Amorţiţi, Coteii de cehnit, Ogarii de scâncit, Dulăii de brehăit şi Şoimii de piuit, toţi făcură ştire Corbului, că Inorogul nu se poate prinde. De este cu putinţă a se aflà alt chip decât acela întrebuinţat să nu se îngăimeze şi să alerge la acela. Căci altfel sfârşitul va fi fără folos.

Corbul, când auzì asemenea veşti, se înfocă cu mare urgie şi dete răspuns cu aspre cuvinte, învinuindu-i de lenevie şi nevoinţă. Asemenea se lăudă cu pedeapsa de moarte, dacă lucrul după poruncă nu se va plinì.

Şoimii şi ceilalţi, luând răspuns ca acesta, se întristară mult. Căci: „croncănitul Corbului, se vede, că este spre chezi răi tuturor păsărilor". De cum vor face şi cum vor drege, stând şi mirându-se, îşi puseră la urmă soroc să se adune, şi sfat să facă pentru nevoia, ce le stă asupra-li.

Deci, după ziua pusă, adunându-se la locul însemnat, după ce puseră la mijloc multe cuvinte, cernute în ciur şi în dârmon, aleseră la urmă să-şi piardă sufletele, dar să-şi scape trupurile. Hotărâră, să trimită semn de pace şi prietenie Inorogului, şi să-l coboare la cuvânt prietenesc, la gura potecei, în marginea apei. Acolo, ei socotiau, că apa fiind mare, dela spate să-l ia şi să-l gonească prin mreji şi siltii, cu cari împă-

naseră ei malurile, până l'or prinde. Pentru aceaśtă fără de lege, jurămintele acóperiră vicleşugul,

Şoimii însă ziseră:

— Cine îl va puteà aflà şi da jurământul nostru, cel frământat cu zahăr şi dospit cu toxic amar?

Cu toţii rămaseră uimiţi şi tăcură, căci: „când socoteala este întemeiată asupra răutăţii, atuncea nu numai ascunsul inimii se pedepseşte, ci tot lucrul, pus împotriva dreptăţii, se iveşte aspru".

Şı ar fi rămas cu toţii în labirintul neaflării şi în rătăcirea nenemeririi, de nu s'ar fi aflat în Munţi jigania *Hameleon*. Căci: „precum nu poate lipsì în orice adevăr organul dreptăţii, tot astfel e şi cu cel al strâmbătăţii". Firea acestui Hameleon este, după cum s'a pomenit, a se schimbà în toate feţele. Şi, cu toate că nu este la trup mai mult decât un şoarece, însă la invoinţa răului este mai putincios decât un balaur; şi cu toate că nu fusese chemat la sfat, totuşi zise, că slujba aceasta o va împlinì.

. . . .

Iar povestea Hameleonului erà aceasta:

— Odinioare Hameleonul umblând prin prundişul[1] apei (apa aceia puteà fi şi Nilul[2]), un Crocodil[3]) mare şi groaznic ieşì şi în fălci[4]) îl luă, pentru a-l înghiţì. Hameleonul, măcar că în faţa tuturor tonţilor se schimbă, aici în nimic nu-şi putù folosì. Căci: „la vederea ochilor, toate

---

1) Casele de pe marginea Bosforului.

2) Strâmtoarea şi limanul, care merg până la Blaherna (Bosfor).

3) Haseki, pristav al Bostangiilor.

4) Inchisoarea Bostangiilor, Caihana.

simţirile şi chitelele se încuie". Insă norocul lui fù, ghiftuirea Crocodilului, care îi dete vreme a face o rugăminte.

Hameleonul dar, cu mare umilinţă şi ca cel ce-şi vede moartea cu ochii, zise cu toată jalea:

— „O, Domnul şi Stăpânul meu! O pricina morţii şi vieţei mele! O puternicul puternicilor! O biruitorul biruitorilor! Pleacăţi auzul spre păcatele mele, până a nu mă face sdreanţă prin colţii tăi. Căci: „de multe ori unde nu pătrunde simciaua suliţii, domoleşte cuvântul domolit".

Crocodilul, oprindu-şi fălcile a-l zdrumicà, îl întrebă, ce i-ar fi cuvântul?

Hameleonul zise;

— „Uscăciunea posmagului[1]) se găteşte, spre potolirea foamei, şi nu spre desmierdarea mesei". De aceia îndrăznesc a zice, că dintr'o fărâmă mică ca mine, în vreme de saţ, ce desfătare vei puteà simţì? Şi crede-mă, domnul meu milostiv, că din uscatele mele oşcioare, nu-ţi va puteà ieşì altceva, fără numai greaţa stomahului plin. Deci, de este în firea Crocodilului vre-o milă, să se arate acum către micşorimea mea; iar eu giuruiesc, ca peste puţine zile să-i aduc un vânat mare, gras, şi frumos, care va potolì, ori câtă foame vei aveà. Şi, de nu mă voi ţine de cuvânt, stăpânul meu ştie, că viaţa mea este în prund, şi că deci, dacă nu o masă îndestulată, dar, o gustare frunzărită, tot voi fi.

Crocodilul şi sătul şi lacom pentru mai târziu, lăsă oul de astăzi pentru găina de mâine, şi-i zise Hameleonului, că de va fi într'alt chip sau

---

1) Pesmete.

de va pune alte pricini, îl va pedepsì cu fel de fel de munci, printre cari aceia, că-i va smulge limba lui cea lungă iar apoi îi va zdrobì mădularele fără milă...........

Ne vom zăbovì puţintel asupra acestei lungimi de limbă a Hameleonului (care este lucru de mirare) după care ne vom întoarce iarăşi la povestea noastră.

Jigania aceasta se naşte în părţile calde şi se află, cei mari la Barbaria[1]), iar cei mici şi în Asia, la Zmir[2]). Chipul lui samănă mai mult a broască; dar numai capul, căci spinticătura gurei se readuce peştelui, ce-i zice lacherdă. Grumaz n'are; gura, spintecată mult, îi ajunge până la umeri. Ca şi peştele deci, n'are grumaz, iar capul i se ţine la un loc cu spinarea. Dela cap până la coadă spinarea îi este, ca a porcului: grebănoasă şi gârbovă. Peste trup, păr sau alt fel de piele, nu are; ci are solzi mărunţi şi la vârf ascuţiţi ca Sagriul. La ochi nu are, de jur împrejurul luminei, ca alte jiganii, albuşuri; căci pe unde ar fi trebuit să fie albuşurile, are solzişori foarte mărunţi. Tot ochiul îi iese afară, în chipul unor melci. Ca şi la broască ochiul însă, pe ce merge dela rădăcină în sus, se ascute mai mult. Iar în vârful ochiului se vede, ca un fir de mac, lumina ochiului gălbenind. Când vrea să caute într'o parte, ori într'alta, nu întoarce capul, ci melcurile ochilor, cari îi sunt slobozi în toate părţile. Picioare, are patru; însă braţele celor din faţă seamănă cu a Maimuţei. Are cinci de-

---

1) Tripolitania.

2) Smirna.

gete şi lungşoare. Când vrea să prindă ceva, palma i se deschide şi se închide între două şi trei degete, rămânând deoparte degetul cel mare. Coada lui este lungă, cât a şoarecilor celor mari. Cu dânsa prinde, nu mai puţin ca cu mâinele, ce are de prins. Când vrea să se suie, sau să se coboare pe vre-o vargă subţire, precum apucă cu brâncele, aşa îşi împleticeşte şi coada de jur împrejurul vergei. Când scapă cumva din mâini, rămâne spânzurat de coadă. Limba nu-i este mai scurtă decât coada; poate chiar să fie şi mai lungă. Iar în vârful limbei, este dăruit cu un soi de vâsc[1]) ori de clei. Cum vede o muscă de departe, întinde limba, o atinge şi aceasta rămâne încleiată. In viaţa lui nu s'a văzut să aibă altă hrană[2]), decât ceia ce-i dă aerul şi văzduhul[3]. *Aşa Hameleonul, pe care ni s'au întâmplat a vedeà, vreme de un an a trăit într'o cuşcă fără mâncare şi băutură; iar moartea nu s'a întâmplat decât de nesuferiala gerului.*

Muştele, pe cari le prinde nu le înghite toate, ci unele le dă afară, şi multe încep chiar a sburà. Glas sau cântéc nu are, fără numai are sunetul unor foale când răsuflă. Floarea (culoarea lui din fire este albă, picată cu negru, precum sunt solzii Costraşului[4]); iar altmintrelea se poate schimbà în orice fel de floare vrea. Când se mânie se face verde, când se întristează se face negru, când se veseleşte se face roşu amestecat cu galben. Aşijderea, şi fără pricină, în tot soiul

1) Năpăstile, pe cari le scornesc asupra pătimaşilor.
2) Agonisita cea dreaptă.
3) Dobânda.
4) Un peşte.

de fețe se schimbă, și aceasta după floarea, ce-i stă înainte[1]). Pricina puterii. ce are, adică de a-și agonisì, din nimica, flori și fețe în diferite chipuri[2]), mulți se trudesc a o arătà în multe chipuri. Pre cât însă *noi i-am putut luà seama*, ea este aceasta. *Grăunțele cele mărunțele, cari le are, ca și Sagriul, peste piele, sunt văpsite fiecare în patru fețe, adică: alb, negru, roșu și albastru. Aceste văpsele sunt din fire stătătoare. Deci, când vrea să se facă negru, întoarce toți solzișorii cu partea neagră în sus. Așijderea când vrea să se facă roș. Toți solzii lui sunt rotunzi și se întorc prin piele, în chipul sferei, și precum îi este voia așa îi mută. Când vrea să se mute în alte fețe, decât cele patru, amestecă solzii în chipul zugravilor, scornind altă floare din câteva flori amestecate*..........

Deci să ne întoarcem la cuvântul nostru, pentru firea și chipul Hameleonului, atâta fiind destul.

Așa dar Hameleonul, sub groaza cuvântului dat[3]), (precum s'a spus mai sus), fiind legat și strâns, și auzind de voroava Inorogului, socotì îndată că, din două lucruri, unul tot va puteà isprăvì.

Unul, că, el. mic la trup și sprinten la suit și coborât, se va puteà urcà, ori unde va fi Inorogul. Deci Inorogul, după jurămintele viclene, ce-i va da, domirindu-se, se va încredințà și se va coborî la marginea apei, în prund. Dulăii, a-

---

1) Se face părtaș, cu care viclean se întâmpină.
2) A-și mutà vicleșugurile.
3) Chezașie pentru datorie.

tunci, îl vor puteà vânà, iar el se va arătà a fi făcut mare slujbă către Corb, slujbă care nu erà nici ea fără nădejde de mare plată.

Altul, că de nu vor puteà Dulăii stăpânì pre Inorog (căci ştià dihania vicleană, că Inorogul nu este puţin iute de picioare), şi de li va scăpà acestora din gură, alt loc de năzuinţă nu poate aveà, fără numai cu înotatul apei[1]), căci potecile ar fi să fie păzite toate. Aşa că vânatul atunci trebuià să se arate Crocodilului, iar el puteà aşa să cape de robie.

In scurt, navrapià, cu a Inorogului curăţie, să se facă tare în slujba Corbului sau a Crocodilului.

Cu care mijloc, văzând, că i se dă pricina, se apucă de lucru spurcat ca acesta şi primì, ca el să fie organul fără-legii, vasul otrăvei, lingura vrajbei, tocul minciunilor, siltia amăgelilor, cursa vicleşugului, văpseala strâmbătăţii şi vânzătorul dreptăţii. Căci: „răutatea moştenită este una singură, şi n'are alt scop, decât, împotriva binelui, să lupte, fără a căutà altceva".

Şi încă şi mai vârtos grămădià fără-lege peste fără-lege, de vreme ce uità de binefacerile ce văzuse dela Inorog. Căci odinioare Hameleonul, înghiţind aerul putred şi otrăvit, care se chiamă Sam[2]), lovit şi topsicat, îşi trăgeà sufletul de pre urmă. Inorogul, văzându-i patima, se milostivì de el, întinse cornul cel binefăcător spre trupul împuţit al Hameleonului, şi spălându-l şi curăţându-l de toată putregiunea, îl întoarse iar la

1) Trecerea cu caicul.
2) Sărăcia şi datoriile.

viaţă[1]. Dar jigania spurcată, de mult, în şcoala Camilo-Pardalului, ascultând *Itica,* poate învăţase titlul de deasupra porţii. Acest titlu este:

„Lucrul celor fricoşi şi neputincioşi este a răsplătì binele, cu bine; aşijderea şi pentru rău, cu răul a răsplătì. Chiverniseala celor *politici* şi înţelepţi este însă, să nu cadă în frica fricosului, ci pentru binele cel mare, mai mare rău să facă".

Aşa dar Hameleonul, se apucă a slujì către mai sus pomenitele jiganii.

Acestea, toate, giuruiră Hameleonului munţi de aur cu pietre de antraxă[2], de va aduce la îndeplinire cuvântul cu fapta. Căci: „cuvântul răului, tuturor răilor este bun şi plăcut". Şi pentru a nu zăbovì mai mult, scriseră şi o carte, pe care o dădură la mâna Hameleonului.

Aceasta cuprindeà:

„Şoimul, Ogarii, Dulăii, şi Coteii, slăvitului Inorog, sănătate!

Iată către voi trimetem pre al vostru şi al nostru prieten, cari, dând această carte a noastră, celelalte, câte din rost ar zice, să aibă crezare; căci nu ale lui, ci ale noastre cuvinte îţi aduce.

Aşijderea facem în ştire, că, de vreme ce tot dobitocul într'un gând şi într'o inimă a ales pe Struţo-cămilă epitrop sieşi, şi de vreme ce au primit şi silogismul Corbului, ceia ce adevereşte zapisul cu iscăliturile, rămâne ca şi tu să nu fii răsleţ de celelalte dobitoace, ci să te întorci într'un acelaş staul cu ele. Spre acest lucru, noi îndrăznim prieteneşte a te sfătuì, şi te îndemnăm

---

1) Imbogăţirea.

2) Giuruinţă, care nu este de împlinit.

pentru binele şi folosul tău. Deci, de-ţi va fi voia, precum este şi a noastră, coboară-te din munţi şi vino, unde putem venì şi noi, ca să putem acolo, mai pre larg, şi faţă către faţă, a aveà voroavă. Şi să nu-ţi intre în gând altă socoteală, căci pré numele cerescului Vultur şi pre tăria stelescului Leu, ne giuruim în tot adevărul, că, în inima noastră, nu este gând rău şi viclean. Aşa să ne fie Vulturul cu blândeţea şi Leul cu mila, cât gândim să facem ceva rău asupra ta.

Şi cu aceasta rugăm cât mai curând răspunsului să ne învrednicim".

In acest chip cartea, scrisă şi pecetluită, o deteră în mâna Hameleonului, care luând'o, începù a se suì la munte, nu numai cu brâncele şi cu labele, ci târându-se şi cu coada.

Iar, după ce cu anevoinţă, ajunse, unde locuià Inorogul, i se arată cu câineşti cuciricuri[1] şi hulpeşti măgulituri, zicându-i:

„Bucură-te, domnul şi izbăvitorul meu!"

Iar Inorogul:

„De unde te luaşi jiganie dobitocită şi dobitoc jigănit? In gura ta este veste de bucurie şi în inima ta gând de adevericiune?

„Toate bune, adevărate şi fericite", răspunse Cameleonul. „Trăiască domnul meu milostiv într'ani mulţi şi buni! Toată neprietenia să nu scape simţirei cornului stăpânului meu; iar împotrivinicul să se facă praf şi pulbere sub tălpile împăratului meu. Scoţând apoi cartea, i-o dete, cu multă plecăciune.

---

1) Gudurături.

Inorogul, dacă cetì cartea, şi înţelese cele ce cuprindea într'ânsa, zise către Cameleon:

— „Precum ràna veche greu este a se tămăduì, tot aşa, ba încă şi mai mult este a se uità vrăjmăşia de mulţi ani". „Dar chiar, de s'ar şi aflà leacul, acesta tot lasă semn grozav locului betegit; aşa cum şi neprietenul vechi, chiar de s'ar face prieten, faptele veşnic rămân de pomenire".

In carte, mai mult ca aceasta neavând a scrie, ii vei poftì prin urmare Şoimului din partea mea sănătate. Aşijderea, că ce pofteşte dela noi este primit, şi îi vei mai spune, că de cuvântul dat şi jurământul legat, m'am încredinţat, puind pururea nădejdea în dreptate. Căci „mai tare este dreptatea unuia singur, decât strâmbătatea a zeci de mii". Ii vei mai spune că la locul prundului mă voi coborâ; însă, că poftesc, singur cu singur dânsul, împreunare a aveà. Iar pentru aceasta trebuie ca Dulăii dela locul împreunării să lipsească, şi nici ştire să nu aibă de acest loc. Iar tu, pomenindu-ţi binefacerile mele, cuvântul acesta să-l acoperi cu tăinuirea.

Hameleonul, începù atunci:

„Pre viaţa mea, o domnul meu şi pre credinţa mea, de voi descòperì, de voi grăì sau de voi face semne de înştiinţare! Să-mi vie în cap urgie, în ochi orbie, în mâini ciungie şi să mănânc cu venin roada gândului meu! Pre viul Leu, pre viul Vultur, că de ce m'am apucat nu mă voi părăsì şi nu mă voi lenevì a slujì pe domnul meu! Aşijderea despre Şoim, să nu porţi nici o grijă, căci pre cât cuvântul îi este de lămurit, pre atât îi sunt şi mai curate inima şi su-

fletul, şi mai spălate din toată imăciunea[1]. Căci: „la omul întreg, cuvântul poartă icoana sufletului, şi fapta ascunsă comoara inimei". Eu dar, după porunca binefăcătorului meu, mă voi întoarce pe curând înapoi, şi toate cuvintele tale pre amănunt le voi povestì Şoimului. Iar ce cuvânt de răspuns voi luà, fără nici un preget, la domnul meu îl voi aduce.

Dar după ce Hameleonul ieşì dinaintea Inorogului, mergând pre cale, îşi mută chiteala cu pasul, precum îşi schimbă pielea şi gândurile şi vârsta. Iar jurămintele, oprindu-se în loc, astfel le întorceà şi le tălmăcià. „Precum stomahul, din bucate bune, dobândeşte venin şi greutate, aşa şi jurământul se primeneşte în inimă vicleană în rău şi vicleşug".

Pre viaţă şi pre credinţă m'am jurat, că nu voi descoperì nimic către nimeni. Insă, gândul inimei mele erà, ca astfel, mai lesne, să-mi pot face pofta, adică să-l înţep în dinţii Dulăilor ori să-l înec în fălcile Crocodilului.

Aşijderea m'am giuruit, să slujesc cu dreptate domnului meu, însă acum adevăratul meu domn este Crocodilul, de care sunt legat.

Astfel mergând Hameleonul, ajunse la Şoim.

Bucură-te şi iarăşi bucură-te! îi zise. Toate curg după voia marelui tău suflet. Şi pe scurt să-ţi povestesc, ca să nu treacă vremea în deşert. Căci: „proimiul lung la voroavă, se potriveşte ca capul porcului la trupul raţii".

Deci pe neprieten, ca bun chiez ţi-l aduc la mână. S'a lăsat după cuvinte, s'a încredinţat vi-

---

1) Necurăţenia.

clenelor giurăminte, şi fără prepus, se va scoborâ la prundiş, la marginea apei. Acum deci poţi pomenì învăţătura strămoşilor tăi: „că mijloacele, nu se cearcă, la sfârşirea neprieteniei, cum, cu ce şi când". Deci, mai multe nu cugetà şi poruncă dă-mi, ca mai curând să-i aştern vrăjmaşului aşternut spre somnul veşnic, şi, acoperământ de odihnă neaşteptată să-i gătesc, cu un ceas mai nainte. Însă, să ştii că Inorogul a mai cerşit, ca Dulăii, Ogarii şi ceilalţi Cotei să nu se afle la locul împreunării, ci singur cu singur împreunarea să aibă loc.

Lucrul acesta sfătuiesc, după proasta mea socoteală, să faci după cererea lui, ca nu cumva adulmecând mirosul Dulăilor, să prepuie de vicleşug şi la prundiş să nu se coboare. Altfel să nu porţi grijă, că de se va coborâ, aflu eu ac de cojocul lui.

Şoimului însă, văzând inima curată a Inorogului, începù a i se plecà gândul într'alt chip. Şi măcar că, îl gonià cu neastâmpărată vrăjmăşie, în sine însă socotì, că vânătoarea aceasta covârşeşte toate fără-legile. Astfel, punând primejdiile din ambele părţi în cumpăna dreptei socoteli, această spurcată faptă trăgeà mai greu decât frica Monarhilor; batjocora vicleniei, mai mult decât lauda prinsorii Inorogului. De aceia, se zice, că Şoimul astfel ar fi răspuns Hameleonului: Bâtlanul ar fi scos cuvântul).

„Eu îţi foarte mulţumesc pentru slujba ce ai făcut; iar cea care de acum făgăduieşti să faci, să ştii, că nu o primesc".

„Noi, când am făcut sfatul dintâi asupra Inorogului, pe temelii prea rele am aşezat totul.

Acum, cu prostimea, cu dreptatea şi cu credinţa, care o arată, încredinţându-se în jurămintele noastre, se ridică toată frica noastră de el.

Deci, am socotit, unul cu altul împreunare a aveà, fără duhul vicleşugului. Iar, de nu se va puteà ajunge între noi la un punct de prieteşug, atunci numai ne vom întoarce la punctul unde eram, şi ne vom căutà fiecare de ale noastre.

Către care Hameleonul zise, adăugându-şi veninul:

— Pravila, care ai pomenit'o este adevărată, dar mai este una şi mai adevărată. Cu aceasta poţi să-ţi slujeşti şi cinstea, poţi să biruieşti şi pe neprieten. Intr'acest chip sunt mijloacele, cari fără arme, sau alt chip de mihanie[1]), ci numai prin dulceaţa cuvântului, prin pătrunzătoarea sulă a aurului, prin plecata capului, prin jurământul cel frumos, să aduci pe neprieten sub legăturile izbânzei şi în obezile biruinţei.

Şoimul răspunzând, zise:

— Aşa ar fi, după cum zici, când el ar venì cu gând rău asupra noastră. Dar acum, noi chemându-l în numele păcii, cum vom lucrà lucrul vrajbii? Deci, de această dată, trebuie lepădate toate, şi cât mai curând, sârguieşte-te şi dù Inorogului închinăciune şi plecăciune, şi spune-i, precum că mâine, în prundiş, la marginea apei, este să ne împreunăm. Acolo îl voi aşteptà prieteneşte. Aşijderea îi vei spune, că grijă să nu aibă, căci, pre alţi tovarăşi, de lângă mine i-am depărtat.

Hameleonul, ieşind de acolo, începù a învăluì

1) Mecanică.

şi a prăvălì acestea. Căci: „precum lumina soarelui aduce la ochii bolnavi întunecare, aşa şi cuvântul de linişte, la inima săltătoare, aduce turburare".

Oare ce poate fi această minte nestătătoare de ieri până azi la Şoim? Căci voroavă îmi arată semne, că osteninţa mea va ieşì în zădar. Cu scoborârea Inorogului plata mea nu va mai fi, nici la Monarhi, nici la Crocodil.

Şoimul, parcă a trecut din şcoala fizică în şcoala etică; ca cum toată viaţa, numai în canoane, ar fi învăţat şi toată hrana, numai cu dreptate, şi-ar fi aflat!

Aşa că, gândul meu început, tot îl voi isprăvi.

Astfel bolborăind din buze, alergă întâi la Dulăi, Ogari şi Cotei şi le povestì totul din fir a păr. Apoi, împodobind minciuna cu flori, adăugă, cum că Şoimul ar fi zis, că unghiile lui pre cornul Inorogului nici nu îndrăznesc a se pune, şi că, nici el, organul răutăţii, nu se poate face. Numai cu binele de va puteà, va face ceva cu dânsul.

Dacà aceasta este şi socoteala voastră şi dacă cu toţii v'aţi mutat mintea despre folos spre stricăciune, să ştiu şi eu, ca să nu-mi mai cheltuiesc ostenelile. Iar de cunoaşteţi altfel, chipul meşteşugului ascundeţi-l în fundul inimei, lucru pentru care plata vă veţi luà dela Vultur şi Corb; iar Şoimul altfel va fi să rămâie de ocară, pentru milostivirea lui faţă de Inorog.

Auzind Dulăii de aceasta, nu intrară în uşoare socteli. Ar fi făcut ei ceva, dar împotriva Şoimului, nu puteau, de vreme ce toţi erau sub porunca lui. Totuşi hotărâră, să lucreze împotriva aces-

tuia, socotind că Monarhii, pentru slujba adusă, nu vor ţine în seamă nimic din cele spuse contra lor. Pentru aceasta puseră vârtos legământ de jurământ, ca Inorogul să le vie la mână, iar Şoimul să nu aibă ştire de nimic. O minune mare! călcătorii de jurământ se jurau a nu călcà jurământul!) Mai mult, socotiră chipul vicleniei mai subţire, căci tot prepusul Inorogului asupra Şoimului ar fi să cadă. Cum ar zice cuvântul: „Cu cleştele să ţie jăratecul şi şarpele, cu mâna altuia, să scoată din bortă".

Iar după aceasta deteră slobozenie răutăţii Cameleonului, (ca cum calului fără zabală i-a fi dat pinteni) anume, să nu rămâie piatră neclătită, până ce Inorogul nu va fi băgat în siltia strâmbătăţii lor.

Hameleonul, ascultând cu mare dragoste, lătrăturile Dulăilor, voios ieşì dela dânşii, cu porunca ce-i deteră. Vrând să se întoarcă la Şoim, ca să-i descânte câte îi cântase mai înainte, întâmpină în cale pe Bâtlan (după pâra căruia Vidra se izgonise din sobor). Acesta întrebându-l, de unde vine, Hameleonul răspunse că venì odinioare dela Inorog, care va aveà împreunare mâine cu Şoimul şi care n'ar fi venit, de nu-l încredinţà el cu jurăminte. Dar acum Hameleonul ar duce multă grijă, ca nu cumva, călcându-şi Vânătorii cuvântul, să facă Inorogului vre-un vicleşug, iar el să-şi piardă obrazul în lume.

Această sământă de minciuni o sămănà către Bâtlan, ca apoi să iasă la iveală în toată lumea. Iar când vorbeà se umflà ca o capuşă, de credeai că crapă. Căci: „rar mincinos nefalnic".

Apoi întrebă şi el pe Bâtlan:

Dar tu, unde mergi?

Ei zise:

— Către Şoim mă duc şi eu; căci de curând sunt trimis cu porunca Corbului, ca să fiu pentru paza gârlelor.

Hameleonul zise:

— De vreme ce la Şoim te duci, te rog, să nu pomeneşti ceva din cuvintele mele către dânsul, căci porunca, ce mi-a dat, a fost să ţiu lucrul tăinuit şi acoperit de toţi. Iar dacă ţie ţi-am destăinuit ceva, este că te-am ţinut mereu de bun prieten. Căci: „precum curvarul, după stâmpărarea poftei, arde în focul căinţei; aşa şi netainicul, după slobozirea cuvântului, se chinuieşte în prepusul descoperirei".

Bâtlanul zise:

— Pentru aceasta poartă-ţi grija ta, nu a mea.

De acolo Hameleonul, ducându-se la Şoim, într'acest chip îi vorovì:

— Eram să mă duc întins la Inorog, dar, venindu-mi ceva în minte, m'am întors dela mijlocul căii. Zic dar, că de vreme ce ai socotit a fi aşa cinsteş, şi a face, nu ce pofta porunceşte, ci ceia ce dreptatea pofteşte, să-ţi fie şi în grijă, ca nu cumva vre-un Dulău, neştiind schimbarea sfatului, să adulmece pe Inorog şi vre-o stricăciune să aducă. Căci atunci, nu numai eu, mi-aş pierde cinstea, ci ocara se va atinge şi de tine, de care nu te vei puteà spălà cu toată apa oceanului. Căci: „ocara descoperită este ca pieliţa Arapului; dânsa nu ştie nici cum a se înălbì".

Şoimul, ştiind că Dulăii nu pot face ceva din capul lor, răspunse:

Nu băgà aceasta în socoteală, căci eu ştiu până unde pot alergà Dulăii.

Hameleonul atunci, împleticind urmele min-

ciunei cu paşii vicleşugului, într'un suflet alergă la Crocodil, către care zise cu multe feluri şi schimonosite cuciriturі:

— Bucură-te, domnul şi cruţătorul meu! Am venit să-ţi vestesc veste bună, pradă belşugoasă şi vânătoare săţioasă, eu, nerăscumpăratul tău rob. Să ştie domnul meu milostiv, că mâine dimineaţa Inorogul, jigania cea vestită şi dorită de colţii tuturor Dulăilor, se va pogorâ din munţi la prundişul apei, unde toţi Câinii îi vor fi păzitori potecilor. Cum, a se da înapoi, nu va mai puteà, el va trebuì să aleagă înotatul, ca să scape de urmăritorii săi. Deci, el căzând în apă, nu picioare de înotat de ar aveà, ci aripi de sburat şi tot n'ar puteà scăpà Domnului meu. Acum mă sui în munte la Inorog, ca să-i însemn ceasul coborârii lui, de care fără preget îţi voi da de ştire.

Crocodilul, veselindu-se foarte, de vânatul ce-i făgăduià, îi jurui a-i da carte de iertare. Insă îi cerù, ca nu cumva să-i iasă cuvântul în deşert.

Hameleonul se afurisì cu mari jurăminte, căci: „făcătorii răului, când mulţi se află într'un gând asupra aceleiaşi răutăţi, nu se amăgesc, unii pre alţii, ca nu cumva să piardă fărădelegea mare, cu vicleşugul cel mic".

Aşa dar, Hameleonul, după ce fierse, cât putù, minciunile către toţi, şi apoi le coapse, sără, pipără, înghiţì şi borâ; se află într'un duh la Inorog, căruia, după obiceiul politicesc, închinându-se, zise:

— Am împlinit toate după porunca Domnului şi cruţătorului meu. Ba, am mai adaos şi preste cele căzute, atâta cât vechea dragoste pofteşte. Tot, ce spre binele tău este, am grăit către Şoim.

In scurt, a lăudà nu mi se cade, căci: „gura, care singură se laudă, pute". Am ridicat toate prepusurile tale. Pre Dulăi i-am depărtat de ştiinţa locului împreunării. Am stricat, pe unde au fost, măiestrii şi silţii, totul. Am mutat toate piedicile din cărarea poticnelii tale. Am pus surceaua sub focul începăturei, şi cireaua pe jăratecul săvârşirei. A mai rămas una singură de făcut, adică, când ai vrea, atuncea să poţi aveà împreunarea.

Despre Şoim, să ştii, că, atât i-am uns sufletul şi i-am muiat inima, încât aşteaptă cu mare dor priveala străluminatei tale feţe şi mângâioasele tale voroave.

Inorogul, măcar că nu aveà, aşa crezute, jurămintele lor (căci în inima neprietenească, care prepus nu încape?) însă bizuindu-se dreptăţii, apoi evghéniei[1]) Şoimului, dând o parte de socoteală, „căci neamul vechi şi cel de rudă bună, primeşte cu anevoie pată de ocară" iar „Şoimul, erà de neam persiesc, care este cu mult mai bun ca cel evropeesc"), dete cuvânt, precum îndeseară la prundiş se va coborâ.

Hameleonul, luând acest răspuns, se înapoie vesel. Intâi, dete ştire Crocodilului; pre urmă povestı Dulăilor buna veste; însfârşit; venì şi la Şoim, căruia spuse adunarea de îndeseară. La acesta mai adăugă încă şi capacul vicleşugului deasupra tingirei, rugându-l ca nu cumva să iasă sfârşit rău împreunării.

Vânturând deci aşa lingura vrăjmăşiii în zeama fără-legii, făţarnica lighioană îşi cerù iertăciune dela Şoim, ca să se ducă la culcuşul său,

---

1) Nobleţă.

spre odihnă, de oarece slujba își împlinise, și erà tare obosit.

Și deci Cameleonul, ieșind dela Șoim, se duse la stratul culcușului său, somn fără somn să somneze.........

. . . .

„O, decât dormire ca aceasta să dormi, mai „bine să fi murit! O, decât somn ca acesta să fi „somnit, mai bine să te fi sculat mort! O faptă „spurcată și lucru scârnav! Vino dintele șarpe-„lui, aleargă coada scorpiii și mărturisiți, de se „află la voi, toapsec ca acesta de pe limba Ca-„meleonului! („Căci otrava limbii covârșește cu „mult pre tot toapsecul, cât de cumplit, a toată „jigania"). Măsoară-te minciună și vezi minciu-„nä mai mare ca toată minciuna! Cumpănește-te „vicleșug și cunoaște vicleșug, mai greu ca tot vi-„cleșugul! Târăște-te boală și vezi boală mai lân-„cedă decât toată boala! Sai moarte și gustă „moarte mai amară decât toată moartea! Spune, „de este răutate mai mare în tine, decât această „răutate! O răutate, răutate de trei ori răutate!"

Partea VI

Convorbirea are loc, fără ca să știe Cameleonul.

Dimitrie face istoricul vrajbei dintre el și Brâncoveanu, istoric pe care l'am pus la începutul Romanului.

Relatarea avù un excelent efect asupra Postelnicului Toma. Acesta se legă cu Cantemir să repare nedreptatea domnului său, Brâncoveanu. Se însărcină deci să facă pace. Și cerù un termen de grație.

VI

Inorogul bizuit pe dreptate şi sprijinit pe cuvânt şi jurământ, se coborâ, la locul numit, în prundiş, după ce făclia cea de obşte îşi duse lumina sub umbre, iar faţa pământului se încinse cu brâul întunericului. Acolo, după puţină vreme, venì şi Şoimul. Inorogul îi dete închinăciune, cu cinste şi plecăciune, arătându-se pre sine fericit; iar ciasul, în care se împreunau şi mai fericit. Pofta inimii i se împlinise; poftă, după care, multă vreme, i-a săltat inima. Făcù aşijderea mulţumită cerului, că-l află sănătos pe acesta.

Şoimul şi el se arată în multe chipuri, precum că veşnic cu gând bun a fost pentru Inorog, cu toate poruncile stăpânilor. A cumpănit însă astfel, că nici stăpânului să nu facă vicleşug, nici dreptatea s'o calce.. El s'a silit deci, ca, vrajba spre pace şi urăciunea spre dragoste, să le aducă. Mai are bună şi vârtoasă nădejde, ca, ceia ce s'a început, cu amară neprietenie; să se pliniască, cu dulce frăţie. Căci: „precum căldura soarelui din grăunţe putrede face spice verzi, tot astfel şi sufletele înţelepte, prefac vrăjmăşia împuţită în flori mirositoare ale dragostei".

La acestea şi Inorogul îi răspunse cu laude, şi-l

cucerì cu tot felul de cuvinte dulci. In scurt ajunseră şi la dialogul cu pricina vrajbei[1].

Inorogul întrebă în acest chip:

— Toate lucrurile fireşti, câte vede, luminează şi încălzeşte soarele, nu pot, nici fi, nici măcar nu se pot închipuì, fără pricinuitor. Una singură este fără pricină, şi îşi este sie şi clătitor şi clătire[2], şi aceia este voia muritorilor. Către aceasta, multe din afară pot să i se întâmple şi pot să i se adaoge, cum ar fi cele îndemnătoare spre clătirea ei, adică cele trăgătoare, împingătoare, asupritoare, ridicătoare, lesnitoare, îngreuitoare, uşurătoare, lăţitoare, strâmtătoare. Insă, orice altă faptă de făcut, de bine sau de rău, de scădere sau de folos, ea singură este volnică şi stăpână a şi-o alege. Atâta cât, văzând şi înţelegând binele, din voia ei este volnică a urmà, a alege şi a face lucrurile.

De asemenea într'această mare şi puternică Monarhie, sunt în piepturile muritorilor două chipuri, cunoscute tuturor. Unul, aproape ceresc, şi altul mai de jos. Intâiul este binele, al doilea este răul; ambele fiind a toate moştenitori şi purtători. Altmintrelea, de ar aveà clătitorul din afară biruinţa, n'ar mai fi nici voia slobodă, şi nici nu s'ar mai cădeà laudă binelui şi hulă răului. De aceia ne-am şi obişnuit a întrebà, care ar fi fost pricina oricărei clătiri[3], iar nu, ca să

1) Inceput Istorii, adică expunerea.

2) Cauză de efect. Cantemir revine de mai multe ori asupra cauzalităţii, liber arbitrului şi al răspunderilor morale. Chestiunea a fost pusă atunci de materialişti şi va forma obiectul discuţiunilor tot sec. XVIII până la morala lui Kant.

3) Clătire=acţiune.

putem acoperì răutatea, să tăgăduim voii puterea de a fi slobodă.

Deci aş poftì şi eu, iubite prietene, ca să ştiu: care a fost pricina goanei vrăjmăşeşti asupra mea? Iar dacă răutatea nu purcede din singura voie şi inimă a muritorilor, atunci, cum şi de ce să fi fost?

Şoimul răspunse:

Nu ştiu şi nu pot grăì, cum au fost cele d'intâi începuturi. Căci: „precum nu toate avutele sunt folositoare; tot aşa, nu toate ştiutele aduc vre-un folos, de se vorovesc". Iar din câte ştiu, cea mai de aproape este: că jigania cu talpă de gâscă şi cu colţi de ştiucă, adică Vidra, (vulpea peştelui ori peştele vulpii) înainte de a fi izgonită din Monarhia Dobitoacelor, se aveà în mare dragoste cu Corbul, atât cât, când crângăia Corbul din vârful copacului, Vidra răspundeà din fundul pâclei şi când Vidra înghiţeà solzii peştelui, simţiau grumazii Corbului.

Deci Vidra, ţiind pe acele vremi epitropia, trîmiteà pururea jalobe şi grele pâri către Corb, precum că Inorogul, Filul, Lupul, Pardosul, Râsul, Veveriţa şi alte jigănii nu vor să se supuie ascultării ei, ci umblă în tot chipul să turbure Statul Monarhiei şi să aducă spre risipire trupul Publicei.

Deci Corbul, auzind unele ca acestea, se tulbură şi ţinù pe prietenii Vidrei drept prietenii lui, iar pe neprietenii acesteia, drept neprietenii lui. Aşa cred, că s'au scornit începutul răcelei.

Inorogul:

- Am înţeles, şi precum zici, aşa este. Numai

ţi se cade a şti, şi mai de mult, pricina lucrului.

Şoimul:

— Cu dragă inimă, aş poftì să mă înştiinţezi pentru acest lucru.

Inorogul:

— Nu mă voi leneyì deci, a-ţi povestì dintru început.

Originile Cantemireştilor

Vei şti dară, că odinioare Monocheroleopardalis[1] erà cel mai vestit şi mai ales dintre toate jiganiile pământului. Vrednicia lui erà ştiinţă lumii, şi crescuse într'atât cât şi numele lui cu slayă.

Acesta erà, din părinţii lui, născut oaie[2]. Deci, la început, erà şi la chip şi la fire mieluşel.

După ce crescù cu vârsta, ieşì în fruntea întregei turme, şi a tuturor areţilor. Impotriva lui nu stà, nici în cap nu se lovià, vre-un berbece[3]. Iar odată de cunoşteà puterea frunţii lui, a doua oară nici că o mai aşteptà.

Aşa el ajunsese de ocârmuià mai bine turma decât păstorul. Un Lup, vrăjmaş şi lacom, şi de foame şi mai vrăjmaş şi lacom, venì cu fălcile căscate, să-l fărâme, să-l spintece şi să-l înghită pe Berbece. Berbecele, văzând pre Lup, că vine asupra-i cu aşa mare repeziciune şi fiind ziua îndeseară, când ziua se îngână cu noaptea, îl luă drept un arete şi socotì, că vine, ca după obiçei, să-l loviască în frunte. Aflându-se în această so-

1) Constantin Cantemir V. V., tatăl.

2) Din oamenii buni, dar de jos.

3) Bun viteaz.

coteală, erà în afară de groaza şi frica Lupului. Ieşì deci în întâmpinare, fără nici o spaimă, şi ca pre un arete îl lovì în frunte, aşa de chibzuit şi tare, încât coarnele, prin tidva pătrunzindu-i Lupului, toţi creerii îi vărsară afară. Lupul, astfel lovit, viaţa pre moarte îşi schimbă, fără a doua răsuflare[1]).

Duhurile lui cele rele, până în ziuă, cunoscând vitejia ce făcuse, şi care măcar că fusese din întâmplare, îl mutară totuşi din oaie în jiganie şi din Arete în Lup[2]). Căci: „întâmplările fericite, pururea s'au văzut a mutà obiceiurile firii".

Aşa dar, berbecele, boierie ca aceasta luând, se rezleţì de neamul său, începù a cutreerà câmpii, codrii şi munţii[3]), şi astfel multă vreme petrecù în străinătate. Odată, pe acolo, nimerì într'un loc, unde erau mulţi Pardoşi. Neavând după câtăva vreme, cu ce-şi sprijinì viaţa căci Pardoşii împuţinaseră pe celelalte lighioane , începù a se ispitì cu dânşii de luptă[4]). Căci „pofta biruinţei ispiteşte toate, şi nevoia învaţă toate; mai ales, când lipsa soseşte în primejdia vieţei". Deci i se întâmplă lucru cu fericire, atunci, când, întâiaş dată, cu cel mai mare Pardos, se apucă de luptă. I-l biruì şi-l omorâ; nu însă cu puţine primejdii ale vieţei. Luând duhurile acestui Pardos, se făcù, precum se făcuse din Arete, Lup, de data aceasta, din Lup, Pardos.

După această mare şi primejdioasă biruinţă, Pardosul nou simţì mai înalte şi mai puternice

1) Lupta cu Tătarii.

2) Şi-a schimbat numele în Cantemir.

3) Capuchehaie la Ţarigrad.

4) Războaiele cu Suedezii, în ţara Ieşească (Polonia).

duhuri în sine, decât cele ale Pardosului, şi se apucă de luptă cu Leul. Căci: „când pofta cinstei şi a biruinţei a se mări pofteşte, nici în latul pământului, a se îndestulà nu poate".

Leului însă, prea vârtoasă jiganie, nu-i fù prea lesne a luà duhurile.

Aşa ei, în toate zilele de luptă, se ispiteau şi să desprindeau ca la o şcoală, până ce Pardosul pricepù, că numai lipsa iuţelei picioarelor şi sprintenelei îi împiedică biruinţa.

Pardosul, cunoscând deci într'acest chip pricina neizbândei sale, adaose către duhurile Pardosului şi greuimea Filului şi sprintenia Inorogului. Iar apoi, într'armându-se şi cu cornul Monocherului, dobândì dintr'o dată biruinţa asupra Leului[1]), în care îndată şi fără nici o împiedicare se şi mută. Căci: „precum aleargă nourii după vânturi, aşa şi duhurile se pleacă după biruinţă".

Firile, duhurile şi puterile acestea, Mielul deci strângându-le în sine, în două firi s'a împărţit. Unul, Proratolycoelefas; altul, Monocheroleopardalis. Către acesta din urmă, deprinzându-se mai mult, în fire şi în nume cu acesta a rămas.

Aşa dar, boţind toate firile într'una, adică blândeţea oii, înţelepciunea Lupului, cunoştinţa Pardosului, greuimea Filului, iuţimea Inorogului şi vârtutea Leului, în sine nebetejite şi nesmintite le ferì, şi, din zi în zi, le înalţă şi mai sus. Astfel, că dobândì toată cinstea, lauda şi puterea tuturor jiganiilor.

Şi atunci jiganiile, văzându-l atâta de vrednic,

---

1) Dobândì domnia peste toate dobitoacele.

într'un duh îl rugară, să le fie oblăduitor, purtător și păzitor.

Monocheroleopardalul se ferì câtăva vreme să primească viața tuturor, în mâna sa, însă, până la urmă, îl biruiră rugămințele, pe acel ce luptele cu atâtia lighioane nu-l putuseră biruì. Căci: „precum răspunsul moale frânge mânia, tot astfel și rugămintea pornește cruțarea". Luă deci în mână chiverniseala tuturor și ocârmuind câtăva vreme cinsteș, frumos, drept și cu înțelepciune, pre toate dobitoacele, îndreptă, ocrotì, păzì și stăpânì[1]). Căci: „atunci înflorește Publica, când stăpânii miluiesc și ciartă în dreptate, iar supușii ascultă și slujesc din dragoste".

Cât a ținut stăpânirea lui, nici ochiul neprietenului nu s'a veselit, nici buzele vrăjmașului n'au zâmbit: Dar, precum de multe ori, cele cerești au zavistuit pre cele pământești, așa și el n'a putut rămâne nerănit și neprăfuit de întâmplările țărnei[2]). Fiind încă în puterea firii sale, spre paguba tuturor, s'a mutat către locașurile de sus[3]). Iar cel, ce se lăudà a fi Leul între dobitoace, se duse să lumineze în ceruri[4]. In urmă sa lăsă doi moștenitori, pre Fil și pre Inorog.

Filul, care erà mai mare și la stat și de vârstă erà, pentru anumite pricini, trimis în munți la Grumazul Boului[5]). Pricina trimiterei nu o vom povestì, căci: „voroava, ne la locul său și în vre-

---

1) Ținù domnia cu dreptate și cu cinste.
2) Zavistia oamenilor.
3) S'a mutat din viața trecătoare în cea veșnică.
4) Sfânt în ceruri.
5) Ostatic la Cospoli.

mea sa, este ca rafturile de aur în capul măgarului".

Iar Inorogul fiind acolo de față, toate jiganiile supuse și nesupuse îl aleseră moștenitor părintelui și chivernisitorul lor. Insă, cum zice cuvântul: „Fericirea prea grabnică, curând obosește". Pe acea vreme, într'adevăr, se întâmplase a locuì Vidra la locul prundișului[1]), unde ne aflăm noi acum. Aceasta intrase în dragostea Monarhiei Păsărilor cu multe chipuri de lingușituri și cu mijlocirea Corbului. Acestuia deci, prin scrisori, într'acest chip, înștiințare dete: „Că de vreme ce Monocheroleopardalul dintre vii a lipsit și deci s'a ridicat toată împiedicarea poftei noastre, să silești și să te nevoiești, te rog, să-mi dai mie stăpânirea asupra Dobitoacelor. Eu voi aveà grijă a face, ca, toată vita grasă, și toată carnea săoasă, să se dea stăpânului meu în mâncare, iar tot sângele cald și sățios, în băutură.

Corbul, întâi pentru lăcomia firei[2]) apoi pentru că purtà pizmă și zavistie asupra Dobitoacelor, însfârșit, pentru că, pe fata sa Mreana[3]), alesese să o dea femeiei Vidrei, dădù știre tuturor Dulăilor, cari cu lătrăturile lor băgară spaima prin toate locurile și în toate Dobitoacele. Acestea, ca să-și cruțe capetele, plecară. In vreme ce toate se împrăștiau și fiecare se aciua, unde puteà, Corbul află vreme, să facă toate după voia lui, și să urce pre Vidră, din baltă în scaun, așa că Jigania Impărat tuturor Dobitoacelor să fie.

---

1) Pe malul Bosforului.
2) Pofta cinstei numelui.
3) Fata lui Brâncoveanu.

Făcându-se dar schimonisere de stăpânire ca aceasta, Dobitoacele toate pribegiră în toate părțile. Cele mai multe însă, ne mai putând suferì viforul înstrăinării, își plecară capetele, și se plecară sub tirania Vidrei. Căci: „coliba în țarina sa și bordeiul în pământul său, socotiră a fi mai frumoase decât palaturile în străinătate”. Lupul și Pardosul numai, rămaseră departe, în țara câmpiilor și multă vreme, adică până la stăpânirea Filului. Din această pricină Păsările de sânge vărsătoare aveau mare pizmă pe aceștia doi.

Inorogul, părăsit de ai săi și văzând tirania Vidrei, lățindu-se în toate părțile, se sculă și se duse și el în Munții înalți, dela Grumazul Boului [1], unde se aflà și Filul; iar apoi se așezară ambii în acest prundiș.

Vidra, știind, că stăpânirea apucată cu sila, este să se ție cu tiranie, așijderea, știind pre moștenitorii cei drepți între vii, îi pârà pe aceștia către Corb, cu tot felul de amestecături. Ea ziceà:

— Filul și Inorogul, rămânând vii, și voi și noi, nu vom puteà să petrecem viața cu liniște.

Corbul, măcar că făcuse de curând lucru spurcat, se căià rău în sufletul său. Vidra nu-și stătuse mult cuvântul dat. Umblà, mai cu drag prin fundul apelor, decât la iveală și fierbeà gânduri împotrivnice Corbului.

Aflând deci Corbul de una ca aceasta, se necăjì tare, însă, de rușinea lumii, nu putù de tot să se pocăiască. Căci: „inima îngrășată în rău-

---

1) La Țarigrad.

tăţi se viţioneşte de gândul căielii, şi se omoară cu pocăinţa". Deci se făcù, că nu vede, cele ce făceà Vidra împotrivă-i. Insă: „când izbucneşte răbdarea din inima pizmătoare, atunci, nu vrednicie, ci răutate, se naşte".

Corbul încercă deci să scoată şarpele din bortă cu mâna altuia. Insă, precum mai sus s'a pomenit, Inorogul, ducându-se în munţi, află acolo pe Fil şi îşi puseră lucrul pe cale bună. Adunând după aceia pre Dobitoacele răsleţe, obştiră sfat, cântându-le hrismul Pleonixii dela capiştea Epitimiii:

In cinci zeci de lăcrămoase
Vrem, acelor lăcrămoase,
Ochii umezi să le ştergem,
La Moşie apoi să mergem.
Vidra peşte, Corbul stârvuri,
Cerce 'n vârtopi, nu prin vârfuri
Să se urce fără cale
Şi să-şi cate ale sale.

Vrăjitorii Epitimiii, înţeleseră tâlcul acesta: Adică 50 de căpuşe (cari sunt pungi de piele umplute cu sânge) pline de sânge străin, vor să aducă jertfa Pleonixii, pentru ca, mântuindu-i de sub tirania Vidrei şi vrăjmăşia Corbului, să-i ducă Boaza la Moşie şi din robie scoţându-i, să întoarcă voia cea rea şi lacrimile în veselie şi bucurie.

Deci primind Vrăjitorii jertfa, citiră descântecul bâiguirii[1]), cu care, băgând întâi pre Corb în somnul nesimţirei, pre Vidră pogorâră din

1) Lucru, făcut în taină.

scaun. Aceasta, neputând rămâne mai mult în acele părți, se sculă cu Mreana și cu rudele ei, lindinile, păduchii, lipitorile și cârceii[1]) și se duse la gârlele Grumazului Boului. Iar Inorogul, rămâind, de bună voie, pentru strajă, în Munți, trimise pre Fil la moștenirea părintească.

Corbul, luând aceasta în știre, începù a slobozì cu mare mânie și urgie cuvinte lăudăroase. Și semeț de averea lui, ziceà:

— Pentru ce a scos Inorogul cuiul, pe care eu l'am bătut?[2]). Pentru ce Filul și-a luat, ce e al său, și asupra gândului meu a ridicat gând? Așa!! Lasă că le voi arătà eu, că Monarhia Păsărilor este mai tare, că Vulturul sboară mai pre sus decât toate și că Corbul, cu glasul său menește tot răul! —

Și, ce să lungesc mai mult voroava, iubite prietene; Corbul, măcar că erà bucuros de s'ar fi grămădit chiar tot focul Iadului asupra capului Vidrei, însă i se părea, că răul nefăcut de mâna lui, erà adevărată risipă. Mai socotind și adăogirea altora din scăderea Vidrei, își borâ toată ura, asupra Filului și Inorogului. Și măcar că 4700 ani, de lupte și jertfe împrăștiaseră împreună pe la capiștele Boazilor[3]), însă Corbul, rău de gură, mai rău a săvârșit lucrul. Cu Vidra și-a dat mâna, și iarăși Dulăii și-a întărtat, iarăși Ogarii și-a asmuțat, iarăși Coteii și-a băgat în Munți și văi, iarăși a speriat pre toate dobitoacele și în toate părțile le-a împrăștiat. Și așa pre Vidra, iarăși au trimis'o, ca tirania să ia la loc.

1) Străinii și cei, cari nu sunt de țară.
2) Domnia lui Duca.
3) La Viziri.

Filul, înţelegând aceasta, dete întâi ştire Lupului şi Pardosului,şi iarăşi pribegì, scăpând din întinse mreje, la ţara Câmpiilor[1]).

Inorogul până atunci se potolise în munţi, în locuri tari.

Filul, aşijderea, viind la Grumazul Boului, nu trase puţine asupreli din partea Vrăjitorilor, de vreme ce Corbul stà, ca să nu-l lipsească numai de hrană, ci şi de viaţă. Vrăjitorii totuşi, din pricina vechilor jertfe şi mai ales a celor noi, se plecară voii Boazii Pleonexii şi îi dădură însfârşit voie să meargă la ale sale.

Vidra dar, aşezată la 'Epitropia Jiganiilor, puse pe Bâtlan la gârle pentru pază[2]). Acesta, nu după multă vreme, pârâ pe Vidră de vicleană către Corb şi vădì, că aceasta vroià să tulbure Monarhia Păsărilor şi să i-o răpiască.

Asupra pârii aceştia sosiră şi Lupul, Ursul, Vulpea, Ciacalul şi Struţo-cămila. Ei fugiseră la Corb, cu lăcrămoasă jalbă ca aceasta:

— Mare strâmbătate ai lucrat cu noi, o ponegrite Corb! de vreme ce iarăşi în scaunul tiranii ai ridicat pre Vidră; jiganie, ce nu are nici neam în fire, nici socoteală în minte, nici vre-un aşezământ stătător în lucruri. Căci: „Ce este mai poftit, dar mai greu ca stăpânirea"! Aceasta dar, cu tirania ce face, şi cu lăcomia ce lucrează, n'a împrăştiat numai oile în Munţi şi Păduri, n'a izgonit numai caprele în văi şi vârtoape, n'a ars numai cu foc vacile şi hergheliile[3]), n'a smuls

---

1) Polonia. Ţara leşească.

2) Capuchehaie.

3) Văcăritul (bir).

numai găinele de pene, ci, acum mai vrea, să radă şi solzii peştilor[1]) pe sub apă. De aceia şi noi am venit la glasul tău, ca să-l ridicăm, pe tiran de deasupra noastră şi iarăşi pe stăpânitorii *Moşneni*[2]) la locul lor să chemăm, căci numai aşa socotim, că se va aduce pace şi linişte. Căci: „când oala fierbe şi dă peste margini, se vântură apa cu lingura; când focul însă rămâne neclătit, vărsarea este peste putinţă însă a o potolì. Deci la înfocări, la cari vânturarea lingurei nu sporeşte, potolirea şi stângerea focului trebuieşte".

Corbul, aţâţat de pâra Bâtlanului, şi acum întărtat de jalba acestora, le dete cuvânt, că pre cât va puteà, se va silì, a-i mântuì de tirania Vidrei. Această pizmă Corbul şi-a izbândit la adunarea dintâi din Cetatea Deltei[3]), şi Vidra a fost izgonită din ambele Monarhii (precum s'a spus istoria la locul ei).

Corbul însă, cu toate că văzuse câte păcate făcuse, nu se pocăì însă cu izgonirea Vidrei, ci, cu această pricină, gândì să grămădească şi mai mari şi mai grele păcate. Aşa pătimaşilor un cuvânt le dădea, iar, în inima lui rea, purtà alt gând. Adică, din pricina pizmei celei vechi, nu poftià de loc binele Filului şi Inorogului, ci socotià mai degrabă să aleagă pe Struţo-Cămila[4]) (precum s'a văzut), pentru care lucru s'a slujit de fărălege şi vicleşuguri destule. Iar, cele ce a lucrat mai pre ascuns, acum să ţi le arăt pre scurt.

---

1) Face chiar şi bani căptuşiţi (falşi).
2) Moşnenii (răzeşii) adică Cantemireştii.
3) Excluderea de la cap. I şi II.
4) Cap. I şi II.

Vei şti dar, iubite prietene, că, văzând Corbul greşala, ce făcuse cu Vidra, şi stăruinţa jiganiilor asupra Inorogului şi a Filului, socotì, că, a li se pune împotrivă, ar fi să ridice mari gâlceve. Căci: „cuvântul împotrivă sabia ascute; iar răspunderea lină mânia frânge". Aşa că pre Lup, chemându-l în taină, îi zise:

— Cunosc bine, o prietene, că aţi tras multe asupreli despre partea spurcatei Vidre, iar, de va puteà aceasta, va mai aduce încă multe asupra voastră. Insă, noi, pentru ca să îndreptăm greşala şi să ne răscumpărăm păcatul, pacea să ne nevoim a o pogorâ, pre cât ne va venì în mână. Pentru acest lucru însă, am de cerut dela voi, ca să fiţi mijlocitori, şi să alcătuim acea pace între noi, Fil şi Inorog. Şi această pace, să fie întru tot adevărul şi curată inimă. Căci: „decât pacea zugrăvită[1]), mai fericit este răsboiul crunt".

Lupul, auzind aceasta dela Corb, şi încredinţat că este din toată inima, se bucură foarte mult şi răspunse:

— Acest lucru se va face prea lesne, de vreme ce eu sunt adeverit, că Filul şi Inorogul sunt plecaţi dreptăţii şi păcii; iar, îndată ce cuvântul păcii vor da din gură, le va rămâne pecetluit şi tipărit în inimă. Căci: „ascunsul inimii, când e curat, îşi este sie şi icoană şi oglindă, în care se vede pururea, ce şi cum este totul". Şi de vreme ce şi pofta ta s'a plecat spre chipul dreptăţii şi îmbrăţişează pacea, pentru acest lucru să le facem ştire. Vei cunoaşte apoi, că cele grăite de mine au fost după voia adevărului şi nu din dra-

---

1) Imbrobodită.

goste. Insă pacea aceasta trebuieşte stăruită aşa, ca Vidrei să fii împotrivă, de acum încolo, şi lor să le fii într'ajutor.

In puţine cuvinte să cuprinz însfârşit toată istoria. Pentru isprăvirea păcii s'a grăit, s'a răspuns, s'a trimis, s'a întors şi puindu-se toate cele trebuitoare la mijloc, s'a mântuit prin chipuri de credinţă, iar apoi, cu mari jurăminte şi blesteme, s'a legat dintr'ambele părţi. Căci: „la viclean parola dumnezeiască şi basmul poeticesc tot o cinste au". In acelaş chip şi Corbul, în vreme ce se făceau jurămintele cele straşnice, îşi întindeà toate măiestriile vicleşugului prin toate locurile şi cu mari jurăminte şi multe jertfe ispitia pe la Bozi şi Vrăjitori, ca să facă Epitrop Monarhiei dobitoacelor pre o pasăre, a cărei nume, trai şi locaş sunt împuţite şi scârnave. Poţi şti şi numele ei, o prietene, o chiamă *Pupăza*[1]), născută în ţara gemănării şi crescută în satul furcei. Şi şi-ar fi închis bătrâneţele în curţile funelor[2]) de nu şi-ar fi dat puturosul duh mai de timpuriu.

Dar să ne întoarcem la cuvântul nostru.

Corbului însă nu i s'a primit nici jertfa, nici Vrăjitorii, după plăcere, nu i-au vrăjit. De aceia îşi mută socoteala într'alt chip de răutate şi, luând în taină pe Jigania cea proastă, ce-i zice Struţo-cămilă, o ispiti cu multe măgulituri şi înveliturі. Lăudându-i chipul, statul, umbletul şi căutatul în multe tropuri[3]) ritoriceşti şi zicân-

---

1) Vergu, grec din Ceatalgea, probabil unul din clientela de cămătari ai Domnilor.

2) Spânzurătorile i-ar fi pus capăt vieţei de nu muria la timp.

3) Impodobiri retorice.

du-i, că firea a făcut'o spre vâlva stăpânirei, a înşelat'o, iar dânsa s'a încrezut, săraca. Deci, s'a pomenit apoi şi cu silogismul, adeverind'o de vrednică, cât şi cu coarnele Boului şi coada Păunului. A fost pusă astfel epitrop Leului şi stăpânitor Dobitoacelor, unde şi până azi stăpâneşte, cu minunea a toată lumea. Căci: „de multe ori cei greşit iese nemerit şi cel nemerit greşit".

Aşa dar Corbul, la acea adunare din cetatea Deltii, nu a dat ajutor Moşnenilor, după cuvântul dat cu jurământ, (căci Filul ajunsese chiar acolo şi avusese cu tine împreunare), ci, cu tot mijlocul, a silit pe toţi să primească pe Struţocămilă. Acest lucru, după cum ştii, isprăvindu-l, a început apoi şi mai cumplită goană asupra dreptăţii; goană, care, precum vezi, şi până azi se trăgănează.

Aşa dar, o prietene, acestea au fost pricinele şi acesta a fost pricinuitorul vrăjbilor, răscoalelor, goanelor şi răsboaielor, cari se lucrează şi până azi, în Monarhia Dobitoacelor.

Iar acum, puind sfârşit voroavei, nădăjduim iertăciune, dacă făgăduisem scurtimea şi am tărăgănat lungimea istoriei. Insă: „Ştiinţa lucrurilor nu se naşte din păreri, ci chiar din arătare, care ciarcă forma potrivită, după materia ce are". Căci: „voroava laconicească este lăudată la meşteşug, iar materia adevărului se tâlcuieşte cu îndelungată voroavă".

Şoimul, înţelegând acestea bine şi pre amănunt, se minună mult şi zise către Inorog:

— Vechiul, şi adevăratul cuvânt grăieşte: „că dreptatea biruieşte toate, şi adevărul este mai tare decât toate".

Rămâne acù deci, ca vechile răutăţi să se surpe şi să se arunçe noile temelii ale bunătăţii. Căci: „mutarea minţii, schimbarea socotelii şi nestarea cuvântului, sunt lăudate, numai atunci, când din rău spre bine, se întorc”.

Inorogul zise:

— „Inceputurile bune, izvorăsc din inimă bună şi neprepusă”. Aceste începuturi deci, vii să le pui dela tine, ori ai poruncă dela alţii?

Şoimul răspunse:

— Intr'adevăr, eu, dela mai marii mei, poruncă nu am, însă cunosc inima întregei noastre Monarhii, adică că aceasta pofteşte, prin orice mijloc, a se duce spre o aşezare liniştită. Şi de vreme ce grăim adevărul acum, să spunem, că, de gonit, s'a obosit toată lumea, şi că grijile şi goana de toate zilele ne picurează sudori de sânge. Căci: „osteneala clătirii, umezeşte sudori pe trup; iar grija neîncetată topeşte vlaga inimii”.

Pe lângă aceasta, mai este o pricină, care mă îndeamnă către ispita lucrului. Aceasta este credinţa, ce are Corbul în mine. Către acesta aşa dar, arătând adevărul lucrului, îşi va plecà, fără prepus, gândul, ce a avut despre tine.

Inorogul zise:

— Lucrul acesta, mi se pare oarecum de necrezut şi peste putinţă, căci, precum ştim din bătrâni „Corbul pui albi scoate, iar firea îi întoarce în negreala lor”. Deci şi corbul bătrân chiar de s'ar văpsì în alb, şi cu o ploaie poate să se spele. Căci: „fiinţele rămân, cum au început, chiar de s'ar schimbà în toate ciasurile”. Şi chiar de am zice, că se poate albi. Corbul pe din afară şi totuşi pre dinlăuntru tot negru va rămâne.

Dar pentru a nu se zice, că inima mea se îngrețoșează de cuvânt bun, iată că sunt gata a păzì hotarele prieteșugului, ca și cele ale neprieteșugului.

Șoimul răspunse:

— Adevărat este așa precum zici, însă „de multe ori, boala, fără nădejde, pre leac, s'a dat". De data aceasta ispitește lucrul și cu mine și vei cunoaște, că, măcar că sunt ușor la pene, dar la cuvânt sunt greu stătător.

Inorogul zise:

— Cu bună seamă cuvintele acestea te arată să fii poftitor de bine, însă pravila stăpânilor este. *așa voi, așa poruncesc, așa să se facă.* Deci, ori unde asemenea sentință are putere, acolo cuvântul adevărat și sfatul cu cale nu au loc. Precum zic unii: „Ispita, până la a treia oară, este a înțelepților; iar, nepărăsită, este a nebunilor". De aceia ispitește și tu de două, trei ori și vezi, de iese poftele strâmbe, după zisele drepte.

După aceasta, ți se mai cade a ști, o prietene, că ispita este înțeleptească, numai când sunt semne de ieșirea acestei ispite; iar altmintrelea, când cineva începe ispita afară de nădejde, se zice ispita aceia nebunească. Căci, ce socoteală ar ispitì a cunoaște cele de peste ceruri, sau cele din centrul pământului și ce nădejde i s'ar dà, că va puteà astfel aflà ceva, acolo unde simțirea și socoteala nu încap. Căci axioma filosoficească zice: „toată cunoștința și știința purced din simțire înainte mergătoare". Deci de ai povață ca aceasta, bine; de nu, nu. „Fără povață, la ostroavele fericiților, părăsește-te a merge"[1]).

1) Fără știință a aflà locul adevărului.

Şoimul zise:

— Să fie foarte adeverit, că inima bună îmi arată nădejde. Şi de mult am avut semne bune despre această călătorie. Acum nu-mi mai rămâne să ştiu, decât, cu ce chip ai puteà uità pătimirile, ce ai tras. Şi aceasta întreb, pentru a puteà da răspuns la cele trebuitoare.

Inorogul zise:

— Poftele mele sunt puţine şi drepte. Puţine, pentru că sunt două; drepte, căci cer pe ale noastre şi nu pe cele străine. Intâia este dar: *ca Filului să nu i se opriască dreapta lui moştenire părintească,* sau Corbul, să-şi ia aripile dela Struţo-cămilă. A doua este: *traiul şi lăcaşul meu,* veri în vârful Munţilor, veri în fundul văilor, veri în câmp, veri în pădure, sau ori unde îmi va fi pofta inimii mele, să *fie afară de orice grijă.*

Făcându-se aceste două, începutul prieteşugului poate fi; iar cu vremea şi dragostea adevărată. Zic, cu vremea, căci, cine ar spune, că cineva se poate întoarce cu toată inima din ură spre desăvârşită dragoste, acela este mincinos şi viclean. Căci, precum intrarea patimelor, aşa se socoteşte şi ieşirea. Mai mult, obiceiul învechit se uită cu anevoie. Căci: „sufletul, care, prea lesne, se mută din ură în dragoste, la cea mai mică pricină trece din dragoste în ură". De aceia şi: „vremea pierdută este bună, când este pentru alegerea prietenilor".

Iar pentru vremea luării răspunsului, socotesc că 1500 de minute sunt chiar de prisos. Deci, fără zăbavă, fă, ca să nu rămâie în prepus prea mult nici prieteşugul, nici neprieteşugul.

Partea VII

Cameleonul, ducându-se la Şoim, şi aflând de întâlnire, schimbă de tactică. Văzând pe Toma Cantacuzino, încântat de Cantemir, se preface a fi şi el de aceiaş părere.

Dar întors acasă, comunică lui Brâncoveanu (Corbul) necredinţa trimisului său Toma. Mai scrie că şi Bâtlanul (Dimachi), capuchehaia lui Brâncoveanu, a trecut cu Şoimul.

Brâncoveanu (Corbul), primind cele două scrisori, răspunse lui Toma, că nu vrea pace, iar Cameleonului, că doreşte urmărirea fără cruţare, până la omorârea lui Cantemir. De asemenea recheamă pe Toma şi Dimachi. Pentru execuţia ordinului se trimite Uliul *(Ştefan Cantacuzino, paharnicul).*

VII

In vremea deci, în care Inorogul şi Şoimul voroveau, Hameleonul se duse la locaşul său. Acolo, în vasul uluirii, deschideà vetrile gândurilor şi înotând prin marea socotelilor celor rele, întindeà, spre toate vânturile, funiile chitelor. Aşa, tăvălindu-se în valurile vicleşugului, îl chinuiau, somnul fără somn şi odihnă fără odihnă. Iar aceasta, într'atât, încât somnà cu ochii deschişi şi visà cu toată fantezia deşteaptă. Visul lui închipuià păreri ca acestea:

Visul Cameleonului

— Hameleonul, fiind fire a se hrănì cu vânt şi a paşte aer, i se părea precum că umblă pe marginea unei ape, unde erau nişte hingiuri dese şi ghimpoase şi nişte copaci frunzoşi şi umbroşi. Grosimea şi desimea umbrelor lor părea să căptuşească întunericul şi soarele să-l să-l facă să lipsească.

Aşa dar, orbăcăind el prin ceaţa aceia întunecoasă, i se părù, că vede, departe, o zare de foc. Apropiindu-se de dânsa văzù, că focul erà atât de mare, încât vârful parei pătrundea nourii cerului, unde cele două stihii făceau groaznice trăsnete, vrăjmaşe fiind una alteia. In mijlocul

focului văzù o jiganie groaznică, care aducea la chip cu şopârla, însă mult mai mare. Această jiganie, plimbându-se în toate părţile prin pară, păştea cu nesaţ jăratecul şi de mare lăcomie, înghiţeà şi spuza, fără ca, în ceva, să o betegească, înfocata văpaie.

Hameleonul, văzând mâncarea aşa de dulce a Sulemendriţii (căci aşa o chemà), i se scornì foamea în stomah. Căci: „de n'ar fi simţurile îndemnătoare, de multe ar rămâne pofta sufletului neclătită". Incepând dar foamea, i se întoarseră măruntaiele şi stomahul îl chinuì foarte tare. El începù deci a se văità: „Vai maţele! Vai măruntaiele!" şi a se văierà: „Vai vintrele! Vai pântecele!"

Salamandra, atunci, din mijlocul focului, îi zise:

— O sărace! Ce poate fi acest chin, şi această lăcomie spre bucatele mele.

Hameleonul, mai pe urmă, abia, răspunse cu glas lânced:

— Simt simţire nesimţită şi pat pătimire nepătimită, o împăratul focului! (Căci i se părù, că Salamandra este bozul focului[1]).

Hameleonul, cel ce amăgeşte pe toată lumea, de data aceasta s'a amăgit pre sine. I se părù, că, fără primejdie, poate mistuì focul[2]). „Dar cel rău, rău păţeşte", căci, în locul foamei, arsura îi înmulţì suferinţele.

Salamandra zise:

O, ticălosule! Au nu ştii, că stomahul nu poate

---

1) Slava lumii.
2) Desfătarea lumii.

să mistuie orice bucate, nici gâtlejul să primească orice băutură şi nici altă jiganie nu poate paşte foc ca mine? Căci: „cine pentru pofta desfrânată, covârşeşte orânduiala firii, acela se pedepseşte în focul lăcomiei”. Acuma, tu, nu fă mai multă zăbavă, ci aleargă mai curând, cearcă, şi acolo, unde vei află ouă de şarpe[1]), să le bei nezăticnit. Mâncare ca aceasta, cere băutură ca aceia.

Hameleonul, cu mari leşinături, începù a cutreerà toate malurile, toţi câmpii, şi a scociorà toate borţile copacilor. Căci: „La cei bolnavi, sănătatea este mai de preţ ca toate”. Insfârşit, după multă trudă şi osteneală, i se întâmplă să afle ouăle unui şarpe, ce se chiamă Ohendra[2]), pe cari le şi sorbì fără îngăimală.

De îndată ce băù ouăle, i se părù, că' i s'a potolit arsura maţelor[3]). Insă „după fire şi doftorul, după doftor şi leacul şi după leac şi tămăduirea”. Boala nu s'a mutat în chipul sănătăţii, ci într'altă formă mai rea. Ouăle Ohendrii, în pântecele călduros, începură a face zămislire, iar embrionaţii pui de Ohendră, după firea lor, fărâmară pântecele Hameleonului, ca să iasă la lumină[4]). Căci: „cine înghite cu lăcomie acul cusătorului, borăşte fierul arătorului (plugului)”. Şi aşa bietul Cameleon iarăşi să bătù de moarte.

Puii Ohendrii, ieşind deci din pântece, i se împleticiră peste trup, i se încolătăciră de grumazi, îl muşcară şi îi supseră sângele, în locul lapte-

1) Minciuni scornite.
2) Şarpe, care crapă când îi iese puii din burtă.
3) Pedeapsa răutăţii, ascunsă în inimă.
4) Viptul (produsul) minciunilor; ocara, care vine peste voie.

lui, pe care nu-l aveà. Durerile îi fură aşa de mari, încât târziu îşi aduse aminte de Cornul Inorogului (căci şi altă dată îi dăruise viaţa, tot otrăvit fiind, ca şi acum, de toapsecul şi veninul şearpelui). Aşa dar alergă într'un suflet, la munte, că doar va aflà undeva pe binefăcătorul său. I-l descoperì într'un munte prea înalt, înconjurat de prăpăstii şi hârtoape groaznice. Tocmai atunci i se părù, că, o pasăre neagră mare din văzduh[1]), vine, cu mari vâjiituri, vrând să se puie pe cornul cel luminos al Inorogului.

Inorogul, atunci clătind capul, pasărea nu putù a se lipì de corn. Câtva timp, făcându-se răsboi ca acesta, Inorogul lovì însfârşit pasărea cu cornul în curmeziş. Câteva pene îi sburară din aripă[2]) şi pasărea se prăvălì în prăpastie[3]).

Hameleonul uită de dureri la această priveală, căci: „când puterea sufletească se înfige în privala înţelegerii, atunci toate simţirile trupului amorţesc". Dar patima simţirilor dureroase se întoarse. Şi pentru că Hameleonul nu se puteà urcà, unde şedeà Inorogul, îi strigă:

— Milostiveşte-te asupra ticăloşiei mele!

Inorogul zise:

— Ce fel de patimă te chinuieşte?

Hameleonul răspunse:

— Intâi foamea, apoi focul m'au pârjolit; iar mai pre urmă puii, ce am născut, m'au prăpădit. Şi dacă milostivirea ta asupra mea nu va ajunge, rămân pierit şi prăpădit. Şi se rugă apoi, ca să-l mântuiască cornul lui.

---

1) Corbul.

2) Scăderea puterii.

3) Trecerea de la mândrie, la ocară.

Inorogul răspunse şi el:

— Puterea leacului meu slujeşte spre otrava, care vine din afară, iar nu spre veninul, care se naşte dinăuntru. Căci: „Răutatea bolii o tămăduiesc doftorii; dar, bolii sufleteşti, nu-i ştiu, apotecarii, leacul". Totuşi, pre cât pot socotì, reţeta leacului tău[1]) este aceasta.

Să fierbi în laptele aspidei, corn de cămilă, coamă de şarpe, ochi de guz orb şi unghie de peşte, până ce nu va rămâne decât de zece ori zece dramuri. Cu o parte din această alifie, când va scădeà soarele ca luna, să te ungi pe rană. Iar partea cealaltă, storcând apa din fărimişuri de marmoră şi din pilituri de aur, să o ameşteci cu ea, şi făcând'o şerbet, să o bei.

Hameleonul, auzind leacul, şi socotindu-l de batjocoră, se jeluì:

— Vai de mine, dar cine poate aflà lucruri nevăzute şi neauzite ca acestea!

Şi strigând aşa se deşteptă..........

. . . .

Trezindu-se, tâlcuì visul, după plăcerea lui, în acest chip:

Apa: vremea nestătătoare. *Pădurea:* mulţimea gloatelor turburate. *Negura soarelui:* învăluirea lucrurilor. *Para focului:* vestea mărimei poftei. *Salamandra în jaratec:* statul adunării, care se hrănià spre izbândirea inimilor. *Lupta apei cu focul:* vestea celor două Monarhii, cari va trece peste ţări. *Foamea:* pofta către un lucru. *Mâncare de jăratec:* agonisire de laudă. *Leaçul Salamandrei, adică ouăle şearpelui:* mijloacele, ce

1) Neputinţa întoarcerei firii spre bine.

se nasc din înțelepciune. *Puii șarpelui:* socoteala din gând. *Leacul Inorogului:* cercarea neprietenului de a strică bucuria biruinței.

Dar partea dela urmă nu o puteà potrivì.

Totuși, vesel de tâlcuire, se sculă și se miră, că nu-i venise veste dela Șoim despre sosirea Inorogului. Dar, mângâindu-se, își zise:

— Vicleșugul, ce port în mine, nici pielea de pe mine nu-l simte. Ce s'a întâmplat, ca Inorogul să nu fi venit la prundiș, doar nu o fi descoperit vicleșugul?..........

Apoi se culcă iarăși și când se deșteptă, ziua așteptà a se luminà cu gând întunecos.

. . . .

Deci Inorogul și cu Șoimul, după ce sfârșiră voroava lor, prin multă vreme a nopții, se înturnară, cine-și la ale sale. Imbrățișându-se, sara bună își deteră și se sărutară prietenește.

Iar, când mâna cea de aur[1]), cu degetele de trandafir[2]), culege flori din vârful munților[3]) și mănunchele albe, alege, din cele negre[4]), Hameleonul purcese, după obicei, la cercetarea strajelor. Cutreerându-le într'un suflet, și neaflând nimic nou, își dovedì sie, că, de bună seamă, Inorogul nu se coborâse din munte. Căci: „vicleanul când nu are pre cine viclenì, atunci se viclenește pre sine, și, furându-și cele din sân, le pune în pungă". Și așa, socotind, că vremea clevetelei și ceasul zavistii sosise, se duse la Șoim. Către acesta, curmând pe jumătate darea bunei dimineți,

1) Soarele.
2) Razele soarelui de dimineață, roșii.
3) Când lovesc razele soarelui în vârfurile munților.
4) Când se îngână ziua cu noaptea.

şi nesfârşind bine căderea în închinăciuni, se închină cu capul viperii, căută cu ochii vulpii, se clătină cu trupul Dulăului, şi, ca şi cum ar fi fost turburat de vre-un duh rău, începù a împrăştià, într'acest chip, cuvinte amestecate cu stropi şi cu bale spumate, din buzele lui, lăsate în jos.

— Văzut'aţi lucru nestătător de cuvânt şi clătitor ca frunza? Văzut'aţi cucoşul din vârful turnului, învăţător al vânturilor?[1]) Eu, de mult, vream să ţi-l cântăresc, câte dramuri trage la trup şi la minte, şi să ţi-l dovedesc, că niciodată adevărul n'a ieşit din gura lui. Mă siiam însă, a ţi-l arătà, văzându-te încins cu atâta sete şi aprins cu atâta poftă de împreunare. Acum însă, i-ai văzut singur uşurimea minţii, nestarea cuvântului şi toată prostimea firei şi vei fi cunoscut Leul de pre unghii şi tot circalamul lui, de pe o singură parte. Păcătosul de mine, după cum am spus, mă feream a-ţi spune adevărul, ca să nu cad în prepus de zavistnic şi clevetnic. Căci: „pre cât este de urâcioasă minciuna la urechile drept auzitoare, pre atât de primejdioasă este adeverinţa la auzul strâmb ascultător".

Acum deci n'a venit la locul însemnat şi după cuvântul dat. A luat jurămintele în basm, şi rugămintele în batjocoră. Din pricina aceasta aş luà îndrăzneala a zice, din inimă curată, adevărul. Să-l faci a cunoaşte neprietenia, căci prietenia n'a vrut să înveţe, şi, în laţuri şi curse noi, vânându-l, să-l faci să priceapă acestea. Căci: „precum nu se aseamănă obrazele, unul cu altul,

1) Cel ce după vreme îşi mută voià şi prieteşugul.

şi stelele nu luminează, una ca alta, aşa se află viclean mai viclean şi meşter mai isteţ".

Şoimul, se miră şi-l întrebă, de cine grăieşte în acest chip şi cui scorneşte această puturoasă hulă?

Hameleonul zise:

— Dar, Domnul meu ştie bine, cine este în lume, vrednic de toată hula şi a cărui nume este scarandavos[1]) pomenirii.

Şoimul răspunse:

— Nu înţeleg.

Hameleonul zise iarăşi:

— Au, nu mi-a vărsat atâtea sudori crunte amăgitorul şi sifarul acela? Au, nu înşelătorul acela, m'a băgat într'atâtea cumpene de moarte? Nu, din pricina lui, am căzut rob la mâna Crocodilului, dela care şi azi, cu preţ greu, sunt legat să mă plătesc?

Dar lasă, că îmi voi împlinì eu visul în curând, aşa cum l'am tâlcuit. Căci visele, niciodată pre mine, nu mă amăgesc.

Dela tata am învăţat tâlcuirea lor şi alcătuirea vrăjilor. Şi el învăţase dela babele Sciţilor, toate meşteşugurile geomandiei[2]), chiromandiei[3]) şi necromandiii[4]), umblând cu corăbierii pe la Hersonezul Crivăţului[5]).

---

1) Greţos.

2) Vrăjitul pe crăpăturile pământului.

3) Ghicitul în palmă.

4) Vrajă asupra trupurilor moarte; se ţine de păcat la toate limbile (popoarele).

5) Crâmul tătăresc (Crimeia).

Şoimul, înţelegând, că aceste vărsături le borăşte asupra curăţeniii Inorogului, zise:

— Ştergeţi gura, o prietene, şi, de este cu putinţă, înghite-ţi stupitura[1]) şi soarbe-ţi borâtura, căci Inorogul a stătut şi la cuvântul dat, şi a venit, aseară, şi la împreunare. După voroavă, m'am mirat chiar mult de înalta lui înţelepciune şi adeverit am rămas, că, toate câte le spui, nu sunt, decât din zavistie veche, spuse. Să ştii însă, că. „Sabia zavistnicului nu are mănunchi, şi cel ce o apucă cu mâna, nu poate să rămâie nerănit".

Hameleonul, pe deoparte îşi schimbă deodată obrazul în multe feţe, ca nu cumva Şoimul să-i afle vechea pizmă, să-i încerce vicleşugurile, şi să-i tâlcuiască altfel visul; pe de altă parte, alergă, ca un cal desfrânat, să îmbrace minciuna în haina adevărului, vicleşugul în cămaşa dreptăţii, şi să-şi şteargă urmele de vulpe vicleană.

Aşijderea căută, de, nu cumva, ar puteà căptuşì şi zugrăvì acestea toate cu meşteşugul cuvântului. Căci ce altă ceva învaţă pre ucenici învăţătorii cuvântului, fără cât să facă din adevăr minciună şi din minciună adevăr Iar eu am cheltuit destul untdelemn într'această învăţătură, şi am ţinut destulă vreme scaunul acestei şcoli[2]) celorlalte lighioi, şi am avut deprinderea cărţilor şi scrisorilor amăgitoare.

Şi aşa, schimbându-şi faţa după faţă, începù voroava către Şoim:

— „Dragostea prea mare şi liubovul (iubirea) care trece peste hotar, îşi fac mari prepusuri din

1) Scuipatul.

2) Grămătic, scriitor de cărţi.

pricini foarte mici", precum maicele prepun coconilor lor, pentru cea mai mică mutare a sănătății, tot soiul de primejdioase boale, de unde și cuvântul: „să nu vie în capul copilului, ce-i menește maică-sa"; Asemenea dragostele Afroditei[1]), cari în locul adevărului, scornesc hule și mânii, prepunând celor iubiți, de aceasta, dragoste închipuită și făcându-și inimă rea din aceastä pricină[2]).

. . . .

Așijderea, eu mă aflu cu Inorogul în dragoste, și toate prepusurile mele sunt isvorâte dintr'ânsa. Să am deci iertare, căci am crezut în descoperirea măiestriilor noastre de către el și de acolo nevenirea lui la împreunare. Pentru aceia, ca să poți pricepe adevărul, ziceam, ceia nu-i doresc și grăiam, cele ce nu are. Iar acum, înștiințându-mă din ambele părți, a ieșit cele ce știam dintru început, iar nu cele ce prepuneam. Inima mea deci a luat deplină veselie, căci îndoința mi s'a ridicat de pe suflet.

Adevărat este, Domnul meu, că, precum zici, Inorogul este, la lucruri stăruitor, precum este și la cuvânt, stătător. Să fii deci adeverit, că, precum voroava lui te-a înștiințat, așa și faptele lui îți vor arătà, cât de străluminată este bunătatea lui.

Eu însă, care datoresc cornului și antidotului lui, atâta binefacere, încât, fără ele, viața mi s'ar fi curmat, îmi arde inima în pară mare, că m'am lipsit de priveala lui, la împreunarea voa-

---

1) Iuboștele (iubire) spurcate, curvești.

2) Aici sunt intercalate tânguirile Afroditei, pe cari le reproducem în Prefață.

stră; de aceia aş vrea să nu fiu scutit, la a doua lui venire, de această priveală.

Şoimul, curat la inimă, încredinţându-se cuvintelor viclene ale Hameleonului, îi spuse, că peste câteva zile sunt iarăşi, ca să se împreune.

Hameleonul, răspunzând repede, zise:

— Dar eu ştiu, că visele mele nu mă amăgesc.

Şoimul:

— Ce vis este, rogu-te, acela?

Hameleonul povestì visul deci, cum s'a pomenit mai sus.

Şoimul, pătrunzând adâncimea lui, zise:

— Şi aceasta cum ai tâlcuit'o?

Hameleonul, se silì deci mintea Şoimului a căptuşì:

— *Pădurea:* grija. *Salamandra în foc:* neprietenie veche. *Foametea:* jale. *Uuăle şarpelui:* venirea Inorogului. *Naşterea puilor:* nădejdea venirei lui. *Pasărea cea neagră:* veste şi nume rău. *Leacul dela urmă:* veselie şi bucurie.

Astfel Hameleonul, cârpind şi înădind visul, acoperià vicleşugul cu cuvinte late. Şoimul însă, încuiè visul în tăcerea lui şi aşteptă să vie isprăvitul.

După aceasta, Hameleonul, ieşind dela Şoim, şi cum îşi pierduse vânatul, îşi muşcà buzele de mare necaz şi mâinele şi le frângeà. Alergă degrabă la Dulăi şi Ogari, cu faţa posomorâtă şi cu inima frântă. Aceştia, văzându-l astfel, îl întrebară.

— Ce poate fi aceasta, o prietene? Chipul îţi arată urgie şi faţa bicisnicie. Au, ţi-au menit vrăjile ceva spre chezi răi? Au, ai simţit ceva împotriva poftei noastre? Sau, de nu ţi-a venit ţie

ceva rău, te temi, să nu-i vie cuiva ceva bine? Căci: „zavistnicul poartă mâhnire îndoită, când se teme, ca lui, să nu-i vie un rău şi altuia, un bine".

Noi nu te-am văzut până acum, aşa de înfundat! Ţi-a legat cineva limba, ca clopotul? Gura, cea ca dubla, ţi-au astupat'o? Cine ţi-a îngheţat voroava, cea ca puhoiul ploilor? Glasul, cel ca tunetul, cine ţi l'a amorţit? Mulţimea cuvintelor, cele izvorâtoare ca păcura, cine ţi-a oprit? Spune-ne deci, cât mai curând, ca să ne facem părtaşi mâhnirii, sau mângâitori. Căci: „cuvântul mângâios la întristare, este, ca numele doftorului, la zăcere". Iar: „unde este îndoinţă, acolo şi nădejde, şi unde este nădejde, acolo şi începutul mângâierii". Aşa şi doftorul, măcar că nu scoate boala, însă numele lui face minuni, ridicând nădejdea bolnavului.

Hameleonul, pufnind din nări, izbindu-se în piept, aruncând din mâini, şi din picioare, ca dulăii turbaţi, ţărna împrăştiind şi spumând din gură, zise.

— O, fraţilor, mă aflù în mare strâmtoare a inimei! „De oi grăi, oi muri; de oi tăceà, oi crăpà". Şi mintea nu-mi poate nemerì, pe cari, din amândouă, să aleg. „Să încep tremur; să nu încep, de necaz, mă cutremur". „Să zic, mă tem; să nu zic, nu rabd". Am sosit la ceas, ca fătătoarele. Să făt? durerile şi chinurile mă înspăimântă; să nu făt? îmi crapă pântecele. Să stric două? tocmesc una; să tocmesc două? stric o mie. Să-mi spuneţi deci înainte de toate; să stric două, să tocmesc una? sau, tocmind una, să stric două? Altfel nu voi deschide gura.

Dulăii, câtva stând la gânduri, răspunseră la întrebarea aceasta, fără baiere:

— La toată începătura unui lucru se socotesc două săvârşituri; şi pentru care din aceste două trebuie, se începe, lucru. Unul din săvârşituri este, ori cum ar fi, lucrul, să se facă; altul însă, este a se face bine ori rău, tare ori slab şi aşa mai departe. Deci, care din acestea vrei, spre acela îţi aşează lucrul.

Ş'apoi, mai ştim şi că, a se strică, este mai lesne, decât a se face un lucru. Un copac vine din fire în 40 ani şi se usucă în 40 zile. Piramidele Egiptului, colosul Rodosului, raiul Babilonului, capiştea Efesului, care abia s'au putut isprăvì cu vremea, şi cât de uşor în nimic s'au întors. Căci: „tot lucrul muritorului, muritor este". Aşijderea: „un nebun aruncă o piatră în fundul mării, şi o mie de înţelepţi nu sunt vrednici să o scoată". Sau „un copil cu un beţişor strică o mie de oale, şi 1000 meşteri nu pot lipì una la loc".

Deci, după care chip pofteşti, alege să te apuci întâi: facerea, tocmeala ori stricarea.

Hameleonul răspunse:

— Adevărat că: „sufletele prietenilor, cu simpatia, ce o au între ele, îşi nemeresc gândurile unul altuia."

Aşa dar, după sfatul vostru, urmează, ca, întâi să stric două, ca să fac unul.

Veţi şti dar, fraţilor, că pieirea a două capete este viaţa a capului al treilea; adică, cu moartea Inorogului şi a Şoimului, viaţa Corbului va stărui. Altmintrelea, nu este putinţă, precum veţi înţelege mai pre urmă.

Dulăii, auzind numele Şoimului, se turburară,

căci îi aveau frică. Şi atunci, mai adânc, începură a întrebà pe Cameleon.

Hameleonul zise:

— Lucrurile au mers după tâlcuirea visului meu. Iar acum vicleşugul, arătat de Şoim către Stăpânul său, a mutat lucrul spre mare rău.

Dulăii, nepricepând învăluitele cuvinte ale Cameleonului, îl socotiră pe acesta îmbătat de aer fierbinte, sau, fiind schimbarea lunei, turburat de boală. Mai ales, auzind de vis, se apucară a-l iscodì. Căci: „ştiinţa ori cărui lucru, tot mai bună este decât neştiinţa".

Hameleonul zise:

— Şoimul s'a arătat a fi vrăjmaşul amânduror Monarhiilor, iar, pre mine, m'a ţinut în râs şi batjocoră, şi toate slujbele mele mi le-a vânturat în praf.

Ştiţi prea bine de coborârea Inorogului şi de prinderea lui. Toţi însă orbăcăiau în întuneric. „Intunericul minţii este mai greu decât al nopţii, şi pierderea socotelii este mai primejdioasă ca cea a căii".

Iar eu, care atâta sudori vărsasem, înşelându-l, aşteptând sfârşitul, mă svârcoleam în pat, ca peştele pe uscat. Căci: „precum peştele afară din apă se îneacă cu aer, aşa şi pofta încarcă toată gândirea".

Azi, după ce soarele şi-a revărsat zorile, m'am dus la Şoim. Acesta, cu mare mânie, începù a mă ocărâ. Aşijderea, începù a lăudà, cu nespuse laude, pre Inorog, şi de ar fi putut, i-ar fi aşezat scaun, mai pre sus decât lui Zevs, în ceruri. Insfârşit, zise, că Inorogul venise la împreunare, şi că ar fi găsit, în mintea lui, multă înţelepciune

şi bunătate, iar la noi, numai strâmbătate. Deci adaogă, că, această jiganie, trebuie a ni-o face prietenă.

Eu, dar, o fraţilor! auzind aceste cuvinte otrăvite, ca şi cum m'ar fi ospătat cu ouă de năpârcă, cu venin de viperă m'ar fi adăpat.

Inorogul deci a scăpat, şi pasărea neagră din vis, asta însemnà. Rana poftei mele va rămâne nestielită[1]), căci: „ràna poftii este mai obrintitoare decât cea a fierului, şi mai burzuluitoare de cea mai mică pricină".

Dulăii, întrebând de va fi altceva cu temei, ca să facă ştire ambilor Monarhii, Hameleonul răspunse:

— Ieri, când soarele îşi întorceà fruntea cailor spre apus, şi carul spre coada ursului celui mic[2]), plimbându-mă încoace şi încolo, pe marginea prundişului, ca să-mi reşchir melancolia, îmi ieşì în care *Molia,* care strică blănile. Eu, nu de foame, ci pentru zăbavă, luând'o pre vârful limbei, ea, înspăimântându-se tare de icoana morţii, începù a mi se rugà, cu mare umilinţă.

— Cruţă-mi viaţa, domnul meu, nu te arătà aspru spre molatec trupşorul meu; ci întâi ascultă cântecele mele, cari multora pot da sau luà viaţa, după cum sunt înţelese ori ba.

Eu îi zisei: „de moarte nu te teme şi de viaţă nu fii cu grijă".

Ea începù dar cântecul:

Cu penele Şoimului vântul despicând,
Cu Bâtlanul negru cuvântul puind,

1) Fără leac.
2) Adică după nouă ciasuri, prin chindie (4 p. m.)

Corbul, d'inceput, cu rău tiranisește
Și nici din hegherie drept nu stăpânește.
Iar în cuibul altora ouăle, ce-au scos,
Tare, laba Șoimului, le va da jos.
Cel cu un corn, iute, mai iute la minte,
Ale sale le cere, cu sfinte cuvinte,
In curândă vreme, după fulger, tunul,
Rău îi va detună, din mulți până la unul.

Cântecul acesta, acum l'am învățat, ascuns în niște pene. Penele erau de Șoim amestecate cu Bâtlan[1]). După cântec, ele între ele astfel vorovirä.

Bâtlanul puse cuvântul:

— Pre stăpânul meu, Corbul, l'au trimes acum de curând, pentru ca, împreună cu stăpânul vostru, Șoimul, să fie de pază prin munți și gârle. Nu știm cine; dar, de-l vor puteà prinde, mare rău vor să-i facă. Insă nu se poate ști, ce vor puteà isprăvì, de vreme ce, nu pare prea ușor lucrul acesta.

Iar penele Șoimului ziseră:

Voi puturoaselor, câte cuvinte ați grăit, cu atâtea „nu știm" le-ați amestecat. Noi știm însă, că stăpânul nostru nu este nici nebun, nici luat de minte, ca să se facă organul răutăților și cleștele faurului și știm, că sfatul, din rău spre bine, l'a mutat. Căci: „precum tocmirea mădularelor slujește la frumusețea trupului, așa și ceá a sfaturilor la podoaba înțelepciunii".

De vânarea strâmbă a Inorogului deci se părăsì.

Acestea fraților am auzit dela Molie. Și tare mi-e teamă, că, până la urmă, să nu ne vâneze

1) Slugile lui.

alţii pre noi. Căci: „ce este după perete, nu poate vedeà ochiul muritorului; nici ce se va naşte mâne, nu poate cunoaşte". De aceia: „trebuie cercat şi scuturat, tot cuvântul ascultat, tot sfatul întrebat şi tot prepusul chibzuit".

Dulăii, deci adeverindu-se de dovezile informuite ale Hameleonului, făcură îndată ştire Corbului. Căci: „precum latră Dulăii de frica clătirii frunzelor, tot atât de uşor sunt crezători la minte".

Iar Hameleonul le procetì o sentinţă veche din Retorică, pe care o mută în Poltică, şi care sună pe greceşte:

„Nu este bine, o prietene, a merge pentru fie-
„tece pricină la meşter, ci fă-ţi tu singur fluerul,
„căci lucrul este destul de lesne".

Deci buna nădejde să nu pierdem, de oarece Şoimul mi-a arătat, când va mai aveà împreunare cu Inorogul. Iar atunci vom lucrà prin noi înşine.

Iar Dulăii trimiseră carte ca aceasta Corbului:

— „Monarhului monarhilor şi Domnului domnilor, noi slugile credincioase, Ogarii, Dulăii, Coteii şi Râsul, ştergând cu multă plecăciune praful pragului puternicului nostru stăpân şi rugând viaţa dela cereştile puteri, *înştiinţăm*.

Va şti dar Domnul nostru, că aceste zile, călcând prin ascuţite stânci, de ni s'au băşicat tălpile, iar pielea şi părul ni s'au jupuit, scociorând prin ghimpoase henciuri. După multe priveghieri, am coborât însfârşit pe acel neprieten la strâmtoare şi l'am dat în mâna Şoimului. Dar Şoimul, după ce a venit cu dânsul faţă în faţă, nu ştim de l'a fermecat acesta cu ochii, ca Vulpea pre Cucoş, sau cu vorba, ca Sirenele, l'au amăgit.

Atâta ştim, că, nu numai, nu l'au prins, ci s'a legat cu el de prieteşug, ba ne sileşte şi pre noi, să ne facem părtaş cu el.

Aşijderea Bâtlanul, s'a dat în partea lor.

Către aceasta ni-am adeverit foarte bine, adică, că Şoimul şi-a schimbat penele, din pestriţe în negre, iar din negre în pestriţe.

La acestea, proasta noastră minte nu poate aflà alt leac, decât să se cheme, la Monarhie, Şoimul şi Bâtlanul şi dovedindu-se de vicleşug, să se pedepsească".

. . . .

Cartea aceasta erà mai neagră ca cerneală.

Şoimul, după împreunarea cu Inorogul, trimise şi el carte Corbului ca aceasta:

După titlu:

„Bine să ştie, Domnul meu milostiv, că după porunca dată, la Grumazul Boului venind, vânătoare am dat Inorogului, cu toţi Dulăii. Insă nici cum n'am putut a-l aduce la mână. Apoi, după porunca avută, i-am trimis, cu Hameleonul, vorbă de pace, socotind a-l prinde mai uşor. Incredinţându-se la cuvintele mele, atunci ni-am împreunat la un loc şi am scuturat tot felul de voroave. Iar încheietura lor este aceasta:

El pofteşte pace din toată inima, însă se arată prea cu anevoie a se încredinţà, de vreme ce de multe ori s'a ispitit aceasta, şi totdeauna a fost amăgit. Lucrul acesta, eu, tăgăduindu-l, el arătă cu multe argumenturi, dovezi şi scrisori, ce aveà la mână. N'am mai avut deci, ce să-i răspund, cu toate că: „cei ce pacea au de aşezat, au slobozenie a grăì şi minciuni spre liniştirea sufletelor".

Intr'acestea, Domnul meu, să ştii că el altfel se zugrăvià la noi, iar eu în alt chip l'am cunos-

cut. Deci slujba mea mă îndeamnă, să zic, că jigania aceasta este vrednică de prietenie, căci mâna lui gata şi neferită este.

Pentru aceasta, cu îndrăzneala ce o am dela negrimea ta, mă rog, ca răspuns să am, până în 1500 minute, ori ce ar fi pofta Domnului meu să răspundă. Pentru aceasta cuvânt i-am dat Inorogului.

. . . .

Corbul deci, luând din două părţi două scrisori, cu doi ochi le citià, cu două urechi auzià poveşti dimpotrivă. Dar: „minciuna, la cei mari, încăpere are, mai mult decât adevărul, care e împotrivă".

Deci dete Dulăilor răspuns, să ridice pe Şoim şi pe Bâtlan, iar ei să facă ce or puteà, să le cadă în mână neprietenul.

Iar Şoimului răspunse:

— „Cartea ta am luat, şi cuvintele Inorogului am cetit. Şi iată ce-ţi zic: *Nu se poate.* Deci altă ştire către mine părăseşte. Inorogul, ori cât s'ar jurà, neprieten va rămâne. Te sileşte dar a-l prinde, cât mai curând, cu orice mijloc. Căci: „pravila noastră sloboade a face orice, pe neprieten a prinde". Asemenea în Monarhia noastră este vestită axioma: „e mai lesne a aveà judecată cu mortul decât cu viul; iar de păcatul ascuns este mai uşor a te spălà, decât de neprietenul văzut".

Iar de nu, cu Bâtlanul împreună, aici să vii, după porunca noastră. Uliul, vărut tău, va aveà atunci să te înlocuiască.

Aceasta îţi scriem.

. . . .

Partea VIII

Şoimul trimite pe Cameleon să ceară lui Cantemir o nouă întâlnire. Cameleonul se duce şi vine cu răspuns, că Inorogului îi este frică de Crocodil. Şoimul, nebănuind pe Cameleon, îi scrie, asigurându-l, că nimic nu i se va întâmplà.

Cantemir va venì în chiar noaptea aceea.

Cameleonul avertizează pe Crocodil.

Cantemir vine la întâlnire, află răspunsul lui Brâncoveanu şi se desparte de Şoim, cu promisiunea acestuia, că veşnic îi va fi de folos.

La eşire este prins de Crocodil (Bostangii), cari îl închid. I se cere o sumă pentru plata datoriei Cameleonului, spre a-l liberà. Astfel află Cantemir de recunoştinţa *Cameleonului.*

Acest Cameleon, aflând la rândul lui de prinderea Inorogului se duse la Şoim şi-i făcù amare remontranţe, pentru a-l fi compromis?!

Jocul diplicităţii lui fù însă înţeles şi Şoimul îl alungă.

VIII

Amânduror părților, venindu-le răspunsurile, Dulăii descoperiră, către Cameleon socoteala Corbului, şi-l rugară să fie aminte pentru venirea Inorogului. „Pietrei din vârful dealului, numai puțină urnire îi trebuie". Parcă Cameleonul ce păzià alta?

Iar Şoimul, văzând, că răspunsul ce aşteptà, nu-i venise dela Corb, ba încă şi mai mari fărălegi îi porunceşte, socotì că trebuie a descoperì tot adevărul către Inorog, ca acesta, cel puțin, să-l cunoască neîntinat. Deci Şoimul, nici cum prepuind de cartea Dulăilor către Corb, pusă la cale de Hameleon, trimise acestuia ştire să vie cât mai curând.

Hameleonul se duse, sărind, la Şoim. Acesta îi zise.

— Du-te şi dă ştire Inorogului, că răspunsul mi-a sosit. Deci, ori când va puteà, îl poftesc iarăşi la locul dela întâia împreunare. Eu aş merge, acolo unde se află, dar, zilele trecute, mi-am betegit câteva pene, slobozându-mă după o Potârniche[1], şi doftorii mi-au poruncit câteva zile de odihnă.

---

1) Fata Stanei.

Hameleonul, auzind porunca aceasta plăcută, zise:

— Mă rog numai, domnul meu milostiv, ca nu cumva să iasă osteninţele mele în zadar, adică ca împreunarea să nu se facă cu scăderea cinstei Inorogului, după cum atâtea i s'au făcut. Mă mai rog, ca obrăznicia mea să nu se ţie în socoteală. Eu îi voi da ştire deci, după porunca ta, iar el, chiar de ar fi să dea soarele îndărăt, şi tot s'ar ţine de cuvânt. Deci, să nu fie ceva vicleşuguri, când va veni, ca apoi să rămâie asupra mea toată ocara. (O, jiganie spurcată! O, vas spurcat şi lingură scârnavă! Cum vrei să cază asupra altora, cele ce ştiai că vor veni!)

Şoimul, neprepuind nimic de spurcatul lui vicleşug, îl adeverì să nu poarte nici o grijă.

Hameleonul, văzând, că gândul Şoimului nu se pleacă spre răul Inorogului, că ţine la cinstea cuvântului mai mult ca la viaţă, ieşì dela Şoim, se duse întâi la Dulăi, şi le spuse acestora toate.

Apoi alergă şi la Crocodil, către care zise:

— Bucură-te, domnul meu milostiv.

Crocodilul:

— Ce poate fi arătarea asta a ta aşà voioàsă? Au, ai simţit vre-un bine pentru tine, ori vre-un rău pentru alţii? Căci: „zavistnicul se bucură mai mult pentru răul altuia, decât pentru binele său”.

Hameleonul zise:

— Amândouă părţile, sunt adevărate. Şi cum să nu mă bucur, de vreme ce prada ţi-am apropiat, vânatul ţi l'am încuiat la strâmtori, masa întinsă ţi-am deschis'o şi bucate săţioase ţi-am gătit? In scurt, iată că în astă seară Inorogul se va coborâ

la prundiş. La uşile tuturor potecilor Dulăii stau gata să puie zăvoare, deci altă cale de scăpare nu-i rămâne, fără numai să se arunce în apă, unde, dacă domnul meu nu se va lenevì, câteva ceasuri de strajă îi vor dobândì pradă.

Crocodilul se veselì, auzind acestea; însă puse Hameleonului întrebarea de pricina vrajbei:

— Eu, pre cât am putut înţelege din cuvintele lumii, tu şi cu Inorogul aveaţi altă dată mare dragoste. Locuiaţi odinioară într'un loc nedespărţiţi, atâta, încât se părea, că sufletele voastre erau lipite. Acum însă, din ce pricină această vrăjmăşie de moarte? Voi să-mi spui drept.

Hameleonul se uluì tare de această neaşteptată întrebare. Căci: „Mincinoşii se desvelesc în voroavele tocmite şi se uluiesc la întrebările fără veste". Dar: „Mincinosul, tatăl minciunei este; iar minciuna faţa mincinosului". Deci îndată şi zămislì basm spurcat;

— Această întrebare cuprinde lucruri ascunse, pe cari, odată cu moartea, nu le-aş descoperì. De vreme ce, Domnul meu doreşte să le afle, mă voi nevoì a le înştiinţà, pre cât îmi va sta în putinţă.

Vei şti dar, domnul meu milostiv, că părintele meu erà apar[1]), care erà obişnuit a aduce apă dela fântânele de sânge, în fiecare zi. După ce m'am făcut şi eu mai mare şi am luat cofa în mână, şi coromisla pe umeri, am început a cercetà —, cu tata, fântânele acestea, la poalele munţilor celor izvorâtori de vrajbe[2]). Munţii aceştia

---

1) Facea parte din partida cupăreştilor, tare şi mare sub C. Cantemir V. V. I se mai zicea şi partida Grecilor.

2) Ţarigradul

se află departe, în ţara Pizmei şi, ca un zid, rotunjesc tot pământul[1]).

Aşa dar noi, mergând acolo adesea, şi ispitind apa cea mai cruntă şi fierbinte (aceasta stinge acolo setea) ne-am urcat pe un munte prea înalt, în vârful căruia am aflat un puţ foarte adânc, sau chiar fără fund. Cu mare greutate dădù ciutura de umezeala acestui fund.

Iar, după ce scoaserăm vasul afară, văzurăm că nu umezeală roşie erà într'ânsul, ci albă. Gustând, am cunoscut, precum că este lapte[2]) adevărat şi mi-am adus îndată aminte, că în acel munte lapte izvorăşte. Dar, îndată ce gustai, din fundul puţului se auzì un glas tânguios:

Vai, ţâţâşoarele mele! Vai, lăptişorul meu! Cinet e-a tras? Care dintre muritori? Cine te-a băut? Care este îndrăzneţul, care nu s'a temut a pipăì pieptul Biruinţei[3]) şi a suge de gurguie ţâţâle fiicei mele?

Tata, auzind acel glas, începù îndată a descântà cântecul necromandiei asupra laptelui.

Laptele îndată se închegă, şi mădularele mele începură, unul după altul, a se legà. După aceia, vinele, întinzându-mi-se preste oase, văzurăm pielea lipindu-mi-se de acestea. Toate părţile trupului începură asemenea a mi se clătì. Iar, apoi, deodată stătù înaintea noastră, în picioare, o fecioară[4]) frumoasă, care ne săgetà cu ochii, încordà arcul sprincenelor; sângerà cu faţa;

---

1) Inima omului.

2) Logodna.

3) Victoria.

4) Fată gălăţiancă. Probabil fata unui *Todiraşcu din Galaţi*, de care s'a vorbit, ca să fi fost şi candidat la domnie.

spintecà inima cu buzele; curmà viaţa cu mijlocul; ridicà, cu statul, morţii; măsurà, zilele în cumpănă, cu cuvântul; înturnà sufletul cu răspuns, dela mormânt; iar, cu singur numele Biruinţei, biruià toată frumuseţea.

Pre aceasta, astfel văzând'o, în inimă îndată simţii rana nesuferită, şi către părintele meu zisei:

— O tată, de ce m'ai născut să văd lucru primejdios ca acesta? Căci: „ca rana dragostei, nici doctorii n'au văzut mai primejdioasă". Iar decât ai fi învăţat a învià morţii, mai bine cel de a nu mă naşte. Căci: „în statul vieţei acesteia pătimitoare de dragoste, mai poftită este moartea decât viaţa".

Tatăl meu, văzându-mă legat şi înfăşurat aşa de tare în lănţugul dragostei, zise:

— Bozul dragostei, o fiule, este fiul Afroditei, care nu se cunoaşte după micşorimea vârstei (este pururea copil), ci după tăria arcului şi ascuţişul săgeţei. Cât despre aceasta fii pe pace, căci, cel ce cu farmecele necromandiii a putut face din lapte fecioară, din fecioară nevastă va şti să facă mult mai lesne. Numai îmi pare rău, că norocul tău este împotrivă, căci fecioara aceasta este stearpă. Ar fi un leac pentru aceasta, dar cu anevoie poate cineva a se slujì de dânsul.

Eu zisei către tata:

— Pentru stârpie lucru este trebuitor mai pre urmă, acum trebuie leacul suferelii mele. Căci: „înţelepţii întâi caută nevoia, apoi treaba".

Şi ce să mai ocolesc, domnul meu, cu voroava! Tatăl meu, descântecul dragostelor, descântă în capul fecioarei şi smulgându-i trei peri din

cosiţă, îmi învălătucì, unul la grumaz, altul la braţe, iar al treilea la mijloc. Cu aceştia părea a fi intrat şi sufletul fecioarei în trupul meu. Şi aşa, ea, ridicând ochii dela pământ, mă făcù oglinda frumuseţilor ei. Căci: „ochii dragostei, nu văd, ce este, ci precum li place". In scurt, dragostele biruiră pe Diana Afrodita.

Iar a doua zi, deşteptându-mă, părintele meu îmi zise:

— Eu sunt bătrân şi de ani învechit, o fiule! Să pomeneşti deci cuvìntele mele. Intre jiganiile lumii, Inorogul are singur în vârful cornului mare vârtute şi are împotriva a ori ce pătimire mare putere. Deci, de te vei puteà vre-odată împreunà cu dânsul, să te sileşti a te legà de prieteşugul lui, căci el singur poate cu cornul lui pântecele Biruinţei să deschidă spre roada neamului tău.

Aşa dar, tatăl meu Aparul[1]), dându-mi această învăţătură, a ieşit dintre vii; iar eu vieţuind multă vreme cu Biruinţa într'un pat, nu m'am învrednicit să iau dela dânsa următor numelui meu şi adăogător neamului meu. Târziu abia, după aceia, aducându-mi aminte de învăţătura tatălui meu, nu m'am părăsit a încercà toate pustiile Arabiei, şi ale lumii, până nu am aflat locul Inorogului.

Aflându-l, m'am lipit de dânsul cu mare cinste, şi m'am făcut tovarăş şi slugă neostenit în toate slujbele. N'am poftit altă simbrie ori plată de la dânsul, decât să lipească odată cornul lui de pântecele Biruinţei mele. Iar, pentru ca pologul

---

1) Cuparul, tatăl lui Scarlat Ruset.

singurătăţii să se arunce sub acoperământul necunoştinţei, mai în toate zilele, la culcatul şi sculatul său, porunciam Biruinţei să se afle lângă dânsul. Dar nici cum împietrita lui inimă nu s'a muiat spre muierea pântecelui ei.

Iar când eu, văzând neînduplecarea lui, îi cerui simbria, el îmi răspunse, că el să închină Dianei şi nu Afroditei.

Aceasta este pricina vrajbei, cu care până la moarte nu-l voi părăsì. Şi, precum am buuă nădejde, azi îmi va plătì simbria înzecit..........

. . . .

Aşa dar, Hameleonul sfârşind basmul lui spurcat şi năpăstuitor, se suì în munte la Inorog, către care, plin de înşelăciune, închinându-se, zise:

— Domnul Şoim, trimete sănătate şi roagă, după făgăduinţa dată, în astă seară, să poată aveà dorita împreunare; căci are a-ţi vestì toate după voie.

Inorogul zise:

— De împreunarea Şoimului bucuros sunt. Insă în astă seară o pricină mă opreşte a-i face pofta.

Noi sorocul prieteşugului puseserăm până la 1500 minute, acum însă venind răspunsul peste soroc, urmează, socotesc şi învoirea legăturilor. Despre omenia şi întregimea Şoimului nu prepui nimic, şi nici jurămintele odată luate, socotesc că cu vremea nu se pot răsuflà; însă mi-a venit la ureche dela buni prieteni, precum că Crocodilul ar fi păzind ţărmurile apei, dela care ceva, fără ştiinţa cuiva, poate să mi se facă.

Hameleonul, auzind din gura Inorogului numele Crocodilului, se turbură foarte. Căci: „pre cât ştiinţa bună aduce turburării mângâiere, tot aşa şi ştiinţa rea aduce turburare liniştii". Să jură deci cu mari blestemuri şi grele jurăminte, că acesta ar fi ca neghina în grâu[1]) sau ca mugurul pădureţ în hultoana domestică[2].

Apoi iarăşi:

O Domnul meu! de vreme ce ţi-a venit la ureche una ca aceasta, să nu fie din cele sunate vre-o una adevărată. („Vicleşugul înţeleptului este mult mai cumplit decât cel al nebunului!"). Iar, cât despre partea mea, mă jur pre chip nezugrăvit[3]), că n'am priceput ceva vicleşug în voroava Şoimului. Insă mă voi întoarce înapoi, fără a mă lenevì, şi mă voi silì a te întoarce şi pe tine din prepusurile tale.

Aşa dar Hameleonul se întoarse în cale. Pentru pomenirea Crocodilului îi adusă multă întristare, socotind precum că i s'ar fi descoperit laţul. Apoi făcându-şi parigorie[4]) singur sieşi, îşi ziceà:

— De Crocodil, de ştià cevà Şoimul, de ştire îi dădeà. Dulăii n'au avut vreme să-i spuie. Eu singur nu i-am spus, căci nici pielea de pe mine nu ştie ce zace în mine; iar de nu ar fi aşa, m'aş spânzurà, de care brad ar fi mai înalt în această pădure[5]). Cu siguranţă însă Inorogul, pentru ştiinţă, spune ce nu ştie.

---

1) Minciuna între adevăruri.
2) Cuvântul rău în inima bună.
3) Sfânta naframă.
4) Mângâiere.
5) Casă din cetate.

Iar după liniştea mângâierii aceştia, i se scornì furtuna întristării:

— Bine, ştiinţă nu are de Crocodil, dar are prepus. Şi cine are prepus, are pază; şi cu paza bună poate să scape de primejdia rea. De acum trebuie să-mi cheltuiesc prin urmare toată puterea vicleşugului, spre a-l scoate din acest prepus şi a-l coborâ la prundiş, după voia mea.

Acestea gândind, sosì la Şoim, către care astfel grăì:

— La Inorog am fost. Ceia ce mi-ai dat poruncă, i-am spus pre amănunt. L'am găsit gata de cuvânt, numai a aflat o pricină la venirea îndată. Dar şi aceasta este cu socoteală, căci zice, că sorocul a trecut şi deci trebuie reînoit. Mai este şi altă pricină, care îi împiedică venirea. Ar fi înţeles, precum că un Crocodil ar fi să păzească trecătoarea apelor, şi, fără ştiinţa ta, să nu i se întâmple ceva. Pentru aceasta, am nevoit, cât am putut, a-l scoate din prepus, zicându-i să nu creadă una ca asta. Mai cu seamă, din partea ta şi a Dulăilor, cari sunt sub tine, să nu creadă, că poate să-i vie ceva. El însă mi-a răspuns, că în cuvintele mele nu se poate încrede. Deci trebuie tu să-l scoţi din prepusuri ca acestea, ca toate să se isprăvească cu bine şi spre cinstea ta.

Şoimul, ştiindu-se curat, se apucă a cercà lucrul pentru alţii. Chemând îndată la sine pre Dulăi, îi întrebă de au cumva ştire de umbletele Crocodilului. Ei, ascunzând celalt vicleşug, se jurară tare pentru Crocodil. Nu numai nu ar fi auzit de umbletele lui, dar nici măcar de nume.

Şoimul, isteţ la multe, se arată însă, în aceasta

prost şi lesne crezător. Deci, dând crezare Dulăilor şi pre Hameleon nici cum prepunând, vândù bunătatea sa prea ieftin, şi cu scrisoare adeverì astfel pre Inorog.

După Inchinăciune.

„Câte mi-ai zis prin Hameleon, m'am înştiinţat. Pentru prepusurile, cari ţi-au scornit grijă, să fii adeverit, că cel ce ţi le-a plăzmuit, nu-ţi este prieten şi nici nouă. Fără grijă deci, vino la împreunarea de folos şi mă crede, că, pre numele cerescului Vultur şi pre sângele nevinovatului miel, mă jur, că, în inima mea nici n'a fost, nici este, nici va fi vicleşug, şi nici la alţii n'am simţit a fi. Din potrivă, mă nevoiesc şi mă silesc numai spre folosul vostru".

. . . .

Hameleonul, luând acest răspuns dela Şoim, se întoarse îndată îndărăt la Inorog, căruia îi mai adăugă, după citeala slovelor.

— Vezi, domnul meu, că Şoimul adevereşte cuvintele mele. Şi mai vârtos, eu însumi, am ispitit şi pre dânsul şi pre Dulăi, şi pre din afară am iscodit, fără să fi putut aflà, cât negru sub unghie, despre acest lucru.

Inorogul, măcar că grija lui nu erà născută din fantazie, ci din prieteni erà înştiinţată, dete cuvânt, că îndeseară, la locul cuvenit, se va coborâ. Căci: „sângele, care este să curgă, cu anevoie este a rămâne în vine".

Hameleonul, plin de duhul răutăţii şi umflat de vântul fărălegii, din vârful muntelui, cu mare bucurie, nu alergà numai cu picioarele vicleniii, ci sburà aripile diavoliii.

Aşa dar el, slobozându-se cu atâta agerime, întâi la Crocodil nimerì, pentru ca să-l adeverească de venirea Inorogului într'acea seară. Apoi alergă la Dulăi, cărora le vestì să aibă bună nădejde, căci neprietenul s'a încuiat în labirintul neştiinţei.

De acolo, întorcându-se la Şoim, îl înştiinţă aşijderea de venirea, fără prepus, a Inorogului, pentru îndeseară. Apoi adăogă din inimă cuvinte cumplite şi din gură zugrăvite.

— Iată, acum, domnul meu, că după osteniturile mele sudoroase şi alergăturile mele fără preget, slujba, pe care am luat'o asupra mea, se va isprăvì în astă seară, spre cel de obşte folos. A te rugà însă mai îndrăznesc, ca nu cumva, jiganiile, peste ştiinţa ta, fără socoteală, ceva împotriva Inorogului să facă şi astfel numele tuturor să iasă de ocară.

Şoimul cănì oarecum cu mânie:

— Lasă-l, rogu-te, că destul îţi sunt deşarte cuvintele, cu cari mi-ai mâncat urechile. Ce fărălege ar fi aceasta, ca, după atâtea legături, să se facă lucruri împotrivă? Du-te deci, de te culcă, şi să n'ai mai multă grijă în zadar, căci voi şti a păzì cinstea mea.

Hameleonul zise:

— Facă cereştii, ca să iasă toate după poftă! Te poftesc numai, ca să mă înştiinţezi de ceasul împreunării. Şi aceasta, nu de alta, dar ca să am somnul liniştit de împlinirea cuvântului lui.

— Fi-va, zise Şoimul.

Iar Hameleonul se duse în borta lui. Insă nu s'a aruncat să doarmă, până nu s'a asigurat de

străjuirea Crocodilului. Căci: „toţi viclenii sunt grijulivi în răutate, iar în bunătate trândavi".

Iar Inorogul, după cuvântul dat, se coborâ la locul orânduit, de îndată ce ochiul cel de obşte îşi slobozì genele orizontului peste lumini. Acolo sosì îndată şi Şoimul.

Deci, după ce se isprăviră cuvenitele ceremonii, Şoimul începù:

— Impreunarea aceasta este a doua, iar, dragostea noastră, de atunci a crescut. Căci: „în casa sufletului curat, nu se prinde păianjenul minciunei". De vreme dar, ce dintru început m'am înştiinţat de sfânta-ţi dreptate, voi acum a pune urmele credinţei în cărarea adeverinţei şi a călcà astfel calea dreptăţii.

Va şti dar, iubitul meu prieten, că după voroava noastră, am silit a face tot chipul spre a isprăvì cu gândul, cu cuvântul şi cu lucrul, tot ceia ce ar fi mai cu folos. Căci: „voia slobodă este o împărăţie mare, în care nici dreapta socoteală, nici strâmba asupreală nu poate aveà biruinţă". Iar acum, luând răspuns peste toată nădejdea, am cunoscut, precum cuvintele Corbului nu se aşază în vre-un temei stătător. De aceia nu mai poţi nădăjduì nici vre-un lucru cu aşezare dela el. Căci: „de pre unghii se cunoaşte leul, iar după cuvânt, inima înţeleptului, abia o poţi iscodì". Iar pricina desnădejdii mele, este, că din slovele Corbului se cunoaşte toapsecul răului; adică, *ţie cădere în viaţă, iar mie, scădere în cinste.* Şi aceasta, căci după porunca lui dintâi, înţelegeam pace adevărată, iar acum, după cărţile ce-mi scrie, se cunoaşte viclenia. Lucrul

acesta este inimei mele foarte scarandavicios. Insă, să ştii, că, nici nu mă voi face viclean stăpânului meu, nici călcător dreptului. Căci: „voia dumnezeiască, trebuie s'o cunoaştem, cu mult mai straşnică, ca porunca stăpâniască".

Deci, de acum înainte şi mai bună pază îţi trebuie. Să nu mai ai nici în cuvintele cuiva încredinţare, de vreme ce şi pre mine vor a mă încărcà cu toată greuimea necinstei, vânzând otrava sub nume de doftorie.

Pe mine însă, să mă numeri în catalogul adevăraţilor prieteni şi mă jur înaintea cerescului Vultur[1]), să-ţi fiu în viaţa mea binevoitor.

Inorogul, ascultând aceste cuvinte şi nelungind mai mult voroava, făcù Şoimului mulţumită, că nu a ascuns de dânsul tot adevărul, şi apoi grăì:

— M'ai îndemnat a mă numì frate; deci te poftesc a ascultà povestea, ce-ţi voi spune. Căci: „lucrurile pot intrà în palatul cunoştinţei prin trei porţi: prin pildele trecutului, prin deprinderea celor de acum şi prin buna socoteală a celor viitoare".

Deci, una din cele multe istorii este şi aceasta.

Povestea Porcarului *)

— „Odinioare, frate, erà un păstor de râmători care îşi sprijineà viaţa cu simbria satului, în care

---

*) Iată transpunerea exactă:

„Odinioară, frate, erà un păstor de râmători, care îşi sprijinea viaţa, din zi în zi, cu simbria atot satul, în care

---

1) Dumnezeu.

locuià. Acest păstor, petrecându-şi zilele în aşa viaţă proastă, nu-şi învăţase auzul cu altceva decât cu grohăitul porcilor şi vederea numai cu satul acela prost.

Intr'o zi, căzând cu un străin în voroavă, auzì cuvântul, în urechi, de cetate. Iar, ca şi cum ar fi o cetate, nici cum nu încăpeà în mintea lui.

---

ocuià. Acesta, petrecându-şi zilele în viaţă proastă ca aceasta, nu învăţase altceva, nici cu auzul, fără grohăitul porcilor, nici cu vederea, fără prostia acelui sat. Intr'o zi, căzând în voroavă cu altul (căruia i se tâmplase a trece pe acolea viind din cetate), sună numele cetăţii în urechile porcarului. Cetatea, ce şi cum ar fi, nici cum nu putea să încapă în mintea lui. Fantazia lui, i-o zugrăvia doar uneori ca pe un cuptor, alteori ca un cotlon, iară alteori ca pre o şură de dobitoace. Căci fantazia la proşti, numai cele văzute poate a închipui".

„Deci, aprinzându-se cu pofta ca să se înştiinţeze, cum şi ce ar putea fi cetatea; lăsând râmătorii în câmp pustiu şi luând în glugă oarecari fârimuşuri de pâine, ce avea cu sine, purcese vârtos pe drumul, pe care venise drumeţul. Aşa călătorind el, într'o zi până în seară îşi făcù masul şi popasul ocolo, unde îl apucă întunericul. „Căci norocul caută tot cu o orbime şi pre porcar şi pre olar". Şi el aduse şi pre porcarul nostru aproape de porţile cetăţii şi de norocirea ce-l aşteptà.

„ mpăratul, care împărăţia într'acea cetate şi care stăpânea acelor olaturi, chiar în ziua, ce trecuse, ieşise dintre numărul viilor. Nelăsând moştenitor din trupul său, se făcù mare zarvă şi dihonie, între Domnii şi Senatorii acelei Monarhii, anume, că cine în scaun s'ar sui. „Căci la stăpânire toţi se socotesc vrednici, iar la supunere nici unul nu primeşte de bună voie". In scurt, nesocotindu-se nici unul altuia a fi cel de al doilea, aleseră cu sfatul de obşte, ca a doua zi să iasă pre poarta cetăţii, care cată spre răsărit, şi ori pe cine ar tâmpina mai înainte, veri din străini, veri din Cetăţeni, pre acela să-l ridice la scaunul Impărăţii şi la coroana Monarhii".

Căci fantazia, de multe ori, i-o zugrăvià ca pe un cuptor, alteori, ca pe un cotlon, iar alte ori, ca pre o şură de dobitoace. Căci: „fantazia la proşti, numai cele văzute le închipuie”.

Deci, cum şi ce ar fi o cetate, aprinzându-se cu pofta, ca să se înştiinţeze, lăsă râmătorii în câmp şi cu câteva fărâmituri de pâine, ce aveà

„Deci, după sfatul de-cu-seară, sculându-se toţi de dimineaţă (căci nici norocul Porcarului nu dormea), aflară „lângă drum, pre porcar, sculându-se şi el şi frecându-se încă cu mâinele la ochii săi orduroşi. Ridicându-l pre el, îndată şi cu cinste, şi primenindu-l apoi din sucmane rufoase în porfiră, îl aşezară în lectica împărătească şi petrecându l, după obiceiul locului, cu mare alai până la Curţile împărăteşti, îi făcură, ceremoniile ce se cad spre încoronare. De acolo s'a luat şi cuvântul: „Seara ghiogar, dimineaţa Spătar“.

„Porcarului i se păreau a fi lucrurile, cari aievea şi adevărat se făcuseră, uneori vis, alteori părere, alteori iar ca o basnă de poveste“.

„Iar unul dintre Senatori zise către ceilalţi: — „Cele ce face norocul, nu poate desface nici mintea, nici socoteala“. Insă: „Oul cioarei, de s'ar cloci o mie de ani de către pieptul păunului, din goacea l-i va ieşi tot pui de cioară, nici cum pui de păun“. In care chip se va arăta cu vremea şi Impăratul acesta, nu la ce norocul l'a adus, ci spre ce l'a născut firea. Iar această proorocie a mea, să nu o socotiţi scornită din deşarta mea fantazie, ci luaţi aminte cuvintele şi faptele lui. Căci, îndată ce la puterea Impărăţiii s'a suit, s'a apucat, nu de omenie, ci de porcie. Pre câţi, în satul, în care păştea porcii, avea ceva pizmă, a stătut a-i omorâ, ori a-i izgoni, ori a-i pedepsi cu alte feluri de pedepse. „De oarece, spurcat lucru este, a izbândi stăpânul nou, după pizma veche“.

„Şi adevărat, că Impărăţia aceia, până mai pre urmă, sosind la mare primejdie de pohârnire cădere), de pe urma tiranii lui, iar la urmă răutatea, lăţindu-se şi ijderindu-se, în toate părţile, ca un pojar (foc) în fânul us-

în sân, luându-le în glugă, purcese pre drumul, pe care venise drumeţul. Aşa tot călătorind, într'o zi până în seară, îşi făcù popasul, unde îl apucă întunericul.

„Norocul şi pre porcar şi pre olar caută tot cu o orbime". Tot el adusese şi pre porcar aproape de porţile cetăţii şi de fericire.

Intr'adevăr, Impăratul, care stăpânea acele olaturi şi împărăţia în acea cetate, ieşise din numărul viilor, în ziua ce trecuse. Cum nu lăsase moştenitor din trupul său, se făcù mare zarvă între domnii şi senatorii acelei monarhii. Căci: „la stăpânire, toţi vrednicii se socotesc; iar la supunere, nimeni nu primeşte de bună voie".

In scurt, nici unul, nevrând să se socotească altuia, ca cel de al doilea, aleseră toţi cu sfat de obşte, ca să iasă a doua zi în poarta cetăţii dinspre răsărit şi, pe ori cine mai înainte, veri din străini, veri din cetăţeni, ar întâmpină, pre acela să-l ridice în scaunul împărăţiei şi la coroana Monarhiii.

Deci, după sfatul de cu seară, sculându-se toţi de dimineaţă, aflară pe porcar, sculându-se şi el din pajişte şi frecându-şi ochii urduroşi cu mâinile. Ridicându-l îndată cu cinste şi primenindu-l, în porfiră, din sumane rufoase, îl aşezară în lectica împărătească, şi petrecându-l cu mare alai până la Curţile împărăteşti, îi făcură, după obiceiul locului, cele ce se cad ca ceremonii de

---

cat, se cunoscù tuturor a fi lucru nesuferit, şi aşa, sculându-se cu toţii, şi aflându-l în aşternutul, în care se tăvălia, cu fel de fel de spurcăciuni, îi puseră sfârşit şi zilelor şi tiranii lui".

încoronare. De unde s'a luat şi cuvântul: „Seara ghiogar[1]), dimineaţa Spătar".

Porcarului i se păreà uneori vis, alteori basm de poveste, ceia ce se făcuse aevea şi adevărat.

Iar unul dintre Senatori zise către altul:

— „Cele ce face norocul, nu pot desface, nicì mintea, nici socoteala". Insă: „oul cioarei, de ar fi clocit o mie de ani de pieptul păunului, tot pui de cioară scoate". In acest chip şi Impăratul acesta va arătà, ceia ce firea l'a născut. Iar această proorocie a mea, să nu o socotiţi ca scornită de fantezie deşartă, ci, să-i luaţi numai aminte faptele lui. Căci, iată, îndată ce s'a suit la puterea Impărăţiii, s'a apucat, nu de omenie, ci de porcie, de vreme ce, pre câţi în satul, în care păştea porcii, aveà ceva pizmă, ori îi omorà, ori îi izgonià. Căci: „stăpânul nou, a izbândì după pizma veche, este spurcat lucru".

Şi adevărat, că Impărăţia aceia, sosind, de pre urma tiraniii lui, la mare povârnire şi răutatea, cari lăţindu-se în toate părţile, ca pojarul în fân uscat, se sculară cu toţii şi-i puseră sfârşitul în aşternutul, unde se tăvălià cu fel de fel de spurcăciuni.

In acest chip, o frate, arată şi epitropia Corbului: că „precum el este Corb, tot aşa şi cuvintele, zisele şi faptele îi sunt de Corb, şi, cu vremea, glasul îi va fi şi menitor şi izbânditor chezilor. Iar când aceasta se va întâmplà „izvodul norocului, nu-l poate a ceti vre-odată ochiul muritorului".

---

1) Porcar cu ghioagă.

Aşa dar Inorogul şi Şoimul, vorovind încă câtăva vreme prin noapte, se despărţiră, îmbrăţişându-se şi jurându-şi pre numele cerescului Vultur, ca, până la moarte, fraţi să rămâie, şi nedespărţiţi, unul altuia sprijinire să-şi fie. Apoi Şoimul se duse la locul lui, iar Inorogul, ştiind că după coborârea lui s'au închis potecile, se lăsà în credinţa valurilor să treacă peste apă cu înotatul.

O lucru jalnic şi neajuns de socoteala muritorilor! Cum poate pronia cerească, să lase pre cel drept pe mâna vicleanului, pe cel curat în laţul spurcatului!!

Deci Inorogul, dându-se pre seama nestătătoarelor unde, („din multe chipuri de primejdii, cea mai mică a alege este lucru înţelepţesc") pre marginea apei înotà în sus spre crivăţ. Prădătorul, lacom însă, păzià calea trecătorii. Sosind deci acolo Inorogul, din năprasnă Crocodilul, vâjâind şi sunând valurile apei, sosì asupra lui.

(O, furtună în apă lină! O fărâmarea corăbiei în liman! O, Hameleon, mai diavol decât diavolul! O, jiganie mai spurcată decât toate jiganiile!).

Inorogul, cum auzì huetul apei, şi văzù chipul groaznicii jiganii, simţì îndată vicleşugul gătit mai dinainte, şi se dete fără nici o împotrivire spre vânarea lui nesăţioasă.

Crocodilul, gata să deschidă fălcile şi să-l înghită, auzì deodată dela Inorog:

— Satură-te de sânge nevinovat, Corbule, sânge de care ai fost pururea flămând şi nesăturat!

Işi înfrână deci fălcile şi cercetă, ce e cu numele Corbului, adus aşa la mijloc. (Spurcatul

Cameleon, nu descoperise tot adevărul nici Crocodilului).

Inorogul, tăcù molcom, zicând din adâncul inimii: O, dreptate! O, izbândă! Apoi socotì: „că la vreme de nevoie, este lucrul înţelepţilor a se slujì cu cuvântul" şi vorovì:

— Nu socotì, o jiganie, că m'am speriat în ceva de groaza chipului tău. Mai ales, că ştiu, că nici trupul, nici cornul meu nu poţi a le înghiţì. Şi mai ales, că din copilărie, sunt deprins să mă joc cu furtuna, aşa încât, cred, că de atunci, ori ea şi-a vărsat toate săgeţile din torbă, ori îngăduinţa mea este să-i batjocorească ispitele.

Toţi muritorii purtăm în noi doi sorţi: unul al morţii, altul al vieţei. Pe amândoi îi purtăm cu noi preste tot. Deci orice s'ar întâmplà, vrând nevrând este să le urmăm. Pe unii muritori groaza morţii îi stăpâneşte, însă de adevăraţii înţelepţi aceasta veşnic s'a ţinut în batjocoră. Batjocoră zic, căci unora li aduce spaima, altora socoteala. Unora spaimă, căci trăind nu se învaţă a murì; iar altora socoteala, căci trăind, se învaţă cu încetul a murì. Astfel fiind, aceştia din urmă neîngrozindu-se de orice întâmplare, cutreerând periodul firii, ocolesc şi se mântuiesc din robia furtunelor. Aceasta nu li se pare sperietură, ci mângâiere.

Deci, de vreme ce sorţiul îmi este ştiut, aşteptat şi nebăgat în seamă, cu cât va fi mai vârtos nebăgat în seamă sorţiul întâmplător! Căci: nu trebuie nici a întinde vetrile asupra furtunei, nici în mijlocul aceştia a părăsì cârma; una este a fricosului, cealaltă a nebunului".

Am nădejdea, că în curând, o să-şi ia plata, cei

cărora li se cuvine, şi cari m'au vândut fălcilor tale.

Iar tu, jiganie, adu-ţi aminte, că ne aflam amândoi odinioare, în marginea a trei ape[1]), la cetatea, care este cheia a două monarhii. Acolo, neavând cu ce-ţi domolì foamea, eu te-am ajutorat cu carne de bivol şi te-am mântuit din gura morţii. Deci, sau pentru binefacerea trecută, sau pentru nădejdea uneia în viitor, („căci piatra din zidire, cu vremea tot la zidire merge"), nu te uità îndemnărilor neprieteneşti, ci mă lasă slobod mâini, căci altfel şi cu Dulăii voi trebuì să am răsboi. Căci: „de multe ori noaptea fată şi ziua ţine în braţe".

Crocodilul, auzind aceste cuvinte vârtoase ale Inorogului, nu mai ştiù ce să facă. Una, că poama aceasta nu erà pe grumazii lui, cum ziceà Inorogul; alta, că îi veneà ruşine de binele, ce văzuse dela acesta; iar apoi şi mânie. Căci: „la cei ce nu ştiu răsplătì binele, întâi li vine ruşine, apoi mânie". Insă până la urmă binele biruind răul, îl duse pre Inorog la bârlogul său, unde îl ţinù preste noapte.

Iar după ce negura nopţii se ridică şi seninul se arătă, Impăratul Crocodililor[2]) trimise îndată pe un credincios al său la Inorog. Acesta zise:

— Primejdia de azi, mâini să-ţi aducă noroc. Să fii cu inimă bună, căci Dulăii, aflând de prinderea ta, în munţi au fugit ca să ridice măiestriele, ce întinseseră pe acolo. Deci, până atunci,

---

1) Adrianopoli.
2) Bostangi Başa, mai marele Grădinarilor.

caută te tocmeşte cu Impăratul nostru, căci ştii bine, că el dela monarhia voastră nu vrea decât dobânda şi folosinţa. Aceasta făcându-se, de aici vei ieşi slobod.

Inorogul răspunse:

— Eu, pentru această dată, răsplătire Impăratului vostru nu pot face, afară de puţin praf, ras de pe cornul meu, cu care să-i astâmpăr setea, ce mereu îl arde în apă.

Crocodilul se întoarse îndărăt cu răspuusul. Impăratul său primì cu dragoste darul, căci: „sula de aur[1]) pătrunde zidurile".

Insă nu fù deajuns aceasta, căci Crocodilul, ce-l prinsese, făcù pâră Impăratului asupra lui. Cerù să-i plătească tocmeala cu Cameleonul şi anume: ori vânatul, ori 1000 dramuri panzehri[2]). Altfel nu se învoì a-l slobozì.

Impăratul Crocodililor, înţelegând povestea, îi trimise ştire Inorogului, de această pâră, zicându-i, că amintrelea nu poate a-l slobozì.

Inorogul numai aşa cunoscù vicleşugul Cameleonului; care numai dela acesta singur puteà venì.

Deci, ca să nu i se întâmple şi mai rău, dete cuvânt, şi isprăvì şi lucrul totodată, şi astfel scăpă nebetegit din siltiile neprietenilor.

Iar despre Inorog, pe când se aflà încă în popreala Crocodilului, vestea se împrăştiă prin urechile tuturor. Toţi munţii şi codrii răsunau de fapta, ce se făcuse, şi toate văile şi holmurile

---

1) Bani.
2) Bani pentru o datorie dreaptă.

se cutremurară de huetul glasului, care ca o muzică tocmită, păreà o harmonie tângăioasă. Nu se mai auzià decât:

E L E G I E

Plecatus'a cornul Inarogului,
Impiedieatu-s'au paşii celui iute;
Inchisu-s'au cărările cele neumblate,
Aflatu-s'au locurile cele necălcate;
In siltiele (curse) întinse a căzut,
Puterii vrăjmaşului s'a vândut;
Surcelile i-au uscat,
Focul i-au aţâţat
Temeliele, dela pământ,
In nouri i-au aruncat:

*

Neprieten de cap, Corbul,
Gonaşi neosteniţi, Dulăii,
Iscoada neadormită Cameleonul
Şi toţi în toate părţile îl pândesc.
De traiul, de viaţa şi de fiinţa lui
Ce nădejde a mai rămas?
Nici una.

*

Toate puterile i s'au curmat,
Toţi prietenii l'au lăsat,
In lănţuge nedeslegate l'au legat;

*

Toată greutatea neprietenului,
In opreala Inorogului a stătut,
Iar acum, în cer să sboare.
N'a scăpa.

O mie de capete de ar avea,
Iarbă n'a mai mânca;

*

Unul Lupul, şi acela depărtat,
N'are cum îi folosi!
Nu-l poate ajutori!
De nu alta, în ai să-l tânguiască!
Incailea să l jelească!
Incailea să-l olecăiască!

*

Filul măcar că se află în acea parte,
Insă greuimea a sări nu-l lasă,
Grosimea în sine îl apasă;
Iu strâmtori primejdioase,
In valuri aşa holmuroase
Să se arunce nu îndrăzneşte,
Şi micşorimea sufletului îl opreşte.
De cu seară Filul ştire a luat,
De preţul tăiat s'a înştiinţat,
Ce ar fi putut şi i s'ar fi căzut.
In locul mângâierei
A dat răspunsul curmării:
1000 de ani la opreală, de ar fi,
Un dram de panzehr [1]) n'ar gasi.

*

Ce mângâiere i-a rămas?
Nici una;
Ce sprijineală i-a rămas?
Nici una;
Ce prieten i se arată?
Nici unul!

*

Munţi, crăpaţi!

---

1) Piatră rară şi nestimată (aici răscumpărare).

Copaci, vă despicaţi!
Pietre vă fărâmaţi!

*

Asupra lucrului ce s'a făcut,
Plângă piatra cu izvoare,
Munţii, puhoaie pogoare!

*

Lăcaşurile Inorogului,
Păşunile şi grădinele,
Cernească-se,
Palească se,
Vestejească-se,
Nu înflorească,
Nu înverzească,
Nici se odrăslească
Şi pe drumul lor cu jele,
Pe stăpânul lor negrèle,
Suspinând,
Tânguind,
Neîncetat să pomenească!
Ochiuri de cocoare,
Voi limpezi izvoare,
A izvorî vă părăsiţi
Şi-n amar vă primeniţi!

*

Gliganul sălbatec vier,
Şi-n livezile Ursului-uşier
Să se facă!
In grădini târfeleşte,
In pomet beteleşte,
Să se prefacă!

*

Clătească-se cerul,
Tremure pământul,
Aerul trăsnească,
Nourii plesnească;
Potop de holbură,

Intuneric de negură,
Vântul să aducă!
Soarele zimţii să-şi reteze,
Luna s'indu-se (ferindu-se) să se ruşineze;
Stelele nu scânteieze;
Nici Galatea să lumineze,
Tot dobitocul ceresc,
Glasul să-şi sloboadă,
Fapta nevăzută,
Plecându-se, vadă!

*

Cloşca, puii-şi risipească,
Lebăda, lira-şi zdrobească,
Leul răcniască,
Taurul mugească,
Aretele, fruntea-şi slăbească,
Racul în negru să primenească,
Capr'cornul, coarnele-şi plece,
Peştii, făr'apă s'înece,
Gemenii să se desfrăţească,
Fecioara să se grozăvească,
Cosiţa-i galbenă s'o înegrească,
Scorpia acul să-şi tâmpească,
Streliţiul, ţinta nu lovească,
Cumpăna dreptatea nu arăte,
Aparul, topească-se de sete,
Marte'n slăbiciune să se primenească,
Mercur între planete, nu mai crăinicească,
Zefs, Monarhia'n veci să-şi robească,
Venera, floarea frumseţii 'şi vestejească,
Cronos, scaunul, de sus în jos îşi coboară,
Finicul, în foc de aromate moară!

*

Altarul jertfe nu primească,
Paharul, băutura nu meastească;
Chitul, crape, în apa Ariadnului,
Iegurile, coadă 'n gura Sirianului.

*

Musculiţa cu jale bâzâiască,
Amândoi Urşii greu mormăiască;
Pletele Venericii plesnească,
Coroana frumoasă nu le 'npodobească;
Pegas de Andromeda să se depărteze,
Perseu de Casiopeia să se înstrăineze;
Zmeul, capu'n coadă să-şi împleticească,
Chivotul lui Noe în liman primejduiască;
Porumbul frunza cercând, rătăcească
In drept a se întoarce nu nimerească!

*

Singur câinele mare cu cel mic brehăiască,
Şi de faptul scârnav să se veselească!

*

Mute-se Articul,
Strămute-se Antarticul;
Osia sferească, în două să frângă;
Toată uşarimea în centru s'împingă,
Stihile (elementele) toată tocmirea să-şi piardă,
Orânduiala bună în veci să nu mai vadă;
Toate'n dreapta şi stânga s'învârtească,
De jele să se uluiască,
De ciudă să se amorţiască,
Şi dreptatea Inorogului să povestească!

*) Semete jalnice, elegii caialnice şi tragiceşti ca acestea, sunând prin potecile tuturor munţilor şi prin vârtoapele tuturor holmurilor, Hameleonul parcă nici n'ar fi avut ştire de ele, şi ca cum

---

*) Iată şi pasagiul acesta în versuri:

Sunete jalnice,
Elegii caialnice
Ca acestea,
Prin potecile tuturor munţilor
Şi prin vârtopile tuturor holmurilor

s'ar fi uluit de lucru străin, cutreerà încoace şi încolo, întrebând cu chip de zălog şi cu faţă de lovit.

Ce poate fi aceasta? Ce poate fi sunetul acesta? Ce pot fi huetele acestea lăcrămoase? Oare ce

---

Sunând,
Răsunând,
Şi rătăcindu-se,
Cameleonul,
Ca cum ştire n'ar fi avut,
Ca cum de străin lucru s'ar fi uluit,
Ca cum de primejdie, fără veste, mintea şi-ar fi pierdut,
Incoace şi 'ncolo cutreierând,
De unul şi de altul întrebând,
Umblà
Şi către toţi chip de zălod şi faţă de lovit arătà.
Ce poate fi aceasta?
Zice.
Ce poate fi falnic sunetul acesta!
Ce pot fi lăcrămoase huetele acestea?
Ce pot fi cernite cânt-cele ce auz!
Ce pot fi ponegrite stihurile,
Şi 'ntrânsa necrezute cuvintele,
Cari la urechi îmi vin?
Oare, ce auz,
Adevărat auz?
Au demonul, ispitindu-mă, simţirile îmi batjocoreşte?

***

Apoi, după câtă-va vreme, ca cum de neştiut lucru ar fi înţeles,
Ca cum de patima Inorogului alţii i-ar fi spus,
Ca cum auzind, cu amărăciune s'ar fi umplut
Şi de voie rea s'ar fi otrăvit, şi cum zice cuvântul,
«Cu o falcă 'n cer şi cu una 'n pământ» la Şoim alergă,
Către care ochii întorcând,
Faţa în divuri şi chipuri mutând,

auz, adevărat să fie? Au, demonul ispitindu-mă, îmi batjocoreşte simţirile?

Apoi, după câtăva vreme, ca cum i-ar fi spus alţii de patima Inorogului şi s'ar fi umplut de amărăciune şi s'ar fi otrăvit de voie-rea, alergă la Şoim, cu o falcă 'n cer şi cu una 'n pământ.

Voroava amestecând,
Limba bolboroşindu-i,
Balele mergându-i
Şi gura spumându i,
Scrâşnetul glasului articolul şi înţelegerea cuvântului
astupà.
Intre cele brehăite,
Ceste puţine căptuşite
Cuvinte, abia 'nţelegea:

* * *

O! faptă nefăcută
Şi poveste neauzită!
O! lucru nelucrat
Şi vicleşug spurcat!
O cinste ocărâtă
Şi ocară necinstită!
O! Şoime! de cumplit rău făcător
Şi de sânge vărsător!
Ce poate fi care ai ispitit?
Ce poate fi spurcat lucru carile ai isprăvit?
Şi în toată lumea de astăzi înainte pre tine de viclenitor,
Iar pe mine de vânzător,
Ai vădit!
Unde-ţi sunt giurământurile?
Ce ţi-ai făcut legământurile?
O! Zefs! O! Zefs! Imăciune, care astăzi pe obrazele
noastre a căzut,
Cine în veci a o spăla va mai putea?
Ce ploie-a nourului,
Ce rouă a seninului,
Ce mare-a okeanului,

Acolo, întorcând ochii, mutând faţa în divuri şi chipuri, amestecând voroava, bolborosând, curgându-i balele din gură, articulul şi înţelesul cuvintelor astupându-i-le scrâşnitul glasului, de abia lăsă să înţeleagă puţine vorbe ca acestea:

— O faptă şi poveste neauzită! O lucru şi vi-

Spre curăţirea acestora va ajunge?
Dar nu gândiam eu,
Dar nu ziceam eu,
Dar nu-mi prepuneam eu,
Dar nu mă temeam eu,
De una ca aceasta?
Dar de vreme ce, o vrăjmaşule! sub numele cereştilor vicleşuguri,
Ca acestea, a pune ai îndrăznit,
Alt organ, afară de mine, o! ticălosule! n'ai putut află?
«Dar răii, răutăţilor lor părtaş, şi cu toţii tovarăşi a fi se nevoiesc».
Oh! Cameleon ticăloase! Ce floare în chip îmi vei schimbà,
Ca cineva să nu te cunoască, când te-ar întrebà?
Ca de clevetea limbilor să scapi,
Ca din gura siconfanţilor să te mântuieşti?
De acum înainte umbrele iadului să te înveliască,
Întunericul veacului să te căptuşească,
Ca razele soarelui să nu te mai ivească,
Ca cunoştinţa cunoscuţilor să nu te mai vădească!
Unde te-i ascunde, sărace,
Unee te-i supune blestemate,
Unde te-i mistui, pedepsite,
Unde te-i ivi, urgisite?

*
* *

Iată, munţii strigă,
Văile răsună,
Iată, dealurile grăiesc,
Câmpii mărturisesc!

cleşug spurcat! O cinste ocărâtă şi ocară necinstită! O, Şoimule, făcător de rele şi vărsător de sânge! Ce ai ispitit oare? Ce spurcat lucru ai isprăvit? Cum ne-ai vădit în toată lumea, pe tine de viclean şi pe mine de vânzător? Unde îţi sunt jurămintele? O, Zefs! O, Zefs! Imaciunea[1]), care

---

Iată, pietrele vorovesc,
 Lemnele povestesc!
Iată iarba cu gălbenire
Şi florile cu veştejire,
 Arătând vădesc,
Cu mult glas ritoricesc,
Cu surde sunete tuturor vestesc!
Asupra lucrului, ce s'a lcrat,
 Toată fiinţa se uluieşte
 Şi toată zidirea a se ciudi nu sfârşeşte.

* * *

Acestea dară toate sub numele tău se pun,
 Şi sub titlul tău se scriu,
 Măcar, că de bună voie, părtaş vicleşugului nu te-ar fi aflat,
Măcar că prin neştiinţă organ răutăţii te-ar fi arătat,
 Măcar, că lucrul, ce s'a lucrat,
 Inima ca nuca ţi s'a despicat,
Măcar că în viaţă ceaţa jelii aceştia de pre suflet nu ţi se va mai ridicà!
 Oh! dară lucru spurcat la începătură
 Şi încă mai spurcat la sevârşitură!
Dar cereştii, a căror nume cu al meu împreună s'a batjocorit,
 Vicleşugul nu vor tace,
 Isbânda nu vor trece,
 Şi dreptatea a răsplăti,

---

1) Intinare, murdărie.

azi a căzut pe obrazele noastre, cine oare o va spălà? Ce ploaie, ce rouă, ce apă a Oceanului va ajunge la aceasta?

Dar nu gândeam eu aceasta? Dar nu spuneam eu aceasta? Dar nu mă temeam eu? Dar, de vreme, ce una ca aceasta ai făcut, alt organ de

---

Nici s'a lenevi,
Nici va pesti.

*
* *

Şoimul, după ce prin multă vreme, nu cu puţină dosodă, bobânituri şi bâiguituri ca acestea dela Cameleon ascultând,
Mai mult a răbdà nu putù şi în chip ca acesta voroavă îi întoarse zicând:
Oh! Hameleon, Hameleon! Jiganie spurcată! Hameleon!
O! Puterile cereşti! Câte văpsele ai pe piele
Atâtea pedepse să ţi dea sub piele!
O, pricaz de necaz!
O, pacoste pricaznică, Hameleoane!
Balaur mic, şi zmeu în venin, Hameleoane!
Domnul diavolului şi dascălul cacodemonului, Hameleoane!
Fundul răutăţilor şi vârful vicleşugurilor, Hameleoane!
Mreaja dracului şi painjina tartorului, Hameleoane!
O, răutatea răutăţilor, şi vicleşugul vicleşugurilor, Hameleoane!
O, duh spurcat de tulburare
Şi vîfor necurat de-amestecare
Hameleoane!
Cine pustiul, răutate peste răutate şi păcat peste păcat a grămădi te-a învăţat?
Cine răul vicleşugurilor şi amăgelile sfârşit, a nu face te-a îndemnat?
Au te gândeşti, osânditule, că cu cuvinte sicuite
Şi cu voroave căptuşite,

cât pre mine nu ai găsit? Ticălosule! Căci: „răii se nevoiesc lumea s'o facă părtaşă răutăţilor lor şi pe toţi să şi-i facă tovarăşi".

O, Hameleon ticălos! cum îţi vei schimbà chipul, ca să nu te mai cunoască cineva, să scapi de clevcteala limbilor rele şi din gura sicofanţi-

---

Greţoase şi scârmavele-ţi fapte vei astupa?
Au cu acest chip socoteşti, că sub căpătâiul altuia
puiul balaurului vei ascunde,
Pre care în viclenie l'ai zămislit
Şi în răutate l'ai născut?
Au nu m'am înştiinţat eu, că umbrele diavoliilor tale,
Din deal peste vale
S'au lungit
Şi din zare
Până peste zare
S'au întins?
Ş'încă şi acum chip de jele
Şi faţă de nemângâiere
Imi arăţi?
Şi pentru spurcat lucru, care l'ai început
Şi a-l sfârşi nu ai putut,
Te faci că te 'ntristezi?
Şi a sfârşi, zic, nu ai putut, de vreme ce răutăţile tale,
Nici început, nici sfârşit nu pot avea,
«Iar, veri în lucruri grele, veri uşoare»,
«Cumpăna dreptăţii tot va birui».
Care şi pre Inorog, din această nevoie îl va mântui.
Au, nu tu, viclene. laţul dracului
Şi undiţa demonului
Făcându-te,
Din malul răutăţilor pândind, de atâta vreme a-l vânà
te nevoieşti?
Au nu tu, spurcatule, pentru muced trupul tău,
Pe preţul nepreţuit Crocodilului în dar ai vândut?
Au nu ştii,
«Că răutatea stătătoare»
«Şi minciuna, picioare n'are»

lor să te mântui? De acum înainte umbra iadului să te înveselească, întunericul veacului să te căptuşească, ca să nu te mai loviască razele soarelui, ca să nu te mai iveşti la lumina zilei, ca, cei cunoscuţi, să nu te mai vădească! Unde te vei ascunde, sărace; unde te vei mistuì, bleste-

---

Şi c'amândouă lesne se pohărnesc?
Au nu ştii,
«Că haina vicleşugului curând se vecheşte»
Şi în toate părţile destrămându-se, ruşinea i se desgoleşte?».
Ce ocară este aceasta?
(Ocara obrazul, şi maiul, capul să-ţi bată!)
Ce diavol spre aceasta te-a aţâţat?
Ce drac spre aceasta te-a îndemnat?
Căci: «adevărat, că vicleanului inima sa destul drac»,
«Şi sufletul său de prisosit diavol este».

* * *

Hameleonul, în tot chipul oblicit
Şi din toate părţile vădit,
Simţindu-se,
Incotro să şovăiască nu mai putù,
Şi ce alta să meşteşugiască nu mai avù.
Iar obrăznicia calcan şi nestidire meterez obrazului făcând,
Cu mare neruşinare în cuvinte ca acestea rumpse:
«Diavolul sărăciii»
«Şi Cacodemonul robiii»
«Aceasta a gândi»,
«Şi A grăi»,
«M'au învăţat»
«Şi spre tot răul a ispiti,»
«M'au îndemnat».
Numai, pre cât socotesc, împotriva monarhiilor ceva măcar n'am făcut,
Ci, mai vârtos, spre plăcerea şi folosul lor, cât am putut,

mate; unde te vei ivì, urgisite? Iată strigă munţii, văile răsună, dealurile grăiesc, câmpii mărturisesc! Iată pietrele vorovesc, lemnele povestesc! Iată iarba cu gălbinarea şi florile cu veştejirea lor vădesc, cu mult glas ritoricesc, şi vestesc cu sunete surde tuturor! Asupra lucrului,

---

Am silit.
«Căci, cea chiară a vicleanului hirisie»
«Este»,
«Ca vicleşugul vrednicie»
«Şi răutatea bunătate să ţie».
De care lucru, n'ar fi fost până într'atâta cuiva rău
să pară,
Ales celuia, carele dreapta slugă Corbului, şi bun
prieten amânduror Monarhiilor este.
In ce dară până pân'trâta am greşit?
Cât sub atâtea ocări şi defăimări mă supui?
Pentru binele de obşte am silit,
Pentru prăpădenia neprietenului amânduror Monarhiilor,
Cât am putut am nevoit.
Căci, precum zice cuvântul adevărului,
Mai bine este să piară unul pentru tot norodul.
Au socoteşti, Şoime, că fiara aceia în veci inima spre
prieteşug îşi va întoarce?
Ba, dela mine adeverit să fii:
Că cine în lume îi va sluji,
Pre cât eu i-am slujit?
Şi cine sub soare îi va prii,
Pre cât eu i-am priit?
Nime, mă crede.
Căci, pentru atâtea slujbe, de mine arătate,
Nu numai că zămislirea „Biruinţei" mi-au tăgăduit,
Şi în loc ce ar fi fost cu mulţămita de p ătit,
Nu numai că slujba nu mi-au cunoscut,
Ci încă şi crocodilului, în veci rob să fiu, m'a vândut.
Eu dară, o Şoime, acum aevea şi fără nici o sială,
mintea inimii mele mărturisesc,
Şi ce este adevărul aceia grăiesc.

ce s'a făcut, toată ființa nu sfârşeşte a se ciudì.

Acestea toate se pun sub numele tău, măcar că de bună voie nu te-ai aflat părtaş vicleşugului; măcar că prin neştiinţă te-ai arătat organ al răutăţii; măcar că inima ţi-a despicat ca nuca, ceia ce s'a lucrat; şi măcar că, în viaţă, jalea din suflet nu ţi se va mai ridicà! O, dar lucru spurcat! Dar cereştii nu vor puteà tăceà, şi vor răsplătì dreptatea!

Şoimul, după ce ascultă bâiguiturile Hameleonului zise:

— O, Hameleon! Hameleon! jiganie spurcată! Câte văpsele ai pe piele, atâtea pedepse să-ţi dea sub piele! O pricaz de necaz! Balaur mic şi

---

«Că vicleşugul pentru neprieten, iar slujba pentru prieten ştiu,
Şi cât nu ştiu, a mă învăţa nevoiesc.
Nici alt stăpân, fără de epitropii Monarhiilor, cunosc;
Iar pre toţi cei cari acestora un tulei a le frânge pândesc,
Eu aceluia cu zdrobirea capului nu mă îndestulesc.
«Căci pentru părul prietenului, capul neprietenului a zmulge, vrednicie este».
De care lucru pre unul ca acela, ori unde, ori când şi ori cum,
Din gazda vieţei în veşnica casă-a morţii, al·mută a mă nevoi, nu mă voi părăsi,
Iară amintrelea visul meu, după tâlcuire, de nu se va plini,
Iar ceiace precum tu zici, de va ieşi,
Adecă, că în curândă vreme din fălcile crocodilului, că va scăpà,
Cuvintele mele pomeneşte,
Că viaţa lui, a multora moarte sârguieşte
Şi liniştea lui cu vremea, Monarhiilor turburare va aduce.

zmeu în venin! Domnul diavolului şi dascălul cacodemonului! Fundul răutăţilor şi vârful vicleşugului! Cine te-a învăţat a grămădì păcat peste păcat? Au, gândeşti, osânditule, că cu cuvinte sicuite şi cu voroave captuşite, faptele tale scârnave îţi vei astupà? Au, socoteşti în acest chip, a ascunde, sub căpătâiul altuia, puiul de balaur? Au, crezi, că eu nu m'am înştiinţat, că umbrele diavoliilor tale s'au lungit din deal peste vale şi s'au întins din zare până'n zare, iar acum îmi arăţi chip de jale şi faţă nemângâiată? Şi că te mai faci că te întristezi, pentru lucrul spurcat, pe care tu l'ai pus la cale? Au, nu tu, spurcatule, pentru trupul tău muced, ai vândut pre Inorog Crocodilului? Au, nu ştii, că: „răutatea stătătoare şi minciuna, picioare n'are" ci se povârnesc repede amândouă? Au, nu ştii că „haina vicleşugului curând se învecheşte?" Ce diavol te-a aţâţat? Ce drac la aceasta te-a îndemnat? Dar „adevărat, că inima vicleanului, destul drac este".

Hameleonul, văzându-se dovedit din toate părţile, îşi făcù din obrăznicie calcan obrazului, şi rupse astfel:

Socotesc însă, că ceva, împotriva Monarhiilor, n'am făcut. Căci: „hirisia vicleanului este să fie: vicleşugul, vrednicie; şi răutatea bunătate". In ce dar am greşit, încât mă supui la atâtea ocări? Au, nu eşti dreapta slugă a Corbului?

Eu dar mărturisesc, că alt stăpân nu cunosc, afară de Corb, şi nu mă îndestulez a frânge capul, celui ce ar vrea, un tulei, a-i smulge. Iar, dacă cumva va scăpà Inorogul din fălcile Cro-

codilului, să ştii că multora viaţa lui sârguieşte, şi Monarhiilor mari turburări va aduce.

Şoimul, ne mai putând suferì, zise:

— Piei de aici, jiganie spurcată şi făţarnică din faţa mea! Tot acela vei fi, cum ai fost, până ce beşicându-te, ca cârceii, vei crăpà plesnind. Pre Inorog pronia cerească tot îl va scăpà.

Partea IX

Norocul îl făcù pe Inorog să scape. Se refugiază apoi la Ministrul Franței, unde așteaptă evenimentele.

O nouă pâră pleacă dela Dulăi la Brâncoveanu. Acesta trimise pe Uliu (Ștefan Cantacuzino) în locul lui Toma.

Cei doi Cantemiri recurg atunci la Mehmet Celibi, *care pentru bani, se însărcinează să-i scape de Racoviță și Brâncoveanu. El mai făcuse acelaș lucru și lui Duca pentru Antioh; lui Antioh pentru Brâncoveanu.*

Aceluiaș capitalist turc i se adresă și reprezentantul lui Brâncoveanu, cu cererea contrară. Acesta află că Șoimul și Bâtlanul îi ceruseră mazilirea stăpânului lor.

Turcul se înțelege cu Brâncoveanu, dar Toma îl scapă pe Cantemir, care fuge la Francezi.

In acest timp i se comunică lui Antioh (Filul) că un Turc puternic a sosit, și poate face orice. Antioh îi cere mazilirea lui Racoviță. I se cere

să se lepede de fratele său, Dimitrie, ceia ce acesta promite. I se cere să se împace cu Brâncoveanu, ceia ce admite iarăşi.

Dar din năprasnă, vine Mare Vizir; Calaili Ahmed. *Dimitrie, este mare şi tare. Oamenii lui Brâncoveanu propun atunci pacea.*

IX

Aşa dar lumea, după vrajba neprietenului ce-l gonià, menià Inorogului, tot ceia ce mintea poate aflà mai rău. Nădejde nu-i credeà nimeni de scăpat, căci furtuna erà greu de mutat într'alt chip. Dar. „norocul, de multe ori, cu un ochi râde, cu altul plânge; cu o mână trage, iar cu alta împinge". In care chip, şi cu Inorogul se vede, că se jucà. Căci, precum mai sus s'a pomenit, peste nădejdea prietenilor şi a neprietenilor scăpase, doar cu puţină supărare, dar nebetegit, din fălcile Crocodilului şi din vicleşugurile Hameleonului.

Ducându-se deci, după aceasta, la locurile sale, îşi făcù pază mai bună ca înainte. Căci: „ca. şi dobitocul, care cade în groapă odată, altă dată de departe o ocoleşte".

Aşezându-se acolo, după primejdia trecută, şi mintea i se aşeză, puind chiteala lucrurilor sale în cumpăna socotelii. Işi aduceà prin urmare aminte, una câte una, toate dintr'un începul. Pomenea vicleşugurile Hameleonului, cele făcute sub mari jurăminte; socotià veşnica vrajbă şi nemutata vrăjmăşie a amânduror Monarhiilor; vedeà siiala [1]) şi slăbiciunea prietenilor adevăraţi

1) Fereala.

spre ajutorinţa sa, („căci focul încearcă aurul şi primejdia pre prieteni”).

Pe lângă aceasta vedeà cumpăna lucrurilor foarte potrivnică sie, cunoşteà şi sorţiul său rămas pe loc, să temeà ca acesta să nu-şi fi împlinit încă toată mânia împotriva-i. Privea, mai ales, pilda arătoasă în oglinda luminoasă a neprietenii, şi ajunse să-şi aleagă viaţa într'alt chip.

De fereală, aşa dar, căută altă aciuială, ca acolo să poată aşteptà în linişte schimbarea vremilor spre o altă faţă. Şi îşi aduse atunci aminte de vechiul său prieten, *Cucoşul Evropei*[1])—ştiindu-l, că nu avusese nici un amestec la adunările trecute, de vreme ce Păsările Oceanului nu luaseră parte la acele adunări; asemenea, ştiindu-l atât de bun străjuitor nopţii, încât nu poate umblà jiganie vânătoare, sau cădeà vre-o frunză, fără ştirea lui.

Cucoşul acela locuià într'un munte înalt şi mare, de unde se vedeà răspântia a patru căi[2] şi puteà ţine straje în toate părţile. Locaşuri aveà multe şi întărite şi cu tot felul de pomi roditori, de sub rădăcinele cărora curgeau ape reci. Bunătatea locului ca acesta, oricât s'ar cercà, nu s'ar mai aflà.

Inorogul scrise deci, carte ca aceasta. către Cucoş:

Vechiului şi neclătitului prieten, Cucoşului evropeesc, Inorogul de Crivăţ[3]), sănătate zice:

---

1) Solul frânţuzesc.
2) Stavrodroinis la Galata.
3) Inorogul de la Nord. (D. Cantemir).

— „Nevoia lucrurilor întâmplătoare a scornit între muritori îndemănare; îndemănarea vine din simpatie; simpatia este fiica asemănării şi se naşte din dragoste; iar dragostea întemeiază priinţa şi ţine necurmată bunăvoinţa: „Prieteşugul între muritori este dar lucru prea minunat, de vreme ce chipul, de care mai înainte nici cunoştinţă, nici ştiinţă n'ai avut, îl faci, de odată, din străin, al tău; în scurt, tu eşti într'ânsul, şi el în tine".

S'ar cădeà deci cu această pricină, ca prietenia noastră, de demult întemeiată, să dea acum roadă şi dragostea, viptul. Căci: „precum copacul fără roadă de alta nu face, fără numai de foc, aşa şi prieteşugul, fără cele ce urmează dela el, nu face decât colachii şi linguşituri".

De vreme ce micşorimea trupului meu nu poate aflà sălaş în şeapte munţi şi şeapte văi[1], şi aceasta, nu din firea mea nestătătoare şi neaşezată, ci din vrăjmăşia neprietenilor mei, cari n'au lăsat poteca necălcată, cale neumblată, vale neîncercată, vârf nesuit, munte necovârşit, câmp necutreerat şi deal neînconjurat. Căci: „Răutatea desfrânată este mai repede decât piatra din cer aruncată". Aşa în cât s'ar puteà zice: m'aş suì în cer, dar acolo sunt câini; în fundul mării, m'aş coborâ, dar acolo sunt Dulăi; în munţi, Cotei; în dealuri, Copoi; în câmpi, Ogari; în stufuri, Sampsoni. In tot locul sunt fălci deschise, guri căscate şi colţi rânjiţi, ca şi cum ar fi fost împănaţi şi sămănaţi.

---

1) Ţarigradul.

Un corn, în loc de armă, împotriva a atâţia vrăjmaşi, şi patru picioare de fugă împotriva a atâţia gonaşi!

Socotind bine, n'a mai rămas alt leac decât să las voia fortunei[1]), până se va părăsì ea singură de a mă prigonì.

Aşa că, pe mine, pe care nu mă încap locurilor, încapă-mă lărgimea maidanului dragostei tale. Deci sub acoperământul acestei dragoste aciuindu-mă, va rămâne, ca şi eu, la rândul meu, când fortuna mă va servì, să fiu dator a face răsplătire precum voi puteà".

. . . .

Cucoşul, cetind slovele Inorogului, căci acesta ştià cântà în glasul lui[2]), trimise îndată pe unul din Cucoşii săi, prin locuri tăinuite, şi îi poruncì pe Inorog la lăcaşurile sale să-l aducă. Inorogul, după mulţumită, se sculă şi se suì la sălaşurile Cucoşului Evropei, unde îşi petrecù, câtăva vreme viaţa cu mare linişte. Căci: „în primejdiele mari, puţină răsuflare, o socotesc pătimaşii drept mare linişte".

Iar pricina ascunderei aceştia a Inorogului a fost aceasta.

Hameleonul, văzând că Inorogul a scăpat teafăr din fălcile Crocodilului, şi că el a ajuns viclean dovedit tuturor şi mai ales măscărit de Şoim, „din inimă rea, rău gând purcedând" îşi prăbuşì asupra Inorogului toate răutăţile, ca pre nişte dulăi turbaţi. Aşa că, deîndată ducându-se

---

1) Fortună=Noroc.
2) Ştia latineşte.

către Dulăi și Cotei, cu glas spurcat astfel le vorovì:

„Incă de demult aveam prepus asupra Șoimului, și precum v'am povestit povestea Moliii, el nu se aflà cu dreaptă inimă în slujba stăpânilor noștri. Acum iată că se vede, că el și cu Bâtlanul, au făcut sfaturi asupra Corbului. Iar prinderei Inorogului, nu numai nu i-a ținut cap, ci pre sub mână încă s'a nevoit, pre cât a putut, și l'au urcat pe prietenul nostru în scaunul vieței. (Jigania erà învățată a domirì și pre alții după cuvântul ei). Ce așteptați deci mai mult? Ce mărturie, mai adevărată, cercați? Ce vreți, să vă deșteptați, după ce vă va legà în nedezlegate legături? Nu știți cuvântul prostimii: „apa doarme, neprietenul nu doarme?" Sau, să vă sculați, după ce își va plinì gândul cel rău? Dar atunci, ce folos?

Acum deci, de mă credeți, de lucrurile Șoimului și Bâtlanului, să scrieți Corbului, ca să ridice, cu un ceas mai înainte, piedicele dintre noi. Căci: „iscoada și neprietenul de casă se aseamănă cu glavatina cântarului, care aruncă cu micșorimea ei, mai mărimi în sus". Și, sau să trimită alții în loc, ori să lase lucrul asupra voastră. Căci atunci, am eu un mijloc de maestrii, cu care vom vedeà sfârșitul, după pofta noastră.

Borâtura Hameleonului plăcù Dulăilor, și, necăutând mai mult înainte ori înapoi, carte într'acest chip scrise Corbului:

Corbului, milostivului nostru stăpân, Ogarii, Coteii și toți marii și micii Dulăi, plecăciune și sănătate.

„Mai zilele trecute făcusem scire pre scurt despre unele spurcate socoteli ale Şoimului şi Bâtlanului. Acum, adeverindu-ne încă mai vârtos de aceleaşi, îndrăznim a da Monarhilor în ştiinţă, că după multe zbuciumări, ajunsesem a aduce pe acel cap de neprieten până la fălcile Crocodilului, de unde scăpare nu mai aveà. Insă, peste aşteptarea a toată lumea, Şoimul şi Bâtlanul, alăturându-se lui, s'au nevoit la tot ce au putut pentru scăparea sa. Iar, pe noi, ca şi când am fi făcut un rău prea mare Monarhiei, ni-au stupit[1]) în obraz, toate ocările lumii.

Deci, noi ticăloşii, ca nişte drepte slugi, mărturisim ce este adevărul şi zicem că: „moartea în slujba stăpânului este mai fericită, decât viaţa fericită dela neprieten". Şi deci, pre cât putem cunoaşte, Şoimul, şi Bâtlanul de se vor aflà mai mult între noi, nu numai că ne vor face tot soiul de piedici, ci vor duce Statul la mari primejdii. Iar de ar fi ca aceşti doi să lipsească, avem bună nădejde, că în curând, cu maiestriele noastre întinse, de colţii noştri Inorogul nu va scăpà".

Corbul, nu se turbură puţin de această carte, mai ales că şi dela alţii auzise aceleaşi lucruri. Căci, „picătura ades căzută despică piatra, iar sicofandia inima". Aşa că trimise îndată în locul Şoimului pe Uliu, cu porunca ca Şoimul să se întoarcă, fiind trebuitor la alte vânători. Aşijderea poruncì Bâtlanului să se părăsească a mai umblà prin gârle.

Şoimul, după luarea acestei porunci, stătù cât-

---

1) Sculpat.

va în chibzuială şi nu intră în puţină chiteală. Merge-voi înapoi, după poruncă? au, nu voi merge? socotind, că unele, din câte au pârât Dulăii fiind adevărate, şi despre cari aveà numai prepus, puteau totuşi să fie descoperite. Căci: vicleşugul, când intră în gând, titiieşte ca Şoarecele; iar când este descoperit răcneşte ca Leul". Deci, scornind câteva pricini de zăbavă, scrise cărţi la Brehnace şi Cucunos, să afle pricina chemării lui. Aceştia îi deteră răspuns să nu poarte nici o grijă, căci, de şi Corbul are epitropia Vulturului, nici o pasăre nu va primì ca acesta să puie Clouţul pe capul Şoimului.

Intr'aceste zile sosì şi Uliul, care, împreunându-se cu Dulăii, Râsul şi Hameleonul, la sfat stătură pentru prăpădenia Inorogului. Râsul şi cu Hameleonul, după pestriciumea lor aveau multe răutăţi şi vicleşuguri. Hameleonul slobozì deci îndată duhul spurcăciunii:

Eu, meşteşugul magiei, încă dela tatăl-meu, aparul, l'am învăţat. Ştiu deci o vrajă, care, şi din fundul pământului, l'ar aduce pe Inorog. Această vrajă a fost scrisă în stele de Vulcan, când a vrut să prindă, asupra curviii, pe Afrodita cu Marte. Cine îl poate cetì deci, mreje va împletì, din cari nu este cu putinţă a scăpà cineva, oricât de tare ar fi. Dar îmi mai trebuie un alt chip, care se află aci, şi fără care nu pot face nimic.

Se duseră deci cu toţii la acea jiganie dintr'altă Monarhie[1]), căreia îi spuseră întâi povestea şi-l

1) Mehmed Ţelepi, capitalist turc, unul din cămătarii Domnitorilor de pe vremuri.

rugară apoi să le mrejească o mreajă, cu care să poată prinde pre neprietenul cel iute.

Jigania, a cărui nume se cuprinde în numărul 1130, auzind stihurile lor plăcute, întrebă care dintre jiganii ține partea Inorogului.

— Afară de Fil, pe altul nu știm, răspunseră ei.

Atunci jigania, belindu-și buzele, rânjindu-și dinții, și clătinând din cap, zise:

— Dar Șoimul și Bâtlanul, mai zilele trecute, viind în numele tuturor păsărilor, mi s'au rugat, ca să le împletesc o vrajă, cu care să poată vânà Corbi. Au, și Corbul este împotriva voastră? (Atunci abia se adeveriră de povestea Moliii, dar o trecură sub tăcere). Dar, de vreme ce Filul se ține de Inorog, am a vă pune înainte altceva, care primind'o, voi puteà și eu împletì vraja. Să știți, că odinioară am împletit și Vidrei o mreajă, cu care au prins pe Fil, dar nu mi s'a făcut plata, și atunci am întors vraja și a căzut în mreajă, dânsa. Apoi și Filul, nețiinându-se de cuvânt, i-am luat vraja de deasupra lui și am pus'o pe capul Cămilei. Deci acum, dacă vă luați datoria Vidrei și a Cămilei asupra-vă, voi împletì mreje, cu cari să prindeți pe Inorog. (Norocul bietului Inorog erà să plătească mereu datoriile altora: mai înainte cea a Hameleonului către Crocodil; acum cea a Vidrei și Filului către Vrăjitoare .

Dulăii și ceilalți atunci se apucară de plată și se legară cu jurăminte vârtoase.

Spurcata jiganie, începând apoi a bolborosì din buze, cuvinte cu multe silabe, descântă descântecul asupra Inorogului. Iar Râsul și Hameleonul, îngenunchiați înainte-i, își ștergeau gura de spu-

mă cu cozile Dulăilor şi i se închinau ca la un Boz. Căci: „icoana bozului şi vraja vrăjitorului, precum au la înţelepţi tot aceiaşi ocară, aşa şi la nebuni au o aceiaşi cinste". Iar după aceia, plecară veseli, ştiind vraja sigură.

Iară, nu după multă vreme, sosiră Şoimul şi Bâtlanul. (Şoimul neînţelegând limba jiganii, aduse pe Bâtlan tălmaci). Aceştia spuseră Vrăjitorului să părăsească vraja asupra Corbului, de oarece lucrurile s'au mutat în alt chip.

Jigania vrăjitoare însă, sau într'adins, sau din nesocotinţă, spuse Şoimului despre mrejele; pe carı le împletise asupra Inorogului. Şoimul, auzind aceasta, nu mai stătù acolo mult, ci ieşind îndată, dete de ştire Inorogului despre cele, ce se puneau la cale. Şi mai amintì, că să-l ţie pre el veşnic de prieten, cu toate că pleacă, chemat de Corb îndărăt.

Inorogul, la rândul lui auzind acestea, se suise (precum s'a spus mai înainte) la lăcaşul Cucoşului, unde aveà păşune, ape limpezi, pomi cu roade şi altele din belşug. Acolo îşi petreceà viaţa în fel de fel de desfătări, şi se aflà fără nici o grijă, trăind în toată liniştea. Un singur lucru îi lipseà: depărtarea locurilor sale; un singur lucru îl mâhnià: norocirea neprietenilor lui. Dar, neputând întoarce fericirea din loc, alese aşteptarea; căci: „cel mai bun dascăl este vremea".

Intr'acestea, una din jiganiile străine[1]), care nu aveà loc nici într'o Monarhie, venind la Inorog, îi aduse veste ca aceasta:

1) Tefterdarul Firari Hassan.

In părţile noastre se află o Vrăjitoare[1], care, cu vrăjile ei, întoarce apa în piatră şi piatra în apă.

Filul, auzind de numele ei, s'ar fi dus la ea, şi cât e de mare la trup, p'atâtea plecăciuni i-a făcut. A rugat'o apoi cu îndesate lăcrimi şi suspine; să-şi arate milostivenia cu dânsul, să-i vrăjască şi să-i împletească o mreajă spre vânarea Struţo-cămilei. Iar de i se va întâmplà aceasta, se legă, cu mari jurăminte, să-i facă plata în scurtă vreme. Căci: „scăpătatul la minciuni şi lacomul la jurăminte îşi dau foarte lesne inima".

Jigania lacomă, nu atâta pentru umilinţă, cât pentru jurămintele Filului, se prinse bucuroasă, însă cu o singură socoteală: a se lepădà de tovărăşia Inorogului. Filul, în mirarea întregei zidiri a lumii, îşi dete cuvânt, socotind desigur a viclen' vicleşugul şi a amăgì amăgeala.

Însă toate fură în zădar, căci vraja nu se prinse, iar Vrăjitorul îi spuse, că de vrea să-i iasă vraja, întâi cu Corbul prietenie să facă şi al doilea să se părăsească cu totul de prietenia Inorogului.

Filul, săracul, din prostia inimii, sau din lăcomia vânatului, erà împins spre strâmbătate ca aceasta. „Pofta cinstei orbeşte într'atât pe cei ce o doresc, încât pentru râsul unui ceas de astăzi, nu socoteşte plânsul unui an ce vine". Mai mult încă, Filul să jură, că, de l'ar şti pe Inorog unde se află, ar da, el singur, ştire vânătorilor.

---

1) Marele Vizir Lilihdar sau Damad-Hussein-Paşa, cumpărat de Brâncoveanu, ca să-l scape de Dimitrie.

Şi adàogă, că, într'adevăr, cunoaşte, că pricina tuturor turburărilor celor două Monarhii este Inorogul, iar că atâta cât acesta va suflà, celelalte nu vor puteà răsuflà.

Intr'acest chip Filul pre Vrăjitoare şi Vrăjitoarea pe Fil, credeau cu siguranţă a se puteà înşelà. Vrăjitoarea credeà, că de va vânà pe Inorog, îşi va luà preţul dela Dulăi; iar Filul chibzuià, că de va vânà pe Struţo-cămilă, Corbul spre pace îl va căutà, vrând nevrând.

Iar toate acestea se spulberară în aer. Intr'acea vreme se ridică o jiganie mare din Ostroavele mediterane[1]) a cărei vrăji şi mreji fură atât de tari încât pe toate cele întinse de celelalte jiganii le rumpse, fărămându-le. Iar Inorogul, văzând că chipul Vrăjitoarelor s'au schimbat, şi vrăjile spre alte descântece s'au mutat; aşijderea, văzând mrejile, întinse lui, rupte şi destinse, se socotì fără nici o grijă şi se duse la ale sale, coborându-se dela lăcaşurile Cocoşului.

Râsul, Hameleonul şi Dulăii, luând ştire la rândul lor despre acestea, nu traseră puţină frică. Deci începură a cetì alfa vita dela început; a înturnà sfaturile, a răsturnà voroavele, a tăvălì gândurile. Cernură neghina de grâu, dar nu putură alege bobul de mazăre. Grămădiră, vrăfuiră, aruncară, scuturară, spulberară, vânturară, dar se lăsară, obosiţi, a despărţì pleava de grăunţe. Şi atunci: *Vai!* şi iar *Vai!*

Bolnavul se însănătoşează; neprietenul se

---

1) Calaili Ahmed Paşa, noul mare Vizir, prieten al lui Dimitrie.

învârtoşează; lâncedul se înţepeneşte; slabul îşi sprijineşte pasul; mai mortul se scoală şi ne omoară, pre noi, pre cei vii!!

Atâta vreme de osteninţă; atâta mulţime de pagubă; şiroaiele de sudori; izvoarele lăcrimilor, şi altele, cari se duc în vânt şi în deşert!!

Iată Inorogul la câmp, fără frică! Iată-l la locaşurile lui fără dodeială[1])! Iată-l cu toate pe voia lui, fără îndoială! Iată, lui vremea lină; nouă turbure! Iată vrăjitorii şi mrejitorii, ori neputincioşi, ori necredincioşi, ori nestăruitori la lucru, ori nestătători la cuvânt!

Intr'un cuvânt n'a mai rămas nădejde în nimic.

Bine ar fi, deci ca Monarhia noastră să puie altă chiverniseală; jigania aceasta să fie domolită cu blândeţe şi cu binişorul, nu cu răul. Căci:

Iată, ne baţjorì toţi vânătorii; ne spârcuì toate mrejile; ne scoase toate trudele în zădar şi toate meşteşugurile în dar! Iată că a început a se lărgì la locul lui, iar pe noi a ne strâmtà! Şi cine poate şti, care va fi sfârşitul?

De multe ori, cel neaşteptat vine, şi aduce nemutate primejdii la toată Publica, nu numai la cele private. Deci, şi nouă ni se cade să urmăm folosul cel de obşte şi nu voia unuia. Căci: „între muritori lauda cea mai cinsteşă şi adevărată nu se poate agonisì, decât cu folosul a toată Publica".

Dulăul cel bătrân[2]) zise:

---

1) Nevătămat.

2) Caramanli, Postelnicul, unul din capuchehaiele munteneşti.

— După cum socotesc eu, trebuie să spunem Corbului tot adevărul lucrului, ca doar va pune şi el sfârşit tuturor pizmelor lui. Căci: „de multe ori băţul isprăveşte, unde cuvântul nu poate isprăvì".

De cuvintele acestea Râsul hohotì, iar Hameleonul fâsăì. Unul le tâlcuià în râs, altul în vis şi ca şi cum ar fi fost sfaturi de batjocoră, le măscăriau. Ştiau ei bine, că muruise chipul adevărului cu vopseala minciunei, şi a se întoarce la chip luminos este peste putinţă.

Şi aşa începù, între vânători, focul gâlcevii şi al dihoniii. Iar *Dulăul ciobănesc* începù şi el a lătrà în acest chip:

Destul, o Jiganii, aţi amestecat Monarhiile, şi aţi aprins între ele iasca vrajbei! Puneţi-vă hotar şi tienchi[1]) răutăţilor! Părăsiţi-vă a alcătuì cleştele strâmbătăţii în mâna lăcomiii! Nu v'aţi săturat, că de 40 ani, loviţi în Monarhia Leului ca valurile în ţărmuri? Iată la ce risipă aţi adus'o! Vreţi oare şi Monarhiii Vulturului să cântaţi acelaş cântec?

Au, nu cunoaşteţi că răutatea nu poate săvârşì nimic? Nu socotiţi, că ar trebuì, schimbând totul, să aşteptăm schimbarea vremurilor? Căci: „a stupì spre vânt, şi piatra a aruncà la deal, a fost într'una faptă nebunească".

Infocat oarecum şi aţâţat cu mare mânie, *Răsul,* zise cu cumplită urgie, contra Dulăului:

O cap de hârtie, cu creer de aramă! O sac de mătasă, plin de fâşchie! O, ferice de Monar-

---

1) Tienchi=capăt

hia voastră, când vă veţi pune nădejdea în credinţa Inorogului! Au, păsările ar judecà mai adevărat pentru lucrurile dobitoacelor, decât ele singure?

Nu orbul, ci cel cu ochi judecă văpselele. Ochii noştri sunt deschişi în trupul nostru, iar ai voştri în al vostru. Nimeni nu cunoaşte casa altuia mai bine ca a sa.

Noi ştim ce icoană poartă Inorogul pe dinăuntru şi ce idol arată pe dinafară. Noi îi ştim şi ficatul dintr'ânsul, căci cu el am trăit. De aceia noi suntem adeveriţi, că gândul lui se poartă numai spre risipa Corbului şi prăpădenia Monarhiii Vulturului.

Şi apoi cu ce minte socotiţi, că el va uità şi va şterge din tabla inimii sale toate câte a suferit dela noi?

Degeaba, cred, că socotiţi astfel, şi trebuie să părăsiţi gândul prieteniii. Dimpotrivă sentinţa mea este: „Decât prieteşugul cu prepus şi ascuns, neprieteşugul este mai de folos vieţei; căci vrajba fiind la iveală, ţine paza faţă de vrăjmaş, totdeauna trează, iar altmintrelea somnul în leagănul îngăimării ne va adormì".

Acestea toate nu le ritorisià numai spre împiedicarea aşezământului Dulăului, căci cu greu încredinţare puteà găsì, ci, mai mult, spre a împiedicà pre Corb de a luà cunoştinţa, din catalogul Inorogului. de multe viclenii ale lor, (ceia ce s'a şi întâmplat). Şi argumentuirea lui erà mai mult. pentru ca să împiedice răceala aceluiaş Corb. faţă de multe ale lor.

Dar *Dulăul cel bătrân* astfel răspunse la cazania Râsului:

— Bine ne zici, o Râs de râs! Suntem capete de hârtie cu creeri de aramă şi în saci de mătase purtăm gunoi scârnav. Căci, de nu eram aşa, nu împleticeaţi voi pre Monarhul nostru în linguşiturile voastre. De 40 ani, aşa v'am cunoscut, aşa sunteţi; iar acum, ca cei fără creeri, însfârşit am sfârşit. Căci: „a greşì, o dată şi de două ori într'o materie este al muritorilor; iar a rămâne nepărăsit în mijlocul neîndreptării este lucrul celor fără creeri". Până când deci cu spurcate fapte şi rele îndemnări! Până când, prin scârnave organe ca voi, să mergem la prăpădenie! Căci cereştii au vărsat urgia peste noi numai pentru faptele noastre rele. Căci: „faptele rele, sunt ca şi tesla, care ar lovì fără socoteală şi ar dărâmà totul".

Aşa dar ajunge, o jiganiilor! Cu untdelemnul pizmei voastre aţi aţâţat pojarul răutăţilor în toată lumea. Lăsaţi sfaturile, nu mi le mai daţi. căci ele ni împletesc cununi de spini şi brăţări de lanţuri! Fie creerii noştri ceşti de aramă, dar neciocănite de clevetiturile voastre. Aveţi voi creeri de aur, noi păstrăm pe cei de aramă. Păstraţi pentru voi basmele voastre cele obraznice, căci noi vom întoarce petele voastre negre în roşu[1]), şi nici Camilopardalul nu le va puteà spălà, cu toate că ar purtà în tidva lui apa vie şi apa moartă[2]). Deci treburile Monarhiei noa-

1) A scoate vicleşugurile de ruşine.
2) Puterea de a face bine şi rău.

stre, de azi înainte, noi ni le vom căutà. Căutaţi şi voi, de ale voastre!

Hameleonul cu Râsul, văzând că se izgonesc din tovărăşia vânătorilor, puseră sfat în două chipuri.

Cel dintâi erà, să dea de ştire Pardosului (care se făcuse într'această vreme jiganie mare şi păşteà Struţo-cămila), precum că în Monarhia Vulturului sorţii merg către pace. Al doilea, ca să se ducà Hameleonul la Corb şi să amestece lucrurile cât mai mult şi pre acesta împotriva Şoimului să-l aţâţe şi mai tare, iar pacea Dulăilor să arate, că nu va fi de nici un folos. Iar de nu va puteà face nimic cu minciunile, să se ducă la Monarhia Leului, să strângă suma, pentru plata mrejilor din Munţi.

Cum hotărâră, şi carte ca aceasta trimiseră către Pardos:

— „In ştire să vă fie că lucrurile noastre nu se află în statul liniştei, de oarece Vânătorii Monarhiei Vulturului au început cuvinte pentru tratate de pace. Pre noi ne-au lepădat de toate sfaturile noastre. Astfel stând lucrurile, căutaţi acolo de este cu putinţă Monarhia noastră singură să se stăruiască şi singură să se lupte împotriva atâtor vrăjmaşi. Să fiţi sănătoşi, şi să ne înştiinţaţi şi pre noi”.

După aceasta Hameleonul apucă spre Monarhia Vulturului. Dar călătoria îi va fi în zădar, căci Şoimul ajunsese acolo, la mai mare cinste ca la început. Intr'adevăr, ajuns acolo, Hameleonul, nu numai uşa să intre, nu numai gaură să încapă, dar nu găsì nici crăpătură să privească

cu ochiul. D'apoi încă să mai afle vreme de scornit ceva împotriva Şoimului!...

Neputând deci face nimic împotriva Şoimului, mai ales, că din fire Brehnacea şi Cucunozul aveau antipatie pentru Hameleon, se apucă acesta, cu tot soiul de spurcate sicofandii şi viclene năpaste a înegrì pre Fil şi Inorog către Corb.

Acesta, deprins a plecà urechea, se abătù de la sfătuirea adevăraţilor lui prieteni, scrise deiznoavă carte, către Vânători, prin care le poruncià cu tărie, ca nepărăsindu-se de tratate de pace, să întindă tocmai acum laţurile spre prinderea Inorogului.

Pre Fil pot să-l părăsească, de vreme ce nu poate trece peste voia Vrăjitorului, şi de vreme ce acest Fil îi este neprieten din pricina altora.

După ce Hameleonul ară, semănă, grăpă, seceră, treeră şi vântură, cerù voie dela Corb să se ducà spre Monarhia Dobitoacelor.

Corbul, cu multe daruri, îi dete şi voia să se ducă unde va voì.

Hameleonul, ducându-se acolo, ceia ce a lucrat, se va povestì la locul său.

Partea X

Şoimul *se întoarce la Corb, unde îi cere să termine cu vrajba contra Cantemireştilor.*

Un discurs întreg desvăluie politica Corbului în chiar faţa acestuia, după cele destăinuite de Cantemir.

Brâncoveanu dă ordin atunci de pace cu acesta.

X

Hameleonul, aşa dar purcedând de acolo spre Monarhia Dobitoacelor, Şoimul se apucă a aşezà lucrurile Bâtlanului către Corb, pentru ca să dovediască pe Hameleon de mincinos şi să întăriască credinţa sa şi a Bâtlanului, precum şi vrednicia Inorogului. Hameleonul zisese către Corb, că Bâtlanul asupra acestuia să se fi legat în prieteşug cu Filul şi Inorogul). Şoimul cerù, ca să dovediască credinţa Bâtlanului, să-l cheme Corbul pe acesta la dânsul. De va venì, va dovedì, că îi este prieten; iar de nu, nu. Apoi alte cuvinte ale *Şoimului* fură acestea:

— Lucrurile fireşti, adică orice se vede, se simte şi se înţelege, ar fi datorite la patru pricini, dintre cari trei sunt fizice şi una etică. (Unii învăţători o pun şi pe aceasta din urmă între pricinile fizice, dar nu au dreptate).

Cele fizice sunt astfel, încât, fără voia lor, urmăresc, ceia ce Firea le-a dat, în afară din socoteala celei dintâi pricini. Ele nici nu schimbă nimic, de altfel, decât doar faţa lucrurilor. Astfel, atomii, cari se învârtesc mereu; planetele, şi aşa mai departe. Toată pricina lucrurilor fiziceşti este deci a pricinuitorului dintâi. Numai el ştie spre ce sfârşit merg toate.

In cele eticeşti însă pricina rămâne, căci acolo toate lucrurile sunt făcute cu socoteală, deci cu voia pricinuitorului şi spre un sfârşit.

Şi să nu crezi, că socoteala mea este să-mi vând noua mea filosofie, în care începe socoteala cui slujeşte sfârşitul pricinii, ci numai ca să vezi, că fiinţa ta este alcătuită din fire şi peste fire din doúă părţi, din cari una e cu socoteală. Căci: „precum cârma este la Corabie, zăbala la cal, aşa şi socoteala la înţelegători".

Aşa dar în toate faptele tale, Corbule, o socoteală trebuie să ai şi un sfârşit trebuie să le pui. Căci: „precum socoteala rea duce la cel rău, aşa şi cea bună, la cel bun duce[1]).

Acum deci ia aminte şi pune în socoteala ta, care va fi sfârşitul atâtor răscoale şi turburări? Iar de este vre-o unul, când şi cum va să fie? Iată amândouă Monarhiile s'au scuturat din patru părţi; iată lucrurile Publicei noastre s'au plecat spre groaznică risipă! Aşteptând ridicarea, ne soseşte căderea şi după socoteala mea nimic desăvârşit nu este chitit[2]). Noi nu suntem decât nişte călători şi trecători, nişte atomi cari veşnic ne schimbăm veşnic, şi din cari nu rămâne decât sfârşitul, adică ce trebuie să fie bun pentru noi.

Vulturi ne-am ţinut; iar Liliecii ne-au batjocorit mai zilele trecute! Lei ne-am numit; iar ţânţarii şi muşiţele ni-au arătat de toată ocăra! Neputându-ne pune cu cei mici şi slabi, ni-am apu-

---

1) Aceaşi preocupare a cauzalităţii şi liberului arbitru, revine mereu.

2) Plănuit.

cat de luptă cu jigăniile mai mari şi mai tari. Pre Inorog gonim; pre Fil îl izgonim; Lupului i-am şiruit circalamuri, din cari să nu mai iasă; pre Ciacal nu-l numim în numărul jiganiilor; pre Căprioara sălbatecă o socotim parcă nici n'ar aveà duh de vieţuitoare. Au nu sunt acestea mai mult decât Liliecii? Au nu sunt mai vrednice decât muştele? Căci: „ochiul mândriei vede pre Leu, şoarece; ca mai pre urmă să simtă pre şoarece, leu".

Deci, ori cine cu socoteală, trebuie să ne spuie: ce sfârşit vom culege noi din toate aceste lucruri? Şi ori cine, ori cât de tâmp ar fi, vede că este să se urmeze din rău, tot rău.

Iar tu, Corbule, din pizmă, te pui împotriva Celui ce ţi-a dăruit socoteala, căci el ţi-a dat'o spre binele tău, iar tu o întrebuinţezi spre răul tău.

De unde urmează, la urma urmelor, că Silogismul, pe care l'ai alcătuit în *Barbara,* se încheie acum cu: *Cra! cra! cra!* şi nu numai după această istorie, scrisă aici, te afli Corb: ci aşa eşti, cu trup, cu suflet.

Iar eu, ca adevărat prieten, şi chiar rudenie, nu m'am siit a-ţi povestì, cele ce cu ochii am văzut; cu urechile, fără prepus, am auzit; cu mâinele, fără greş, am pipăit.

Ţi se cade deci că, din livada inimei tale capacul pizmei, cu rădăcini strâmbe, să-l arunci, căci Monarhiile acestea două, precum ştim din bătrâni, şi istoriile ne povestesc şi ne răsună în urechi ca dobele şi ca clopotele, n'au trăit multă vreme legate între ele, cu toate că, de multe ori,

Epitropii lor erau fraţi ori neamuri; iar nenorocile, ce au fost din această pricină, eu, ca fiziognomist, văd pe feţele lighionelor, că n'au fost nimic, pe lângă cele ce vor venì.

Pardosul, Râsul, Hameleonul şi Veveriţa şi toată seminţia, cari se arătà acum prieteni Struţocămilei, după părerea mea, şi cred că nu voi ieşì mincinos, o vor scoate pe aceasta cu carte de pâră în teatrul lumii. Au, nu ele ne probozesc la toate stârvurile cu hârâituri? Au, nu ele ar dorì, ca nici pene să nu ne mai rămâie? Căci „Impotrivnicul socoteşte paguba neprietenului dobândă, iar scăderea acestuia, adăogire".

Nici neamul Dulăilor nu este mai prejos in răutate ca aceştia, măcar că acum sunt părtaşi Monarhiei noastre. Aceştia toţi îşi caută folos privat şi dobândă, şi nu cunosc mijloc, cu care acestea să nu li sosească. Aceşti Dulăi scornesc, cele ce nu sunt pentru Inorog şi aţâţă vrajbă. Pentru Fil, zic, că au văzut, cele ce nu aud; iar cele ce n'au auzit, zic, că le-au pipăit. In scurt, face acestea toate pentru a-şi plătì pita, ce mănâncă şi vor face aceasta mereu.

Acestea deci înţelegându-le, nu te amăgi cu rea socoteală, şi crede, că slăbiciunea dobitoacelor, din neunirea lor, va da tăria noastră. Nu de altă, dar nu cumva dobitoacele, din durerile suferite, să ajungă a simţì, ceia ce nu simţiau, şi la Vultur să strige şi să aibă dreptate dela el.

Pentru acestea dar, ştergeţi ochii din pervazul zavistiii, şi pune-ţi soroc drumurilor şi poftelor tale. Iar de nu, ascultă adevărul, pe care mă voi nevoì a ţi-l povestì, fără linguşituri.

Când l'am poftit pe Inorog la tratat pacea, cel dintâi lucru, ce i-am pus înainte, a fost să arunc asupra lui pricina vrajbei, după înştiinţarea, ce avusesem dela tine. Iar el mi-a răspuns: — De pe ce cunoşti că aceasta a fost pricina vrajbei? Iar eu i-am răspuns: — Pricina se află în hirograful, care l'ai scris asupra Corbului şi l'ai dat între Jiganiile şi Vrăjitorii asiatici. Corbul, pe atunci ţi-erà prieten din toată inima. El de atunci ţi-a păzit vrajba. Către acestea el mi-a răspuns aşa: Dar de va fi o pricină a acestei pricini? Am răspuns: — Voi face ce cere dreptatea. Iar el: — De eşti gata a auzì judeţul dreptăţii, ascultă.

In vremea aceia stăpâneà asupra Dihaniilor Monocheroleopardalis. El purtà într'atât grija supuşilor săi, încât nu ajungeau pliscul Vulturului şi clonţul Corbului să ciocnească ciolan proaspăt, ba chiar nici stârv împuţit. Atunci, pentru întâia dată, în sufletul Corbului scânteia Zavistiii se aţâţă. (Aceasta s'a mai povestit odată .

Monocheroleopardalis, mutându-se de pe pământ, Inorogul, după lege, rămase moştenitor. Suindu-se la această stăpânire, vrut'a cu Monarhia vecină a Păsărilor prietenie să ducă. De aceasta a şi încredinţat pre Corb, rugându-l a uità cele ce ar fi avut cu părintele său. Căci: „moştenirea prieteniei este a înţelepţilor, iar a vrajbei părinteşti, a nebunilor".

Corbul însă nu s'au stidit[1]) a aţâţà pojarul peste tot cu vicleşug, căci pedeoparte se jurà. că se va

---

1) A se sfii.

nevoì spre întărirea Inorogului pre locurile lui, iar pe de alta, aţâţând Dulăii, împrăştiind pe toată lumea, făcù ce putù şi puse pe Vidră pe locul moştenirii.

Apucând tirania Vidra, Inorogul şi Filul fugiră în Munţi, unde Corbul şi Vidra multe goane le dădură. Inorogul, bine înţeles, află mijlocul şi pre Vidră lepădă din tiranie şi aşeză pre Fil în loc

Corbul, văzând acestea, măcar că pipăià dreptatea cu mâinele, însă răutatea din Corb îl făceà orb. Pre Fil cu multe măiestrii şi vrăji, şi înoind păcatul, îl scoase şi iarăşi băgà pre tiranul Vidra în locu-i.

Vidra, socotì atunci, că poate să îndoiască şi răutatea tiranii. Toate dobitoacele le împrăştià deci în toate părţile, iar unele, luându-şi poalele în cap, au pribegit în Monarhia Păsărilor. Acolo. arătând Corbului fărădelegile Vidrei, acesta însfârşit, făcându-se ca-i este milă, li jurùi ajutorinţă.

In această vreme sosì veste şi dela Bâtlan şi Breb, cari erau în tainele Vidrei, că aceasta caută să facă vrăji Corbului.

Corbul găsì cu cale atunci a răspunde la patima Dobitoacelor, însă li cerù să nu mai ţie la Fil şi Inorog, cu cari aveà veche vrăjmăşie.

Lupul, care erà pentru aceşti doi mai cu fierbinţeală, se puse chezaş, că vor primì şi păzì pacea cu Corbul.

Corbul, după vicleşugul său, arătându-se pentru această învoială, scrise carte la mai marele

Ogarilor, sau istoriograful Afroditei[1]), şi îi porunci să ispitească lucru pentru pace cu descântătorul dela lacul dracilor[2]).

Şi, ce mai multă voroavă! In anul 72940, noemvrie 104, pacea s'a încheiat la Grumazul Boului. Tratatul aveà corona, ca Vidra să plece din epitropie. In acelaş an octomvrie în 230, acelaş istoriograf al Afroditei, din cetatea Deltei, căci acolo erau Vrăjitorii, scrise carte celor dela lacul dracilor.

In această carte dădeà de ştire, că, pe când el puneà peceţile păcii la cetatea Delta, Corbul trimisese baer cu descântec Vrăjitorilor din Deltă, ca să primenească pre Vidra, dar s'o înlocuiască cu altă jiganie, anume *Struţo-cămila*. Impotriva acesteia nu puţine lucruri făcuse istoriograful.

Corbul mai alergă şi la Aspida Palestinei[3]), ca să-şi ajungă scopul..........

Socoteşte deci, Şoime, zise Inorogul, câte vicleşuguri împleticite şi câte călcături de jurăminte făceà Corbul către trei chipuri deodată.

Acestea de altfel le întăriă Inorogul şi un hirograf al Brehnacii, căzut în mâna sa.

Intr'acea vreme, din părţile Mesopotamiei, se întâmplă să vie un Vrăjitor[4]) prea mare, căci părţile Persiei sunt vestite într'ale magiii. Filul şi Inorogul, ieşindu-i în cale, şi inspitindu-i vrăjile asupra Vidrei, acesta primì şi se juruì a li-o împlinì la cetatea Deltei. Acolo însă Afrodiseu

1) Ienachi capuchehaie.
2) Ţara Lacedemonii.
3) Hrisant.
4) Vizirul Daltaban. (?)

erà miluit de Corb şi-i purtă cu vorba. Filul tot mai aveà încredere, dar Inorogul, umblând, luă ştire de cele petrecute.

Filul, aflând acestea, se duse la alt Vrăjitor să-i citească în lapte de oaie şi în spate de capră[1]). Vrăjitorul zise, că hirograful trimis cu multe căpuşe de sânge[2]) celuilalt Vrăjitor, n'are nimic împotriva Filului, ci numai a Inorogului. Pe acesta, după cum arată astrolabul[3]) lui, ar urmà să-l izgonească ori ceva şi mai rău să i se întâmple.

Inorogul, auzind acestea, nu-şi pierdù bărbăţia, spuse Filului, că până acum pentru a nu strica treburilor acestuia, el s'a făcut că nu vede vicleşugurile Corbului. Dar de acum încolo?... Filul îi răspunse, că ar fi mare păcat, dacă s'ar lenevì sà nu lucreze ce va puteà.

Insă Filul începù şi el cu vicleşugurile, cari mai pre urmă, spre ruşinea lui, ieşiră la iveală. El trimise pe Căprioara de Arabia la Dulăi şi la Corb, ca să-i îmbuneze. .

Inorogul, aflând şi aceasta, se duse la Vrăjitorul cel mare şi-i povestì, tot ce i se găteşte, cu mita Corbului[4] şi altele. Ii mai spuse, că el venise din munţi, ca să scape la el, căci viaţa i-a rămas în mâna lui.

Acest mare vrăjitor doriă mreji să facă împotriva Vidrei. Şi îl asigură, să nu aibă grijă de nimic. Cât pentru Corb, în curând va puteà să-i

1) Casab-başi
2) Pungi cu bani.
3) Vechea busolă arabă.
4) Vizirul Rami-Mehmed, urmaşul lui Daltaban.

dea aripile acestuia în mână, dar mai întâi vrea să știe. ce plată va aveà.

Atunci dădù Inorogul hirograful cu pricina la mâna Vrăjitorului, care azi ar fi ajuns în cea a Corbului, și cu care acesta îl învinovățește de călcare de jurăminte.

La încredințarea mea în cele spuse de Inorog, zise Șoimul, acesta adăogă:

— Toate se pot încredințà, fie cu mărturii, fie cu scrisori. De-ți voi arătà hirograful Brehnacii, ce vei mai zice?

Eu m'am închinat înaintea adevărului. Inorogul zise, că la viitoarea împreunare, dovada va venì.

Văzând aceasta am întors voroava spre împăciuire. El primind aceasta, celelalte le știi, căci ți le-am scris.

După răspunsul tău, la a doua întâlnire, el a adus și hirograful, la acea întâlnire, unde Hameleonul mi-a făcut acea ocară.

— *„Eu, o Corbule, nu mai am ce zice, decât că pacea să se facă între voi”.*

Iar acum vei judecà, ce a zis Hameleonul și ce este adevărul, iar ca dovadă, să chemi și pe Bâtlan.

. . . .

Corbul, ascultând acestea, trimise după Bâtlan, dela care adeverindu-se, se domolì și schimbă porunca: pre Inorog să-l aducă spre pace și să-l întoarcă spre prieteșug, de vor puteà și să-i dea răspuns cât mai curând.

Partea XI

Vrăjitorul cel mare ajunse însă a încheia între toți un armistițiu acolo.

Cei doi Cantemirești obțin mazilirea lui Racoviță și Antioh pleacă de la domnia Moldovei, Acest vrăjitor mare ieșise ca din pământ, și ei aveau trecere mare la el.

Corbul dădù deci Uliului ordin să încheie pace.

Cameleonul ajunse să obție iertarea lui Dimitrie. Uliul cerù Camilopardalului *apoi să intervie pentru pace. Dar oamenii lui Brâncoveanu recurseră la o amânare. Alex. Mavrocordat se supără foc. Inorogul însă primì.*

XI

Pe acea vreme între Dulăii din Munți, se află și o pasăre, foarte credincioasă Corbului. Aceasta, văzând porunca lui, mai mult nu zăbovì, ci, sculându-se îndată, se duse la un bun Vrăjitor[1] și vechi prieten al lor, pentru ca să ispitească vrajă, să vindece inima Inorogului, și s'o întoarcă spre prieteșug.

Acest vrăjitor erà acela, care spusese la cetatea Deltei, că peste puțin vor face o samă Inorogului. Pe acesta deci *Lebăda*, căci ea erà, îl întrebă, iar Vrăjitorul răspunse:

Știi, că acuma vraja mea nu mai trece ca odinioară, nici n'a rămas alt Vrăjitor, care să poată împletì vrăji asupra acestei jiganii. Deci, prietenește vă zic, să încercați cu el mai bine, căci altfel veți cădeà voi învălătuciți în acele vrăji. Mai mult, după cât suntem înștiințați, ușile vrăjilor sunt deschise Inorogului, ba chiar i s'au arătat și buni chezi.

Lebăda, după acest răspuns, se duse.

Iar Inorogul, știind pe acest Vrăjitor cu teiele împleticite și fără trecere, trimise la el și legă

1) Casap-bașa.

prieteşug, pentru ca, mai târziu, când i s'ar întoarce norocul, să nu-l aibă împotriva lui.

Cel trimis, erà un dulăoaş[1]), cu care aveà cunoştinţe şi care erà între Dulăi, căci altfel Inorogul nu se puteà mişcà de siltiile din munţi.

Vrăjitorul, cum auzì de aşa ceva, îşi aduse aminte de cererea Lebedei, şi trimise răspuns cu ţincul de Dulău, că ori când va poftì Inorogul, va fi bine venit.

Ţîncul, răspunse că, din pricina măiestriilor, nu poate spune, când va puteà Inorogul să vie. Dar, cum îi va da mâna, va venì.

Inorogul însă, cum primì răspunsul, trecù peste toate primejdiile şi se duse la Vrăjitor. Acesta, după multe şi sbătute voroave, îi puse înainte voroava pentru pace cu Corbul, zicând, că, după cum îi arată vraja, acest lucru va puteà ieşì.

Inorogul răspunse:

— Precum până acum inima mea a fost plecată spre partea cea bună, tot astfel va fi şi de acum încolo.

Apoi povestì toate cele trecute şi întâmplate cu Corbul, iar Vrăjitorul îi dădù toată dreptatea. („Ipocrizia dreptăţii este foarte obişnuită la Vrăjitori").

Vrăjitorul apoi, după priinţa Inorogului, făcù aşa fel încât într'aceiaşi zi, aduse acolo pe Lebădă, şi pre Dulăi şi se începù voroavă cu acesta. Dar tractatele de pace puse, fură trase de unii încoace şi de alţii împinse încolo. Când văzură

---

1) Hurmuz Celepul, capuchehaia.

deci, că nu se alege nimic de ele, puseră măcar soroc vrajbei pe 25 ani.

Intr'această vreme de armistiţiu, Vrăjitorii cei mici[1]) se pierdură cu totul, pe când Vrăjitorul cel mare[2]) cu farmecele sale, agonisì atâta putere, încât rămase singur.

Aceasta se petreceà tocmai în vremea, când munţii cei mari supuseseră pre copacii dela Delta, celor 7 voivozi, precum s'a pomenit istoria, la locul ei). Nici acestui Vrăjitor nu i s'a stăruit multă vreme tripodul, însă, în acea vreme, erà aşa de tare, încât Dulăii începură a lungì sorocul armistiţiului.

Inorogul, se făceà însă, că nu pricepe, căci nu-i venise lui vremea.

Iar după aceasta nu trecù mult şi un alt *Vrăjitor*[3] *Mare* ieşì ca din pământ şi de ieşirea lui toţi se cutremurară. Corbul, luând de ştire, trimise pe Uliu să ispitească, ce lucrează Inorogul în munţi. Iar de acum, văzând că toată nădejdea vre-unei mreji asupra Inorogului s'a isprăvit, îi dete acestui Uliu poruncă tare, să se apuce de pacea, începută de Lebădă şi numai de ea să se ţie, la Inorog.

Sosind Uliul, Lebăda se întoarse la cuibul ei, unde, încheindu-şi viersurile, şi-a sfârşit cântecul[4]).

In zilele acestui *Vrăjitor mare*, Filul şi Inoro-

---

1) Cei trei Viziri, cari se succed, unul după altul.

2) Vizirul Daltaban (?) Pare însă, că D. Cantemir confundă. La acea epocă nu mai era acest Vizir.

3) Vizirul Calaili.

4) Murì.

gul aflară marea intrare şi ieşire la el. Neprietenii, nici nu putură luà ştire de acestea. Filul ispitià două vrăji: una asupra Struţo-cămilei, alta asupra Corbului. Inorogul însă nu ispitià decât una singură şi bună: acea asupra Corbului.

Filul, cu mreaja luată, până în zece zile, vână pe Struţo-cămilă.

Râsul, care erà păzitorul Struţo-cămilei în munţi, nici ştire nu avù de aceasta, ci stăteà liniştit în bârlogul său. Uliul însă, înţelegând de împletirea mrejelor, făcù ştire îndată Corbului. Corbul şi el trimise veste Pardosului, Hameleonului şi celorlalţi, înainte ca mreaja să ajungă la locul ei. Aceştia se împrăştiară în toate părţile, aşa că putură scăpà. Iar Struţo-cămila, încurcându-se, cu coarnele adaose, cu tot, în mreajă, gemù cu greu:

„Vedeţi, la ce treabă mi-au fost coarnele", şi încărcă de sudalme pre Pardos şi pre Corb.

Iar Hameleonul, după cum s'a pomenit mai sus, trecând din Monarhia Păsărilor în cea a Dobitoacelor, nu lăsă, nimic neamestecat şi neclătit, ci frământă şi turbură toate cu minciunile lui.

Pre Pardos îl aţâţă împotriva vicleşugurilor Corbului, amintindu-i de vrăjmăşia veche a Păsărilor, precum se arătà din scrisorile trimise Râsului, şi căzute în mâna Inorogului.

Această scrisoare a Pardosului, trimisă Râsului în munţi şi căzută în mâna Inorogului ziceà:

— „Râsului, fratelui sănătate!

Cărţile, ce mi-ai trimis, le-am luat. Pe Uliu, ţi-l perigrafisim, că nu are credinţă şi e comoara

minciunilor. Cămilopardalul l'a înebunit, zicându-i, că seamănă lui tătânu-său, Brehnacea. Aşa au vrut d-lor, să domniască asupra dobitoacelor, precum domnesc şi asupra păsărilor, şi aceasta numai ca să-şi scoată fală, că ei fac ce vor, precum se laudă cu epitropia Struţo-cămilei şi cu mreaja asupra Vidrei. Iar, pentru ce-mi scrii, că Corbul vrea să te vadă, atâta să-i dea pliscul de stârv, cât îţi vrea el binele. Să ştii, că în socoteala lui nu este altceva decât, văzându-te celelalte păsări, să zică: Oh! ce mare putere are Corbul, de vreme ce jiganii ca acestea îi merg la picioare. Iţi scriu deci, frate, că de va venì Uliul de două ori la tine, tu numai odată să te duci la el. Iar de va scrie ceva împotriva ta la Corb, vom şti noi a-i întoarce răspunsul. Iar mai mult decât asta nu aveà grijă să se ispitească, căci avem noi ac de cojocul lui"..........

Pre lângă aceasta mai erau şi alte scrisori, cu alte cuprinsuri.

Deci Corbul, precum s'a pomenit mai sus, s'a nevoit tare să împrăştie jiganiile, şi poruncă dădù Uliului, cu Filul şi Inorogul să încheie pace.

Filul ar fi primit pacea cu amândouă mâinele, căci nu dorià decât odihnă, ba îşi dăduse şi cuvântul Aspidei, să o facă chiar fără Inorog, de care s'ar despărţì, de ar trebuì. Insă nimeni nu crezù în pacea fără Inorog. Aşa că Filul ajunse a rugà pe Inorog, pedeoparte, iar pedealta Camilopardalul ajunse a-l zorì mereu şi Uliul a-l îndemnà neîncetat. Această pace, cum s'a legat, se va spune la locul ei, iar acum să ne întoarcem la cuvântul nostru, de unde am ieşit..........

. . . .

După ce prinseră pe Struţo-cămilă în mreje, o aduseră la Grumazii Boului, iar Lupul, Ciacalul şi alţii, cari ţineau partea Filului, până la venirea acestuia, începură a chivernisì lucrurile Monarhiei Dobitoacelor, adunând la un loc pre toate jiganiile, cari se împrăştiaseră, afară de Guziul orb şi de Hameleon. Inturnarea Pardosului, asemenea nu ar fi fost uşoară, dacă nu erau cărţile împotriva Brehnacii.

Filul avù cunoştinţă de aceste cărţi dela Inorog, după multe cereri.

Brehnacea avù asemenea cărţile Pardosului împotriva Uliului, în urma spuselor Moliei. Filul, pentru prieteşug, vrù să pornească pe Corb împotriva Pardosului, şi rugă pe Inorog să-i dea scrisorile spre citire. După multe ceremonii Inorogul le dădù, iar Uliul, deschizându-le, pufnià la fietece rând, piuià şi se trântià la pământ. Dosada[1]) lui erà atât de mare, că nu ştià ce să zică: sughiţul îi astupà pieptul, flegma îl înecà în grumaz.

După multe rugăminţi Inorogul dădù cărţile la mâna Uliului, care le trimise Brehnacii; acesta de altfel nu le arată Corbului.

Aşa dar după vânarea Struţo-cămilei, Silogismul Corbului în Barbara, care ieşise odată Crr! Crr! Crr! acum se înţelegeà: *Racova,* care după meşteşugul Cabiliştilor se tălmăceşte: Rău! Ai! Capul! Ai! Oh! Vai! Ah! Şi adevărat că taina aceasta ascunsă a numelui s'a potrivit apoi cu lu-

1) Mânia.

crurile foarte bine, căci, când a fost adusă la Grumazii Boului, puind'o călare, i-au dat mult rău la cap și nespuse ah! și vai! îi ieșiră din inimă

Iară Hameleonul, pe care aș puteà să-l numesc sămânța vicleșugului și simburele minciunei, după ce scăpase cu fuga în toiul nopții, ajuns în Munți, la locul prundișului, trimise la Inorog să ceară iertare pentru greșelile, ce le făcuse, îndemnat de alții, făgăduind a-i fi cel dintâi rob și slugă plecată. Mai cerù apoi și vre-un leac de mușcătura Crocodilului, care, ziceà, că-l încolțise la prundiș.

Inorogul, răspunse către *Plotun,* care venise dela Hameleon.

— Vicleșugurile Hameleonului, au fost ispitite de organul răutății lui; iar primejdiile, ce am tras, le pui pe socoteala nenorocului meu, care, cât îmi va fi tovarăș, cu mulți Hameleoni mă voi întâlnì. Deci aceste toate câte le-au făcut, spune-i, că le-am luat, ca cum nu li-ar fi pricinuit el.

Iar pentru leacul, ce mă întreabă, spunei iarăși că n'am decât visul făcut de el și care se tâlcuiește așa de onirocriți[1]). Ouăle de viperă și puii din pântece, înseamnă ocara a toată lumea. Invățătura Sulemendriței, ca să înghiță ouăle, înseamnă pofta răutăților spre călcarea dreptății. Pădurea și spinii: umbra necunoștinței. Soarele: adevărul, pe care nu-l vedeà. Para focului, cea lungă până la nouri: vestea răutății lui preste toată lumea. Inorogul tot în munți este, dar tră-

1) Tâlcuitor de vise

ieşte în pace şi linişte. Corbul însă, adică Pasărea neagră, neputând a i se pune în cap, înseamnă căderea la pace. Iar Hameleonul a căzut în groapa, care a săpat'o...........

. . . .

Iar acum, să ne întoarcem iar la cuvântul nostru.

Filul, după ce îşi luă mreaja după voie, plecă din Munţi şi se duse în Monarhia Dobitoacelor, lăsând în locu-i numai pre Căprioară.

Asemenea fietecare se înturnă la lucrurile sale, cum putù. Toată greutatea lucrului rămânând de acum numai în Corb şi în Inorog, care pe care să înfrângă. Corbul pe întemeierea sa veşnică se bizuià, iar Filul pe dreptatea sa neclătită. Filul se sprijineà pe Vrăjitor şi pe leacurile ce le învăţase împotriva farmecelor Corbului; dar amândoi se temeau de un singur lucru: să nu-şi facă unul altuia farmece[1]), fără să ştie celalt.

In vreme ce acestea să tăvăliau în inimele celor trei, Uliul se duse la Cămilopardal, şi din porunca Corbului se puse mijlocitor între ei pentru pace, zicând, că vrajba de va rămâne, va aduce ambelor Monarhii pieire şi prăpădenie.

Camilopardalul se şi apucă de isprăvirea lucrului.

Mai jos vom arătà şi lucrul.

Acum să zăbovim puţintel asupra firii şi vieţei acestei jiganii.

Această jiganie este la trup cât Cămila de mare. Pielea, ca şi cum i-ar fi cu solzi, este pestriţă şi

---

1) Lucrăturile la Poartă.

picată. deacolo şi numele de Camilopardal. Partea de dinapoi este ridicată cu pântecele în sus, ca a Leului; iar picioarele dinainte sunt ridicate mai sus decât măsura trupului. Grumazii îi sunt gingaşi, iar gâtlejul i se supţie, pe ce merge în sus. Capul se aseamănă cu al Cămilei, şi e mare ca al Struţo-cămilei de Livia. Ochii, ca văpsiţi şi cu albuşuri roşii, se uită groaznic, căutând încoace şi încolo. Umbletul este altul decât a tuturor dihaniilor de uscat şi de apă. Nu-şi mută picioarele pe rând, nici nu le duce, unul după altul, ci, pe cele din dreapta le mişcă odată, iar apoi, pe cele din stânga, câte unul. Aşa, clătindu-se, se mută din loc în loc, dar cu mers destul de sprinten.

Această jiganie, măcar că este afară din ambele Monarhii, însă în amândouă este la mare cinste, din pricina fricei. Căci: „Frica şi dragostea, ieşind despărţite din rădăcini, ajung la acelaş vârf al evlaviei". Şi aceasta din două pricini. Una, căci cunoşteà mulţi Vrăjitori, şi, farmece multe, ştie face; a doua, că hrana ei îşi trăgeà din ambele Monarhii, iar hrana aceasta erà aur, argint şi pietre scumpe. Dânsa, pentru aceasta, apărà oarecum Monarhiile, ca nu cumva să le sărăcească cineva şi să rămâie ea fără hrană.

După tată, neamul i se trăgeà dintr'un ostrov, cu nişte copaci ce nu se mai află în altă parte[1]). Poama acelui copac curge din coajă şi n'are nici sâmbure, nici coajă[2]). Toate dobitoacele o a-

---

1) Insula Chios.
2) Sacâz.

mestecă în gură. Camilopardalul primește cu rușine, a i se zice ostrovan.

Iară despre maică-sa, ziceà, că e din neamul Păsărilor, căci unul din Corbi o noapte se împreunase cu dânsa, dar o trimise acasă la părinți, pentru vedere slabă[1]). Astfel Camilopardalii şi azi sunt slabi la vedere..........

Aşa dar, acest Camilopardal luând treaba păcii în mână, puse soroc Inorogului, Uliului și Dulăilor, ca să se adune, să le asculte cuvintele şi să vadă încotro s'ar aplecà lucrurile. Jigania aceasta altmintrelea erà vestită în alcătuirea păcilor[2] .

Deci, după cuvânt dat, cu toții se împreunară la un loc. Acolo, Camilopardalul cunoscù pizmà Corbului şi firea neînduplecată a Inorogului. „Aceste două se deosebesc într'atât, că pizma merge doar înainte, iar neînduplecarea o urmează".

Camilopardalul cerù atunci hirograf[3]) la mână, că ambii se vor părăsì de aceste două lucruri, altfel nu se va apucà de pace.

Uitându-se unii la alții cu coada ochiului, ca prinşi după furtişag, ceilalți răspunseră, că nu au pozlovenia[4]) aceasta dela Epitropul păsărilor.

Inorogul însă primì orice judecată dreaptă a Camilopardalului.

---

1) Se zice că Matei Basarab o repudiase pentru urmele vărsatului de pe obraz.

2) Tratase pacea de la Carlovitz

3) Inscris.

4) Mandat.

Ceilalţi cerură altă zi pentru a cercetà mintea Corbului.

De această cerere se cam turbură firea Camilopardalului.— Ce înseamnă asta? Au, nu-mi scrie Corbul, că ceia ce vom alege cu voi, aceia să fie? Nu cumva: „cine nu vrea să frământe, toată ziua cerne"?

Inorogul zise apoi, văzând şovăielile celorlalţi·

— O prietene! zicătoarea spune că: „atunci când suflă stăpânul, răsuflă şi slugile; şi în cuvintele slugilor se văd gândurile Domnilor". Deci să le lăsăm acea zi, să-şi poată da lătrătura lor, cu învoirea stăpânului.

Camilopardalul primì şi puse atunci soroc peste 20 ani.

Partea XII

Brâncoveanu trimise pe Bivol *(Patriarhul Ierusalimului), care îi cerù amânare. O obține, și obține dela Corb autorizare să încheie pacea, cu condițiile lui Dimitrie Cantemir, afară de una. Să nu-i zică* dare, *la tributul anual, ci* dar.

Vrajba deci dintre Corb și Rinocer se termină aci, iar morala fabulei este că dreptatea iese veşnic biruitoare.

XII

După ce fietecare se întoarse la locul său, Dulăii trimiseră carte către Corb, prin care îi cereau hirograful de pozlovenie, arătându-i cererea Camilopardalului şi sorocul, ce abia l'au avut. Ei ne mai putând aveà altă nădejde în norocul lor, se traseră asupra păcii. Căci: „Norocul cere plecare şi nu asprime". iar: „trestia la vânt se îndoaie şi nu se rumpe, pe când bradul, puindu-se împotrivă, se prăvăleşte din rădăcină şi duce cu el, tot ce e în împrejurimi".

Corbul răspunse la această scrisoare, că a înţeles, cele ce scriu Dulăii, şi pentru aceasta trimite pe *Bivolul de China*[1]), cu toată plinirea puterii, ca el cu prietenul, Camilopardalul, să facă orice, spre folosul său.

(Bivolul de China este negru la trup; alb la cap, pag la picioare; comos, cum sunt la coamă caii de Sciţia; vulpea nu-l rămâne la isteţime; iar, cea mai de seamă hirisie, îi este 'a mugì veşnic).

Deci, după sosirea Bivolului la lăcaşul Camilopardalului, se făcù din nou adunare mare,

---

1) Patriarhul Ierusalimului, bătrân, cu călţuni peste mestii şi de rasă neagră.

unde Camilopardalul făcù prolog. El zise, că duhurile se clătesc în două chipuri: unul, iute şi netocmit; altul, moale şi tocmit. Din cel dintâi dobitoacele domesticindu-se, la urmă tot la pace se nevoiesc a se întoarce. „Căci duhurile sunt ca vânturile, pot fi şi plăcute şi împotrivă". „Lucrurile noastre mai sunt, ca o corabie bătută de furtună, care caută liman. Nu-i mai rămâne de cât să arunce fierul, şi să lege vasul cu odgoane pentru ca vânturile dela uscat să nu-l scoată afară".

Uliul şi Dulăii, ei nu mai crâcniau, căci ziceau, că Bivolul are tot lucrul asupra lui.

Iar *Bivolul* începù astfel:

— Noi nu avem pozlovenie a legà ceva, cu care să rămâie Corbul legat, ci numai judecăm şi apoi sfătuitori să fim.

Camilopardalul însă, văzând că răutatea Corbului nu ştie pocăinţă, se mânie foarte şi răspunse: „că de vreme, ce aceasta erà socoteala lor, puteau să-şi fi căutat alt loc de împreunare. Iar de este, precum scrie Corbul, că lucrul acesta să se caute cu mijlocirea noastră, trebuià, ca cel cu pozlovenie să fie aici şi ceia ce vom hotărî să lege pre cel dintâi.

După aceasta, Camilopardalul părăsì adunarea, iar Inorogul văzù, că şiretenia Corbului nu se schimbase. Dăduse pozlovenie Bivolului, dar acesta nu vroià să se lege. Asemenea făcuseră şi Dulăii, cari siliau isprăvirea lucrului, ca piatra la deal. Cât despre Uliu, supărat că i se luase sarcina de Bivol, arătă răceală la toate, aruncând totul asupra acestui Bivol.

Inorogul atunci le vorovì, zicându-le:

— „Vrajba aceasta este veche şi moştenită din părinţi. Am primit'o peste voie şi am apucat'o, ca cu mâini ciunte." Are atâtea rădăcini, încât văd, că cu greu se poate dezrădăcinà. Căci: „Vrajba este ca piatra lucrată în var, 40 ani după aceia, tot mai fierbe". Eu, despre partea mea, veşnic am fost cu răbdare şi nu mă voi ferì şi de acum încolo a da loc îngăduinţei. Pentru aceasta am un sfat.

Intâi, să facem mulţumită Camilopardalului pentru osteninţa lui. Apoi, să ne împreunăm în altă parte, să ne înţelegem, iar apoi punem pe Cămilopardal întăritor aşezămintelor noastre.

Sfatul plăcù mai mult ori mai puţin, dar fù primit de toţi.

Inorogul dădeà acest sfat, ca să porniască pe Camilopardal şi mai mult împotriva lor; iar, pe ei, să-i ispitească şi să vadă, la ce săvârşit bate socoteala lor, ce vor să ceară dela dânsul şi ce ar poftì să aşeze neclătit între dânşii.

A doua zi deci, într'alt loc, se împreunară, unde Uliul cerù să se-înţeleagă între ei.

Inorogul, văzând că vor să scape de Camilopardal, se miră, că chipul, pe care tot ei îl aleseseră, azi nu le mai vine la socoteală.

Bivolul, însă cerù, să se ştie pofta Inorogului dela Corb.

Inorogul, nu se dădù îndărăt, însă cerù acelaş lucru dela Corb.

Uliul zise, că acesta nu cere altceva, decât prieteşug şi dragoste adevărată.

Inorogul răspunse, că această poftă este şi a

sa, însă după ce se va cunoaşte, că împlinesc, unul către altul, aceiaşi dare. Căci: „voile de bine viitoare, încep din cuvânt şi sfârşesc în fapte fără zăbavă."

Din partea Corbului însă nu poate fi dovadă, decât că, părăsind strâmbătatea împotriva lui, va lucrà cu dreptate. „Din spre partea mea, numai cât dându-i-se pace Corbului, acesta va agonisì liniştea".

Iar Bivolul întrebă, cari ar fi putinţele.

Inorogul răspunse că: întâi, dragostea adevărată; al doilea, pază bună pentru lovirile, ce ar puteà venì în viitor; al treilea, o dată cu vorba şi fapta vrăjmăşiii să se părăsească; al patrulea, ca să se împlinească toată dreptatea.

Uliul, zise, că la toţi li este ştiinţă dreptatea Inorogului. Insă ar poftì şi ei să afle, cam ce ar fi acea dreptate.

Inorogul răspunse:

Intâi, bârlogul nostru de moştenire să nu se mai dea altora. Al doilea, să nu aibă păsările amestec în Monarhia Dobitoacelor. Al treilea, toate cuiburile[1] luate de Corb să se întoarcă la puii lui[2]. Al patrulea, toate penele[3]) Corbului trecut[4], să treacă moştenitorilor şi nu Corbului de acum.

Bivolul, nu îndrăznì nici el a-şi luà asupra-şi lucrul şi încercă să cumpere vreme. Zise deci,

1) Satele.
2) Moştenitorii Cantemireşti.
3) Averea.
4) Şerban Vodă.

că penele, de cari e vorba, Corbul spune că nu le-ar fi luat. Aşa ca să nu-l dea de minciună, să aibă puţină îngăduinţă, cu toţii, mai ales că celelalte pofte s'au înţeles a fi cum se cade.

Aşa dar, fietecare se întoarse la ale sale, iar Bivolul scrise carte către Corb, în care îi zise, că ei au ajuns a alege următoarele:

„Intâi: din tuleiele[1]) tale, ori ale Corbului trecut să ai da Inorogului, pe tot anul, patru mii. Aceste tuleie să fie albe de sub pântece.

„Al doilea: din cuiburile Corbului trecut, a treia parte să treacă în puterea Inorogului, ca adevărat moştenitor.

„Al treilea: Clonţul tău[2]) pe pielea Boului[3]) să nu mai umble; nici în Monarhia Dobitoacelor să nu mai ai amestec".

„Aşa dar, să ne dai răspuns, dacă le primeşti, ca să dăm cuvânt stătător Camilopardalului. Iar mai mult nu încercà a sbate lucrurile, căci: „leneşul mai mult aleargă şi scumpul mai mult păgubeşte".

Corbul, înţelegând aceastâ, răspunse, că întăreşte şi adevereşte toate, numai pofteşte ca tuleiele ce va da, să fie trecute ca *dar* şi nu ca *dare*.

Tot astfel scrise şi Camilopardalului şi-l mai rugă, ca nu cumva să rămâie lucrul neisprăvit.

Bivolul, primind acest răspuns, se duse la Camilopardal şi-l rugă să cheme la el pre Inorog şi să facă pace.

---

1) Bani bătuţi 120.
2) Zavistia, bântuiala.
3) Suferinţa Dobitoacelor (Moldova).

Camilopardalul, chemă deci pre Inorog la sine şi după ce îi arătă, cât a lăsat Corbul din mândria lui, îl sfătuì să primească pacea.

Pe de altă parte Bivolul şi cu Uliul îl rugară şi ei, la fel.

Inorogul deci primì condiţiile păcii, pentru a nu-şi supără nici el prietenii.

Se duse apoi la Bivol, unde cu toţii aşezară legământul acestei păci.

Sfârşindu-se aceasta, ceilalţi se sculară şi sărutară copitele Inorogului, care şi el îi îmbrăţişă.

Şi aşa luă sfârşit vrajba de 1700 ani între Corb şi Inorog.

Iar toată cuprinderea acestei istorii este:

„Cà Vulturul şi Leul, vrând să se slăviască de „puternici împăraţi, îi batjocoriră muştele. Vi„dra, pricepută de toţi, fù izgonită, din ambele „Monarhii. Liliacul batjocorì pre jiganii şi pă„sări viclene. Cămila, încercând coarne, îşi pier„dù şi urechile. Corbul, vrând să stăpânească în „două Monarhii, s'a legat sub *dare* unui mai mici ca el.

Şi precum toate au un sfârşit, aşa şi dreptatea îşi află vremea, locul, puterea şi biruinţa.

De adăogat la Prefaţă

Cer iertare cetitorului, pentru acest adaos la Prefaţă, dar abià după ce cartea de faţă se afla sub tipar, am descoperit, în manuscrisele lui *Gr. Tocilescu* dela Academie, un rezumat al operei lui *D. Cantemir,* de care mă ocup în aceste rânduri.

* * *

Cantemir filosof. In manuscrisul, aflat la Moscova şi intitulat: „Sacro-sanctae scientiae indepingibile Imago", Cantemir ni se arată ca un *filosof original.* El încearcă în această operă să demonstreze, cu toată ştiinţa epocei lui, existenta *adevărului pur,* sau a *adevărului simplu,* cum se exprimă el.

Opera este absolut originală şi atacă una din cele mai transcendentale probleme.

Critică în ea pe Aristotel, şi *principiile naturale,* ca fiind incapabili să se ridice până la asemenea chestiuni. Combate cele *patru elemente* ale acestuia, cu fizica lui *Van Helmont,* pe care o cu-

noaşte la perfecţie. Afirmă, că, singure *elevaţia* şi *fantezia,* pot da soluţiunea căutată.

Combate de asemenea pe *Teologi, afirmând,* că nici ei nu se pot ridicà, până acolo unde se va urcà el. Este deci *mistic,* şi ca atare, în acest caz, *teosof.*

Dar este *original* şi ca teosof, căci ia drept *principiu de bază* propoziţiunea, că: *experienţa trebuie să fie iluminată de elevaţie, nu numai creată de intuiţie, ca la Bacon.* El face deci ştiinţă *pur intelectuală* şi nu *scusitivă,* ca predecesorii lui.

Partea în care el însuşi cade în prostraţie şi i se relevează acest *adevăr suprem* este, pare-se, de un *misticism,* care l'a uluit şi pe Gr. Tocilescu. Cantemir vorbeşte în această stare: de *ocultism oriental* şi *occidental* (?).

Termină studiul cu o nouă *Geneză* a Universului, bazată, în parte pe ultimile descoperiri ale lui *V. Helmont.* (Gaz, Blaz şi Arheus . *Lucifer* n'ar fi fost altul, decât *ştiinţa sensitivă,* care ar fi detronat, prin femeie, *adevărul intelectual* al *omului.*

Opera este scrisă latineşte şi este foarte voluminoasă.

Copiile manuscriselor lui *Cantemir,* fiind de negăsit, cu toate că au fost făcute pentru Academie, dacă totuşi vor puteà fi descoperite, voi în-

cercà să public şi această nouă surprindere filosofică, a trecutului nostru, după cum am publicat şi *Geneza* lui *Petre Stamatiadi,* cu luminatul concurs al „Casei Şcoalelor".

Până atunci, trebuie să ne mulţumim cu atât.

E. C. G.

SUMAR

SUMAR

Pagina

Partea I. Adunarea Dobitoacelor şi Păsărilor . . 49

Partea II. Şedinţa Comisiii restrânse, care alege pe Racoviţă V. V.—Cu Povestea Dulăului şi Povestea Armăsarului şi cu Discursul Unirii (Papagalul) 82

Partea III. Comisia trimisă la Adrianopoli (Delta) cumpără firmanul şi decide prigonirea Cantemireştilor.—Cu Cetatea Epitimi.—Isvoarele Nilului şi Oracolul 115

Partea IV. Revoluţia din Turcia. — Proclamarea lui Racoviţă la Iaşi.—Cu Resbelul Gângănilor şi Povestea: Ţircalamul Firii . 165

Partea V. Urmărirea lui Cantemir începe. — Intrigantul Cameleon manevrează. — Ascunderea lui Cantemir.—Cu Descrierea Cameleonului, experienţe şi teoria asupra schimbării culorii lui 196

Pagina

Partea VI. Convorbire secretă între Cantemir şi Toma Cantacuzino. — Exposiţia romanului. — Schimbarea atitudinei lui Toma în favoarea lui Cantemir.—Cu Origina Cantemireştilor 217

Partea VII. Cameleonul anunţă pe Brâncoveanu de noua atitudine a lui Toma Cantacuzino.
Brâncoveanu scrie lui Toma, că nu vrea pace cu Cantemir. Toma este rechemat. — Cu Tânguirile Afroditei. Visul Cameleonului şi Sentinţe frumoase. 237

Partea VIII. Noua întâlnire Cantemir—Toma Cantacuzino. — Trădarea Cameleonului şi prinderea, de către Turci a lui Cantemir. Joc dublu al Cameleonului. — Cu Elegia şi Povestea Porcarului 257

Partea IX. Cantemir scapă — Mehmet Celibi îl vinde din nou — Scăpă a doua oară — Cu sosirea lui Calaili mare Vizir, lovitură de teatru — Cantemir e la putere. Brâncoveanu propune pacea 295

Partea X. Discursul lui Toma Cantacuzino, în care acuză pe Brâncoveanu şi apără pe Cantemir — Brâncoveanu cere pace 314

Partea XI. Se încheie un armistiţiu cu sacrificarea lui Racoviţă şi urcarea lui Antioh la

Pagina

domnie — Oamenii lui Brâncoveanu tergiversează și cer amânarea.
Cu descrierea Camilo Pardalului . . 324

Partea XII. Se face în fine pace, cu admiterea condițiilor lui Cantemir. — Acesta iese deci învingător 336

De adăogat la Prefață — Cantemir filosof . . . 343

SFÂRȘIT

PUBLICAŢIUNILE CASEI ŞCOALELOR

1. Cărţi pentru copii şi tineri

1. **I. M. Râureanu.** — Istorioare pentru copii, prelucrare de *Alfred Moşoiu* . . . . . . 16,—
2. **I. M. Râureanu.** — Cristofor Columb, prelucrare de *Alfred Moşoiu* . . . . 20,—
3. **Nestor Urechiă.** — Zâmbetele pământului 15,—
4. **Zamfira Dumitrescu.** — Urechiuşă Sbârlită, prelucrare . . . . 25,—
5. **Zamfira Dumitrescu.** — Robinson Elveţianul, prelucrare, Vol. I. . . . . 40,—
6. **Zamfira Dumitrescu.** — Robinson Elveţianul, prelucrare, Vol. II. . . . . 40,—
7. **Zamfira Dumitrescu.** — Lacul cel liniştit, trad. după *Karl Ewald* . . . . 20,—
8. **Shakespeare** — Poveşti, trad. de *P. Grimm* 15,—
9. **Helen Keller.** — Lumea mea, trad, de *Cireşica* şi *G. Chiriţescu* . . . . 10,—
10. **I. Timuş.** — Viaţa şi obiceiurile din Japonia, Vol. I. . . . . 50,—
11. **I. Timuş.** — Viaţa şi obiceiurile din Japonia, Vol. II. . . . . 70,—
12. **Korolenko.** — In tovărăşie rea, trad. de *P. Stănescu* . . . . 10,—
13. **Andersen.** — Istorioare pentru copii, Vol. I, Prichindel închide ochii, trad. de *Natalia Negru* . . . . 26,—
14. **Andersen.** — Istorioare pentru copii, Vol. II, Ionică Haplea, trad. de *Natalia Negru* . 25,—
15. **Andersen.** — Istorioare pentru copii, Vol. III, Broscuţa, trad. de *Natalia Negru* . . 25,—
16. **Andersen.** — Istorioare pentru copii, Vol. IV, Privighetoarea, trad. de *Natalia Negru* 30,—
17. **Andersen.** — Istorioare pentru copii, Vol. V. Lebedele, trad. de *Natalia Negru* . . 30,—

Tip. „România Nouă", Bucureşti.